
GAUDEO.

HISTORIÆ ANTIPODVM,

Siue

NOVI ORBIS, QVI VULgo Americæ, & Indiæ Occidentalis Nomine vſurpatur,

PARS TERTIA,

Complectens admirandam cum ipſius Terræ Braſiliæ, tum incolarum eius Barbarorum & Antropophagorum Hiſtoriam libris tribus deſcriptam:

QVORVM

I. Primo continetur narratio profectionis Ioannis Stadij Heſſi in Braſiliam, qui à Barbaris interceptus, nouemque menſes inter eos verſatus eſt,

II. Diegeſis Hiſtorica Naturam Cœli Solique Braſilienſis, vt & auium, ferarum, piſcium, Arborum item cæterorumq; vegetabilium illius terræ exprimens.

III. Luculentiſſima deſcriptio itineris Iohannis Lerij Burgundi, quod in eaſdem terras ſuſcepit.

Omnia ab infinitis mendis repurgata & in concinniorem ordinem redacta, ſtudio

JO. LVDOVICI GOTTOFRIDI.

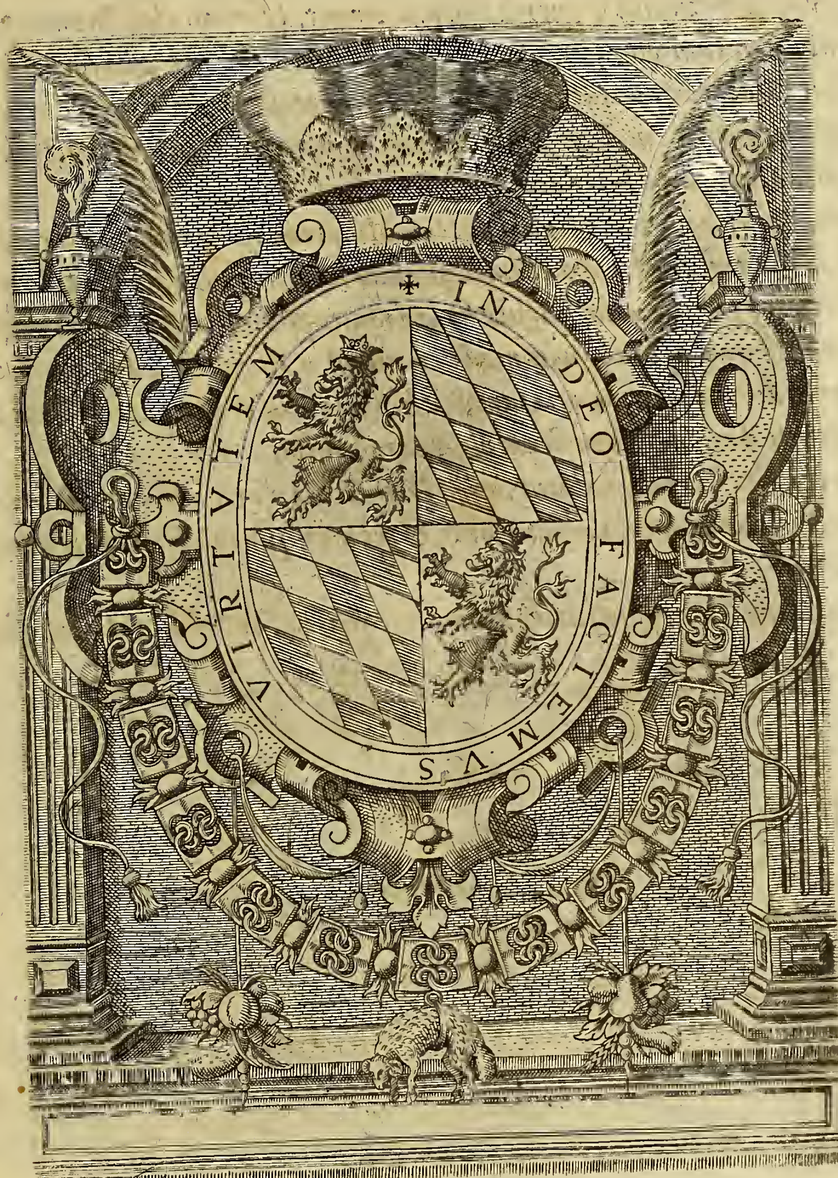
Iconibus vero ad viuum expreſſis illuſtrata & in lucem data

Francofurti, Sumptibus MATTHÆI MERIANI,

Anno M. DC. XXX.

Venales reperiuntur in officina Theodori de Bry.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO GVILIELMO, COMITI PALATINO AD RHENVM, ET vtriusque Bavariæ Duci, &c. Domino suo Clementissimo.

VIDIT Ser^{ma} V.C. Virginiæ Historiam, vidit & Floridæ, vtramque ipsius nomini consecratam; priorem Gallico, alteram Germanico idiomate scriptam: nunc tertiam adfero BRASILIAM, *Latino sermone loquentem, quam non minus gratam Ser^{ma} V.C. futuram confido, quam duæ superiores, quas adeo benigne excipere dignata est, quandoquidem illis auctior hæc est, & rerum varietate vtramque aliam longe superat.*

Epiſtola dedicatoria.

Conſcripta eſt autem à diuerſæ nationis hominibus; priore Germano, qui ante quadraginta annos in ea regione captus, multas ærumnas paſſus eſt: altero Gallo, qui aliquot poſt annos in eandem regionem vectus, plurima incommoda, præſertim in reditu, pertulit. Vtrumque tamen Deus pro ſua immenſa benignitate è tantis periculis eripuit.

Magnum porro inter incolas iſtarum Regionum eſt diſcrimen, cum in cultu, tum in moribus & Religione. Nam priores verecundi magnam corporis partem tegunt, pacis amantes ſunt & proni ad veram Religionem (ſi monitorem nanciſcantur) amplectendam, quandoquidem animorum immortalitatem credunt: Alij verenda quidem tegunt, ſed reliqua parte corporis nudi incedunt, vafri & vindictæ cupidi Solem adorant. Hi vero abiecto omni pudore, omnino nudi ſemper ambulant tam viri quam feminæ: ne minima quidem vlla corporis parte tecta, & tam efferata ſunt rabie, vt quotquot hoſtes in ipſorum poteſtatem veniunt, pecudum inſtar mactent, atque inſuper vorent: nullum præterea numen agnoſcunt, præter fructum quendam iniectis lapillis crepitantem, ita à ſuis Sacerdotibus perſuaſi.

Cæterum vt nitidior in lucem prodiret hæc Hiſtoria, illam multis figuris affabre in æreas tabulas inciſis, illuſtraui, quas nemo æſtimet quantis meis impenſis, & quanto meo meorumque liberorum labore conſtiterint: nam ſingulæ figuræ multo plura continent, quam vllæ ſuperiorum. Adieci præterea Chorographiam non modo totius illius Regionis, ſed etiam vicinarum Prouinciarum ſumma diligentia concinnatam, vt hiſtoriæ plus ornamenti & lucis accedat, & Lectores tanto facilius Regionis illius ſitum obſeruare poſſint.

Benigne ergo excipere dignabitur Serma V. C. BRASILIANAM Hiſtoriam ipſius nomini conſecratam, perinde atque duas ſuperiores, & me meoſque apud ipſam clementer commendatos eſſe patietur.

DEVS opt. max. omni felicitatis genere proſequatur Sermam V. C. Francofurti ad Mœnum Kal. Martij, M D XCII.

Sermæ V. C.

humilimus cliens

THEODORVS de BRY
Leodienſis.

IVSTICIA
VERITAS
PRVDENTIA
VICTORIA
FORTITVDO
RVDOLPHVS II.D.G.EL.RO.IMP.SEMP.AVG.GERM.HVNG.BOHE.ZC.REX.ARCHID.AVSTR.DVX.BVRG.ZC.COMES TYROLIS.ZC.
FRIDERICVS D.G.COMES PALAT.AD RHEN.BAVAR.DVX.S.ROM.IMP.ARCHIDAPIFER ET ELECTOR ZC
CHRISTIANVS D.G.DVX SAXONIAE SAC.ROM.IMPERII ARCHIMARSCHALCVS ET ELECTOR ZC
IOAN.GEORG.D.G.MARCHIO BRANDEBVRG SAC.ROM.IMP.ARCHICAMERARIVS ET ELECTOR ZC
THEODORICVS D.G.ARCHIEP.TREVIRENS.S.ROM.IMP.PER.GALL.ET ARELAT.REG.ARCHICANCELL.ET ELECTOR ZC
WOLFGANGVS D.G.ARCHIEP.MOGVNT.S.ROM.IMP.PER GERM.ARCHICANCELLAR.ET ELECTOR.ZC
ERNESTVS D.G.ARCHIEP.COLON.S.ROM.IMP.PER.ITAL.ARCHICANCELL.ET

THEODORVS de BRY LECTORI.

QVANDOQVIDEM, beneuole Lector, Diuino instinctu Primam & Secundam Americæ partem euulgaui, Deique beneficio hanc Historiam cum prioribus VIRGINIÆ & FLORIDÆ descriptionibus plurimam affinitatem habentem nactus sum: mei officii esse putaui illam denuo in lucem dare, eiconibus tamen ad viuum expressis, & à me meisque liberis in æs incisis, non mediocriter illustratam, quemadmodum & superiores, ad facilius demonstrandum, quanta sit in feris his hominibus diuersitas, cum in moribus & vitæ ratione, tum in corporis ornatu, ita vt nullo negotio (licet nudi incedant) dignosci possint. Nam Virginiæ incolæ, gallinaceæ cristæ instar capitis capillos præscindunt, obscœnasque corporis partes tegunt viri & feminæ ab vmbilico aut supra, ad genua vsque. Floridenses contra comã alunt, quã in nodum colligant, vt petasum capiti imposuisse videantur, verendaque tegunt, viri quidem cingulo è pelle ceruina confecto, feminæ vero arborum musco; & differenter vtraque natio punctiunculis corpus pingit, vt obseruare potuisti in eorum Historia. At quos tibi nunc propono: vulsis crinibus caput nudant, occipite excepto, cuius capillos tondent monachorum modo, & sine pudore omnino nudi incedunt viri & fœminæ. Ipsorum Religio non minus differens est: Virginienses enim Deum esse credunt, qui omnia condidit, sine vlla tamen eius notitia, nisi quod mortuorum resurrectionẽ credunt: Floridenses, alium Deum non agnoscunt præter Solem & Lunam: Isti autem in nullam rem credunt, sed magnum rotundumque quendam fructum instar oui Struthiocameli (ita à suis Sacerdotibus persuasi) pro numine habent, tanta ignorantia premuntur miseri isti homines. Moribus præterea valde inter se differunt: nam Virginiæ incolæ placidi sunt, simplices, & ad recipiendam veritatẽ proni: Floridenses vafri & maligni, quique difficulter ad veræ Religionis cognitionem pertrahi possunt: Brasiliani adeo pertinaces sunt, vt (licet à dæmonibus sæpissime cædantur & torqueantur) nulla ratione ad fidem amplectendam induci queant: verum quidem est, subinde polliceri illam amplexuros, sed statim ad ingenium redeuntes, in tantum furorem euadunt, vt sese mutuo vorare non vereantur, quemadmodum ex huius Historiæ lectione deprehendes.

Hæc porro sunt immensa Dei opera, è quibus, qui communi iudicio non carent, si considerabunt quantum à Dei cognitione absint miseri isti homines, amplam

ımplam inueniant materiam gratias illi agendi, ipsumque cele-
ɔrandi,quod diuina sua prouidentia illis veram salutis viam pate-
fecerit.Nostrum igitur est,ô Christiani,hæc diligenter perpendere,
Deoque gratias agere,pro ingenti misericordia, qua erga nos vsus
est,& cottidie adhuc vtitur.Cuius sane exemplum insigne apparuit
n vtroque nostro Auctore, primo Germano, altero Gallo, qui ob
collocatam in Deum fidem,à tam variis mortis periculis sunt libe-
rati.

Quia vero prior,vt diximus, Germanus fuit, in communis pa-
triæ gratiam,Cæsareæ Maiestatis, Serenissimorumque Principum
Electorum insignia in æs incidi, quæ huic Historiæ præfigerentur.
Tuum igitur est,candide Lector,eo quo tibi offeruntur animo,hæc
accipere, aliaque à me expectare maioris momenti, si Deus huius
lucis vsuram diutius concesserit; quem rogo,vt omnia prospera ti-
bi largiatur, gratiamque Sancti sui Spiritus communicet, quo per-
fectiore eius notitia adepta, gratias immortales illi agere queas.

EXEMPLAR CÆSAREI PRIVILEGII.

RVDOLPHVS II. Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, VVürtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium vniuersis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & magnis sumptibus Incolarum Americæ habitus, ritus & mores in æneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quandoquidem nemini id aduersum, sed multis gratum futurum sit, magnique in eam rem sumptus sint ipsi faciendi) vt Cæsareo nostro priuilegio eum munire clemēter dignemur, ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento quærit, æneas istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa nostræ Cæsareæ Maiestatis scientia & authoritate hanc gratiam & priuilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, vt prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius operis editione supputandum, quispiam, quicunque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut sic impressas inuehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sacri Imperij subditis & fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status & conditionis sint, præsertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negociationem exercentibus, nisi nostram indignationem & grauem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas æreas tabulas & icones, quas sæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut sic impressas circumuehat, venales proponat aut quoquo modo distribuat, aliosve id facere permittat, sub pœna nostræ indignationis & amissionis singulorum exemplarium dictæ impressionis, quæ sæpedictus Theodoricus de Bry, vbicumque locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria authoritate & sine impedimento sibi vendicare, atque illis pro suo arbitrio vti poterit, libere, & sine detrimento.

Debebit tamen sæpe præfatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & priuilegio priuari velit, tria præfatæ impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impreßione munitarum, Datum in nostra Regia arce Pragæ, vigesima quarta Martij, Anno Domini Millesimo quingentesimo & nonagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimooctauo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Ad mandatum sacræ Cæs. Maiest. proprium.

Iacob Kurtz von Senfftenau.

A. Erstenberger.

AMERICAE PARS MAGIS COGNITA
Chorographia nobilis & opulentæ Peruanæ Provinciæ, atque Brasiliæ, quas à decimo ad quintum & quinquagesimum ferè gradum ultra Aequatorem in longitudinem patere, diligenti observatione deprehensum est: ex Auctorum, qui eas Provincias perlustrarunt, scriptis recens à Theodoro de Bry concinnata.
Cæsareæ Ma^tis privilegio ad quadriennium.
MDCXXIV.
Ex Geograph calculo tres gradus conficiunt lxxx leucas gallicas, sive ccxl miliaria Italica: singuli ergò gradus fere xxvii leve gal. præcise verò lxxx mil. Ital comprehendunt.
LA FLORIDA
HISPANIA NOVA
Golfo Mexicano.
PERUVIA PROVINCIA
NOVA ORBIS PARS
AMAZONES
BRASILIA
CARIBANA
TISNADA
CHICA
CHILI.
PARANA
Patagones
GIGANTUM REGIO
Estrecho de Magellanes.
Tierra del fuego
Archipelago minore
MARE Magellanicum siue pacificu
Circulus Aequinoctialis
Tropicus Cancri
Tropicus Capricorni
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
PHERNAMBUCO

ARGVMENTVM.

Primæ partis Historiæ Brasilianæ Joannis Stadii Hessi, in qua summatim describuntur duo eius itinera, quæ confecit intra nouennium. Horum primum è Lusitania in Brasiliam instituitur.

CAPVT I.

Primum iter Nauale Joannis Stadii, factum ex Vlyssippone Portugalliæ in Brasiliam, Indiæ Orientalis, siue Americæ Prouinciam.

EGo JOHANNES Stadius, patriâ Hombergensis, natione Hessus, Indiam perlustrare in animo meo proposueram. Bremam itaque Westphaliæ oppidum transiens, Hollandiam petii, eò delatus, offendi in vrbe Campensi naves, quæ salis inuehendi causa in Portugalliam nauigabant: iis ego me socium adiungo, & mensem integrum continuando, ad tertium kal. Maij Anni 1547. appello, ad vrbem Setubal dictam: Hinc emensis quinque milliaribus veni Vlyssipponem. Istic aliquandiu commoratus, hospiti meo, viro ex Germania oriundo, propositum meũ expono, ex quo cum intelligo classem regiam iam ante aduentum meũ soluisse, rogo, vt ad aliam me classem promoueat, adeoque mihi interpretis loco sit cui idioma eius gentis familiare foret. Eius ope nauem conscendo, in qua sclopetarii vicem obirem. Capitaneus eius classis, qui Pintiadus erat nomine, negotiationis ergo Brasiliam petebat: illi potestas à Regia Maiestate naues, quas in Barbaria cum infidelibus commercia instituentes, & quæcunque Gallorum nauigia cum Brasiliensibus contrahentia offendisset, hostiliter adoriendi, atque deprædandi facta erat: adhæc captiuos secum ducebat quosdam Regios, qui capitis damnati, ad colonias in nouas illas prouincias deducendas deportãdi reseruabantur. Classis nostra erat instructissima, ab omni apparatu bellico, qui in naualibus vsui esse solet. Tres autem omnino erant Germani inter cęteros in naui nostra, Ioannes videlicet Bruchusius, Henricus Brandt Bremensis, & Ioannes ego Stadius.

CAP.

Caput II.

De iis quæ acciderunt circa nauigationis initium.

SOluimus *Vlyßipone*, & naui alia minore adiuncta, quæ ſub eodem noſtro erat Capitaneo, deferimur primum ad Inſulam, cui *Madera* cognomen. hæc Portugalliæ Regem agnoſcit, & à Luſitanis incolitur, vini & ſacchari ferax: prope oppidum huius Inſulæ quod *Funtſchallum* dicunt, nauim noſtram commeatu denuò inſtruximus. Hinc in Barbariam quæ veteribus Mauritania erat, ad vrbem *Capo de Gel*, (quæ nunc Mauritanorum cuidam Regi *Scheriff* dicto paret, Regi Luſitano ab eodem vi erepta) prouecti, in ſpem erigebamur, fore, vt iſtic in naues cum infidelibus contrahentes incideremus: offendentes autem quoddam piſcatorum Caſtilienſium agmen, certiores reddimur naues quaſdam apud eam vrbē eſſe. Dum aduehimur, vela ex portu facit nauis quędam probè onuſta, ea nos potimur vi, ſed quos vehebat homines, ſcaphā ingreſſi, ſibi fuga conſuluerant. Interea vacuum lintrem peropportune in littore conſpicimus, quem naui captæ pro præda deportanda, quæ ex ſaccharo, amygdalis, dactylis, corio caprino, & gummi Arabico conſtabat, jungimus. Mauritani in magna copia pro lintre defendendo equis aduolabant, ſed re infect... tormentis noſtris bellicis repulſi ſunt. Hac præda potiti repetimus Inſulam *Maderam*, celocem noſtram verſus *Vlyßiponam* præmittentes, nunciatum Regi factum, & ſimul quid de præda nobis facto opus ſit, conſultum. Valentinorum enim & Caſtilianorum mercatorum erant eæ merces, quas in poteſtatem redegeramus.

Rex vt relicta in ea Inſula præda, iter noſtrum proſequamur, mandat, donec interea temporis Maieſtas ſua de circumſtantiis penitius edoceatur. Nos dicto audientes, & iter verſus promontorium ſiue Caput de Gel remenſi, ſed aduerſo vento luctantes, incaſſum prædam vlterius proſequimur.

Nocte Kal. Nou. præcedente, impetuoſo turbine acti *Barbaria* relicta *Braſiliam* contendimus: cumque quadringentis milliaribus à Mauritania in altum profecti eſſemus, multi piſces ad noſtrum nauigium adnatarunt, quorum pleroſque hamis cepimus, nautæ maiores eorum *Albakoras* dicunt, minores *Bonittas*, alios vero *Dorados*. Aderat & aliud piſcium genus, Halecis inſtar, ſed vtrinque alatum more veſpertilionis, hiſce reliqui maiores piſcium admodum infeſti erant: proinde ſimul ac à tergo ſibi inſtantes hoſtes animaduertiſſent, ſupra mare ad duas orgyias eleuati, alij ſupra ſummam aquam tantum cateruatim volabant, & intra conſpectum noſtrum vndas repetebant, non rarò per noctem in naues delapſos offendimus. Hi Luſitanica lingua vocantur *Piſce Bolador*, hoc eſt, Piſces volantes.

Albakore. Bonitte. Dorado.

Piſce Bolador, id eſt, Piſcis Volator.

Deinde ad altitudinem lineæ æquinoctialis peruenimus, quæ quia circa tempus diei meridionale nobis verticalis erat, æſtum duplicabat. Venti per dies aliquot planè ſiluerunt, niſi quod noctu interdum tonitrua imbribus, & vento permixta ſubito exoriebantur, repente etiam ſedabantur: quos attente admodum obſeruare neceſſe erat, ne nos ſub velis latentes ex improuiſo obruerent.

Exoriens autem denuo ventus, tempeſtatem nobis aduerſam per aliquot dies excitauit, quæ metum nobis attulit (ſi diutius perſiſteret) ne fame periclitremur

remur. Propterea Deum orare cœpimus ſecundum ventum nobis immitteret. Sed ecce, dum impetuoſiores ventorum procellæ quadam nocte irruerent, & multum laboraremus, apparuerunt nobis in naui multæ flammulæ, coloris cærulei, quales à me prius viſas non memineram: in ipſa autem prora, qua fluctus maxime æſtuabant, conſpiciebantur. Portugallenſes omen hoc fauſtum agnoſcentes, & cælum ſerenum prædicentes) nec enim ſine numine in ſummo diſcrimine ea apparere aiebant) Deo gratias egerunt; precibus exactis ſimul illa luminaria, quæ *Santelmo*, id eſt, *Sanctum Elmum*, ſiue *Corpora ſancta* vocant, diſparuerunt.

Signum futuræ ſerenitatis.

Santelmo, Corpora ſancta.

Poſtquam illuxiſſet, ſerena ſe cœli facies explicauit, ventique ſecundi aſpirarunt, ita vt manifeſtè videremus, eiuſmodi lumina admirandum Dei opus eſſe. Secundo igitur vento delati, ad 28. Ianuarij in conſpectum nobis venit terræ quidam angulus, *Capo de Sancto Auguſtino* vocatus, vnde ad octo milliaria progreſſi portum *Fernambuco* intrauimus, octuaginta octo dies inter fluctus continuo verſati.

Promontorium S. Auguſt.

Luſitani eo in loco oppidulum extruxerant, cui *Marino* nomen indiderant. Præerat huic *Artus Coëllius*, cui captiuos aduectos cum mercibus quibuſdam aliis tradidimus, & illic nos expedientes, iam vlterius vela tendere conſtituimus, ad locum videlicet, in quo naues mercibus inſtruere animus erat.

Marinum.

CAPVT III.

Barbari in Fernambuco, ſeditione orta, ad quoddam Portugallenſium oppidum deuaſtandum accinguntur.

ACcidit interea, vt Barbari incolæ eius loci contra Luſitanos inſurgerent, cuius ſeditionis ipſi Luſitani auctores erant: nam ante hac nihil eiuſmodi in ipſos tentatum fuerat. Præfectus itaque nos precibus ſuis ſollicitauit, vt oppidum *Garaſu* (quod à *Marino* milliaria circiter quinque abeſt, & à Barbaris tum oppugnabatur) præſidio noſtro defenderemus. Incolæ *Mariniani* nihil ſuppetiarum vicinis ſuis afferre poterant, ſiquidem & ipſi ſimilem obſidionem metuebant. Nos itaque Garaſuanis cum 40. viris ex noſtris hominibus in defenſionem conceſſis, & ſcaphâ eo miſſis ſubuenimus. Oppidum illud in ſinu maris, quod ad duo miliaria in continentem protendebatur, erat conditum. Omne in eo præſidium, ex 90. viris Chriſtianis, & 30. Æthiopibus ac mancipijs Braſilienſibus conſtabat. Qui vero nos oppugnatum venerant, ad octo millia barbarorum cenſebantur. Nos qui obſidebamur nullo alio propugnaculo, præterquam ſepimento ex perticis erectis contexto circumuallabamur.

CAP.

Cap. IV.

Lusitani obsessi ab Indis oppugnantur acriter.

Munitiones Barbarorũ quales.

SIlua obſeſſum cingebat oppidum, in ea hoſtes duas munitiones è truncis arborum conſtruxerant, in quas noctu ſe reciperent, ſi forte eruptione facta illos adoriri nobis libitum fuiſſet. Oppidum ipſum circumquaq; latibulis effoſſis cinxerant, in illis latitabant interdiu, & incurſionibus in nos pugnabant. Petiti telis à noſtris, proni ad terram omnes proſternebantur, ſi qua teli jactum ad eum modum declinare valerent. Omnem autem aditum nobis intercludentes ad ipſa mœnia appropinquabant, & miſſis in altum jaculis relapſu eorum nos feriendos deſtinabant. Tela inſuper bombyce & cera religata atque incenſa in ædificiorum tecta ſpargebant, minis nos territantes, & quam crudeliter nos dentibus dilaniaturi forent, ſi victoria potirentur, ſignificantes.

Luſitani alimentis excluſi.

Dum hæc geruntur, victus in caſtris noſtris fere jam defecerat. nam pro conſuetudine eius regionis ſingulis diebus, aut ſaltim alternis radices recenter effodiunt, ex quibus farinam molunt, ac liba pinſunt, ſed hoſtes vias omnes præcluſerant, quo minus illæ peti poſſent. Videntes ergo victus penuriam, duas ſcaphas ad conquirendam in vico *Tamaraka* annonam inſtruimus. Hoſtes gregatim vtrinque ripas tenentes grandes arbores tranſuerſas flumini obiecerant quæ nobis progreſſis impedimento eſſent. Nos vi illorum molimina perrumpimus. Interea æſtu nos deſerente in ſicco hæſimus, nihil tamen ab hoſtibus detrimenti afferri poterat. Ipſi autem ligna arida confertim inter ripam & nauim noſtram conijciunt, quibus incenſis illud genus piperis quo terra ea abundat, inſpergere, & fumo hinc exundante nauibus nos exturbare tentabant. Sed conatus illorum fuerant irriti. Interea æſtu marino redeunte, in vicum *Tameraka* incolumes peruenimus, à cuius incolis commeatu accepto, ad oppidum obſeſſum reuertebamur: ſed hoſtes eodem, quo prius loco iter denuo obſtruxerant, hoc quidem pacto.

Axi vocatur hoc piper Indicum.

Arbores vt ante transflumen ſtrauerant, ripam vtrinque occupantes, tum alias item duas fere reſectas non omnino inciderant, ad earum cacumina religatis lentis quibuſdam ſarmentis Sippo illis dictis, lupuli ſarmentis non abſimilibus, niſi quod paulo ſint craſſiora, extremitates huiuſmodi funium in oppugnaculis ſuis retinebant, eo videlicet animo, vt cum obiecta rurſum perrumpere tentaremus, arbores inciſæ, tractis funibus in naues noſtras corruerent. Nos remigantes obiecta deturbamus, illi arbores nutantes in ruinam attrahunt: corruit vna verſus munitionem ipſorum, altera præciſe poſt nauem noſtram vix elapſam in flumen concidit.

Barbari non omnino rudes.

Priuſquam verò obiectum illud in flumine obſtaculum demoliri conaremur, alta voce ſocios noſtros obſidione cinctos inclamabamus, vt ſubſidio nobis adeſſent: quanto nos vocem acrius intendebamus, tanto intenſius hoſtes clamorem tollebant, adeo vt non exaudiremur à quoquam noſtrum, obiecta enim ſilua noſtrum conſpectum illis adimebat, alioquin voci audiendæ ſatis vicini ſi abſque hoſtium clamoribus fuiſſet.

Annona in oppidulum inuecta, cum hoſtes viderent ſe molimine ſuo

frustrà nos impedire conatos, domum repetunt. Obsidionis tempus fere ad mensem integrum trahebatur. Ceciderunt quidam ex hostibus, sed nullus ex nostris desideratus. Pacatis ergo iam Barbaris, ad nauem nostrã onerariam reuertimur, quæ ante *Marinum* in anchoris hærebat, illic aqua dulci & farina radicis *Mandiocæ* in naues assumptis, & Præfecto qui nobis humanissimè grates egit, salutato digressi sumus.

B

Capvt V.

Ex Fernambuco digreßi petimus regionem Buttugaris, ſed in nauem Gallicam incidentes, prœlio cum ea decertauimus.

Hinc

HInc ſoluentes, & circiter milliaria quadraginta emenſi, in portum nomine *Buttugaris* intramus, vt nauem ibi ligno Braſilico oneremus, & annonam à Barbaris redimamus. Ingreſſi, nauem Gallicanam, ligno Braſilico onuſtam conſpicimus, eam hoſtiliter inuadimus, potituros nos ea ſperantes; verùm maiorem nauis noſtræ malum tormenti per illos emiſſi ictu corruperunt, & vela confregerunt. Pars noſtrorum nautarum globulis vulnerata fuit, pars traiecta occubuit.

Gallicana nauis infeliciter tentata.

His actis conſtituimus curſum in Portugalliam conuertere, quia venti nobis erant aduerſi, vt portum in quo annonam conquirere in animo erat, ingrederemur. Victu ergo admodum tenui Luſitania repetitur, vbi fame adeò conflictamur, vt pars noſtrorum coria hircina, quibus nauis onerata erat, deuoraret. Cuilibet in diem ſextarius aquæ dulcis præbebatur, & modicum farinæ radicis Braſilianæ. Dies centum & octo in pelago verſati, ad 12. Auguſti in Inſulas Açores vulgo nuncupatas deferimur, quæ Regis Portugalliæ Imperio ſubſunt. Iacta hic anchora reſpirantes piſcando tempus fallimus. Interim in mari nauim conſpicimus, & piraticam eſſe agnoſcentes vi adorimur, & ſtrenuè ſeſe defendentem, ſuperiores facti capimus, piraticis ipſis in cymba elapſis verſus inſulas. abundabat ea nauis vino & pane, quibus vires inſtaurantes in alias inſuper quinque incidimus, quæ ad Regem Portugalliæ pertinebant, miſſæ vt redeuntes ex India iuxta has Inſulas opperirentur, & eas in Portugalliam deducerent. Quibus nos adiungentes, vnam ex India reuerſam in Inſulam *Terceram* dictam deduximus, ibique ſubſtitimus. Plurimæ interim ex noua India reuertentes iſtic congregatæ, quarum aliæ Hiſpaniam, aliæ Luſitaniam petebant. Naues circiter centum numero, ſocio agmine ex *Tercera* ſoluentes, *Vlyßiponam* ad 5. Idus Octobr. Anni 1548. deuenimus, Menſibus ſedecim in ea nauigatione inſumptis. *Vlyßiponæ* me aliquantulum quieti dedi, donec animum inducerem, cum Hiſpanis in nouas, quas occuparunt orbis partes, nauigationem inſtituere. Conſcendi ergo nauem quandam Anglicam, qua ad vrbem, cui *Portus S. Mariæ* nomen eſt, in Bætica ſitam, delatus ſum, quo in loco ij qui aduenerant, nauem vino onerare conſtituerant. Hinc in vrbem *Hiſpalim* pergo, vbi tres naues inſtructas ad iter in *Regionem Americæ*, quæ ad flumen *Rio de Plata* dictum ſita eſt, ſuſcipiendum reperio. Eſt autem Regio illa ad *flumen Argenteum* ſita, & regnum illud *Peruanum* auro fertiliſſimum, & cum *Braſilia* ipſa pars continentis, non Inſulæ mari circumfuſæ, vel in pelago ſparſæ.

las Azores Inſulæ.

Tercera.

Ante annos iam aliquot naues in eam Regionem dimiſſæ erant, vt eam porrò occuparent: vna ex ijs redierat, quæ auxilia nouis colonis mitti petebat, & multa de auri fertilitate huius regionis magnificè prædicabat, quæ auxilia apparabantur, indicta trium nauium claſſe, cuius Præfectus *Don Diego de Senabria* dicebatur: illi à Rege Præfectura in eam Regionem commiſſa erat.

Tota ea claſſis erat inſtructiſſima, cui & ego me comitem adiungo.

Secunda pars.

ARGVMENTVM.

Stadius secunda Nauigatione ab Hispali in eam Americæ partem, quæ flumine vulgo dicto Rio de Plata *irrigatur, proficiscens, post longos errores Naufragium facit.*

CAP. VI.

Secundum iter Nauale, susceptum in Prouinciam Americæ Rio de Plata, ex Hispali Hispaniarum vrbe institutum.

S. Lucas, Siue Portus S. Lucari de Barameda.

HISPALI ergo soluentes ad *S. Lucæ* portum peruenimus, vbi *Bætis* fluuius *Hispalim* alluens, in mare se exonerat. Hic ventos secundos opperiri constitutum erat.

Anno ergo 1549. feria quarta à festo Paschatis à S. *Luca* soluentes, aduerso flante vento *Vlyßiponæ* portum ingressi sumus: secundis deinde flantibus ventis ad *Insulas Canarias* cursum dirigimus: anchoram autem prope *Palmam* (quæ & ipsa vna est ex prædictis) in profundum demittentes, aquas illic dulces pro classe nostra haurimus. Naucleri quoque scopum sibi definiunt, ad quem nimirum se colligerent, si forte tempestatibus acti in mari dispergerentur, videlicet gradum 28. ad latus meridionale lineæ æquinoctialis.

Capo Verde.

Ex Palma nauigantes Hesperium Promontorium, quod vulgo *Capo Verde* id est, *Caput viride* dicitur, vento petimus: is locus in Æthiopia situs est, & parum abfuit, quin istic naufragium faceremus: sed & hinc progressi *Cossam* nostram sequebamur. Ventus aduersus aliquoties nos terræ *Guineæ* allidebat, quæ similiter ab Æthiopibus incolitur. Tandem ad *Insulam S. Thomæ* deferimur, quæ Regi Portugalliæ subest, & saccharo abundat, sed aër in ea parum salubris habetur. Eam Portugallenses habitant, qui multa secum ex Æthiopum genere mancipia alunt: nos aqua hausta iter institutum prosequimur. Interea duæ nostræ naues sociæ nocturno turbine è conspectu nostro sublatæ solos nos destituerant: venti autem nobis valde aduersi erant. Ea enim est natura illorum in hoc mari, vt sole peragrante latus Septemtrionale æquatoris, à meridie flent; sin vero Sol ad meridiem declinet, venti à Septentrione irruant. Et hunc quoque morem constanter

Insula S. Thomæ, in qua aer insalubris.

tertuentur, vt per quinque menses continuo ex vno loco proflent. ita factum est vt moram quatuor mensium ducere necessum habuerimus: nec enim aliter cursum nostrum directè instituere nobis possibile fuerat. Mense itaque Septembri iam ingruente, venti conuersi à Septemtrione spirabant. Cursum itaque inter Austrum & Austro-Africum dirigentes, versus *Americam* cursum tenuimus.

Cap. VII.

Ad altitudinem 28. graduum peruenientes, Americam contingimus: Portum autem vnanimi consensu designatum, non agnoscimus: exoritur turba insolens circum littora.

Ad

AD 18. Nouembris diem, Nauclerus altitudinem graduum explorat, seque ad 28. peruenisse deprehendit. Nos itaque in occasum vergentes, terram inuestigamus. Ad 24. mensis iam memorati diem apparet tellus. Sex menses mare inter grauissima pericula emetientes, & iam continenti viciniores facti, nec oram eam, nec portum à Nauclero designatum agnoscimus; nec tutum remur ignotum portum ingredi. Secus tellurem ergo radentes oras cursum tenebamus: ventus interea ingrauescebat in tantum, vt de vita nobis in istis scopulis certo periclitandum videretur. Proinde dolia puluere tormentario implemus, eaque obturamus, & illis arma nostra alligamus, vt si fors naufragium faciendum foret, & aliqui euasissent; ii arma sua in littore requirerent, siquidem doliis à fluctibus eiectis affixa essent.

Fœda tempestas inter scopulos littorales.

Hinc velis obliquis nauigare cœpimus, vt oras terræ declinaremus, & in altum efferri possemus, sed nihil profecimus; ventorum enim impetu in scopulos fluctibus coopertos, & ad quatuor orgyiarũ altitudinem subtus vndis latitantes impellimur, ac propter æstum maris nimium intumescentem, ad terram tendere cogimur, nihil aliud æstimantes, quam nos fluctibus hauriendos.

DEO tamen aliter prouidente, vicini scopulis facti, quidam ex sociis nostris portũ vicinum ex insperato conspicit, in quem illabimur. Ibidem conspecta Cymba quædam fugit, & post insulam è conspectu nostro se abdidit, vt quænam illa fuerit non licuerit tum cognoscere, nec eam vlterius insequebamur, sed iacta anchora Deo pro liberatione benedicentes quieuimus, & vestimenta desiccata refecimus.

Circiter secundam pomeridianã anchoram iecimus. Vespera ingruente, aduentarunt ad nauem nostram onerariam plurimi eius oræ incolæ, aduecti in scapha satis capace, qui cum sermones nobiscum miscere cuperent, à nostris ægre, & ex parte tantum intellecti accipiebant quosdam cultellos & hamos, quibus se domum recipiebant. Eadem nocte & alia denuo scapha ad nos nudis istis hominibus onusta adnauigat, ac inter cæteros duo Lusitani; hi quærunt ex nobis qui simus & vnde: respondemus nos Hispania aduenisse: hoc audito, dicebant, oportet vos Nauclerum admodum sagacem & peritum habere, qui portum eum ingredi ausi fueritis: se quidem portum perspectum habere, sed tali cœlo nunquam id tentaturos. Nos factum illis exponimus, ventos & fluctus naufragium minitatos fuisse, & cum iam de nobis actum crederemus, insperato portum apparuisse, DEVM nobis ducem adfuisse, & à naufragio seruasse. Nobis verò ne nunc quidem constare, vbinam locorum ageremus. Perceptis iis, in admirationem adducuntur, & DEO acceptum referentes, portum eum *Supravvai* dici aiebant, & abesse nos ad octodecim circiter milliaria ab Insula *S. Vincentii*, quæ imperium Portugalliæ Regis agnosceret, cuius se esse inquilinos affirmabant. Tum vero eos, quos in scapha se post Insulam abdere paulo ante cõspexissemus, credidisse nos *Gallos* fuisse, & ob id sibi fuga prospexisse innuebant. Porro de situ & distantia *Insulæ S. Catharinæ*

Indi Lusitanos periclitantes scapha adeunt.

quæſiti, quod eo nobis proficiſcendum eſſet, reſpondebant eam ad triginta milliaria abeſſe, ad meridiem ſitam, nationem Barbarorum iſtic eſſe *Carios* nuncupatorum, quos circumſpectè admodum cauiſſe oporteat, Barbaros qui circa portum præſentem habitent, Tuppin Ikinſios appellari, quibus familiariter ipſi vtantur, nec ab illis quicquam nobis imminere periculi. De altitudine item Solis in ea regione ex illis ſciſcitantibus, 28. graduum eſſe nobis indicatum, quod quidem ita ſe habebat. Cæterum & alia nobis eius oræ dignoſcendæ ſigna & notas perhumaniter commonſtrarunt.

Capvt VIII.

De regressu ex portu Supravvay, *& investigatione terræ nobis definitæ.*

Silente Vulturno, quem nautæ Septemtrionales *Ost Sud Ost* sua lingua appellant, tempestas serena cooritur, ventus autem Aquilo proflabat. Nos itaque plenis velis iter remetimur, portum determinatum inuestigantes, verum toto biduo nullo modo eum deprehendimus, terra tamen ipsa indicium erroris faciebet, & nos præteruectos arguebat. Sole enim sub nubibus latitante, de altitudine eius vix iudicari poterat. Ad hæc ventis infestantibus acti, diuersi huc illuc errabamus.

Devs vero, qui in angustiis consolatur, nobis in auxilium vocatus adfuit, siquidem exactis vespertinis precibus, quibus à Deo veniam petebamus, & antequam nox irruisset, nubes ex meridie, qua nos vento abacti eramus, condensantur; Aquilo quidem adeo cōticescere, vt vix in sensus incurreret. A meridie vero Auster procedens, qui sub id tempus rarissime suum imperium exercet, tantis tonitruis & fulgetris ingrauescere, vt horrorem mortalibus incuteret. Mare erat æstuosissimū, siquidem Auster & Boreas certatim vtrinq; fluctus inspirare: Tenebræ insuper tantæ oboriri, vt omnem oculis conspectum eriperent. Tum vero mortales quotquot aderant, & ipsi nautæ quoque consternati coruscationes tam formidabiles, & horrenda illa tonitrua expauescere, vt quid prius quid posterius in conuertendis velis corriperent, dubii plane & incerti ambigerent, nec aliter vnicuiq; persuasum erat, quam omnibus ea nocte simul pereundum esse. Sed tempestas ea Dei beneficio paulo post sedata viam velis præbebat, vt iter quod de die factum erat, de nocte illa retro legeremus, & de integro portum nostrum requireremus, sed nullo nobis indicio eū dignoscere concedebatur, quandoquidem plures Insulæ propter cōtinentem istic essent. Post vbi 28. gradum denuo contigimus, Præfectus noster Nauclerum post insulam nauem deducere, & anchoram istic figere iubet, exploraturus quidnam terrarum occurrisset. Duas itaque vtrinque positas tellures medii transeuntes, portum amœnissimum intramus, & anchoram fundo affigimus, constituentes, cymba demissa portum eum vlterius explorare.

Tempestas sæva & procella.

Caput IX.

Cymba ſpeculatum miſſa, quidam noſtrorum portum explorantes, crucem in ſcopulo poſitam reperiunt.

Hinc

FERIIS D. Catharinæ Anno 1549. anchoram fundamus, & eodem die quidam ex noſtris probè inſtructi, ſpeculatum in nauicula mittuntur portus illius opportunitatem. Videbamur enim intraſſe flumen Sancti Franciſci, quod in illa Prouincia etiam eſt: verùm quo longiùs progredimur hoc latiùs patet portus. circumactis ergo circumquaque oculis ſicubi fumum conſpiceremus, quærebamus, ſed nullus apparuit. Interea tuguria prope deſertum conſpicimus in conualle: accedimus, videmus caſas quaſdam ruinoſas, hominibus deſolatas: pergimus, interea nox ruit. Erat in flumine Inſula non ita magna, ad quam tendimus, vt iſtic noctem traduceremus, ſiquidem cuſtodiam commodius iſtic diſponi poſſe credimus, ſed ob noctis tenebras non ſatis tutum erat terræ nos exponi, vt quiete in ea reficeremur: erant qui nihilominus inſulam circumirent, ſed neminem inueniunt. focum ergo inſtruimus, palmam arborem incidimus, encephalum eius comedimus, & iſtic pernoctamus. Manè ſummo diluculo iter inſtamus. nec enim abſiſtere propoſitum erat, priuſquam de hominum præſentia cõſtaret: ex indicio enim conſpectorum tuguriorum facile de incolis colligere erat. Dum propoſitum vrgemus, caſu lignum procul conſpicimus in ſcopulo erectum, formam crucis referens, quod multis abſurdum videbatur. Appropinquantes videmus ingentem crucem eſſe ligneam, lapidibus impactis in ſcopulo firmiter hærentem, cui tabulæ pars de dolij operculo rotundo alligata erat, in tabula characteres inciſi viſebantur, non admodum legibiles. Miramur quænam naues hoc monumentum ſtatuiſſent, dubij de portu, vtrum determinatum ingreſſi fuerimus nec ne. Progredimur hinc longius, aſſumpta tabula illa dolij: dum vehimur, quidam literas tabulæ inſculptas examinans, paulatim eas colligit, & ſenſum elicit. Erant autem Hiſpanico idiomate hæc verba in ea conſignata: *Si venpor ventura aqui la armada de ſu Maieſtad, tiren vn tire y averan recado.* quorum ſenſus eſt: *Si forte Maieſtatis ſuæ naues huc delatæ fuerint, eæ prodant ſe diſploſo tormento bellico, & certiores fient de reliquis.* Confeſtim ergo locum crucis repetentes, incenſo tormento, quod *Falconetum* dicunt, ſignum præſentiæ noſtræ damus, porro remigantes nihilominus. Conſpicimus interea quinque ſcaphas plenas Barbarorum, illæ nos recta petunt: nos machinas noſtras ſulphureas directè illis opponimus. Vbi appropinquaſſent, videmus hominem ſtantem in prora, barbatum & veſtitum, agnoſcimus eſſe Chriſtianum, inclamamus eos vt conſiſtant, & vna ſcapha præmiſſa in colloquium ille adueniat. Aduectum interrogamus de portu: Reſpondet, dici eum Barbaris *Schirmirein*, ſed vt rectius aſſequeremur, eſſe *Portum Sanctæ Catharinæ*, quod nomen illi ab inuentoribus inditum ſit.

Crux in littore erecta cum appenſa tabula litterata.

Senſus literarum tabulæ inciſarum.

Portus S. Catharinæ tandem repertus.

Gratulamur ergo inuicem nobis de inuenta ſtatione, ad quam inſcii in ipſo *S. Catharinæ* die appuliſſemus. Hinc ſanè euidenter conſtat, quantum valeant preces afflictorum apud Deum, ſi ex animo proueniant.

Quærenti de aduentu noſtro, ſignificamus, nos eſſe miniſtros Regis Hiſpaniæ, & petere prouinciam *Rio de Plata*, affuturas & alias propediem naues, ſi DEO ita viſum foret: conſtituiſſe enim in eo portu conuenire. Hæc audiens nobis gratulatur, & ſimul commemorat, quod ante triennium ex prouincia illa *Rio de Plata* à loco qui *Aßumptio* vocatur, & Hiſpanis paret, deſcendiſſet per trecenta milliaria ad mare, vbi nunc ageret, vt nationem eam Barbarorum, quæ *Carios* dicitur, bene cum Hiſpanis conuenientem, hortaretur ad radices colendas, quas *Mandiocas* vocant, vt naues eo delatæ, ſi penuria premerentur eo in loco, commeatu à Barbaris petito reficerentur. Quod Capitaneus *Salazar*, qui Hiſpanis de rebus Indicis retulerat, ita fieri curaſſet. Is Capitaneus in nauibus noſtris ſociis jam reuertebatur.

Demum cum homine illo ad tuguria illorum deuecti, humaniſſimè pro more & facultate eius gentis accepti ſumus.

CAP.

CAPVT X.

Scapha plena Barbaris mittor ad uauem nostram onerariam.

DEIN Capitaneus hoſpitem noſtrum rogat, vt ſcapha inſtructa aliquem ex noſtris ad nauem onerariam relictam mittat, eam adductum.

Mittor ego, iuſſu Capitanei. iam triduum abfueramus, ſociis quid de nobis actum eſſet ignorantibus.

Simulator in periculo eſt.

Vbi intra teli iactum ad nauem acceſſi, qui inerant, clamore ſublato ad arma accelerant, arcentes me cum Barbarorum comitatu, inclamant, & quæ hæc noua ſit facies exquirunt: vbi reliqui hæreant: vbi quid ſolus ego cum tot Barbaris aduen̄iam. Conticeſco, nec reſpondeo quicquam. Capitaneus enim me informarat, vt vultu eſſem triſti, quo videret quid tentaturi eſſent ij, qui in naui erant. Illi cum nihil à me reſponſi ferrent, turbantur, inuicem dicentes, non ſalua hęc res eſt, reliqui procul omni dubio interierunt, hunc autem ſolum adducunt, aliis forſitan in inſidiis locatis, quo nauem tali apparatu occupent. Hæc verſantes, ad tormenta in nos diſpergenda accinguntur, denuo tamen me inclamant. Hic demum ſubridens illos placide alloquor, & melius ſperare iubeo bonum omen nuncians, faciant modo acceſſum liberum, vt quid apportem intelligant. Accedo, rem enarro; illi præ gaudio exultant. Barbari interea domum remeant. Nos nauem tuguriis Barbarorum ſubducimus, & iacta anchora reliquorum, qui per tempeſtatem diſperſi erant, aduentum expectamus.

Vicus in quem Barbari nos exceperunt, *Acutia* vocatur. quem offenderamus inter illos virum, *Ioannes Ferdinandus* erat, *Cantaber ex Bilbao* oppido oriundus. Natio illa *Carios* dicta, ferinam & piſces in copia nobis offerebat, pro quibus nos hamos ferreos rependimus.

CAP.

Caput XI.

Socia Navis, quæ vento abacta erat, adventat: illa Navarchum vehebat.

TRibvs illic ſeptimanis exactis venit in portum nauis, quæ Nauarchum vehebat. Sed tertia quæ nobis ſocia fuerat, perierat, nec quicquam de ea relatum fuit.

Navis Hiſpanica perit.

Nauibus ergo in ſex menſes annona inſtructis, itineri, quod trecentorum milliarium reſtabat, perficiundo accingimur. Paratis iam rebus omnibus nauem onerariam in ipſo portu amittimus, quo caſu inſperato, mora noſtræ profectioni iniecta.

Hæſimus biennium in deſerto illo loco, fame conflictantes. Eſca erant lacerti, glires, cochleæ petris affixæ, & alia inſolita.

Delicati cibi Hiſpanis eſitati.

Barbari qui primo victum ſufficientem miniſtrarant, poſtquam ſatis mercium ſibi parauerant, in diuerſas oras commigrabant, nec ſatis erat tutum illis per omnia fidere.

Pertæſi ergo & loci & penuriæ, vnanimiter decernimus, vt maior pars pedibus iter in Prouinciam *Aſſumptionis* nomine inſignitam conficeret, (aberat illa ad trecenta miliaria) reliqui in naui reſidua ſubſequerentur.

Capitaneus delegit quos ſecum naui auehere conſtituerat. Qui pedeſtre iter ingreſſi erant, victum pro deſerti tranſitu capiebant, iūctis ſibi quibuſdam ex Barbaris. Pars illorum fame in itinere perierat, reliqui ad metam deuenerant, quod ex aliorum relatu nobis poſtmodum innotuit. Sed nec nauis ferendis omnibus, quos Capitaneus reſeruarat, ſatis capax erat.

Caput XII.

De Consilio inito Insulam S. Vincentii petendi, quam Lusitani poßident, spe navem ab ipsis obtinendi, atque itineri ita finem imponendi: sed orta tempestate naufragium facimus, cœli locique ignari.

Portu-

PORTVGALLENSES tenent Insulam non longe à continẽte sitam, quam vocant *S. Vincentii*, Barbari verò *Urbioneme*: is locus ad *70.* miliaria aberat: proponimus nobis cursum eo dirigere, vt nauem à Lusitanis conduceremus, qua in Prouinciam *Rio de Plata* iremus, nec enim ea quæ restabat, omnibus sufficiebat. Delecti ergo qui duce *Salasare* eam Insulam peterent, nec erat quisquam, qui hoc iter prius tentasset, præter quendam *Romanum* nomine, is videbatur sibi, se iter hoc relegere posse.

Insula S. Vincentii Iuris Lusitanici.

Vela itaque ex *Portu Byassape* facimus, qui ad 28. gradum & dimidiũ ab Æquatore positus est, intra biduum ad Insulam ferimur, quæ *Alkatrases* dicitur, 40. circiter miliaribus distantem ab eo loco vnde solueramus: Venti autem aduersi nos ad anchoram fugere compellunt. In hac Insula frequens est genus auium marinarum, *Alkatrases* eas vocant, nullo labore capi possunt, & forte sub id tempus aduecti eramus, quo pullos ex ouis excludere solent.

Alkatrases aues marinæ captu difficiles.

Ingredimur, & quærentes fontes aquarum dulces reperimus casas desolatas, & ollarum testas hinc inde sparsas: inuenimus etiam venam exilem seu scaturiginem aquæ, è rupe promanãtem. Aues quas commemoraui in magna copia captas cum ouis naui inferimus, & dapes ex iis instruimus. Postquam iam cibo refecti eramus, consurgit Auster tanta cum violentia, vt vix anchoram reduxerimus; solliciti ergo, ne ad scopulos vẽtorum impetu allideremur, & vespera iam ingruente, portum tamen *Carinee* contingere præsumimus. Nox autem nos anteuertit, proinde littus declinantes, in maximo versabamur periculo, fluctus nauem tanta importunitate verberabant, vt de naui actum putaremus, siquidem fluctus ad oras terræ magis intumescunt, quam in alto. Ea nocte tanto interuallo à littore abacti sumus, vt orto Sole ne conspectus quidem eius appareret.

Redit tandem tellus in conspectum, tanta tamen erat turbinis importunitas, vt vix subsisteremus. *Romanus* ille credebat se Insulam *S. Vincentij* agnoscere: vela eò dirigimus, sed terra nubibus ac nebulis cooperta atque inuoluta dignoscenda non erat. Nauem ergo propter procellarum impetum exonerare cogimur, supellectile grauiore submersa. His constituti in angustiis vela vtcunque facimus, quærentes portum Portugallensium, sed labor omnis in cassum abit. Disiectis vtcunque nubibus, *Romanus* portum illum in conspectu esse affirmat, nobis modo recta in scopulos iter instituẽdum, post quos ille lateret. Aduecti nihil præter diræ mortis horrendam contuemur imaginem; nam & portus omnis aberat, & in oppositam terram recta incursandum erat propter ventos impellentes, & naufragiũ faciendum. Procellæ littus tanto impetu feriebãt, vt horrorem

Dux cæcus in perniciem & mortem ducit.

Naufragiũ, in quo nemo perit.

animis incuterent. Deo ergo iam ſupplices, ac delictorum veniam atque animæ ſalutem rogantes præſenti animo in periculum ineuitabile accingimur. Littori viciniores facti, adeo in fluctibus ſublimes ibamus, vt cernui in profundum non aliter ac de muro prærupto deſpiceremus. Nauis primo ictu ad littus colliſa tota fatiſcit. Pars ſaltu corpora in mare mittentes, tranando euadit, pars in tabulis arreptis ad littus adigitur, & omnes tandem diuina ſeruati omnipotentia incolumes terram contingimus, ventis autem, & imbribus omnes diriguimus.

CAP. XIII.

Certiores reddimur de loco & regione Barbarorum, in qua naufragium feceramus.

TERRÆ

TERRÆ incolumes redditi, DEO grates ſoluimus, ſolliciti admodum de finibus. *Romanus* eam Regionem non ſatis agnoſcebat, vnde de ſitu *Inſulæ S. Vincentii* nihil plane affirmare norat, nec leuis nos metus Barbarorum terrebat, ſi qui ex vicinia forſan nobis imminerent. Interim quidam ſociorum temere per littus diſcurrens, vt agitatione & motu membra excalefaceret (erat is Claudius nomine, Gallus natione) pagum poſt ſiluam conſpicit, in quo ædificia ad formam Chriſtianorum conſtructa erant: accurrit; videt eſſe caſtellum, quod Portugallenſes incolũt: Nomen illi eſt *Jtenge Ehm*, & ad duo miliaria ab Inſula *S. Vincentii* diſſidet. Edocet ergo incolas de naufragio noſtro, & madidos omnes horrere, nec quo ſe refocillent, habere conqueritur. Illi intellectis noſtrorum miſeriis, obuiam nobis procurrunt, ædibus ſuis nos excipiunt, & neceſſaria pro veſtitu conferunt. Hic reſpirantes per aliquot dies commorati ſumus.

Obtinent per multa diſcrimina Inſulam S. Vincentii.

Poſt, S. Vincentii Inſulam pedeſtri itinere petimus, vbi à Portugallenſibus honorificentiſſime excepti, aliquandiu publicis ſumptibus vitam ſuſtinemus, tandem vnuſquiſque ſe certo vitæ generi applicat, vnde vitæ neceſſaria pararet. Deſtitutis iam nobis omnibus nauigiis, Capitaneus noſter quendam ex Portugallenſibus ad ſocios in *Byaſape* relictos ablegat, qui illos aduehendos curaret. Et factum eſt quod imperauerat Capitaneus.

Cap. XIV.

De situ Insulæ S. Vincentii.

Situs Insulæ S. Vincentii.

QVÆ *Vincentii* nomine fertur, ea Insula est continenti fere iuncta: sunt inibi extructa duo Castella, quorum alterum Portugallensibus quidem S. Vincentii, Barbaris vero Orbioneme, alterum circiter sesquimiliare dissitum Barbaris Yvvavva-Supe dictum est: Sunt & tuguria quædam, *Ingenia* vocata, sacchoro præparando destinata. Habitatur à Portugallensibus, qui amicitiæ fœdus colunt, cum natione, qui Tuppin Ikinsii nomen habent. Regio eius nationis, quam incolunt, patet in interiorem continentem, ad octoginta milliaria, sed ad mare extenditur in quadraginta.

Barbarorum Brasiliensiũ genera præcipua tria.

Natio ea vtrinque ad Meridiem videlicet & Septentrionem vicinos sibi infestos habet, qui meridionales sunt Carios, qui vero Boreales Tuppin Imbæ appellantur. Ipsi verò Tuppin Ikinsii ab vtrisque suis hostibus Tavvayar, quod hostem sonat, appellantur. Hoc posterius Tuppin Imbarum genus multa sæpe & magna damna intulit Portugallensibus, & in hunc quoque diem ipsis metui atque terrori existit.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Magiſtri tormentorũ munus obit Ioannes Stadius, & arci ab incurſu hoſtili defendendæ præficitur, in Regione cuius incolæ Tuppin Ikinſii ſunt, & à Luſitanorum Rege gubernatur.

CAP. XV.

De Situ & Nomine loci, ex quo Tuppin Ikinſiis plus damni ab hoſtibus, quam ex aliis inferebatur.

EST locus ad quinque milliaria à *S. Vincentio* ſitus, *Brickioca* illi nomen eſt, illic primum congregabantur hoſtes *Tuppin Ikinſiorum*, & iter medium inter Inſulam *S. Marci* & continentem tenentes, illac tranſire aſſueuerant.

Touppinambautii & Tuppin Ikinſii hoſtes.

Hunc tranſitum hoſtibus præcludere conabãtur quinque fratres germani, patre Luſitano, & matre Braſiliana nati, religionem Chriſtianam amplectentes: callebant autem vtriuſque gentis, tam Chriſtianorum, quam Barbarorum mores, ingenia, & idiomata. Nomina eorũ hæc ſunt: 1. *Joannes*, 2. *Diego*, 3. *Dominicus*, 4. *Franciſcus*, 5. *Andreas*. Patri etiam *Diego* nomen erat, omnibus ſimul cognomen *de Braga*.

Quinq; fratres, generis mixti.

Hi quinque fratres iunctis aliquibus Barbaris, qui illis confœderati erant, conſtituerant biennio ante meum aduentum, munitionem in eum locum contra hoſtium incurſus conſtruere, more & forma Barbaris vſitata, & quidem executi illud iam fuerant.

Id cum viderent aliqui Luſitani, eo commigrarunt & ipſi: erat enim amœnus & peropportunus locus. Hoc *Tuppin Imbæ* hoſtes illorum explorant, & ſe in ſua regione, cuius fines circiter quinque miliaria inde abſunt, omni apparatu bellico, pro more gentis probe inſtruxerant, ac ſeptuaginta ſcaphis noctu aduectis, mane hora vna ante diluculum, quod vſitatum illis eſt, hos adorti fuerant. Quinque ergo illi fratres, cum Portugallenſibus domum quandam ex luto confectam occupantes, in hoſtes

Pugna fratrum de Braga cum Barbaris.

hostes fortiter pugnarunt. Reliqui qui adfuerant Barbari coniunctim in tuguriis suis se defenderunt, dum vires sufficerent, & donec plurimi hostium occubuissent. Tandem hostes superiores facti vicum *Brickioca* incendio vastant, & Barbaros capiunt. Christiani, quorum octo vel circiter fuerant, & fratres illi quinque nihil damni tulerant. Nam se strenue in domo illa gesserant: DEVS enim illorum protector erat. Barbaros autem, quos ceperant, absque mora dissectos inuicem distribuerant, & in patriam suam hoc peracto facinore remeantes discesserant.

CAP.

CAP. XVI.

Portugallenſes poſt reſtaurationem Brickiocæ, Propugnaculum quoque in Inſula S. Maro inſtruunt.

DEVASTATO eo vico, primores & ipſe populus Portugallenſium vnanimi conſenſu decernũt locum dirutum denuo inſtaurare, & quam poſſint munitiſſimum reddere: nec enim conſultum videbatur, vt deſertus relinqueretur; ſiquidem ſolus tanquam murus, pro tota ea regione in hoſtes opponebatur. Inſtauratur ergo *Brickioca.*

Brickioca denuo ædificatur.

Hac re ab hoſtibus animaduerſa, munitionem eam firmiorem videlicet factam, quam vt expugnari ab illis poſſet, noctu nihilominus tranſitum illac ſcaphis tentant, & ſimul vi ſecum abripiunt, quemcunque capere poſſent, in confinio *S. Vincentij.*

Qui in medio regionis habitabant, ſecuros ſe viuere propter *Brickiocam* inſtauratam & munitam exiſtimabant, ſed hæc confidentia ſeu ſecuritas ipſis damnoſa erat.

Commodum ergo videbatur incolis, vt aliud quoddam propugnaculum quoque ſtruerent, in vicina Inſula *S. Maro*, ſiue tu Sanctũ Maurum dicas, (quæ è regione *Brickiocæ* eſt) ad fluminis ripam & tormentis illud æneis, ac præſidio firmo inſtruerent, vt hoſtibus tranſitus eo expeditius intercluderetur.

Cœperant illud moliri, ſed imperfectum reliquerant: cauſa erat, vt ab ipſis mihi relatum fuit, quod nemo Luſitanus rei tormentariæ peritus erat, qui ſe illi credere auderet.

Ego ſpeculatum illud eo: incolæ vbi me *Germanum* intellexiſſent, & aliquam rei tormentariæ peritiam habere, inſtant vt tuendi Propugnaculi curam ſuſcipiam, & ſi ita opus facto eſſet in hoſtes ſtrenue depugnarem, promittentes ſe ſocios mihi additturos, & honeſto ſtipendio donaturos. Addunt ſimul fauorem & Regis beneuolentiam promeriturum, ſi id muneris obirem, ſiquidem Rex eſſet benigniſſimus in omnes, qui in regionibus iſtis recens inuentis conſilio atque ope ſua ipſi adeſſe non vererentur.

Paciſcor cum illis in menſes quatuor, dum Capitaneus ex Hiſpania à Regia Maieſtate cum claſſe miſſus adueheretur, & ex lapidibus illud Propugnaculum inſtauraret & perficeret, quod poſtea in effectum deductũ fuit. Ego, adiunctis ſaltem duobus, aſſiduè fere me cõtineo in propugnaculo,

Stadius periculoſam præfecturam ſuſcipit.

culo,instructus aliquot tormentis,non tamen sine ingenti periculo,propter imminentes Barbaros. Ædificium per se non satis erat munitum,& excubiæ noctu maximè agendæ,ne hostes tenebris freti clam præterirēt, quod licet aliquoties tentarent, ab excubantibus tamen obseruati sunt. Elapsis aliquot mensibus Capitaneus,cuius supra facta est mentio, à Rege legatus aduentat. Senatus enim Regem per literas monuerat,de insolentia hostium,ab illa parte, tum de amœnitate loci, qui non temere deserendus esset.Quare vt consuleret huic malo,Capitaneus,*Thomas de Suse*, cum Regia potestate missus, locum collustrat, de quo muniendo populus scripserat.

Adhæc exponunt Capitaneo præstita à me officia, in domo illa protegenda,quod nemo tentare ausus fuerit, ob loci & ædificii infirmitatem.

Stadius prorogari sibi officium finit.

Is laudabat factum,& se apud Regem negotiū meum diligenter acturum pollicitabatur,vbi Deo volente Portugalliam repeteret,meque re ipsa cogniturum pondus aliquot suæ commendationis fuisse.

Pactum tempus Præfecturæ meæ elapsum erat, peto ergo missionem fieri. Sed Capitaneus & ipsi Primores populi me hortantur solliciti,vt in officio persistam. Obtempero precibus illorum, & in biennium meam addico operam,ea tamen conditione,vt elapso termino cum prima quaque naue in Portugalliam reuerti absq; tergiuersatione permittat,& precium meritorum accipiam. Capitaneus illud nomine Regis signatis literis ratum facit,& priuilegio mihi cauet,qualiter Tormentorum Regiorū magistris petentibus illud fieri moris & iuris est.

Instauratur ergo propugnaculum ex lapidibus,& maioribus tormentis instruitur; ego præficior,& de excubiis & officio commisso sedulo obeundo admoneor.

Capvt XVII.

Statis quibusdam anni temporibus, hostes, ob certas causas accuratius obseruandi erant.

DVOBVS præcipue anni temporibus, hostes nostri frequentiores imminebant, & violenta manu suorum inimicorum fines ingrediebantur. Primum Nouembri mense accidebat, cum fructus illis *Auati* dicti maturescunt, ex quo illi potum *Kaawy* coquunt, cui interdum miscent radicem *Mandioca*, quæ apud illos magna copia prouenit. Is potus causatur expeditionem eam, circa tempus messis seu maturitatis *Auati*, quem reuersi ex prælio in immolatione captorum hostium solenniter potent. Illud tempus per totum anni circulum magno desiderio expetunt.

Tempora hostili inuasioni opportuna.

Auati.

Kaawy.

Deinde Augusto etiam mense impressiones plerunq; faciunt, quando videlicet genus quoddam piscium sequuntur, quod ex mari conscendit in flumina aquarum dulcium, & in illis concipit: Barbaris *Bratti*, Hispanis vero *Lysses* dicuntur. Circa iam dictum mensem armati, & cum vicinis depugnare parati, fines egrediuntur, vt penum instructiorem reddant, & vberius victitent.

Bratti, & Lysses pisces.

Capiuntur ab illis, reticulis, ab aliis sagittis petuntur, post tosti domum reportantur. Sunt qui ex tostis illis piscibus farinam molant, quæ *Pirakui* nuncupatur.

Pirakui.

Capitur ab hoſtibus Barbaris, & miſere abripitur, vbi nouem menſium captiuitatem ſuſtinet, non niſi incruentam hoſtibus eſcam reſeruatus.

CAPVT XVIII.

Quomodo & qua ratione in hoſtium manus inciderim.

Habe-

Habebam Barbarum mancipium è natione *Cariorum* oriundum, quod mihi feras immensæ vsum venabatur, nec dubitabam & ipse illo comite nemus ingredi. Forte tum me Hispanus ex S. *Vincentij* Insula inuiserat, quæ miliaribus quinque à *S. Maro* abest, simul *Germanus* quidam illum comitatus aduenerat, is erat *Heliodorus Hessus*, ingeniosissimi Poëtæ *Eobani Hessi* sanctæ recordationis filius, qui in *S. Vincentio* in Ingenio, (quo nomine feruntur tuguria, vbi saccharum conficitur) negotia sua curabat. Illud vero Ingenium spectabat ad Genuensem mercatorem *Josepe Ornio*, alias *Josephum Ornionem* vocitatum. *Heliodorus* autem illi à rationibus & negotiis erat. contraxeram iam ante cum illo familiaritatem; naufragium enim cum Hispanis passus, admodum hospitaliter ab eo habitus sum. Is ergo aduenerat, vt de valetudine mea cognosceret, qua me aduersa frui forsan relatu acceperat. Pridie mancipium meum in siluas venatum ire iusseram, postridie captã prædam ipse petiturus, vt mensa hospitibus meis instructior foret & lautior: nec enim Regio ea fert alias lautitias, præterquam quas silua præbet.

Heliodorus Hessus Eobani filius.

Iosepe Ornio.

Dum igitur per siluam iter facio, vtrinque ingentem clamorem Barbarorum more, exaudio, qui vno simul omnes impetu in me feruntur: agnosco hostilia agmina, illi me circumfluunt, spicula intendunt, & ea in me coniiciunt. Voce igitur ad Deum miserabili sublata, *in manus tuas, ô Deus,* exclamo, *commendo spiritum meum.* Vix finieram; humi verberibus me prosternunt, telis ac ictibus in me furentes, quanquam, Deo ita prouidente, prȩterquam in femore vulnus nullum accipio. Illi vestibus mihi detractis alter pallium, alter pileum, tum interulam alius auferunt: oriuntur contentiones, & rixantur quis prior in me impetum fecisset: dum illi altercantur, ceteri me arcubus suis probe contundunt. Tandem duo præcipuè me sibi vendicant, terra subleuant, & brachiis vtrinq; innexis, quã poterant ocyssimè ad scaphas suas in littore absconditas accelerantes me abripiunt, præcurrentibus aliis, aliis à tergo insequentibus. Vbi ad mare ventum est, video intra vnum atque alterum teli iactum scaphas eorum in siccum subductas, & post sepem ac dumeta abditas, & ingentem simul cateruam in custodiam illarum relictam. Illi me conspecto gregatim in aduentum occurrunt, cristis omnes pro more gentis ornati, & dentibus frendentes, ac in lacertos mordicus impresſis, minitabantur similiter de me futurum esse.

Stadius ab servo suo Barbaris proditus.

Captus, spoliatus, verberatus.

Præcedit me Regulus, gestans clauam, qua captiuos obtruncant, & conceptis verbis talibus profatur; Captum nunc te *Perot* (qua appellatione Portugallenses notant) & mancipium vilissimum in potestate nostra constitutum habemus, nunc tu mortem amicorum nostrorum, quos tui sub vmbras demiserunt, condigno lues supplicio.

Lusitani quomodo à Barbaris vocentur.

Postquam ad naues accessum fuit, pugnis petor: illi inuicem feruent, & naues in flumen promouere contendunt, quoniam sibi metuebant à tumultuantibus *Brickiocacensibus*, qui ceruicibus, vt euentus probauit,

imminebant. Priusquam scaphæ in vndas reductæ essent, manus vinculis innectunt. Qui aderant non ex eodem vico progressi omnes erant. Ergo male quosdam habebat, quod præda vacui domum reuerti cogerentur, expostulantes cum fratribus illis duobus, qui me asseruabant, quoniam æque vicinos se fuisse in capiendo aiebant, hinc sibi quoque partem prædæ deberi contendunt, & simul in conspectu me obtruncare festinant.

Destinatur mactationi & vix euadit.

Ego inter sacrum saxumque constitutus Deum inuoco, & clauam anxie respectans in mortis discrimine versor. Tandem Regulus, in cuius eram potestate, talibus infit: *Viuum deducamus eum domum, vt & coniuges nostræ hoc spectaculo recreentur; deinde Kavvi pepike morietur*, hoc est, *adornaturi illud potionis genus, quod victimis solenne est, festum celebraturi, & publico epulo exhibito illum manducaturi sumus.* Huic sententiæ acquiescunt, & quatuor funes à collo religant, in scapham me protrahunt, & extremitates quatuor illorum funium ad oras scaphæ expansas affigunt in litore constituti, tandem in flumen eas protrudunt, & domum repetunt.

Cap. XIX.

Dum Aues Vvvaras speculatum regrediuntur, nostri homines aduentant, qui me recuperare certant: sed illi, in quorum potestate eram, conuersi cum illis congrediuntur, & aperto Marte decertant.

Vicina Insulæ, vbi in manus hostiles incidi, est quædam alia non perinde magna: in ea nidulantur aquaticæ quædam aues, rubeis velatæ corpora pennis, quas *Vvvara* vocant. Sciscitantur ex me nunquid *Tuppin Ikinsii* hostes sui eam illo anno ingressi, ceperint grandiores pullis incubantes: affirmo factum: illi nihilo minus insulam adire instituunt, quia pennæ illarum magno æstimantur, & omnis eorum ornatus vt plurimum ex plumis constat. Insuper hoc proprium est auibus istis, vt pullis primùm cinerei coloris plumæ succrescant, post adultis commutentur in fuscum colorem. Hoc colore induti annum circiter integrum vagantur, tandem conuertuntur in elegantem rubrum colorem. Has itaq; captatum ibant. Dum ad vnius atque alterius displosi globi spatium progressi forent, conspicantur à tergo aduenientes conuerto agmine *Tuppin Ikinsios*, & illis mixtos Portugallenses. Namque mancipio comitatus in siluam abieram: illud me capto fuga sibi consulens vicinos euocarat, qui pro me recuperando accelerarent.

Ornatus Indorum prope omnis è plumis.

Iamque

Iamque inſtantes prouocant *Tuppin Imbas*, vt ſi viri eſſent congrediantur. Conuertunt ergo ſcaphas in hoſtes, & hinc inde ſagittis & tormentis acerrime certant. Ibi manus meas vinculis exſoluunt, funibus ta-

men à colle ſtricte ligatis. Tradunt mihi pixidem ſclopetariam, & modicum ſulphuris, quam à Gallis pro ligno Braſiliano acceptam geſtabat *Regulus* meus, eam in hoſtes diſplodere cogor. Dum hæc geruntur, verentur *Tuppin Imbæ*, ne hoſtes ſcaphis allati ſuppetias aliis ferant, & per flumen ſe inſequantur. Vela igitur conuertunt, tribus nihilominus ex ipſorum numero globo plumbeo læſis, ac *Brickiocacenſe* propugnaculum, cui ego præfectus fueram, intra Falconii tormenti diſploſi ſpatium præterlabuntur. In tranſitu erectum me in ſcapha ſiſtunt, vt à noſtris conſpicerer. qui in propugnaculo erant, nos duobus maioribus globis petunt, ſed breuius æquo iactum collimant. Iamque aderant *Brickiocacenſes* in lintribus, ſed Tuppin Imbæ acriter inſiſtentes remos fortiter impellebant. Sic re infecta *Brickiocacenſes* abſiſtunt.

Cap. XX.

De iis quæ acciderunt in itinere versus fines Tuppin Imbarum.

Captiuus in Insulam exponitur, sæuis conspuitur, minis terretur.

VBI *Brickiocam* ad 7. milliaria versus fines suos *Tuppin Imbæ* prætergressi erant, quantum ex solis altitudine coniici poterat, imminebat quarta pomeridiana. Illo ipso quo me ceperant die allabuntur ad Insulam, in qua pernoctare constituerant, subducunt scaphas, meque in solum pertrahunt: terræ expositus nec oculis cernere, ob faciem verberibus tumidam, nec pedibus insistere ob vulnus femori inflictum, valeo: illi me in arenam proiectum circumsistunt, & acerba de me deuorando minitantur.

His calamitatibus expositus, voluebam in animo meo, quæ sane nunquam prius in mentem venerant, quam ærumnosa hæc vita esset, quàm caduca & fluxa: & obortis lachrymis, ex intimis animi penetralibus melodiam insequentis Psalmi canere incipio:

Dum vita in medio conuertitur anxia luctu,
Imploro superi numinis æger opem.
Tu DEVS atque hominum Rector miserere precantis,
Et patula querulas aure reconde preces.

& reliqua quæ sequuntur.

Hæc audientes Barbari: Ecce, inquiunt, iam lamentatur, & sortem suam infelix deplorat.

Lecti Barbarorum quales.

Sed locus is non videbatur commodus pernoctationi: terram igitur continentem repetunt, vbi tuguria quædã deserta occupant, ab ipsis antea extructa (nox autẽ intempesta aduentantes præoccupauerat) scaphas in terram subducunt, focumque instruunt, cui & me admouent. Deinde in pensilem retiformem lectum cubitum deducunt, hoc Barbaris *Inni* vocatur: nec enim lectos plumeos in vsu habent. *Inni* illud ad duos palos supra terram, sin in siluis egerint, ad arbores suspensum alligant; funes quos collo gestabam, ad arborẽ colligant, & circumcirca accubant, tum illudentes, tum sua lingua captum incessentes, *Schere Inbau ende*, quod idem sonat, ac si dicas: *Tu es bestia mea, quam vinctam detineo.* Antequam illucesceret iter ingrediuntur, & toto eo die remos impellunt: restabant

bant duo miliaria ad locum, vbi pernoctandum erat, cum aduesperaſceret. Conſurgit interea nubes denſiſſima, & formidanda nos pone ſequens: illi eam cernentes, vt tempeſtatem euitarent, remos qua poſſunt agilitate impellunt. Sed vbi illam effugere ſe non poſſe vident, his me verbis aggrediuntur: *Ne mungitta dee Tuppan do Quabe, amanaſu y, an dee Imme Ranni me ſis ſe.* quorum ſenſus hic eſt: *Tu precibus apud Deum tuum effice, ne tempeſtas hæc nos obruat.* Conticebam & clam preces ad Deum in animo fundens his verbis inuoco: *Omnipotens æterne Deus, cœli terræque Monarcha, qui omnes nomen tuum inuocantes exaudis, & à periculis protegis vel inter medios etiam infideles, fac mecum miſericordiam tuam, vt videam quod tu Deus præſto mihi ſis, & gentes hæ, quæ te non cognorunt, intelligant, quod preces meas exaudias.*

Preces captiui pro ſerenitate.

Hæc orans in naui vinctus & proiectus iacebam, nec ceruices ad nubem inflectere potis eram, reliqui autem aſſidue reſpectantes, *O qua moa amanaſu,* inquiunt, id eſt, *tempeſtas illa tremenda retrorſum agitur.* Hæc audiens ſubleuo me paulum, ſed ægre admodum, & nubes diſſipari videns, Deo ex animo grates agebam. Poſtquam ad terram appulimus, priſtinos illi mores retinentes, ad arborem me colligant, & circum excubant, & ſe poſtridie ſub noctem ad ſuos reuerſuros lætabundi gloriantur. Verum ego non admodum mihi de eo gratulabar.

Capvt XXI.

Quid eo die mecum designarint, quo ad eorum mansiones deuentum.

Vvattibi pagus Barbarorum.

SVBSEQVENTIS diei pomeridiano tempore, cum sol ad occasum inclinaret, conspicimus habitationes petitas, triduo integro in reditum insumpto: triginta enim miliaribus aberamus à *Brickioca*, quo in loco in manus hostium incideram. Vicini facti, video esse vicum nõ perinde magnum, septem tuguriis duntaxat constantem, cui Barbari nomen fecerant, *Vvvattibi*. Scaphas ad littus appellimus istic in vicinia, vxores horum inter radices *Mandiocæ* agebant, occupatæ eis euellendis. Eas me his verbis compellare iubent: *A lune sche been ermi vramme*, quod est; *En adsum vobis ego esca vestra.* Nobis è nauibus egressis, omnes cateruatim ex tuguriis, tam senes quã iuuenes spectatum me confluunt. Viri armati arcubus & pharetris ad tuguria procedunt, & me mulieribus tractandum cõmittunt. Ille medium assumptum, pars præibant, pars pone sequebantur, cantantes, & ad numerum saltantes, vt solent cum captiuos mactationi destinatos comitantur. Cum iam me ad tuguriorum suorum mœnia, illis *Tvvara* dicta, quæ ex crassis perticis ac contis erectis constant, & sepis hortum ambientis instar extructa sunt, ad sua habitacula contra hostes defendenda, perduxissent: ingressum mulierculæ cateruatim incurrunt, & pugnis miserum male mulctant, tum barbam vellicant lingua illis familiari dicentes: *Sche innamme Pepikea, e*, hanc plagam luis nomine amici mei, quem hostes nostri, inter quos vixisti, interemerunt.

Habitationes & munitiones pagorũ quales.

In habitaculum deductus in lectum pensilem componere me debui: mulieres autem vndiquaque nunc tundebant, nunc vellicabant miserũ, & me deuoratum iri minitabantur.

Kaavvy.

Tammaraka.

Viri alio in loco simul congregati potione *Kaavvy* se exhilarabant, numina sua *Tammaraka* vocata, apud se habentes, quibus honorifice accinebant, pro responso tam veraci, quod præda se potituros prædixissent. Cantus quidem exaudiebam, sed intra horæ mediæ spacium, nullus virorum me adiit, sed à solis mulierculis & pueris mirum in modum exagitabar.

Cap. XXII.

Vterque herus significant mihi se dono dedisse me cuidam amicorum, qui me asseruaturus, & ad solennitatem Epularum, quando oportunum videatur, ipse obtruncaturus sit.

MOres huius gentis non tam perſpectos prius habebam, quam poſt edoctus didicerim: credebam ergo viros interea apparare ea, quæ mactationi vſui forent. Sed non longe interuallo accedunt me duo illi fratres, qui me primi ceperant: alter *Iep-pipo Waſu*, alter vero *Alkindar Miri* nomine, ſignificant quod me amicitiæ ergo dono dederint patruo ſuo *Ipperu Waſu*, in cuius cuſtodia poſthac futurus, & à quo, ſi tempus epularum aduеniat, obtruncandus ſim: vnde nominis aliquam gloriam adipiſcatur. Anno præterito ceperat mancipium quoddam idem *Ipperu Waſu*, quod beneuolentiæ gratia *Alkindari Miro* conceſſerat, qui cæde illius nomen acquiſiuerat, ſed ea tamen lege, vt primum, quemcunque *Alkindar* capiat, in vicem *Ipperu* patruo remuneret. Huic pacto ſoluendo me modo ſors parũ fida deſtinarat. Præterea hoc mihi commemorant: iam aderunt tibi mulierculæ, & deducent te *Apraſſe*. Eius verbi ſenſum nõ aſſequebar, ſed noſtra lingua, ſaltare eſt. Reſtibus ergo ceruici innexis me in aream protrahunt, quæ ante tuguria ſtrata erat. Confluunt quotquot in ſeptem illis tuguriis erant mulierculæ, & nudum pro libitu cõtrectant. Viris aliô abſcedentibus, aliæ brachiis me comprehendunt, aliæ funibus ceruici innexis ductitant, adeo ſtringentes vt ægre reſpirarem: deducor ignarus quid de me fieri deberet. Hic ſubiit miſeranda imago ſacroſanctæ paſſionis Domini ac redemptoris noſtri IESV CHRISTI, qui ſub perfidiſſimis Iudæis mortem ignominioſiſſimam pertulit. hac conſolatione erigebar, & ſufferebam æquiore animo tribulationes. Promoueor interea ad manſionẽ *Vratinge Waſu* Reguli, id ſi nomen interpreteris, magnam & candidam auem ſonat. In veſtibulo ſeu proſcenio terræ recens foſſæ cumulus aggregatus erat, cui me imponunt, & ne corruerem, erant quæ me ſuſtentarent. Hic mortẽ ſane in oculis eſſe credebam, & circumſpiciebam an claua *Twara Pemme*, qua homines mactare ſolent, parata eſſet: ſciſcitor, num mihi illico moriendum ſit, negant; accedit mulier fragmentum criſtallinum ligno inſertum inflexo, tanquam vimini geſtitans, eo inſtrumento mihi palpebras ſuperciliis deradebat. Barbam autem eodem reſecare tentantem repuli, cum barba, dicens, moriar; illæ relicta barba reſpondent nondum inſtare tempus cædis, nihilominus paucis diebus pòſt forcipe à Gallis accepta eam detondebant.

Stadius à Regulis ſuis alii dono datur.

Apraſſe quid ſit Indis.

Nomina Barbarorũ qualia.

Stadius tenax barbæ.

CAP.

CAP. XXIII.

Choreas mecum instituunt ante tuguria, in quibus Tammaraka numina illa sua seu idola reposita asseruabant.

Saltare cogitur captiuus, non vt Ariſtippus in purpura, ſed in vinculis.

HInc relinquentes locum tonſtrinæ procedunt in veſtibulum tabernaculi, in quo idola ſua *Tammaraka* repoſuerant. Ibi in circum me cingunt, in medio cum duabus mulieribus à latere vtrinque poſitis conſtitutum: tum ad crura religant quædam crepitacula ex filo pendentia, poſt tergum ad ceruices flabellum ex cauda auium quadrata forma cõcinnatum,& ſupra ceruices eminens annectunt, quod illorum idiomate *Araſoya* nominatur. Dehinc mulierum turba vno ore cantiones inchoat; ego ad vocis concentum pedibus,quibus crepitacula innexuerant,terram ferio,vt crepitaculorum reſonantia cum concentu illarum congrueret,quanquam crus ex accepto vulnere,nec dum religato, tantopere doleret,vt ægre ſubſiſterem.

Cap.

CAP. XXIV.

Post Chorearum ritus deducor ad Ipperu VVasu, qui me mactaret.

FInitis choreis trador in manus *Ipperu Vvasu*; ille significat mihi superesse adhuc tempus aliquod vitæ meæ: deinde in publicum producunt idola illa seu numina sua, quotquot in tabernaculo habebant, & me in medio illorum constituto, affirmant, horum numine & responso prædictum fuisse, Lusitanum siue Portugallensem captum iri.

Ego contra arguebam, nullum esse numen idolorum istorum, nec ea vocis beneficio esse prædita, mentiri etiam in hoc, quod me ex Portugallia oriundum prædicent, esse enim amicum Gallorum & confœderatum, patriam meam *Alemaniam* dici. His auditis, mentiri me illis dicebant, siquidem si amicus Gallorum forem, vt quid inter Portugallenses versatus sim. Sibi satis constare Gallos æque cum Portugallis inimicitias exercere atque seipsos. Gallos etiam quotannis aduectos commutare cum ipsis cultros, secures, specula, pectines & forfices pro ligno Brasiliano, Bombace, pipere, & preciosis auium suarum pennis ac plumis. Ab his Portugallenses multum dissidere, & longe aliter in se affectos, vtpote qui iam ante annos aliquot, eas oras ingressi, cum hostibus suis amicitias contraxerint, & domicilia in illorum Regione extruxerint, quæ etiamnum incolant. Post ad se *Tuppin Imbas* quoque commerciorum gratia nauibus progressos, ad quorum nauigia, dum animo nihil sinistri suspicante aduecti, & ea ingressi essent (non aliter ac nunc quoque ipsis Gallis conuersari assueuerint) post vbi illi naues hospitibus complerint, tum comprehensos vinculis constrinxisse, atque in manus hostium tradidisse, à quibus trucidati & deuorati sint. Multos insuper ex *Tuppin Imbis*, globulis pixidariis traiectos procubuisse, & vt rem verbo expediam, Portugallenses damna intulisse ipsis plurima, cum summa insolentia. Adhæc cum hostibus sæpius pugnatum, seque captatum venisse.

Galli Tuppin Imbarum amici, Tuppin Ikinsiorum hostes.

Autor pro Lusitano habetur, quicquid dicat.

Cap. XXV.

Illi in quorum custodia eram animo indignante mihi conqueruntur de trucidato patre suo à Portugallensibus, quod factum in me vlcisci statuerint.

Commemorabant mihi fratres illi duo, qui me captiuum detinebant, vt Portugallenses patrem eorum brachio vno cum pixidario globulo truncarint, ex qua plaga vitam finierit: quem parentis sui interitum, ego iam deberem luere. Respondeo, vt quid in me hoc vlcisci velint, me non esse ex ea natione; sed paulo ante cum Castilionensibus ex naufragio eo delatum, hoc modo inter ipsos hæsisse.

Stadius alienum delictum luere debet.

Aderat adolescens quidam ex hoc ipso hominum genere, qui Portugallensium mancipium ante fuerat. Nam ea natio Barbarorum, inter quos Portugallenses habitant, armata manu *Tuppin Imbarum* dominiũ ingressi integrum pagum ceperant. Seniores ex captis deuorârant iuniores quosdam, quorum ex numero & hic adolescens in confinio *Brickiocæ* apud herum suum ex Gallicia oriundum, *Anthonium Agodinum* nomine, seruitutem seruierat. Hic ante tres menses ab iisdem, à quibus & ego denuo, captus fuerat.

Sed quod esset ex eorum genere, vitam illi condonarant: ex hoc igitur, vt cui à facie notus eram, de statu meo sciscitabantur, is affirmabat nauem in illa ora periisse, & qui euaserint Castilionenses appellatos, quibus cum Portugallensibus amicitia intercederet, meque vnum ex illis tum fuisse, nihil vlterius sibi de me constare.

Lis, ex qua natione sit Author.

Cum ergo audirem, quod & ante iam perceperam, inter hos homines versari Gallos, qui eo nauigare solerent, constanter protestabar me ex Gallorum confœderatis esse, ne me proinde mactarent, priusquam à Gallis agnitus forem. Custodiunt me interim magna cum diligentia.

Versabantur autem inter ipsos aliquot Galli, qui à negotiatoribus piperi colligendo istic relicti fuerant.

Cap.

Cap. XXVI.

Gallus quidam à negociatoribus iſtic relictus me inuiſit, is deuorandum me eſſe pronuntiat, falſò me Portugallenſem dictitans.

QVATVOR à tugurio meo miliaribus aberat Gallus, is accerſitus ingreditur tugurium illud, quod mihi è regione poſitum erat. Barbari igitur ad me accurrentes; Venit iam, aiebant, homo Gallus: hinc nobis conſtabit, vtrum & tu Gallus ſis nec ne.

Ego quidem mihi de aduentu eius gratulabar, reputans vtique hominem eſſe Chriſtianum, nec fieri poſſe quin pro me ſententiam ferat.

Deducor ad eum nudus planè, nulloq; velamine tectus: video hominem iuuenem, *Karvvattuvvare* ab illis vocitatum: eius me compellantis Gallicè verba non ſatis aſſequebar. Barbari circumfuſi auſcultabant: vbi non exactè reſponſum expedire vidit, Barbaris illorum lingua ait: occidite hunc, & deuorate hominem nequam. Luſitanus eſt, vtriſq; noſtrum & hoſtis & infeſtus.

Gallus homo in miſerum captiuum nimis inhumanus.

Hæc verba ſatis intelligens, per ſacra rogo hominem, vt cum illis agat, ne me dilanient: illi autem, *deuorabunt te,* referebat.

Tum alte ſuſpirans, recordabar verba *Jeremiæ Prophetæ*, vbi ait Cap. 17. *Maledictus qui confidit in homine.* atque ita ſumma animi conſternatione digrediebar.

Humeros forte tunc integebam panno linteo, quem ab illis acceperam, quamuis vnde haberent non conſtabat: eum inde deripiens, ad pedes iſtius Galli proiicio: ſi vtique mihi moriendum, dico, ad quid carnem meam alterius ingluuiei reſeruauero?

Reducor inde in tuguriolum meum circumſpecte cuſtodiendus, illic me in ſtratum retiforme coniicio. Deum teſtem facio, quibus anguſtiis animus tum contriſtatus fuerit, inchoo voce admodum lamentabili paragraphum hymni ſubſequentis primum:

Sanctum precemur Spiritum
Vera beare nos fide,
Vt nos in hac reſeruet:
In fine nempe vitæ

Cantus à Barbaris eiulatus creditur.

Hinc quando commigramus
Doloribus ſoluti
Kyrie eleiſon.

Ecce inquiunt, *vere hic Portugallenſis, iam horrore mortis eiulat.* Gallus prædictus biduum in tuguriis illis commoratus, tertio demum die perrexit. Barbari autem primo quoque die ſimul ac omnia in promptu haberent, neci me tradere decreuerant. Interea aſſeruabar accuratiſſimè, ſed & ab omnibus petulantiſſimè proſcindebar.

Cap. XXXVII.

Grauißimis dentium doloribus diuexor.

DVm tot in ærumnis vitam traho, verum esse quod dicitur, nullum malum euenire solum, re ipsa comperio. Namq; ex dentis dolore adeo laborabam, vt marcescerem. Herus percontabatur me, qui fieret quod tam parcè cibum sumerem, respondeo, me dentis cruciatu infestari. Affert instrumentum ligneum, quo dolentem euelleret, ego dolorem sedatum iam desiisse dico, Ille nihilominus extrahere instat. Resisto ego quantum poteram maximè, donec inceptum relinqueret. Monet ergo vt comedam, nisi probè saginer, occumbendum mihi ante iustum tempus. O quoties, si ita visum fuisset superis, inopina morte intercidere optabam, saltem ne impiam eorum & insatiabilem explerem ingluuiem.

Nulla calamitas sola.

Subtilis ratio euellendi dentes.

Cap. XXVIII.

Siſtor coram Rege Konyan Bebe, *qui in reliquos omnes eius nationis Regulos imperium obtinebat, vbi variis modis excipior.*

Konyan Bebe Rex regulorum Braſilienſium.

DIEBVS aliquot elapſis, in vicum *Arirab* ad ſummum eorum Regem *Konyan Bebe* deducor, qui reliquis omnibus imperabat. Spectatum eo conuenerant plures, tanquam ad ſolenne quoddam feſtum, ipſe etiam ex Regis mandato adueneram.

Cum appropinquarem tugurio, ingens tubarum clangor & exultantium iubilatio exauditur. ante veſtibulum præfixa in contis, ſeu perticis capita circiter quindecim erigebantur, ab hoſtibus ſuis deuoratis, quibus *Markayas* nomen eſt, ablata: hæc inter deducendum mihi commonſtrabant, gloriantes has exuuias hoſtibus ſuis *Markayas* detractas. Totus equidem angebar animo, de me ſimiliter agendum ſuſpicans. Ingredientem tabernaculi portam, præcurrit quidam ex cuſtodibus mihi adhibitis, alta voce exclamans: *Producimus in conſpectum veſtrum mancipium Portugallenſe.* Perſuaſum enim habebant egregium quippiam eſſe, hoſtem ſuum in poteſtate habere.

KonyanBebe ſtrenuus potator.

Hæc ergo & alia multa blaterans me coram Rege ſiſtit, qui ſimul cum reliquis in potando erat ſtrenuus, donec ex potione illa ſimul incaleſcerent; illi vero toruum me intuentes dicebant: *veniſti tandem ô hoſtis noſter.* quibus refero, *Veni quidem, ſed animo minime in vos hoſtili.* quo audito & mihi poculum hauriendum præbuerunt.

Konyan Bebe qualis fuerit.

Pridem iam mihi innotuerat fama Regis huius *Konyan Bebe*, quod & vir magnus eſſet, & tyrannus in vorandis humanis carnib. crudeliſſimus. Videbam autem quem inter illos ex coniectura Regem eſſe ſuſpicor, accedo & compello hominem idiomate ipſis familiari, ſed verbis ſatis inconditis, & vtcunque in buccam venerant: *Tune*, inquam, *es Konyan ille Bebe, & aura adhuc veſceris? Viuo ego equidem* refert ille, tum laudes illius prædico: nomen tuum, dico, valde celebratur, & magnanimitas tua multum laudis meretur. His auditis, faſtu intumeſcens, aſſurgit, & in conſpectu meo obambulat.

Ex labiis eius pendebat pro more gentis lapis craſſus viridis, haud exiguæ magnitudinis: ex collo ſuſpenderat monile globulis, è cochleę marinæ genere quodam confectis, & ſerie quadam iunctis ad orgyiarum ferè ſex longitudinem, quod mihi indicium fecit, vt inde eum vel ex primoribus aliquem eſſe coniicerem, vel Regem ipſum.

Rex interea denuo ſeſſum iuit, deinde ex me quærebat, quid hoſtes ſui *Tuppin Ikinſij* & Portugallenſes conſilij contra ipſum capiant, & cur nã eũ

globo

globo bombardico petere in confinio *Brickiocæ* non ſim veritus, reſciuerat enim illic me ſclopetariū egiſſe. Reſponſum fert, me per Portugallenſes in eam ſtationem locatum, & mandato meo munere ac officio perfunctum fuiſſe. Sed & me Portugallenſem dictitabat, adducens teſtem Gallum illum, quem filii nomine dignabatur: (erat ille, qui ſupra in colloquium ad me vocatus venerat) cuius me linguā non callere dicebat, & ob id me vere Portugallenſem etiam natione eſſe. Affirmo, me quidem linguæ Gallicæ non perinde peritū, quod diuturna abſentia eam dedidicerim. Sed ſe quinq; iam cepiſſe & deuoraſſe Portugallēſes, aiebat, qui ſimiliter falſo ſe Gallos venditarint. Vnde de ſalute deſperans Deo me commendo, omnes enim pariter mihi moriendum eſſe innuebant. Rex plura percontabatur, de Portugallenſibus, quidnam de ipſo ſentirent, aut quem virum eum exiſtiment, num & illis formidini terrorive foret. Verum eſſe aio, quod ſatis experti ſint, qui vir ſiet, & quas ipſis clades inferat, verum Propugnaculum *Brickiocacenſe* iam validius eſſe, & munitum firmius aſſero: infert ille, eodem ergo modo eos, quo & ego fuerim, per ſiluas aucupandos eſſe. Adhæc præmoneo ipſum: Hoſtes tui, dicens, Tuppin Ikinſii vigintiquinque ſcaphas expediunt, quibus propediem te aggredientur, quod euentus paulò poſt probauit. Illo ſciſcitante reliqui auſcultant, & vt rem expediam, multa quæritans, multa iactitās de variis gloriabatur, præſertim quot iam ex Portugallenſibus, & reliquis hoſtibus fudiſſet.

Konyan Bebe deuorator & Helluo Luſitanorum.

Iactantia Reguli Barbari.

Potus interea eius tugurii exhauſtus fuit, quare ad aliud procedunt, vbi ſimiliter quod biberetur in promptu erat: vnde finis colloquio noſtro impoſitus eſt.

Tugurium ingreſſi, variis me ſcommatibus & ludibriis denuo proſcindunt. Regius in eo filius tribus nexibus alternatis crura mihi religauerat: & ita conſtitutum plano pede per ſolum inſultare cogebat: illi riſu diſſolui, dicentes: *Ecce ſubſultantem noſtram hanc eſcam.* Compello herum meum, qui me adduxerat, & num eo in loco mihi moriendum ſciſcitor: negat is quidem, ſed hos tamen ritus de more inſtitui cum mancipiis exoticis dicebat.

His actis vincula laxarunt, & circumfuſi membra mea petulanter contrectant, hic capitis cutem, alter femoris carnem ſibi deſtinando.

Nec hæc ſatis, cantantem quoq; me audire volebant, canto, quos ſolitus, hymnos pro tempore ſacros: eos vt interpretarer hortantur; ego me laudes Deo meo concinuiſſe aio; illi Deum meum impurum conuitiantur, quod illorum lingua *Teuire* ſonat. Ægerrime

Cogitur canere inter lacrymas.

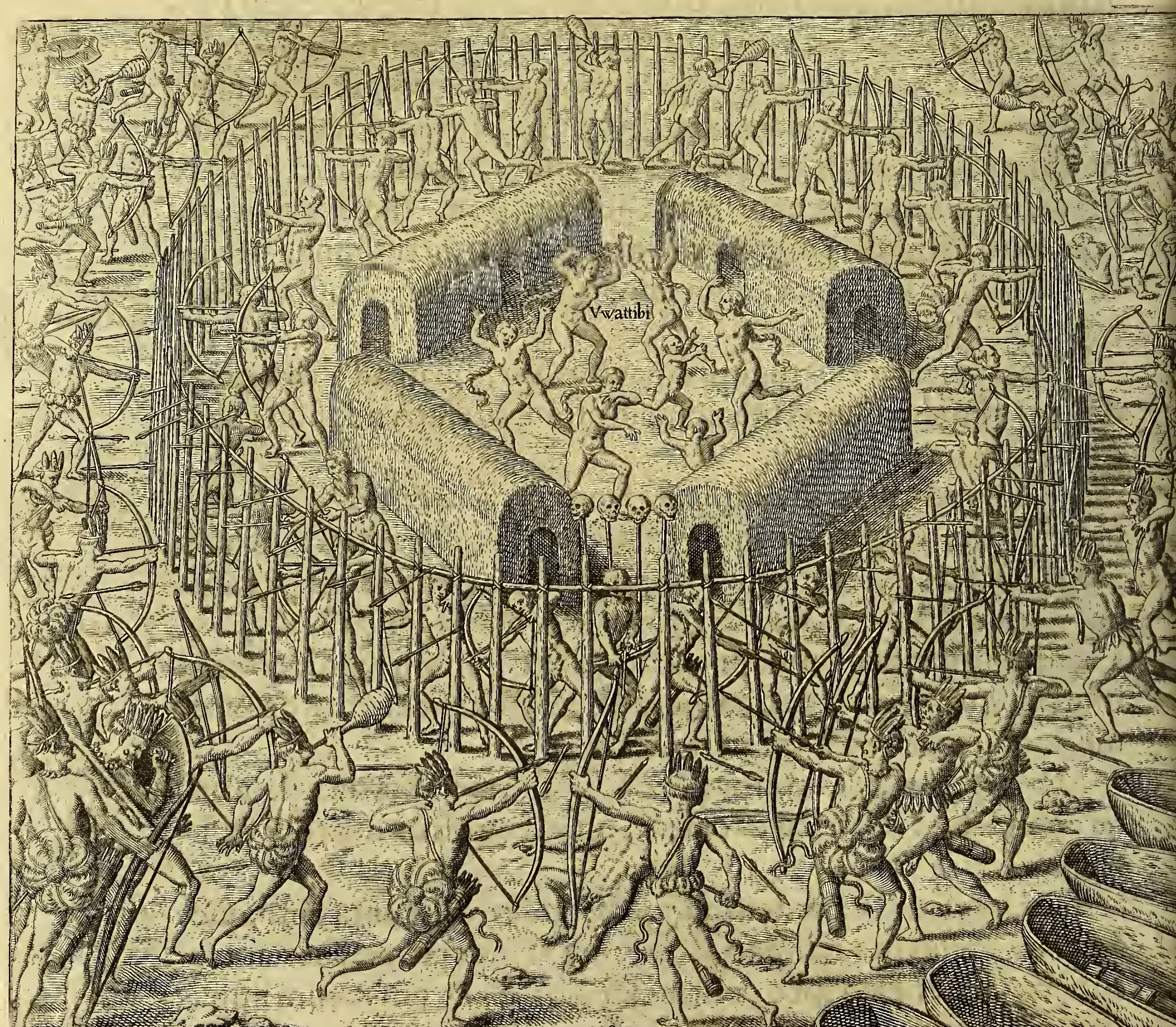
rime profectò hoc ferens, animo meo immensam Dei indulgentiam in hos reputabam.

Finito eo per vicum spectaculo, postridie Rex Konyan Bebe custodibus meis iniungit, vt diligenter me obseruent.

Eductum ita ex vico, vt in pagum *Vvvattibi* reducerent, vbi me mactandũ volebant, sarcasmis amaris insequuntur, videlicet breui ad herum meum se accessuros, & de morte mea, deque epulo ex me adornando deliberaturos. Herus autem meus assidue formidantem consolatur, nondum imminere mortem dicens, iubetq; animo esse æquiore.

Cap. XXIX.

Tuppin Ikinsii, de quibus Regem præmonueram, pagum in quo diuertebar, oppugnant, & tabernaculum, in quo morabar, diripere aggrediuntur.

Interea

INTEREA vigintiquinque ſcaphis aduecti *Tuppin Ikinſii*, hoſtes huius nationis & cum Portugallenſibus cōfœderati (quos ſupra antequam reducebar, dixi expeditionem in hanc oram adornare) ſummo diluculo pagum, in quo detinebar, hoſtiliter adoriuntur, & ad caſas noſtras diripiendas accelerant: volant iam vtrinque tela, illi in tectis trepidabant, & mulieres ſe in pedes coniicere decreuerant.

Barbarorum in Barbaros hoſtilis expeditio.

Tum eos his verbis aggredior: *Vos quidem me hoſtem veſtrum creditis, ſuppeditate iam nunc arcum mihi atque ſagittas, & laxate vincula, & me tuguriorum veſtrorum protectorem modo ſtrenuum experiemini.* Illi arma expediunt, ego exhortando, inclamando, & tela diſpergendo quibuſcunque modis poteram, illorum ritus & mores imitabar egregie. Hortor vt forti & præſenti animo hoſtium impetum ſuſtineant, nihil imminere periculi. Sed nihilominus paratus eram crates ſeu cancellos obtenſos perrumpere, & ad hoſtes tranſire, quibus ſatis iam ante innotueram, & quod ibi detinerer eos non latebat, ſed nimis diligenter obſeruabar.

Transfugere tentat Author, ſed fruſtra.

Videntes ergo *Tuppin Ikinſii* conatus ſuos irritos, & ſe ſpe fruſtratos, cymbas repetunt, & abeunt. Pulſis & fugatis hoſtibus, ego priſtinæ reddor cuſtodiæ.

Cap. XXX.

Primores populi ad Lunam vesperi conuentus agunt.

EOdem quo hostes depulsi erant die, sub vesperam Luna exorta, in arcam intra tuguria patentem, conueniunt, deliberant, & tempus decernunt, quo me solenniter mactent, ipsum quoque in medio statuunt, & deluso multa minantur atrocia. Contristabar & Lunam fixis oculis intuens, Devm ex animo rogabam, vt finem tandem beatum malorum horum omnium largiatur. Interrogant illi me, vt quid Lunam tam intente suspiciam: respondeo, apparet in ea manifeste, quod admodum ira commota sit, (figura enim quæ in orbe Lunæ cernitur, aspectu tam formidabilis mihi videbatur, vt Deo simul & omnibus creaturis me infensum crederem) Regulus Ieppipo Wasu, qui comitia de capite meo instituerat, rogat cuinam Luna indignaretur. Tuam, inquam, habitationem respicit, ob quod responsum verbis me asperis obiurgat. Ego vt effata alio detorquerem: Non equidem tibi indignari existimo, sed Caryos illud seruile genus (sunt enim & ipsi Barbarorum quædam natio) toruo & concitato vultu intuetur. Sic esto, inquit ille, & omnino eos pessimè perdat.

Cap. XXXI.

Tuppin Ikinsii pagum Mambukaben *in transitu igne deuastant.*

POstero die nunciatur nobis de pago *Mambukabe*, quem *Tuppin Ikinsii* in transitu oppugnarint, & incolis fuga elapsis, vno duntaxat relicto puero, quem abripuerunt, ædificia illorum incensa destruxerint. *Jeppipo Wasu* penes quem omne ius mei erat, quique me inclementissime tractabat, eò proficiscitur, vt amicis & confœderatis, in restaurandis tuguriis subueniret, adiungit sibi plerosq; omnes, quos domi habebat consanguineos, & simul proponit lutum figulinum, & farinam radicum in solennitatem ex me instituendam inde aduehere. Discedens diligenter me commendat *Ipperu Wasu*, cui dono me miserat (absfuturos enim se vltra quindecim dies) & quæ festo celebrando opus erant, conquireret.

Pagus à Barbaris exustus.

Cap. XXXII.

Nauis ex S. Vincentii Insula aduentans, de statu meo sciscitatur, sed responsum frigidum refert.

Intera

INTEREA ex *Brikioca* Lusitanorum nauis appellit, ea in vicinia anchoram iacit, atque aduentum tormento disploso indicat, quo Barbari audito in colloquium aduentarent. Illi animaduersa naue, hisce me alloquuntur: Adsunt amici tui Portugallenses exploratum forsan, num superstes adhuc sis, & precio te redempturi. Respondeo, fratrem forsan meum adesse: facile enim mihi persuadebam, si qua Portugallensium naues isthac præterirent, eas quo in statu viuerem quæsituras. Ne vero Barbari me Portugallensem suspicarentur, prætendebã fratrẽ meũ inter Portugallenses versari, natione similiter Gallum, quẽ aduenisse fingebã. Illi autem me nõ alium nisi vere Portugallensem semper credebant. Ad nauem ergo in colloquium aduecti, quid de me fieret interrogantur, sed responsum adeo frigidum reddunt, vt vlterius nihil ex ipsis quæsitum sit. Nauis discedit, persuasum forsan habens, me iam pridem è medio sublatum. Quis mihi tunc animus talia cernenti fuerit, Deum testem habeo. Barbari autem mutuo sibi gratulantes, inuicem dicebant, hic ipsus est quem volumus, quemque habemus: naues in eius gratiam missæ exploratum veniunt.

Captiuus frustra à Lusitanis quæritur.

Caput XXXIII.

Frater Reguli Ieppipo Waſu, *ex pago* Mambukabe *reuerſus, conqueritur de fratre ſuo, de matre, & reliquis ſimul omnibus ægrotantibus, petit vt cum Deo meo agam, quo valetudini reſtituantur.*

Arbitrantur Deum omnia facere, quæ captivus Stadius velit.

DVm indies aduentum eorum, qui neceſſaria in mei immolationem conquiſitum profecti erant, anxie expecto; exaudio interea eiulatū in abſentis Reguli tugurio. Trepidabam equidem valde eos iam reuerſos exiſtimans) Barbarorum enim conſuetudine, ſi vel per quatriduum abſens reuertatur, eum cum lachrymis & ploratu præ gaudio excipiunt. (Non longo interiecto interuallo accedit ad me, qui indicaret aduenisse fratrem heri mei, nuntiantem reliquos omnes grauiter decumbere, hoc audito; gaudeo in ſinum tacite, & Deum aliquid miraculi operaturū confido. Paulo poſt idem frater Reguli me conuenit, aſſidet, & plorans conqueritur fratrem ipſum, matrem, & fratris liberos omnes morbo correptos eſſe, ſe autem miſſum vt diceret, quo apud Deum meum pro ſalute ipſorum intercederem. *Frater meus,* inquit ille, *plane ſibi perſuaſum habet, Deum tuum ira in ipſum ſuoſque admodum commotum eſſe. Omnino vobis*, inquam, *Deus iraſcitur, qui me hominem vobis amicum deuorare inſtituitis*, in quem finem etiam profectionem in *Mambucaben* ſuſcepiſtis, vt iſtic neceſſaria comparetis. Adhæc me Portugallenſem dictitatis, cum nihil minus ſim. Iubeo autem ad fratrem abeat, & illi nuntiet, vt reuertatur, ad tugurium ſuum, vbi cū Deo acturus ſim, vt plane conualeſcat. Reſpondet ille, viribus eum adeo proſtratis eſſe, vt mutando loco non ſufficiat, ſe tamen eſſe eius fiduciæ, & ſatis ex anteactis perſpexiſſe, ſi precibus ſaltem cum Deo agam, aut animo in ipſos eſſem beneuolo, valetudini priſtinæ reſtitutum iri. Affirmo, tantum illi virium ſupereſſe, vt ad domum ſuam redeat, iſtic ſalutem plene recuperaturum. Hoc accepto reſponſo regreditur in pagum *Mambukaben*, qui milliaribus circiter quatuor aberat.

Caput XXXIV.

Ieppipo Wasu *Regulus æger cum suis domum reuertitur.*

DIebus aliquot elapsis, domum reuertuntur omnes ægri sistor coram *Jeppipo VVasu* vocatus, is enarrat, vt omnes valetudinem amiserint, cuius rei præscius fuerim: se enim recordari verba mea, qui Lunam irasci suis ædibus prædixerim. Audito hoc eius sermone, ipse mecum reputo, plane nutu diuino factum esse, quod de Luna sub vesperam illam vaticinatus fuerim. Lætabar admodum, & Deum hoc ipso die manifesto numine mihi præsto esse agnoscebam. Annuo ergo, & aio, omne hoc malum ex eo esse, quod me, cum hostis non sim, nihilominus deuorare velit. Ille fidem facit me saluum posthac & tutum fore, efficerem modo vt valetudini reddatur. Hærebam dubius quid prius facerem. cogitabam enim, si conualuerit, æque mihi pereundum erit; sin morietur, dicent ceteri; Occidamus hunc, priusquam nobis plus mali ab eo immineat. & hi quidem sermones inter ipsos iam tum spargebantur. Quapropter Deo rem omnem committo. *Jeppipo* instat apud me precibus, vt ipsis in hoc discrimine præsto esse velim: circumibam, & manus in capita eorum imponebam, quandoquidem ita fieri ipsi à me flagitabant, sed Deo visum erat aliter: illi animas paulatim efflant. Infans primum expirat, dehinc mater eius mulier admodum decrepita: hæc occupata fuerat in parandis vasis fictilibus ad potiones coquendas necessariis, quando epulum ex me institueretur. Aliquot dierum interuallo post frater illius decedit, & infans alius; mox frater item alius, is nimirum, qui primus nuntiarat, illos ægros esse. *Jeppipo* videns liberos, & matrem cum fratribus iam mortuos, de sua & coniugis salute admodum sollicitus, orat me vti Deum rogem, quo iræ suæ moderaretur, nec odiis vlterius tenderet, vitam reliquam ipsi condonet: consolor ipsum magnifice, & melius sperare iubeo: saltem ne de me trucidando posthac vbi melius habuerit, in animum inducat. Neget se id facturum, & simul omnibus per tugurium illud serio edicit, ne mihi posthac negotium facessant, neue mortem minitentur. Decubuit is quidem adhuc aliquanto tempore: verum valetudini integræ vna cum coniuge tandem redditus est. Perierant autem circiter octo, sanguine huic Regulo iuncti, præter ceteros, omnes dum viuerent, mihi molestissimi.

Author dubius consilij.

Multi è familia reguli pereunt.

CAP.

Cap. XXXV.

Duo præterea Reguli ex ceteris tuguriis me adeuntes somnia visa enarrant mitius ipse ab illis deinceps tractor.

PRæerant præterea duo Reguli, alter *Vratinge VVasu*, alter vero *Kenrimákui* nomine. *Vratinge* i. *de VVasu* in somnis viderat, me coram ipso comparentem mortem ipsi prædicere: is summo mane me accedit, & somnium recitat. Ego melius ipsum sentire iubeo, & si in meam internecionem non consentiat, nec reliquos consilio iuuet, ipsum euasurum incolumem dico: protestatur ergo se nec consilia sua conferre, nec damni mihi quicquam inferre in animum inducturum, maxime cum videat eos, qui me cepissent, se continere: aut si vtique immoler, se tamen ab esu carnium mearum abstinere decreuisse.

Somniis territi Barbari mitius de stadio sentiunt.

Viderat & alter *Kenrimakui* somnium, ex quo admodum consternebatur, aduocat me in tugurium suum, & conqueritur, quod Portugallensem aliquando à se captum, & occisum, tam auide manducasset, vt ex eo etiam nunc pectoris angustia laboraret, proinde posthac illorum carnes se non appetiturum. Nunc vero somnium adeo horrendum de me illi apparuisse, vt sibi mortem inde præsagiat. Hortor ego eum, vt sibi nihil inde metuat, modo ne carnibus humanis posthac vescatur.

Lusitani caro difficilis concoctu.

Vetulæ præterea mulierculæ, quæ passim per tuguria minis, vellicationibus & plagis me plurimum diuexerant, iam me *Scheraeire* vocant, quod idem sonat, ac si dicas, *mi fili esto saluti meæ propitius.* Namque quod te modis tam indignis tractauimus, factum id fuit à nobis persuasis te Portugallensem fuisse; illud enim genus hominum extremè odimus. Nam & nos Portugallenses iam aliquot absumpsimus, nec tamen illorum Deum adeo irritauimus. Hinc vero nobis iam liquido constat, te non esse Lusitanum.

Inter illos ergo aliquandiu versor, incertos vtrum Gallus an Lusitanus essem: barbam enim rubere mihi instar Galli dicebant, visos autem sibi Portugallenses, barbas plerunque nigras alere.

Ex barba iudicant de natione.

Incusso hoc illis terrore, & hero meo iam conualescente, conticebant reliqui de esca ex me sibi paranda: Interim nihilo secius custodibus adhibitis obseruor, nec libere inter eos vagari etiam dum mihi concedebatur.

Capvt XXXVI.

Gallus, qui me Barbaris manducandum prodiderat, reuersus, rogatur vt me sibi adiuncto abitum paret: verum neuter herus permisit.

Gallvs *Karwattuware*, postquam, vt supra monui, Barbaris comitantibus, à me discessisset, & colligendis mercibus in ea regione natis, vtpote piperi, & cuidam plumarum generi, ab auibus apud illos etiam vulgaribus vulsis, varia iam loca peragrasset, illi transeundum erat in reditu per pagum mansionis meæ, si loca maritima *Mungu VVappe & Iterro enne* vocata, vbi naues appellere solent, petere destinaret. Is digrediens primo non aliter colligere poterat, quam quod me deuoraturi essent, vt præceperat, & quia diutius iam abfuisset, plane me deuoratum esse existimabat. Is reuersus in tugurium meum, alloquitur me vinculis solutis libere incedentem, lingua barbara, & quid adhuc in viuis superſim rogitat: annuo, & id Deo acceptum ferre me dico. Quoniam vero à Barbaris intellexisset, vt facile colligere poteram, quid interea temporis acciderit, seorsim eum auoco, ne colloquium nostri Barbari obseruarent, & in hanc sententiam compello. Vides ô amice, inquam, quod ex diuina gratia superſim, nec sim ex Portugallia oriundus, sed Germanus natione, cũ Hispanis autem naufragium passus ad Portugallenses euaserim: propterea Barbaros ea de re plenius edoce, quod videlicet ex confœderatis Gallorum amicis originẽ traham, & ad nauium stationem, quam petis, me adiuncto proficiscere; metuebam n. (nisi hoc diceret) mendacij me insimulaturos, & tandem, cum ira corriperentur, me necaturos. Adhæc lingua ipsum Barbaris familiari obtestor, vt ingenue pronuntiet, quid senserit, num animum Christianæ charitatis igniculo delibutum habuerit, siue futuræ vitæ memoriam recoluerit, quod cædis meæ autorem se & reum fieri non fuerit veritus. Ille resipiscens respondit, sibi nõ aliter persuasum, quam me Lusitanum esse, qui adeo crudeles sint, vt si quos Gallorum in Brasiliana prouincia obseruent, illico suspendio eos afficiant, & res se non aliter quidem habet. Adhæc tempori hoc in loco esse inseruiendum, ac multa ferenda ac facienda in Barbarorum gratiam, quorum sententiæ & consuetudini tractandis hostibus suis, æquum sit acquiescere, quandoquidem illi forent Portugallensium hostes infensissimi.

Autor captiuus Gallum desferenda ope compellat.

Lusitani in Gallos crudeles

Tantum ergo preces meæ valuerunt, vt me Barbaris excusaret, qui principio ab ipso non agnotus fuerim, & Alemannum natione Gallis amica esse diceret

ceret, cupere etiam me ſibi comitem ad nauium ſtationem habere. ſed ab heris meis reſponſum, non me dimiſſum iri, niſi pater meus aut fratres ipſimet aduenia nt cum naue inſtructa ex ſecuribus, ſpeculis, cultris, pectinibus & forficibus, quibus redimere me filium ſuum velint: eſſe enim me modo ſeruum ipſorum & mancipium, ſiquidem in hoſtium territorio per ipſos captus ſim.

Gallus fruſtra pro captiuo laborat.

His perceptis, ſatis, inquit, aſſequeris, quod te non dimittent: obſecro itaque hominem, vt curet me prima claſſe auocari, & in Galliam deportari: ille data fide, hoc ſe curaturum recipit, & Barbaros, vt mei rationem habeant, & ſaluti conſulant, hortatur, affuturos enim propediem conſanguineos meos, & magno me redempturos: quibus finitis ad iter ille accingitur. Poſt abitum Galli iſtius quærebat ex heris meis alter, *Alkindar Miri*, quidnam ab *Karvvattuvvare* Gallo acceperim dono? & nunquid conterraneus meus ille fuerit? annuo fuiſſe, pergit animo concitato, vt quid ergo cultellum, aut quid eiuſmodi tibi non tradidit, quod mihi offerres?

Barbari donariola expetunt.

Illi omnes tandem valetudini priſtinæ redditi, denuo ſuccenſent, & animo in me abalienato murmurant; Gallos ſimul & Portugallenſes eiuſdem farinæ eſſe dicentes.

Caput XXXVII.

Manducant captiuum quoddam mancipium, & me ſpectatum illud ſibi adiungunt.

ALIQVOT diebus poſt, captiuum quendam, quem habebant epulandum, apparant, in pago *Tickquarippe* ad ſex milliaria ab eo loco, vbi captiuus detinebar, diſſito: qui ex noſtro tugurio illis epulis intereſſe cupiebant, me ſibi comitem adiungunt. Mancipium eſca futurum, natione *Markaya* erat. Scapha ergo eo vecti ſumus.

Markayenſis captiuus mactatur à Barbaris.

Vbi tempus potationi deſtinatum aduenit (mos enim eſt vt hominem deuoraturi, potionem *Kavvai* appellatam è radicibus conficiant, qua epota, demum victimam cædant) ſub veſperam quæ præcedebat diem victimæ, accedo & compello eum: *Age tu*, inquam, *iam probè neci accinctus es*? Affirmat ſubridens, & omnia ſic ſatis parata, ait, præter *Muſſuranam* (ea eſt retinaculum ſeu funis deuinciendis captiuis ex *Goßipio* contortus, & digiti craſſitudinem excedens) quæ æquo breuior ſit, & ſex orgyis eam longiorem eſſe conueniat, qualis quidem in patria, vt aiebat, ſua, multo foret excellentior. Verbis eiuſmodi feſtiuis ille tanquam ſacris aut ludis affuturus animum demulcebat ſuum.

Markayæ Luſitanorum amici

Habebam forte librum in manibus, lingua Portugallica ſcriptum, quem Barbari in naui ope Gallorum capta acceperant, mihique obtulerant. Relinquo captum illum hominem miſerum, & librum lego; ſed dolens vicem eius, reuertor paulo poſt ad eum denuo, (eſt enim natio ea *Markayas* amicitiæ fœdere Luſitanis iuncta) & his verbis conſolor eum: *O amice, ne putes me tui vorandi cauſa huc aduentaſſe, ſum enim perinde captiuus ac tu: ſed heri mei huc me perduxerunt.* Tum ille, Satis, inquit, *mihi conſtat, vos humana carne non veſci.*

Addo etiam animum illi, quia carnem duntaxat eius deuoratum iri, animam vero aliò (quo nimirum & noſtræ ſolent, vbi gaudia infinita regnent) commigraturam. Quærit ille, num vera commemorem? omnino affirmo: ſed Deum ſe oculis, ait, nunquam vidiſſe: at in futura vita id contingere reſpondeo, & finem colloquii faciens digredior.

Oboritur ſequente nocte tanta tempeſtas, ventique tanto impetu conſurgunt, vt tecta ædificiorum partim diruerent.

Barbari

Barbari indignari,atq; ſua lingua dicere: *Apo Meiren geuppauoy Wittu Waſu Immou*,hoc eſt,*Sceleſtus ille homo diuinator hos ventos cauſatur.Vidimus eum heri pelles tonitruum reuoluere*(hac periphraſi librum à me inſpectum deſcribebant) quoniam victima ſit ex amicis Luſitanorum,vt eo pacto tempeſtatibus coortis feſtiuitas impediatur. Verum ego Deo ſupplicans his verbis precabar: *Domine, fuiſti hactenus protector meus, ne ſubtrahe manum tuam,quoniam fremebunda Barbarorum turba in me conſurgit ferociter.*

Libri quomodo à Braſilienſibus appellentur.

Sol manè ſereno cælo procedit, illi potiones ſuas animo pacato pro more euacuarunt. Redeo ad mancipium cædi deſtinatum, & Deum in præterita ventorum procella animum eius ablatum veniſſe ſignifico. Poſtridie eius diei cæſus ille & deuoratus fuit.

Quos vero ritus inter hæc ſacra obſeruari mos ſit,lector beneuolus in ſecundo libro, capite 29. requiret.

CAPVT XXXVIII.

De iis quæ acciderunt in reditu post comeſtum illud mancipium.

Peracta

Peracta ea solennitate, habitationes nostras repetimus: herus meus portionem assæ carnis in reditum assumpserat. Triduum autem in itinere, quod alias vnius diei erat, insumpsimus. Ventus enim vehemens nobis aduersabatur, & pluuiæ erant continuæ. Sub noctem primi diei cum tuguriola in siluis parabamus, instabant Barbari, vt efficerem, quo tempestate dissipata cæli serenitas effulgeret. Erat puer inter nos, qui carnes ossi ex epulis reseruato adhuc inhærentes dentibus rodebat, quod cernens, iubeo illud proiicere. Ille autem & simul reliqui fremebundi respondēt, has esse lauticias ipsorum.

Iam quartam miliaris partem duntaxat domo aberamus, sed ob ventos aduersos, & fluctus æstuantes vlterius tendere non licebat. Scapham ergo subducimus, postridie domum in ea reuersuri, si æstus maris placaretur: sed tempestas nihil remiserat. Conuenitur de itinere pedibus ingrediendo, & scapham pulsis nubibus reducendo.

Carnes humanæ Barbarorum deliciæ.

Dum itineri paramur, quisque quod in promptu erat comedunt. Puer, quem supra dixi, os suum rodebat gnauiter, donec probe rosum tandem proijceret. Illo proiecto, pedibus iter facimus, cælum renitescit. Videtis iam nunc, aio, nunquid illuserim vobis, cum Deum iratum dicerem, ob puerum, humanum os illud rodentem? illi respondent, nihil futurum fuisse periculi, dummodo me inscio comedisset.

Vt in tugurium redij, interrogat me alter eorum, in cuius potestate eram, *Alkindar* nomine, nunquid vidissem, quid in hostes suos statuerent? vidisse quidem aio, sed epulas illas multo crudeliores, quam mortem ipsam me existimare. Ita est, inquit, & hunc morē in ipsis etiam Portugallensibus obseruamus.

Erat *Alkindar* ille mihi admodum infestus, atque optasset, vt cui dono me dederat, me occideret. Nam *Ipperu VVasu*, vti dictum est, eidē donauerat mancipium, cædendum, vt maiorem nominis gloriam ex eo cæso sibi adquireret. *Alkindar* contra se primum quemcunque cepisset, illi donaturum promiserat. Quod pactum cum in me non exsoluere ipsi liceret, nihilominus grata ipsi cædes mea fuisset: sed obstabat frater, qui sibi plura infortunia inde metuebat.

Alkindar summopere expetit cædem authoris.

Insuper, priusquam ad festiuitatem epularum superius institutam cum reliquis proficiscerer, denuo mortem minitatus mihi erat *Alkindar*.

In absentia mea tantopere ex oculis laborare occœperat, vt decumbere cogeretur, ad tempus plane cæcutiens. Vrget ergo me assidue, vt cum Deo agam de oculorum suorum valetudine. Adsentior, sed ea lege, ne posthac iterum in me irritetur: quod vbi promisisset, visum paucis diebus præteritis recuperat.

Cap. XXXIX.

Alia denuo nauis à Lusitanis ad statum meum explorandum mittitur.

Mensem

MEnſem iam quintum inter miſerias haſce vitam ægerrime trahebam, cum denuo alia nauis ex *Inſula S. Vincentii* aduentabat. Luſitani enim etiam hoſtium ſuorum fines, probe tamen inſtructi ingredi ſolent negotiationis ergo, permutantes cultros & falces meſſorias pro farina *Mandiocæ*, quæ apud Incolas illas abunde quibuſdam locis aſſeruatur. Hac maxime indigent Luſitani, qui mancipiis abundant, quorum opera ad coquendum ſaccharum vtuntur, vt ea ſuſtentare poſſint.

Luſitani etiam cum hoſtibus negociantur.

Moris autem eſt, dum qui in nauibus ſunt, negociationem cum Barbaris exercent, vt vnus atq; alter ex Barbaris in ſcapha ad eos accedant, & merces ſuas quam poſſunt ocyus offerant, repoſcentes viciſſim, quę ſibi maxime vſui videntur, quæ à Luſitanis accepta expedite auferunt. Interim dum duo iſti in contrahendo occupantur, aliæ adhuc ſcaphæ Barbaris refertæ è longinquo hos obſeruant, donec ſe expediant, quo facto Barbari ſparſis iaculis ſæpius acriter cum Luſitanis ex ſcaphis prœliantur, & tum demum reuertuntur domum.

Mercimonia in bellum deſinentia.

Nauis, quam ſupra diximus, tormentum bellicum in aduentus ſui indicium explodit: Barbari ſcaphis appropinquant, ex quibus an adhuc ego ſuperſim quærunt. his affirmatibus, vt in conſpectum venirem petunt: eſſe enim ciſtam penes ſe mercibus plenam, à fratre meo etiam Gallo, qui ea in naui ſimul aduectus ſit, mihi apportatam.

Erat autem in naui inter Portugallenſes quidam natione Gallus, *Claudius Mirandus* nomine, quo antehac familiariter vſus fueram: eum ego fratrem meum dictitabam, & cum illis quæſitum me aduentaſſe, vtpote qui in proxima nauigatione quoque iam ante adfuiſſet.

Reuerſis itaq; & referentibus mihi fratrem meum cum ciſta mercibus refertà denuo aduentaſſe, & conſpectum meum expetere, peto vt à longe me ad nauem vehant, vt in fratris colloquium venirem. Portugallenſes noſtram linguam non aſſequi poſſe. Illi quoque me iniuncturum dico, vt reuerſus domum, patrem hortetur, quo naue probe inſtructa, variis mercibus me redemptum veniat. Illi quidem contenti erant, ſed verebantur, ne noſtrum colloquium etiam Portugallenſes aſſequerentur, quandoquidem graue bellum ad menſem Auguſtum proximum in oras *Brickiocacenſes* apparabant, & quod omnium illorum conſiliorum particeps eſſem, metuebant ne quid ipſis proderem. Sed conſtanter affirmantem Portugallenſes noſtræ linguæ plane ignaros, intra lapidis iactum me ad nauem aduectant, nudum plane, vti ſemper inter ipſos verſabar.

Expeditio bellica agitatur ab Hoſtibus Luſitanorum.

Aduectus ſaluto eos, & vt vnus quiſpiam ipſorum ſolus mecum colloquiũ inſtituat, hortor, nec non niſi me Gallum profiteatur. Incipit quidam *Ioannes Sanchez Cantaber*, mihi familiariſſime notus, his verbis: Tui gratia, ô frater optatiſſime, aduenimus, dubii de incolumitate tua, quandoquidem prior nauis in hoc miſſa, plane nihil de te nobis relatum affirmare poterat.

Braſcupas Capitaneus, qui in Sancto eſt, nobis iniunxit, vt ſi te ſuperſtitem videremus, de redimendo te actionem inſtituamus, ſin hac non procedat, vt quoſdam ex hoſtibus capiamus, quorum permutatione te recuperare liceat.

Reſpon-

Reſpondeo, Deum hoc officij recompenſaturum, me quidem in extremo verſari periculo, nec ſcire quid de me poſthac ſtatuere velint, & niſi Deus tam clementer auertiſſet, iamdudum ipſorum eſca fuiſſem; de redimendo me ne cogitent, ſaltem conſtanter me natione Gallum dictitent, & hamos ac cultros propter Deum mihi communicent. Offerunt illi prompte quod rogabam: & Barbarorum quidam ſcapha ad nauem aduectus merces oblatas excipit.

Animaduertens autem non vlterius mihi per Barbaros colloquium concedi, præmoneo Portugallenſes de bello, quod denuo contra *Brickiocacenſes* magno apparatu adornent, ad quæ & illi ſimilia reſpondent: nihilo ſegnius enim etiam ſuos Barbaros idem moliri, qui recta ad pagum, in quo ego detinear, deuaſtatum venturi ſint, proinde iubent eſſe animo forti, Deum omnia in melius diſpoſiturum, me ipſum ſatis intelligere, modo nihil cum fructu poſſe confici, ad quæ talibus reſpondeo: cum hæc peccatorum meorum culpa ſit, ſatius eſſe in hac vita eam, quam in futura luere. Intercedant & ipſi pro me apud Deum, vt liberum ex his malis me pro ſua clementia eripere dignetur. Hiſce colloquium abrumpens, licet illi protrahere cuperent, valedico illis, ſiquidem Barbari domum me abducentes id vetabant.

Solantur miſerum ſocij de fine laborum.

Cultellos autem & hamos ipſis trado, quæ à fratre meo Gallo me accepiſſe affirmo. Quærunt ex me, quidnam frater meus tam longo ſermone ſibi voluerit, & quid ego reſponderim? dico, fratri me iniunxiſſe, vt à Portugallenſibus aufugiat, ac patriam repetat, vbi nauem mercibus oneret, quibus me redimat, quoniam vos viros probos experior, qui me ſatis humaniter tractetis, quam pro beneficio gratiam allata naue vobis relaturus ſim. Hac ratione omnia, quæ ipſis arridebant loquendo, mihi deliniendi erant, idque maximopere ipſis gratum erat.

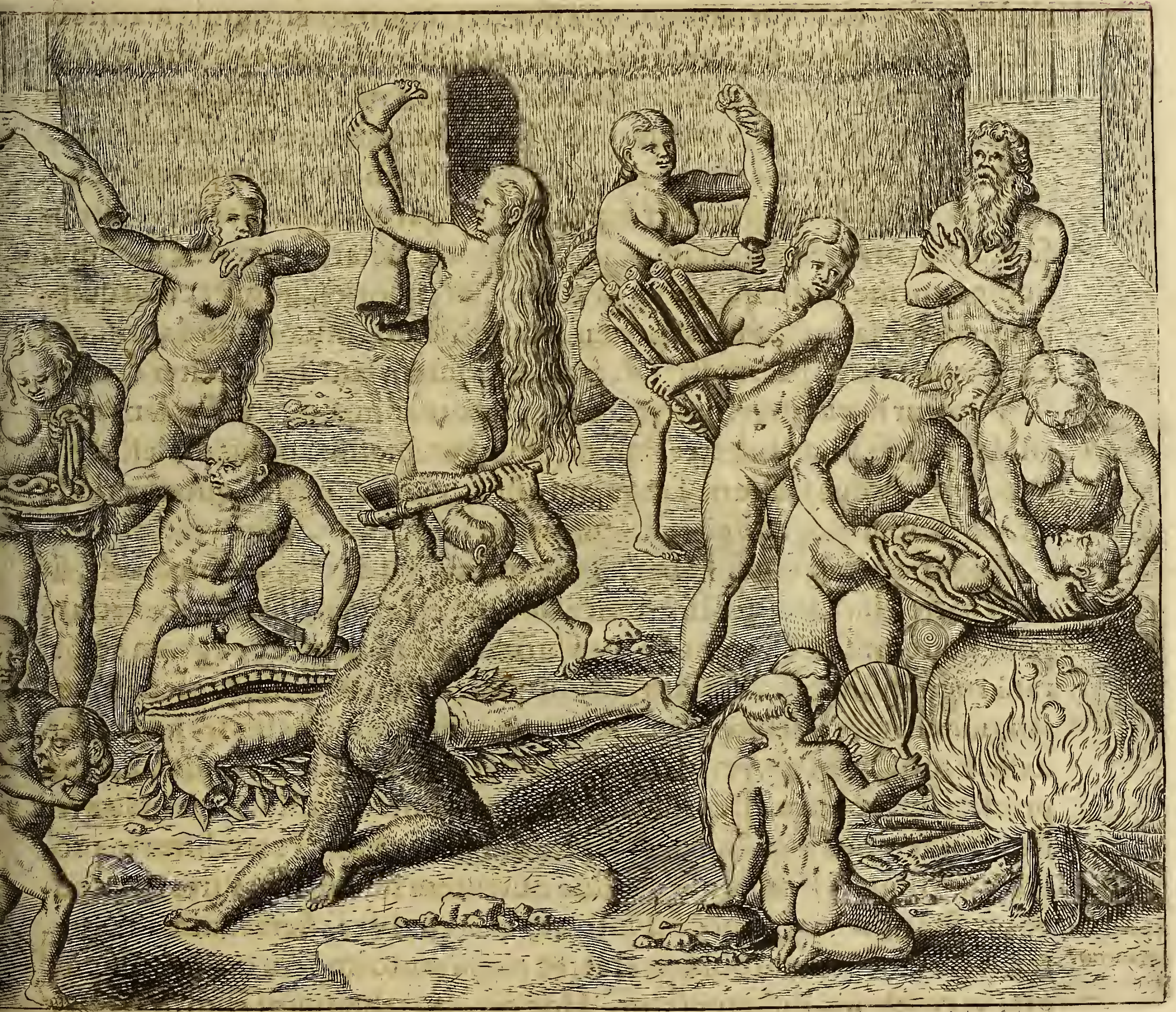
Mendacium officioſum & neceſſarium.

Hinc ſe vltro inuicem compellantes, dicebant: Reuera Gallus eſt æſtimandus, eaque de cauſa clementius deinceps cum eo erit agendum. Sic ergo tempus inter illos terens, frequẽter nauem propediem affore inculcabam, tractent modo me interim humanius. Siluas ergo libere cum illis frequentabam, tum ſi quid conficiendum erat, & ego in partem laboris ſimul adhibebar.

CAP.

CAPVT XL.

Mancipium quoddam me apud Barbaros frequenter calumniabatur, optans, vt ab illis deuoratus perirem; vice autem versa id ipsum cæsum, me præsente, voratur.

Agebat inter illos mancipium natione *Carius*, qui & ipsi inimicitias agunt cum Barbaris, quibus Lusitani amicis vtuntur. Aufugerat autem iste à Lusitanis, in quorum potestate fuerat, & ad hos se receperat. Nec vero ad se confugientes occidunt, nisi quid magni designarint, sed pro seruis habentes, illorum opera atque ministerio vtuntur.

Author à mēdace seruo in ingens periculū adducitur.

Carius ille iam per triennium inter *Tuppin Imbas* vitā traduxerat, affirmabat nihilominus impudentissime, ꝗ me inter Portugallenses vidisset aliquoties globis petentē *Tuppin Imbas*, quando militatū eo aduentassent.

Lusitani ante annos aliquot traiecerant globo quendā ex Regulis *Tuppin Imbarū*: id per me factum ille mentiebatur, & vndiquaq; calumniandi occcasionē captabat, vt me occiderent: esse. n. me ex ipsorū infensissimis hostibus, seq; testē horum oculatū asserebat, cum tamen omnia malitiose essent cōficta. Nam ille iam triennium inter istos vixerat, ego vero vix anno elapso in *S. Vincentij* insulam delatus fueram, vnde iste aufugerat. Deum itaq; assidue rogabam, vt ab improbo hoc calumniatore me defenderet.

Accidit ergo præter spem an. 1554. Mense sexto, ex quo in potestate horū fuerā, vt *Carius* iste grauiter ægrotaret. Rogat me ipsius herus, vt illi cōsulā, & ægrotanti subueniam, quo feras nobis venaretur in vitæ subsidiū, quippe qui me participē quoq; prædæ faciat, quotiescunq; cepisset quippiam: Sin de salute ipsius desperem, alteri cuidam amico dono daturū, qui cæde eius nomen sibi illustret, decubuerat autem iam dies circiter decem.

Dens acutus pro scalpello.

Vtuntur in curandis morbis dente, ex ore animalis, cui *Backe* nomen est, desumpto: illum solerter acuunt, illoq; cutem, vbi sanguis molestus est, incidunt, ex qua sectione sanguis profluens imminuitur, quod perinde est, atq; si apud nos quispiam cucurbitulis seu scarificatione vtatur.

Ego arrepto dente conabar illi venam brachii dextri quæ media est, siue hepaticā, incidere: sed instrumentum hebetius erat, quam vt penetrare posset, circumsistebant autem me plurimi: deserentem ergo ęgrum desperatū, rogitant, num valetudini restitui queat? Dico, me nihil profecisse, nec sanguinem more debito potuisse elicere, ipsos quoq; pręsentes hoc obseruasse. Ergo actum est, vt videmus de eo inquiunt, proinde occidamus eum priusquam moriatur. Interdico id illis, quod forsan pristinæ valetudini restitui posset. Sed incassum resisto illorum conatibus. Protrahitur in proscenium tugurii *Vratinge Wasu*, duo nutantem sustentant: Vires enim adeo prostratæ erant, vt nec subsisteret, nec quid de se fieret animaduerteret. Accedit cui dono oblatus erat, & clauā tanto impetu occipiti impingit, vt cerebrum dispergeretur. Hoc peracto relinquunt eum in area, & necessaria ad epulandum apparant: quod cum prohiberem, & cadauer verius morbosum quam hominem fuisse dicerem, vnde & ipsi contagio inficerentur, dubii hærent quid facto prius fore arbitrentur. His superuenit ex meo tugurio, qui mulieres conuocat, edicit focum secus occisum instruant, & simul caput à trunco aufert: fuerat enim vnoculus, & ex morbo luridus, ob id caput abiiciens, truncum flammis vstulabat, ad cutis vsq;

Aeger & moribundus mactatur, ne carnem deteriorē faciat.

decor-

decorticationem, post inæquales partes sectum distribuit pro more inter reliquos comedendum, excepto capite & intestinis, à quibus abhorrebant, quod morbosus fuisset.

Carnes morbidæ à Barbaris non spernuntur.

Dum per tuguria obambulo, & hic crura, istic brachia, alibi segmina lumborum supra prunas torreri video, simul illis hæc commemoro: Carius ille, inquiens, dum viueret, studio me apud vos assidue calumniatus fuit, dictitans me ex amicis vestris quosdam globis peremisse, dū inter Portugallenses egerim, quod mendacium sane impudentissimum fuit: nam me nunquam istic conspexit. Omnibus autem vobis abunde constat, quod iam annos aliquot vobiscum iste transegerit, valetudine vsus satis commoda. Is mendacio suo Deum meum irritauit, qui ipsi morbum immisit, & vt cæsus à vobis comederetur, animos vestros incitauit. Hoc exemplum Deus in omnes peruersos statuet, qui mihi molesti extiterunt, aut in posterum negocium facessent. Hæc audientes multi ex ipsis consternebantur. Ego vero Deo omnipotenti grates immensas agebam, qui in omnibus se tam præsto, tamque propitium mihi exhiberet.

Hæc scribens beneuolum lectorem obtestor, vt attendat meæ narrationi: nec enim hæc quod animus nouis delectetur, in lucem profero, sed vt mirabilia Dei, & beneficia in me collata palam confitear, quo nomine quicquid huius laboris est, subire non grauatus fui.

Interea tempus militiæ appropinquabat, cui sese tribus iam mensibus præpararant, & sperabā fore, vt domi me cū mulieribus relinquerent: quod si fecissent, ego fuga in illorum absentia elabi decreueram.

CAPVT XLI.

Appellit nauis Gallica: qui inerant, redimunt à Barbaris Goßippium, & lignum Brasilicum. huic ego me committere optabam, sed Deus non permisit.

Octiduo

OCtiduo circiter ante, quàm domo egredi militatum decreuissent, nauis quædam ex Gallia aduenerat, & ingressa erat Portum, Portugallensium lingua *Rio de Ienero*, Barbaris vero *Iteronne* vocitatum, ad miliaria octo à mansione mea dissitum, vbi Galli plerunque lignum Brasilianum nauibus auehendum conquirunt. Aduentant ergo lintre ad vicum in quo eram, & piper, Cercopithecos & Psittacos à Barbaris commutatione accipiunt. Quidam è naui in terram descendit, *Iacobus* nomine, qui Barbarum idioma callebat, is contrahebat cum ipsis. Ego precibus apud illum insto, vt me in nauem suscipiat: sed heri mei abnuebant: nec enim me nisi magno redemptum dimittere statuerant. Ago cum illis, vt ipsi me ad naues comitentur, vbi mercium abunde ab amicis meis accepturi sint: negant se facturos: nec enim hosce esse, qui vere mihi amici sint: siquidem ij qui lintre aduenerant, vel me sic nudum incedentem interula aliqua donassent, sed vides inquiunt, quod te non admodum curent (id res ipsa docebat.) Ego id in naui oneraria futurum dico, vbi accesserim: sed illi nauem non tam cito soluturam, sed expeditionem prius conficiendam aiunt, quibus peractis, comitatus ad nauem accedere deberem.

Rio Iennirо Portus Brasiliæ, Gallis Gannabara dictus.

Cymba abitum parante, quæ vna nocte ad anchoram hæserat, prope vicum nostrum, sic mecum rationes instituo; Si & hæc nauis me relicto discesserit, procul dubio mihi inter hos erit pereundum, qui longe sunt perfidissimi. Hæc ita voluens, simul tuguria desero, littus sequor: at illi præsentientes, insequuntur, & præcurrentem occupare contendunt: proximum ego quemque vi repello, & licet me subsequerentur omnes eius vici incolæ, euado tamen, & tranando ad Scapham peruenio, quam vbi conscendere tentabam, repellor à Gallis, verentibus, ne si me inuitis Barbaris suscepissent, contra se illi hostili animo insurgerent. Ergo ripam anxius renatando repeto, & Deo visum esse diutius me hæc mala tolerare statuo: qui nisi vere fugam tentassem, me ipsum incusassem, & in culpa fuisse credidissem.

Stadius fugam molitur frustra.

Ad terram reuersum cum vident, gratulantur sibi: Salua, inquiunt, res est, vltro ad nos reuertitur. Ego vero succensens illis: putatis ne tam perfide me aufugiturum, inquam? Accessi ad lintrem, & conterraneos præmonui vt se parent, quo mercibus vobis offerendis instructi sint, quando ex bello reuersi, me illis sistetis: probant illi factum, & animo in me placato, tali responso placide acquiescunt.

Cap. XLII.

De expeditione à Barbaris ſuſcepta, cui me ſocium faciunt, & de iis quæ in itinere acciderunt.

Inter

INtra proximum octiduum congregatæ sunt ad vicum nostrum scaphæ quædam, quæ expeditioni accinctæ erant. Adfuit & supremus ille *KonyanBebe*, stipatus suorum caterua, herus meus & me in hoc bello socium sibi esse vult; ego vt me domi relinquat insto, quod quidem factum fuisset, nisi *Konyan Bebe* secus sensisset, volebam vtiq; videri inuitus quasi consentire, ne si me promptum intellexissent, de fuga suspicio illis oboriretur, vbi ad fines hostium ventum esset. Si vero domi me reliquissent, nauem Gallicam requirere, & eam conscendere omnino mecum decreueram. Profectus ergo cum exercitu triginta octo scaphis instructo, quarum singulæ viginti octo milites plus minus vehebant, & erant qui responsa ab idolis suis super hac expeditione quæsierant, alij somniauerant, alij, nescio quid ineptiarum pro more consuluerant, vnde animo alacriore, & fiducia pleno expeditionem hanc suscipiebant. Constituerant autem fines *Brickiocacenses*, vbi me ceperant, recta ingredi, & per siluam circa oppidum latitando, obuios quosque corripere, & secum auehere.

Stadius rapitur in expeditionem belli.

Hæc expeditio suscepta circa 14. Augusti diem, Anno 1554. quo tempore genus quoddam piscium, vt supra monui, alueum maris relinquens, in flumina aquarum dulcium conscendit, vt in illis concipiat. Vocantur autem pisces illi Lusitanis *Doynges*, Hispanis *Lysses*, Barbaris vero *Bratti & Leitpirakaen*. Circa illud tempus, vtrinque fines suos Barbari egressi, armata manu hosce insequuntur, vt captos in victus commoditatem referuent. In profectione remos leniter ducunt, sed reuertentes, quanta possunt contentione, eos impellunt.

Pisces Brasiliæ peculiares.

Interim sperabam fore, vt nobis obuiam procederet ea quoque Barbarorum natio, quæ Portugallensibus confœderata est, quæ similiter in horum fines impressionem facere constituerat, vt supra ex Portugallensibus intellexeram.

Inter nauigandum frequenter ex me sciscitantur, quid mihi de hac expeditione videatur, num aliquos ex hostib. capturi essent? Ego, ne crabrones irritarem, affirmo ita fore, & hostes obuiam nobis processuros pronuncio. Pernoctabamus tum forte in loco, cui idem cum vico, in quo commorabar, nomen erat *Vwattibi*. Illic pisces *Bratti*, qui mediocris Lucij piscis magnitudinem æquant, in magna copia capiebamus. Ventus ea nocte fuit admodum vehemens, super quo illi varia ex me sciscitantur. Respondeo eam ventorum procellam multa hominum cadauera perflare. Namque alia eiusdem nationis caterua lintribus militatum nos præcesserat, aduerso flumine *Paraibe* in interiora continentis progressa. Forsan ergo, inquiunt, socij & amici nostri iam hostes adorti sunt, & pars illorum procubuerunt, quod post euentus probauit.

Ventus cadauera spirare fingitur.

Itinere iam vnius diei distantes à loco, in quem expeditionem destinarant, castra disponunt per siluam prope Insulam *S. Sebastiani* Lusitanis, Barbaris *May enbipe* dictam. Vespera ingruente, supremus *Rex Konyan Bebe* per castra incedit, & hanc orationem habet: Iam fines hostium vicini sunt; proinde singuli somnium suum per eam noctem diligenter obseruent, curentque, vt ea sint

prospe-

prospera. Finita concione, saltarunt cum idolis suis, in multam noctem, deinde cubitum se contulerunt omnes. Herus meus cubitum iturus, iubet vt & faustum aliquid somniem: ego somnia inania & fallacia, nec me de iis sollicitum esse dico: At tu nihilominus cum Deo tuo agas, inquit, vt hostes frequentes capiamus.

Orto sole primores militiæ ad patinam coctis piscibus plenam conueniunt, pisces comedunt, & somnia visa exponunt, quæ satis concinna & opposita illis visa. Alij interea choreas cum idolis instituunt. Animus autem erat eo die fines hostium contingere, & ingredi circa locum quendam, *Boy-VVassu kange* nominatum, eo in loco ad vesperam vsque commoraturi.

Deserentes mane locum *May-enbipe*, denuo sciscitantur quid sentiam: tum ego in euentum pronuncio hostes prope *Boy-VVassu kange* affuturos, & vt animo sint forti exhortor. Statueram autem vbi illuc ventum esset aufugere, quia locus, vbi ab ipsis captus fueram, tantum sex miliaribus istinc aberat.

Dum

Dum littus legimus, cernimus post insulam quandam scaphas aduersum nos procedere. Nostri acclamant: En hostes nostros *Tuppin Ikinsios*. scaphas tamen post rupem abscondere tentant, vt improuiso illi in nos inciderent; verum obseruauerant nos *Tuppin Ikinsii*, ideoq; in patriam fuga sibi consulere tentant. Nos ocyssime remis ad 4. horas cõtinuas actis eos insequimur, nec absistimus, donec illos assequuti, manus consereremus. Quinque erant omnino scaphæ, & omnes qui iis vehebantur *Brickiocacenses*, optime mihi noti., vna illarum sex vehebat Christianos Brasiliana matre natos, sacro Baptismatis fonte ablutos, inter quos duo fratres, *Iacobus & Dominicus de Praga*, vterque in hostes strenue se gessit, alter quidem sclopeto, alter arcu pugnantes, & soli ad duas horas hostium impetum, in pluribus quam triginta scaphis ipsos oppugnantium fortissime sustinuerunt, donec iaculis omnibus dispersis à *Tuppin-Imbis* obruti caperentur. Pars cæsa quam primum & iaculis transfixa procubuit: Fratres illi duo illæsi quidem perstiterunt; sed duo alii ipsorum sodales cum quibusdam ex *Tuppin Ikinsiis*, & muliere quadam grauiter vulnerati & abrepti sunt.

Tuppin Ikinsii ab hostibus capiuntur.

CAP. XLIII.

Quomodo captiuos in reditu suo tractarint?

AD dua milliaria satis ampla in altum subnecti erant, vbi in manus hostium inciderant. *Tuppin Imbæ* hac præda poti, magna contentione & studio cymbas impellunt, vt in eodem loco denuo pernoctarent, in quo priorem noctem transegerat. Vbi ergo fines *Mayenbipe* contigimus, iam aduesperascebat, & sol in occasum inclinauerat.

Captiuum quisque suum in domicilium sibi destinatum deducunt: qui vero lethaliter sauciati erant, eos protractos in terram obtruncāt, & in partes (pro suo more) sectos assant. Inter eos, qui ea nocte tosti sunt, duo erant Christiani: alter Portugallensis, *Georgius Ferrero* Capitanei filius, quem ex fæmina Brasiliana susceperat: alter *Hieronymus* consanguineus *Iacobi de Praga*, quem ceperat Barbarus quidam eiusdem, in quo habitabam, domicilii, *Parvvaa* dictus: is noctu assabat *Hieronymum* inter vnius passus spacium à meo cubili.

Lusitani à Barbaris mactati & assati deuorantur.

Sub eam vesperam, vbi se stratis reliquit composuerant, ingredior tuguriū, in qua fratres illi duo asseruabātur, vt cum iis conferrem sermones: amici enim mei non vulgares ante meam captiuitatem fuerant in *Brickioca*. Quærunt illi ex me, num & ipsi esca Barbaris futuri sint? respondeo, id penes Deum esse cōditorem, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui pro peccatis nostris crucifixus sit, & in cuius nomine cum ipso simul in mortem baptisati simus: illi nos fidere dedere, qui me hucusque inter infideles clemētissime protexerit. Quicquid ergo de nobis ipse in posterum pro sua benignitate statuat, illi nos acquiescere, æquum esse. Quærebant insuper de *Hieronymo* suo cōsanguineo, eum ad prunas positum assari, tum partem etiam de filio *Ferreri* iam manducari vidisse refero. Hæc audientibus lachrymæ oboriuntur: sed erigebā illos vicissim consolatione, me illis exemplum proponens, qui iam ad menses circiter octo inter hos diuina fauente gratia conseruatus sim, quam & ipsis, si fiduciam suam in Deum collocent, contingere non impossibile sit. Addo etiam, quod ea calamitas me propius tangat, qui ex remotissimis orbis partib. aduenerim, insuetus rituum, & ferocię tam immanis, ipso vero istic natos, ac à teneris hisce morib⁹ assuefactos: sed illi me iam ad ea mala adeo obduruisse dicebant, vt negligeram.

Tristis nuncius de sociis

Dum hæc cum illis communicabam, Barbari me iubent secedere, & quidnam tam prolixe cum illis egerim rogitant. Miserebat me illorum, moneo itaque, vt euentum omnem Deo committāt: ante oculos enim omnibus esse positum, quales & quantæ miseriæ in hac lachrymarum valle nobis subinde deplorandæ sint. illic se nunc demum intelligere respondent: proinde cum fataliter morti obnoxii sint, animo hoc æquiore eam oportere decreuisse, quod me sibi socium adhuc superstitem videant. Talibus dictis tugurium illud desero, & reliqua castrorum tentoria peragrans, visitabam passim omnes captivos solus nullo custode ambulās. Et fuisset quidem tum commodissima fugæ occasio, siquidem prope Insulam *Mayenbipen* consederemus, quæ circiter decem milliaria à *Brickioca* abest, sed propter captiuos Christianos, quorū adhuc quatuor in viuis erant, nihil eiusmodi tentabam, sic colligens, si in pedes me coniecero, irritauero Barbaros & Christianos simul ad vnum omnes internecioni

Solatur captiuos, vt potest.

tradent: atqui forsan omnes diuina clementia seruati, simul liberabimur, quare apud illos hærere, & consolando subleuare consternatos (quod sedulo & constanter à me factum) apud animum propono meum. Ego equidem Barbaros habebam admodum beneuolos, quod forte fortuna ipsis vaticinatus essem aduentum hostium, qui cum prædictioni respondisset, certiore me prophetandi spiritu præditum esse, quam *Maraka* sua prædicabant.

Capvt XLIV.

Choreæ cum hoſtibus inſtitutæ in loco, vbi pernoctandum erat.

POſtridie non longe à finibus patriis, ad præaltum montem, *Occaraſu* vocatum peruenimus. Illic per noctem caſtra figunt. Ego tentorium ſummi Regis *Konyan Bebe* ingredior, & inquiro, quid in Chriſtianos captos ſtatuat. Reſpondet ille, in eſcam ſibi futuros, & mihi ſimul colloquium cum illis interdicit, ſeque illis valde ſuccenſere, quod ſe hoſtibus ipſius adiunxiſſent, cum domi illis hærere licuiſſet. Moneo eum, vt vita illis condonata, amicos ſibi faciat, ſed fruſtra intercedo, quippe qui illos epulis deſtinarat.

Rex ille *Konyan Bebe* ingentem corbem humanis carnibus plenam ſibi appoſitam habebat, & femur mandebat, quod ad os meum admouens, rogat, num liberet manducare. Reſpondeo, nec bruta quidem animalia eiuſdem generis ſeſe mutuo vorare: quæ iſta eſt immanitas, vt homo hominē deuoret? Ille dentes carni infigens, ait *Iavvareſche: Tygris ego ſum,* & his fruor delitiis. Tum illum ſuis relinquens moribus digredior.

Konyan Bebe magnus humanæ carnis manduco.

Sub veſperam edicit, vt quiſque ſuum captiuum in planitiem prope ſiluam ad ripas fluminis producat. Illi parentes dicto, in magnum ſe & amplum circum cogunt, captiuos in medio ſiſtunt, quos ſimul concinere, & crepitacula cum idolis ſeu numinibus ſuis *Tammaraka* pro more inſonare iubent. Cantionibus abſolutis, capti hæc verba ſimul omnes ordine magna audacia pronuntiant: Nos egreſſi ſumus fines noſtros tanquam viri ſtrenui, vos hoſtes noſtros captaturi & deuoraturi: victoria autem penes vos ſtetit, & redegiſtis nos in poteſtatem veſtram, quod quidem parum nos ſollicitos habet: viri enim bellicoſi & fortes in hoſtili terra glorioſe & viriliter occumbunt. Regio inſuper noſtra ſatis ampla eſt, & viris habitata pugnacibus, qui cædem noſtram inultam non ſinent. Tum reliqui ad ea reſpondent: Imo ex noſtris iam complures ſuſtuliſtis, quod nunc in vobis vlciſcemur. Finitis his ſermonibus, quiſque ſuum in ſtationem reducit mancipium.

Captiui quo pacto ſolentur animum ſuum.

Tertio demum die ſedibus noſtris redditi domum ſuam quiſque repetit, & ſimul quos ceperat, abducit. Qui pagum *Vvvattibi*, vbi ego commorabar,

incolebant,illi octo Barbaris viuis potiti erant,& tribus illis Christianis,videlicet *Jacobo*,ipsius fratre,& *Antonio*, quem herilis filius ceperat. Præterea duos alios Christianos iam assatos domum retulerant, istic vorandos: vndecim omnino diebus in expeditionem insumptis.

Capvt XLV.

Navis Gallica nondum abitum paraverat, ad quam me deducere promiſerant, vbi ex bello reverſi eſſent.

REverſos rogabam, vt ad Gallorum navem me abducerent, quoniam & militatum cum ipſis profectus eſſem, & eos in capiendis hoſtibus iuuiſſem, à quibus ſatis cognorint; me minime Luſitanum eſſe. Conſentiunt, vbi prius tamen reſpirarint, & ſe cum *Mokaen* refecerint, hoc eſt, carne toſta Chriſtianorum.

Caro Chriſtianorum toſta, vt appelletur à Barbaris.

Capvt XLVI.

Alterum ex tostis Christianis comedunt Georgium Ferrerium, *Capitanei apud Lusitanos filium.*

Duo Lusitani inter festorum solennia devorantur.

Regulus *Tatamiri* directe e regione nostri tugurii habitans, assauerat *Ferrarium*. Is potiones pro more gentis confici curat, conueniunt plurimi, compotant, concinunt, & genialiter conuiuantur. Postridie carnem tostam denuo bullitione coquunt, absumunt. *Hieronymi* autem caro ad tres septimanas in calatho supra focum mei tugurii pependit, & fumo indurata fuit fere ad tres septimanas, vt tam arida, quam lignum redderetur. Causa dilationis erat, quod *Parvva*, ad quem spectabat, radices pro potionibus in solemnia pocula conficiendis, conquisitũ peregre abierat. Nec enim ante ad nauem me deducere statuerant, quam *Hieronymi* carnes solemniter epulati essent. Interea Gallorum nauis discedit, quæ circiter octo miliaria à nostris mapalibus abfuerat. Quod nuncium vbi accepi, non mediocriter contristatus sum: sed cum Barbari quotannis ipsorum aduentum se expectare dicerent, perferendum fuit.

Caput XLVII.

Prodigium divinitus factum.

CRucem ex ligno recto & transuerso in vestibulo nostri tugurii erexeram, ad hanc prostratus sæpe preces ad Deum fundebam. Edixeram autem Barbaris, ne eam demolirentur, nisi infortunium sibi accersere vellent: illi securi mea verba contemnunt. Forte cum illis piscatum aliquando procedo, fœmina quædam euulsam crucem viro offert, vt sibi sphærulas ex cochleis marinis confectas in ligno eius læuigaret, ob commoditatem formæ rotundæ. Ægre id tuli admodum: Interim magni cadunt imbres, & venti aliquot diebus perflant. Accedunt illi me, & rogant, vt à meo Deo pluuiarum finem impetrem, ne plantationem, cuius tempus instabat, impedirent. Culpam pluuiarum in illos regero, & coortas ob reuulsum lignum, cui facto Deus meus succenseat, pluuias eas affirmo, quod id signum, vbi colloquia cum Deo instituerem, fuisset. Illis ita à me persuasis, herilis filius in alia erigenda mihi auxilio fuit, circa horam primam pomeridianam. Ea erecta, simul nubes discedunt, & cœlum serenum effulget. Illi admiratione suspensi, plane sibi persuadebant, Deum à nutu meo totum pendere.

Crux contemtim euulsa.

Et restituta serenitatis causa creditur.

Capvt XLVIII.

Dum ſub veſperam cum Barbaris retia piſcibus tendo, Deus miraculoſè pluviis & tempeſtatibus ad preces meas imperat.

Stadius iterum Thaumaturgus exiſtimatur.

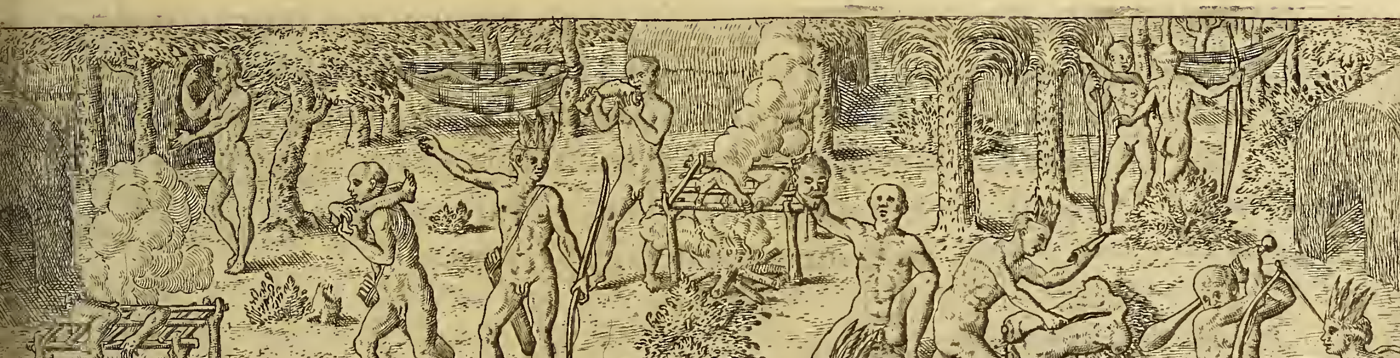
P*Arvvaa*, qui *Hieronymum* torruerat, & ex primatibus erat adiuncto me & alio quodam tertio, piſcibus retia tendit. Sub veſpertinum crepuſculum pluuiæ large decidunt, cum ingenti fragore, nec longe à nobis, ſic vt eas venti in nos propellerent. Inſtant apud me ſocii cum meo Deo agam de auertendis pluuiis, vt piſcatio fœliciter procedat: non enim me eſſe ignarum, nullam amplius in mapalibus ſupereſſe annonam. His motus Deo ex animo ſupplico, vt omnipotentiam ſuam manifeſtet Barbaris id petentibus, quo ſuum numen ſemper mihi propitium, & præſto eſſe intelligant. Vix preces finieram, ventus propellit ad nos nubes & imbres magno impetu, intra tamen ſex paſſus à loco, in quo conſtiteramus, perſtiterunt. Tum *Parvvaa* ad me: nunc manifeſte intelligo, quod Deum tuum interceſſeris pro nobis. Retibus ergo piſces aliquot, ad vitæ ſubſidium includimus.

Reuerſi in habitationem, vterque quid factum eſſet, reliquis exponunt numerantes ſingula ordine: quod in magnam admirationem eos rapuit.

Capvt

CAPVT XLIX.

Alterum è carnibus Hieronymi epulum instituitur.

[illegible] carnes [illegible] absumun-tur.

PArwaa instructus ab omnibus quæ necessaria erant, potiones *Hieronymo* depotando conficit. Illis exhaustis, adducunt ad me duos illos fratres captos, & *Antonium*, quem herilis filius ceperat, & quatuor nobis Christianis iunctis propinant, nos priusquam biberemus, Deo supplices pro animis defunctorum, & vt nobis ipsis in hora mortis propitius sit, oramus. Barbari sermones nobiscum conferunt, & animo erant hilari; at nos crudelitatem intuentes epularum, non admodum lætabamur. Postridie carnes ebullitione recoquunt, & breui spatio vniuersas absumunt. Eo ipso die alio abducor alteri donandus. Discedente me rogant fratres illi duo, vt Deum votis meis pro salute ipsorum sollicitarem: ego verò & id me facturum polliceor, & demonstro simul viam, quam per montium deuia sequerentur, si fuga forsan elabi possent, ne à barbaris inuestigati deprehenderentur: perspecta enim habebam omnia montium diuerticula Illos dictorum memores, vinculis solutis, fuga sibi consuluisse postmodum intellexi, sed num salui euaserint, nedum quidem compertum habeo.

CAP.

CAPVT L.

Deducor alteri dono offerendus.

DEducor inde in vicum *Trackwaraſutibi*, vt Regulo iſti dono cederem. Dum ſcapham aliquatenus promoueramus, conuerto me reſpiciens vicum vnde exceſſeramus, animaduerto ſupra illum formidabiles nubes conſiſtere. Eas ſociis commonſtro, & Deum ob Chriſtianorum carnes deuoratas iratum dico. Vbi ad locum deſtinatum venimus, tradunt me Regulo *Abbati Boſſange*, & ſimul illi iniungunt, ne vel ipſe me moleſtet, vel per alium mihi negocium faceſſat, ſiquidem Deus ille, quem diuino cultu afficiam, grauiter puniat omnes, qui mihi vim inferant: manifeſto indicio ſibi id conſtare, dum inter ipſos vixerim. Hortor & ipſe Regem, ac fratrem meum cum naui prope onuſta propediem affuturum dico, agant proinde mecum humaniter, me fratris aduentu mercibus id abunde compenſaturum. Certò autem mihi conſtare, Deum ſecundo vento fratris nauem, non longo interiecto tempore feliciter in portum deducturum. Rex delectatus hac oratione, filii appellatione me dignatur: & libere per ſiluas venatum progreſſus, filiis Regiis comitatus incedo.

Author mutat dominũ & locum nõ conditionẽ.

M 2

Capvt LI.

Barbari commemorant mihi de abitu nauis Gallorum.

Maria Belletta nauis Gallicana.

SIgnificant mihi Barbari illi, nauem Gallorum, quæ *Mariæ Bellettæ* nomine inſignita erat, & à *Diepa* aduenerat, merces iuſto onere ſufficiẽtes ab illis accepiſſe, vtpote ligna Braſiliana, piper, Xylon, plumas, Cercopithecos, Pſittacos, & alia eiuſmodi, quę apud illos proueniunt. Adhæc quod nauem Portugallenſem in *Rio de Ienero* vi occuparint, & captum quendam Luſitanum donarint Regulo *Itavvu*, qui eum vorarit. Tum Gallum eum, qui Barbaris iniunxerat, vt me deuorarent, in ea naui patriam ſuam repetere. Erat autem hæc ea ipſa nauis, quam ſupra commemoraui, ad cuius ſcapham profugus adnatauerám, ſed à Gallis repulſus fui. Perierat autem ea dum domum repetit: nec enim quicquam de eius reditu in patria conſtabat, cum *Diepam* perueni, vt poſtea dicetur.

Liberatur

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maiestatis, quam vllo vel rationis, vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ suæ dilectæ redditur.

CAPVT LII.

De alia naui, quæ breui post ex Gallia ad eas oras appulit, Catharina Vattauilla *dicta: tum, quomodo ab iis, qui in naui erant, diuina prouidentia motis redemptus sit.*

POsteaquam quindecim diebus in vico *Tackavvara Suttibi* vixissem, apud Regulum *Abbati Bossange*; Barbari quidam nunciant, exauditum esse displosum tormentum, ex *Iteronnensi* portu, qui aliâs *Rio de Ienero* vocatur. Certus ergo quandam nauem aduenisse, peto vt me eo deducant: forsan enim fratrem ea vehi. Assentiuntur illi quidem, sed nihilominus id per dies aliquot differunt.

Alia nauis Gallicana in Portum venit.

Interea Galli, qui aduenerant, certiores de statu meo redduntur. Capitaneus duos sociorum, & aliquot Reges Barbarorum (quibus amice vtebantur, & in naui simul aduenerant) ablegat in vicum, vbi commorabar. Aduentantes ingrediuntur mappale, cuius Regulus *Sovvarasu* vocatus erat, contiguum tugurio, in quo versabar: nunciatur mihi illorum aduentus per Barbaros: hoc autem gratulor mihi ex animo, accedo, & saluto homines Barbarorum lingua.

Illi intuentes miseriam meam, sortem miserantur, & vestes suas mihi communicant. Sciscitor ex illis, vt quid aduenerint. Respondent in mei gratiam aduectos, & habere in mandatis, vt quibus possint modis & rationibus, efficiant, quo nauem eam conscendam. Hæc audienti, animus de ingenti misericordia Dei effusè lætatur. Tum alterum illorum *Perottum* nomine, qui Barbarorum linguam didicerat, talibus instruo, vt videlicet se fratrem meum simulet, & attulisse mihi cistas quasdam mercibus plenas, ac petere, vt nauem ingressus,

Lætum nũcium auribus Stadij oblatum.

eas accipiam. Tum instruo eum vt simulet, fore vt istic inter Barbaros mihi commorandum sit, ad piper & alia id genus congerenda, donec anno sequente naues reuertantur. His ita compositis, impetrat mihi liberum in nauem ingressum, sed & herus meus ipsemet comitabatur me. Quotquot in ea erant aduenienti condolent, & omnia inopi humanitatis officia deferunt.

Diebus circiter quinque in naui transactis, quærit ex me herus & Regulus meus *Abbati Bossange*, vbinam cistæ istæ sint, eas mihi tradi iuberem, quo tempestiuè domũ redeamus. Ego Præfecto nauis mentem Reguli expono, is monet vt quas possem morandi causas necterem, donec iusto onere & sufficientibus mercibus nauis instructa esset, vt expeditis sibi, minus ab illis metuendum sit, si forsan irritati vim molirentur, aut turbas alicui mouerent, si videant mihi in naui retento non reuerti licere. Est enim genus hominum infidum, nec vlla virtute præditum. Herus vero meus non aliter persuasum habebat, quam se domum rediturum. Ego verbis eum ductito, & ne tantopere festinet oro, ipsum non latere, aio, amicos fures esse temporis, qui si inter peregrinos conueniant nõ facile diuelli inuicem, causasque moræ vndiquaque conquirere: quando vero naui instructa iam itineri accingentur, tum & nos domum reuersuros, his rationibus ipsum distinui.

Barbari ingenio infido & malitioso.

Tandem paratis iam omnibus, Galli in naui simul omnes in vnum congregantur, accedo & ego, illisq; me adiungo: aderat etiam herus meus Regulus cum ea Barbarorum turba, quæ ipsum comitata fuerat. Capitaneus Regem Barbarorum talibus per interpretem alloquitur: Se pro magno id beneficio ducere, quod vitæ capti pepercerint, quem inter hostes suos ceperint: addit præterea, vt me honestius ab ipsis abduceret, ea lege me in nauem vocatum, vt merces quasdam mihi communicaret, quibus tam fidam & liberalem custodiam recompensarem: tum quod decreuerit, alias apud me merces deponere, ac constituerit, vt diutius, quoniam moribus & linguæ illorum iam assuetus essem, inter ipsos hærerem, ac piperi atq; aliis ipsis necessariis colligendis interea occuparer, donec ipse anno elapso reuertatur. Sed conuentum erat inter nos, vt decem plus minus nautæ, qui quodammodo facie me referrent, vno ore me fratrem suum dictitarent, ac vnanimiter atque pertinaciter me repeterent secum in patriam reducendum. Proponitur ergo Barbaris hæc nostrorum sententia, videlicet fratres meos nullo modo concedere velle, vt in terram reuerterer, sed recta in patriam pergerem, vrgere, quoniam pater conspectum meum desideret antequam moriatur. Capitaneus se Barbaris ad eum modum excusat: Se quidem Præfectum classis esse dicens, & maluisse, vt hero comitatus reuerterer: verum se solum, fratres autem meos numero complures quibus omnibus resistere non valeat. Sed hic prætextus in eum tantum finem fiebat, vt saluo honore, & amicitia à Barbaris commodissimè discederet. Tum ipse quoq; hero meo Regi sic me purgo, cupere me vtique cum ipso regredi, sed importuna fratrum meorum flagitatione impediri.

Barbaris os oblinitur.

Vbi ergo hæc ordine percepisset, lamentari & eiulare occipit, quod si vtique me ducere velint, orat, vt proxima nauigatione me reducant, se filii me loco di-

co dilexisse, & grauiter indignari incolis Vvvattibicensibus, qui mortem mihi comminati fuerant.

Aderat vna ex vxoribus Regis, eam me lachrymis suis pro more gentis prosequi Rex ipse iubet: tum ego, eosdem ritus obseruans, eiulatus inuicem reddebam. Finitis ergo ploratibus, Capitaneus Regi offert nonnullas merces, quæ precium quinq; scutatorum æstimari poterant, cultros videlicet, secures, specula, & pectines: quibus assumptis, ad terram, & in habitacula sua redeunt.

Hunc ad modum omnipotens & misericors Dominus, DEVS Abraham, Isaac & Iacob, de potestate & truculentia tyrannorum immanissimorum me clementissime eripuit: cui soli laus, honor & gloria, per CHRISTVM IESVM filium eius dilectum, & redemptorem nostrum, Amen.

Eximitur molestissima & formidabili seruitute Autor.

Caput LIII.

De nominibus Præfectorum in naui, & cuias ea fuerit: Item de iis, quæ acciderunt antequam portum relinqueremus; & quantum temporis in Galliam redeundo insumptum.

Nomen

NOmen Præfecti eius Nauis erat *Wilhelmus de Moner*: Naucleri, Franciſcus de Campis: Nauis ipſius, *Catharina de Vattauilla*, &c.

Dum nauem inſtruunt, vt Galliam repetant, nec dum portu tamen *Rio de Ienero* egreſſi eſſemus, conſpecta nobis ſummo mane nauicula Portugallenſium, quæ merces cum Barbaris iis commutarat, quos ſibi deuinctos habent, & *Markayae* vocitantur: ſunt autem vicini *Tuppin Imbarum*, quibus Galli familiariter vtuntur, quæ ambæ nationes inuicem inimicitias exercent. Erat ea ipſa nauis, quæ me ante quæſitum venerat, vt ſupra monui, ſpectans ad *Petrum Roſſelium*, curatorem negotiorum pro mercatoribus quibuſdam. Videntes igitur Galli, eam è portu egredi tentare, tormenta diſponunt, nauiculam inuadunt animo deprædandi. Adiungunt etiam me, vt illos de deditione compellarem: congredimur ergo, ſed repellimur, & quidam ex Gallis traiecti procumbunt, quidam ſauciantur; ſed & ipſe multo grauius vulnus accipio, quam quiſquam ſauciorum. In hoc diſcrimine cõſtitutus (nec enim, niſi mortis anguſtiis circumdatus eram) Deum imploro, & ardentibus votis expoſco, vt vitam mihi ſuppeditare dignetur, donec inter Chriſtianos beneficia in me collata, pleno ore deprædicare liceat, quandoquidem me ab immaniſſima tyranide liberarit. Reſtituor ergo priſtinæ valetudini, quod ſane beneficium ſoli Deo Opt. Maxim. aceptum refero, cui laus & gloria in æternum.

Vulnus accipit in velitatione nauali.

Anno 1554. vltimo Octobris die vela in potu *Rio de Ienero* expandimus, iter verſus Galliam inſtituentes. Ferebamur ventis adeo proſperis, vt nautis ipſis admirationi eſſet, & pro ſingulari Diuinæ Maieſtatis beneficio, ventis tam ſecundis metam vſquequaque contingere agnoſcerent: quod manifeſto etiam miraculo Deus in medio mari nobis comprobauit.

Pridie enim Natalitiorum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, Delphines magno agmine ad naues noſtras alludebant, eos in tanta copia capimus, vt ad dies aliquot nobis ſufficerent. Similiter quinta Ianuarii piſces ad ſocietatem nobis ſe offerunt: nec enim fere alius victus, præterquam qui ex mari obuenerat, nobis ſuppetebat.

Tandem ad 25. Febr. Anno 1555. appellimus ad Regnum Galliæ prope oppidulum *Honflor in Normandia*, nec vlla per totum iter nobis tellus, totis fere quatuor menſibus apparuerat. Nauem itaq; exornantibus, & ipſe operam meam locabam. Hoc demum labore confecto, omnibus gratias ago pro beneficiis mihi præſtitis immortales, & tandem à Capitaneo veniam, & literas rogo liberi tranſitus. Maluiſſet is quidem me iter denuo in eas oras cum ipſo ſuſcipere, ſed vbi me induci non poſſe videt, impetrat mihi à Gubernatore Normandiæ, Domino *Admirallio* qui eſt *Thalaſſiarcha*, vt honeſto teſtimonio dimitterer, qui de aduentu meo certior redditus, vocat me in colloquium, & ipſe literas ſignatas præſenti mihi tradit. Capitaneus vero meus de viatico mihi proſpicit. Venia ergo impetrata, *Honfleur*, *Hableneuf*, & inde *Diepam* oppida Gallicana proficiſcor.

1555.

CAPVT LIV.

Diepæ ingredior ædes matronæ, cuius coniux erat Capitaneus in naui Bellete, quæ velis nos ex Brasilia præcesserat, sed nec dum quidem in patriam reuersa erat.

AB vrbe Diepensi exierat nauis *Bellete*, quæ vehebat interpretem illum, qui me Barbaris deuorandum propinauerat, & similiter in Galliam tendebat, spectans ad eos, qui me profugũ à lintre repulerant, cuius etiã Capitaneus Barbaris Lusitanũ quẽdam ad deuorandũ donauerat (vt ipsimet Barbari retulerãt) occupata naui quadam Portugallensibus erepta, vt supra monui. Ea nauis nondum sub aduentum meum in patriam redierat, quanquam tribus mensibus præcessisset nauem *Vattauillam*, quæ me redemptum vehebat.

Refert in Gallia quid ipsi à Gallis acciderit.

Illorum, quos nauis *Bellete* vexerat, vxores & consanguinei accedunt me, & rogitant, num obseruassem eos: omnino respondeo, sunt ex iis multi homines impii, quocunque demum locorum agant, tum commemoro, quendam ipsorum, qui inter Barbaros vixerit, & nauim eam conscenderit, Barbaris suasisse, vt me deuorarent, sed diuina tamen prouidentia seruatum fuisse. Addo etiam, vt lintre ad tuguria nostra accesserint, permutantes merces pro pipere & Cercopithecis, ipse vero à Barbaris profugus ad lintrem tranârim, sed ab ipsis nulla mei miseratione commotis repulsus, terram Barbarorum repetere coactus fuerim, quod sane me extremè cruciarit.

Insuper Barbaris obtulisse virum Christianum Portugallensem deuorãdum. Ex quibus me iam colligere, id ex singulari Dei prouidentia factum, vt præcederem illos incolumis, & redux vobis nuntiarem, quæ euenerint.

Appellant illi quandocunque licuerit, interea augur vobis ero, non impunitam illis fore tyrannidem illam & crudelitatem, quam in me exercuerint, in media illa Barbarie, quocunque demum id fiat tempore: manifestum autem esse, preces meas ardentissimas Deum ipsum in cœlis exaudiuisse. Tum recenseo, quam secundis in reditu fuissent vsi ventis, qui me à Barbaris pretio redemptum in naues assumpserint, quod sane res ipsa docuit. Deus enim cœlum nobis serenissimum, ventosque secundissimos largitus est, & in medio mari pisces abunde in vitæ subsidium suppeditauit.

Hæc

Hæc audientes animis prorſus fuerunt conſternati, ſciſcitantes anxiè, quid tandem ergo ſperare ipſos iubeam, num qua ſpes ſalutis ipſorum & reditus adhuc ſupereſſe putandum ſit. Ego, ne planè deſperarent, fieri poſſe aio, vt patriam contingant reduces: plerique tamen noſtrum firmiter credebamus, nauem ipſam cum hominibus periiſſe.

Finitis tandem hiſce omnibus, digredior ab illis, & reliquis aduentum meum, vbi ſoſpites patriæ fines contigerint, annunciare iubeo.

Diepam ergo deſerens, *Londinum Angliæ* metropolim naue aduehor, illic diebus aliquot tranſactis, *Selandiam* peto, & tandem *Antuerpiam*.

Author redit Antuerpiam.

Atque hæc eſt mea peregrinatio, quâ, confectis & exhauſtis immenſis malis & laboribus, ex ſolius numinis omnipotentia, ſuperata, in dulce patriæ ſolum ſaluus & incolumis reductus ſum, cui laus & honor in ſecula.

Precatio, qua in Barbarorum poteſtate conſtitutus, & deſtinatus epulis, Deo ſupplex fiebam.

O immenſa Dei omnipotentia, per quam cœlum ipſum & terra fundata ſunt! O Deus maiorum noſtrorum Abraham, Iſaac & Iacob, qui populum tuum Iſraeliticum valida manu eduxiſti de poteſtate hoſtium per rubri maris aquas, qui inter Leones ſeruaſti Prophetam Daniel, te æternum mundi gubernatorem rogo, per dilectum filium tuum Ieſum Chriſtum, qui omnes nos ab æterno redemit carcere, vt me quoque ex manu horum tyrannorum eripere digneris, qui in tenebris ambulantes te non cognouerunt. Sin, ô Domine, hæc voluntas tua eſt, vt vitã tam truculenta morte finiam, inter gentes has, quibus tui notitia abſcondita eſt, quique audientes per me nomen tuum annunciari, nullum tibi numen ineſſe effutiunt, neque poteſtatem ex manu illorum liberandi me, tunc ſpiritum meum in hora mortis vltimæ corroborato, quando hoſtis cæde mea ſe ſatiabit, ne deſperem, nec de tua miſericordia diffidam, ô Domine: tu quietũ & placidum mihi finem, vitæq; tranquillitatem poſthac largire, meque ab æternis cruciatib. clementiſſime defende, quos formidarunt omnes quotquot fuerunt maiores noſtri. Sed, ô Deus, tua hæc eſt poteſtas, ex manu illorum liberandi me: adeſto mihi & eripe me, tu enim adiutor meus es. Si eripueris me, non fortunæ illud neq; euentui aſſcribam, ſed opus brachii tui erit. Non enim eſt homo, nec poteſtas in terris, quę eripere me valeat. Vbi ergo eripueris me de poteſtate illorum, beneficium illud & miſericordiam tuam palam faciam, & prædicabo eam inter omnes gentes, Amen.

Non ego crediderim quemquam penetralibus imis
Pectoris ardentes fundere posse preces:
Ni medios inter versabitur anxius hostes,
Et miser ærumnas perforat ipse graues.
Nam caro si libitis genialiter errat habenis,
Sæpe creatori commouet arma suo.
Ergo reluctantem, qui senseris vndique sortem,
Hic tibi iam placitum noueris esse Deum.
Nec dubita, tibi numen adest, tu vincere certus,
Saluificam placida concipe mente fidem.
Tuque age tranquillam, qui vis traducere vitam,
Et bene prospectum prolibus esse cupis:
Responsa edoceas diuina fideliter illos,
Vnde salus misero tempore certa venit.
Cum vita in medio conuertitur obruta luctu.
Et stat in ancipiti sors malefida loco.
Qui vis iudicium de nostro ferre libello,
Nolo putes famam nominis inde peti.
Quæritur æthereo non gloria vana Tonanti,
Intima qui præsens mentis vbique videt.
Illius arbitrio teque & tua consecro Lector,
Ille animi faciat prospera vota mei.

Libri prioris exitus.

HISTORIÆ Brasilianæ Ioannis Stadij Hessi

Pars Posterior.

Continens succinctam quidem, sed fidam Expositionem de rebus & moribus Tuppin Imbarum, *quorum Regio in America, sub vicesimo quarto gradu vltra Æquatorem versus Antarcticum sita est, illi plagæ contigua, ex qua Fluuius* de Ienero *à Lusitanis cognominatus in Oceanum influit. Apud quos nouem fere mensium spatio captiuus fuit.*

Capvt I.

De instituenda nauigatione in eam Americæ oram, quam flumen Iteronne *Brasilianis, Lusitanis vero* Rio de Ienero *vocatum irrigat, & Tropico Capricorni, siue 24. gradui poli Antarctici subiacet.*

Ratio itineris ex Lusitania in Brasiliam.

VLyssippo ciuitas est Lusitanorum, cuius eleuatio triginta nouem graduum ad Arctos: qui hinc soluunt petituri prouinciam, quæ est ad flumen de *Ienero in Brasilia Americæ*, primum ad Insulas *Canarias* feruntur, quæ Hispanis parent, & quarum septem nomina recensentur. I. *Gran Canaria.* II. *Lancerotta.* III. *Forte Ventura.* IV. *il Ferro.* V. *la Palma.* VI. *Teneriffe.* VII. *Gomera.* Hinc occurrunt Insulæ, quæ vocantur *las Islas de Capo Verde*, hoc est, Insulæ *Capitis Viridis* (*Gorgones* siue *Hesperides* olim dictæ.) Id Caput siue Promontorium in Æthiopia est, quæ à quibusdam *Guineæ* appellatione insignitur. Insulæ eæ, quas modo dixi, omnes sunt sub Tropico Cancri, & Regem Portugalliæ agnoscunt.

Illis relictis, in vasto hoc Oceano iter dirigendum est inter Austrum & Austroafricum, versus *Brasiliam*, eaque nauigatio sæpissimè trium mensium, aut pluriũ est, priusquam in Brasiliam deuenias. Superato ergo primum

mum Tropico Cancri, Æquator transmittendus est; quo retro acto, & Septentrionali plaga iam decursa, neutra Vrsarum, nec Helice, nec Cyno-

sura vspiam apparet, quibus polus noster Arcticus describitur. Post per ipsam Eclipticam ad Tropicum Capricorni conscenditur. Vbi ergo trans brumale illud signum præteruectus fueris, solem iam ad Septentrionalem plagam conuersum circumagi inclinato orbe conspicies. Æstus inter Tropicos est perpetuus: inter quos Brasilia ex parte iacet.

CAPVT

CAPVT II.

De situ Brasiliæ, quam ex parte ipsemet perlustraui, & simul de habitu seu vestitu nationis quam Carios vocant.

BRasilia per se ampla est Regio, multas Barbarorum nationes cõplectens, quę inter se linguis variant. Varia ferarum genera nutrit. Ipsa cõspectu est amœnissima: arbores enim perpetuo virent, nec fere vllam cum nostris similitudinem habent; homines nudi incedentes, obscœnas corporis partes nullo integunt velamine.

Terra Brasiliæ amœnitas.

Ea Regionis pars, quæ inter Tropicos posita est, nunquam adeò frigescit, vt cum autumno nostro conferenda sit. Altera verò, quæ vltra Capricorni signum extenditur, paulò rigidior est, vbi natio *Carios* habitat, quæ tergoribus ferarum commode sibi præparatis obuelatur. Mulieres eius nationis contexunt ex Gossipio indusia sine manicis, ad sacci formam vtrinque aperti, quibus se induunt, ea sua lingua *Typpoy* nuncupant. Sunt in ea regione fruges quædam, & arbores etiam frugiferæ, quæ victum hominibus pariter & animantibus præbent. Corporis color illis à Sole adustis est aquilinus. Agiles sunt, & iusta membrorum proportione, vafri & malitiosi admodum, hostibus suis adeo infesti, vt extreme eos persequantur, & captos deuorent. Regio ipsorum aliquot centena miliaria patet inter Septemtrionem & meridiem, quorum quidem vel quingenta ipse maris oras legens emensus sum, & pleraque etiam continentis eius loca perlustraui.

Cariorum habitus & mores.

CAPVT III.

De montibus eius Regionis eminentißimis, & de natione quadam Barbarorum in iisdem versante, quam Waygannates *vocant.*

SVnt montes in ea regione, qui intra tria miliaria, & alicubi lõgius, ad mare pertingunt. Ii paulatim consurgunt prope vicum *Baya de Todos los Sanctos*, quem construxerunt & incolunt Portugallenses. Secundum littus maris plus vltra ducenta quatuor miliaria portenduntur illi montes, & sub vicesimum nonum gradum vltra Æquatorem, versus polum antarcticũ desinunt. Quibusdam verò locis octo miliaria in latitudinem patent. Vltra illos est planities aperta: tum plurimi fontes ex illis scaturiunt: feras insuper educant in copia.

Natio quædam Barbarorum habitat in ipsis montibus, *Wayganna* dicta, quæ nullis certis sedibus fixa hæret, reliquorum more, qui citra & vltra montes

VVaigăna-tĕſium Barbarorum ratio victus & mores.

incolunt. hæc etiam ſola in cæteros omnes bella mouet, ac captos nullo diſcrimine deuorat, à ſingulis rurſum paria expectans.

Feras per deſerta venatur, quas ingenioſè admodum iaculis configere nouit, tum multa alia in venatione habet compendia, vtpote caſſibus poſitis, & decipulis.

Veſcitur melle etiam apum ſilueſtrium, quod illic abundat.

Norunt adhęc ferarum voces & clamores, tum auium linguas & concentus ingenioſe imitari, quo facilius illis imponant, & iaculis etiam conſequantur.

Focum inſtruentes more reliquorum ſcintillas ex lignis colliſis, ſeu ſibi inuicem attritis eliciunt.

Carnes quibus veſcuntur, vt plurimum ad ignem torrent.

Libere autem per montes vna cum liberis & vxoribus vagantur.

Quando prope fines hoſtium caſtrametantur, tum ſentes ac dumos circum caſas detortos intexunt, ne de improuiſo obruantur ab hoſtibus, & vt tigres arceant. Adhæc ſpinas acutas circum tuguria figunt, *Maraga eibe iu* dictas, perinde ac nos murices: fit autem ab illis hoc præ metu hoſtium. Tota nocte viuum alunt ignem, quem illuceſcente die extinguunt, ne fumo proditi ab hoſtibus comprehendantur.

Comam alunt, & vngues non præcidunt, tum crepitacula illa *Maraka* pariter cum reliquis pro numinibus colunt, & paribus etiam potionibus & ſaltationibus indulgent. Præterea dentibus ferarum in ſecando vtũtur: lapideis etiam cuneis ad ligna cædenda vicem ſecuris prębentibus, quales reliquis quoque nationibus in vſu fuerant, antequam cum nauibus commercia inſtituerent.

Nec raro ad hoſtes captandos progrediuntur, in inſidiis poſt truncos ſeu arbores aridas prope hoſtium tuguria poſitas latitantes, donec illa ligna petitum veniant, & ita caſſes eorum incidant.

VVaigănatenſes Barbarorum crudeliſſimi.

Sunt autem longe crudeliores in ſuos hoſtes, quam illi in ipſos, quippe qui ſæpe viuos ex mero odio brachiis ſimul & cruribus detruncent: cum tamen ipſi à reliquis prius morte affecti in partes demum diſſecentur.

CAPVT

Caput IV.

Tuppin Imbarum, *quorum captiuus fui, Regio à quibus nationibus cincta sit.*

Tuppin Imbarum regionis limites describuntur.

T*Vppin Imbæ* ad mare habitant, ante montes illos supra commemoratos, & post eosdem eorum Regio ad 60. miliaria patet. Ex ipsis montibus promanat fluuius, cuius ripam ex altera parte tenent, eius nomen est *Paraeibe*. Qua ad mare habitant, plaga ea ad 28. miliaria secundum littus extenditur. Vndique autem ab hostibus premuntur. A Septentrione imminent ipsis, quos *Weitaka* appellant, ad meridiem *Tuppin Ikinsii*, in interiore regione *Karayæ*. In montibus autem ipsis *Waygannas*, insuper & *Markayates* inter ipsos habitantes, & quidem infestissimos habent, à quibus posterioribus maximæ affliguntur. Reliquę nationes inter seipsas etiam dissident, & bella inuicem gerunt, & quos vtrinque ceperint, eos deuorant.

Ædificant plerumque prope siluas & flumina, vt feras, pisces, & ligna in promptu habeant. Vbi locum aliquem deuastarunt, commutant eum cum alio.

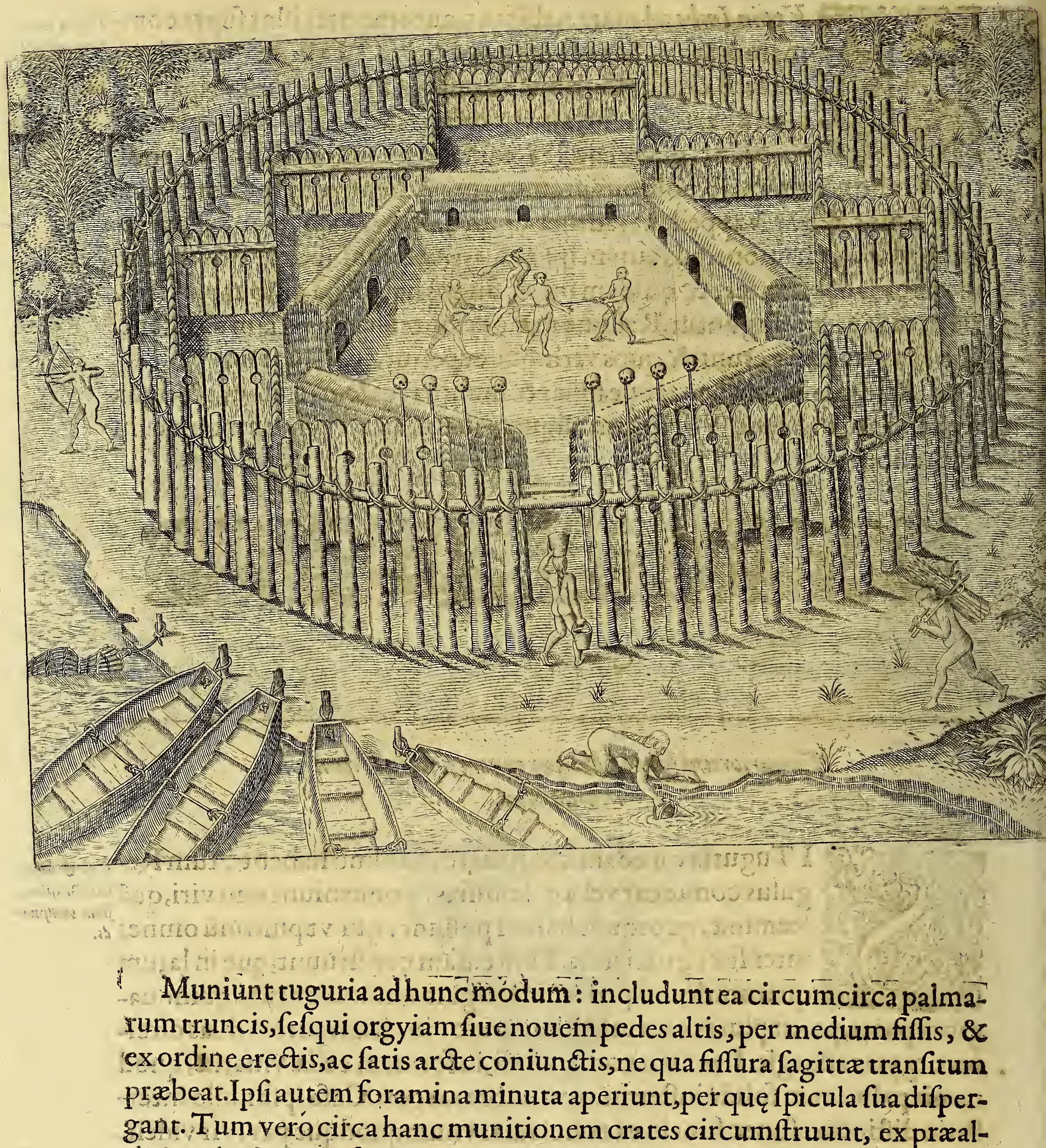
Caput V.

Tuguriorum forma, & quo genere valli ipsorum vici muniantur.

Casæ & domicilia Brasiliensium cuiusmodi.

SI Tuguria quædam construere in animo habent, tum Regulus conuocat vel 40. familias: conueniunt tam viri, quã fœminæ, quotquot haberi possunt, qui vt plurimũ omnes inter se cognati sunt. Tum casam construunt, quę in latum quatuordecim pedes, in longum autem centum quinquaginta patet, prout plures eam inhabitauerint: in altum autem duas circiter orgyias assurgit. Lacunar conuexũ est, in formam cellæ vinariæ, quod ramis palmarum solidè insternunt, vt imbres arceat. Casa ipsa nullo interstitio distincta est, nec sunt in ea conclauia: vnumquodque par, vir videlicet cum fœmina locum peculiarem occupant, ex vno latere ad duodecim pedes latum; ex altero similiter fit ab aliis, donec totum tugurium compleatur: singulæ autem familiæ suum peculiarem focum habent. Regulus eius tugurii in medio locum occupat. Casæ ipsæ pleræque omnes tribus dunt axat foribus seu ostiis patent, ad vtramque videlicet extremitatem & in medio: sunt autem humiliores, quam vt erecti ingredi possint.

Raro vicum videas, qui vltra ſeptem eiuſmodi caſas contineat, in quarum medio area eſt, immolandis captiuis deſtinata.

Muniunt tuguria ad hunc modum: includunt ea circumcirca palmarum truncis, ſeſqui orgyiam ſiue nouem pedes altis, per medium fiſſis, & ex ordine erectis, ac ſatis arcte coniunctis, ne qua fiſſura ſagittæ tranſitum præbeat. Ipſi autem foramina minuta aperiunt, per quę ſpicula ſua diſpergant. Tum verò circa hanc munitionem crates circumſtruunt, ex prælaltis & robuſtis palis factas, non tamen adeò arctè compactas, nec etiam adeo laxas, vt quis perrumpere poſſit ſubducto corpore. Quibuſdam moris eſt capita occiſorum & deuoratorum illis præfigere in ipſo introitu tuguriorum.

CAPVT

CAPVT VI.

De modo ignem eliciendi.

Ligna illic naſcuntur, quæ vocant *Vrakuciba*, illa exiccant, dehinc duo ex illis digiti vnius craſſitudinem æquantia inuicem terunt, ex quo attritu puluis deraditur, qui calore attritorum lignorum inflammatur, atque hoc modo focum inſtruunt.

CAPVT VII.

De ſtratis, quibus noctu incubant.

Noctu indormiunt reti ex Goſſipio contexto (*Inni* vocant) & ad duos palos ſupra terram religato. Focus autem tota nocte collucet, nec facile in tenebris tuguria egrediũtur, vt naturæ opus reddant, niſi ignem prælucentem habeant; adeo Dæmonum, *Ingange* ipſorum lingua dictum, exhorrent, quod ſæpius ipſis obuium conſpiciunt.

Braſiliani metuunt Diabolum.

CAPVT VIII.

Quam ſint exercitati in feris ac piſcibus iaculis configendis.

Siue nemora petant, ſiue flumina, vbiuis arcu ac ſagittis inſtructi incedunt. In ſiluis obuerſantes, oculos ſurſum in arborum cacumina perpetuo figunt, ſi quas ex maiorum auium genere conſpiciant, vel Cercopithecos, aut aliā animalcula, quæ in arboribus verſari ſolita. Vbi quid deprehenderint, eo vſque ſectantur, donec prædam nanciſcantur, raro admodum vacui domum reuertentes, ſi venatum exeant. Piſces non minus ſolerter inueſtigant in ipſo littore: viſu enim acuto prædıti ſunt. Vbi quem natantē viderint, eum iaculis figunt, vix vnquam aberrantes. Fixum autem natando quàm primùm conſequuntur. Sunt quidam maiores piſces, qui vbi vulnus ſenſerint, fundum petunt. Illos ipſos etiam, ſeſe ſub aquas mergentes, vel ad ſex orgyias in profundum ſequuntur, & captos protrahunt.

Barbari periti venatores & piſcatores.

Sunt & illis reticula, contexta ex filo detracto è foliis quibuſdam oblongis & acutis, ipſorum lingua *Tockaun* vocatis: quo reti, ſi piſcari inſtituunt, conueniunt aliquot, quiſque ſuum affert, ingrediuntur mare, quà vnda alta non eſt, & reticula ea in circum componunt, tum alii orbem eum ingrediuntur, & aquas ictibus verberant, quo facto, piſces profundum petere volentes, in retia incidũt: Qui plures ceperint, diuidunt eos cum reliquis.

Farina è ſiccatu piſcibus.

Sæpenumero & illi, qui nõ longe à mari abſunt, aduentãtes piſces eiuſmodi in magna copia capiunt, & ad ignem torrefactos contundunt in farinam, quam probe exiccant, vt ætatem ferre poſſit, ſic præparatam domum auehunt, & cum farina radicum mixtam comedunt: ſi piſces torridos aueherent, corrumperentur illi ante iuſtum tempus, vtpote qui ſale macerati non ſunt. Adhæc farina arctius conuaſatur, quam piſces integri, licet aridi.

CAPVT IX.

De ſtatura, & habitu corporis eius gentis.

Barbari vnd imberbes.

GEns eſt concinna & iuſta corporis proportione prędita, in vtroq; ſexu, nec differt à noſtris hominibus, niſi quod à ſole aduſti colore ſint aquilino, quippe qui nudi incedant, cuiuſcunque vel ætatis vel ſexus demum fuerint, nec ipſa verenda aliquo modo contegant. Deformant autem ſe ipſos coloribus aſcititiis. Barbã non alunt, ſed pilos radicitus euellunt, quotieſcunq; ſuccreſcũt. Perforant etiam labia, & auriculas, quibus lapillos appendunt, in ornatum ſcilicet corporis. Adhæc varie ſe plumis exornant.

CAPVT X.

De inſtrumentis, quibus in ſecando et findendo vtuntur, iis videlicet in locis, in quæ cultri, ſecures et forfices non perferuntur.

Paupertas facit ingenioſos.

PRiuſquam naues in eas oras appellerent, & nunc quoq; quibuſdam in locis, quo nullæ vehuntur, quoddam genus lapidis colore veneto aut cæruleo ſaturo in modum cunei formant, tum partem latiorem obtuſo modo acuunt: is ſpithamæ longitudinem habet, palmæ autem latitudinem, & duorum digitorum craſſitiem: variant autem magnitudine: hinc lignum aliquod ſumma parte inflectunt in angulum, cui lapidem inſerunt, & vimine aſtrictum innodant.

Eadem forma eſt ferreis illis cuneis, quos à Chriſtianis quandoque accipiunt. Sed nunc manubria aliter formant: foramen enim in ſummo conficiunt, cui lapidem inſerunt, & quiduis pro libitu ita ſecant.

Pars dentes aprugnos in medio acuunt, quos ligno duplici includunt, & ſagittas ac arcus ſuos illis radunt, tamque glabras & rotundas reddunt, ac ſi torno læuigata ac perpolita eſſent.

Eſt & aliud dentis genus in vſu, animantis cuiuſdam, *Pacca* illis vocati: illum in a-

in apice acuunt,& ſi ſanguis intercus ipſis moleſtus eſt,locum ſcabunt eo,donec ſanguinem eliciant,vt quandam ſacrificationis rationem referat.

CAPVT XI.

De pane,quo veſcuntur,et de nominibus frugum, item de ſatione et præparatione eorum in vſum et victum quotidianum.

ARbores iis in locis incidunt, quo plantationem ſuam inſtituere conſtituerunt,inciſas relinquunt ad menſes tres, donec exiccẽtur,hinc igne ſuppoſito eas comburunt,& plantant radices medio inter truncos ſpatio,quibus veſcuntur:eæ nomine *Mandiocæ* vocantur,& naſcuntur inſtar fruticis ſex pedum alti,ſinguli tres radices proferunt.Quando ſuccreuerũt, euellunt fruticem, & radices decerpunt:caulis autem ramulos abruptos terræ defigunt:ii radices agunt;quæ ſemeſtri ſpatio ſuccreſcentes, vſui rurſus eſſe poſſunt.Præparantur autem tribus potiſſimum modis.Primus eſt, vt ſuper lapidem contritæ in minutiſſima fruſtula comminuantur:& ſuccus exprimatur,quod fit inſtrumento ex foliis ramorum palmæ parato,cui nomen eſt *Tippiti*: expreſſæ ſiccantur, poſt per cribrum tranſmittuntur,ex farina autem illa liba pinſitant. Inſtrumentum illud, in quo farinam torrent & pinſunt,ex luto figulino confectum eſt, forma patinæ capacioris.

Ratio agriculturæ apud Braſilienſes.

Alter modus eſt quando radices recentes in aqua macerant,donec putreſcãt, putrefactas in fumum ſuſpẽdunt,donec exiccentur: aridas eiuſmodi radices vocant *Keinrima*,& multo durant tempore, vbi in vſum adhibere eas cogitant, in mortario ligneo contundunt:ea farina tam pura,tamque candida euadit, vt triticeæ non cedat.hinc liba pinſitant,quorum nomen eſt *Byyw*.

Radicũ vſus in his regionibus perfrequens.

Tertius modus eſt,cum accipiunt probe putrefactas *Mandiocas*, antequam exiccentur, & illis aridam farinam,& aliam adhuc recentem commiſcent, mixtam poſt deſiccant,quæ integrum annum incorrupta ſeruatur; & perinde eſt efficax:hæc ad eum modum præparata, vocatur illis *Vuiſthan*.

Sunt & aliæ rationes farinam conficiendi, ex carnibus videlicet & piſcibus paratam,& quidem hoc pacto: Carnes vel piſces ſuper ignem in fumo & flamma aſſatos penitus indurant; hinc fruſtulatim captos denuo ſuper igne in vaſe ſeu ſartagine vſtulant & torrefaciunt. Vaſa ea in hos vſus cocta ſunt, & *Ynep-paun* illis dicuntur. Poſt in mortario ligneo minutiſſime teruntur & cribrantur. Atque ita farina efficitur,quæ diu aſſeruatur:nec enim vel piſces vel carnes vllas ſale condire apud eos moris eſt. Hanc autem farinam cum altera ex radicibus mixtam comedunt,nec omnino ingrati ſaporis eſt.

Farina è carnibus & piſcibus

CAPVT XII.

De modo coquendi cibos, et de nouo quodam salis genere,

De culinaria condiendi ratione apud Indos hosce.

PLeræque ex illis nationes sale non vescuntur: erant tamen quidam inter eos, qui me ceperãt, sali assueti, edocti id à Gallis, quorum commercio fruuntur. Insuper commemorabant, esse nationem sibi vicinam, *Karaya* nomine, quæ ex palmis salem conficeret in condimentum ciborum, verum qui eo liberalius vterentur, vitæ esse breuioris. Illud autem eo modo parant, quo & ipse parari vidi, & in parando ipsos iuui. Palmam prægrandem incîdunt, quam scindunt minutim, hinc struem ex lignis aridis conficiunt, cui palmæ segmina superimponunt, & omnia simul ignibus subiectis cremant: hic ex cineribus illis lixiuium parant, quod coctum cogitur, & sal illud producit. Ego quidem nitrum esse arbitrabar, sed ignis exploratione secus se rem habere deprehendi, sal sapiebat, & colore erat cinereo.

Quicquid coquant, siue carnes siue pisces fuerint, vt plurimum pipere viridi condiunt: vbi coctio fere consummata est, ex iure depromunt, & in liquidam pultem redigunt, (*Mingau* eam vocant) quam ex cucurbitis, quibus pro vasis vtuntur, sorbent.

Si vel carnes vel pisces coquunt, quos aliquandiu durare cupiunt, eos supra focum ad 4. spithamas eleuatos in cratibus ligneis deponũt, tum ignem satis luculentum instruunt, atque fumo flammisq; vstulant, donec humor omnis deficiat. Mensis autem eiusmodi carnes non nisi bullitione recoctas apponunt, quas illi sua lingua *Mockaein* vocant.

CAPVT XIII.

De Magistratu, et legibus siue iure ipsorum.

Sine Lege aut Iure scripto agũt.

NVllis legibus, nec iure fere vllo reguntur: singula tuguria suos habent Præfectos, quos illi Regulos vocant: quotquot autem pręsunt, eodem sanguine fere omnes prognati sunt, & pares Magistratus obtinẽt, quicquid alii sentiant. Fieri tamen poteſt, vt alter in bellis sit exercitatior, ac proinde maioris existimationis habeatur, & reliquis in expeditionibus præferatur, qualis supra memoratus *Konyan ille Bebe.* Præter id sane nullas alias peculiares constitutiones inter ipsos deprehendi; nisi quod iuniores in omnibus, quæ consuetudo ipsorum probauit, senioribus prompte obsequantur, & morigeri sint.

Si inter ipsos homicidium vel ex telo, vel alio modo eueniat, consanguinei eius, qui cæsus est, ad supplicium de homicida sumendum parati sunt, quanquam id raro admodum vsu veniat.

Præ-

Præterea omnes Primario cuidã ſui tugurii parent: is ſi cui quid mandat, animo prompto id conficitur, nec minis aut vi vlla opus eſt: ſunt enim per ſe parati & expediti.

Capvt XIV.

Quomodo ollæ & vaſa fornacibus excoquantur, quorum apud ipſos vſus eſt.

Mulieres vaſa, quæ in vſu habent, hoc modo præparant: Lutum figulinum ſubigunt, donec tractabile reddatur, hinc vaſa diuerſa pro libitu inſtituunt, quæ ad tempus in aere ſiccant, & lineis verſicoloribus ductis affabrè diſtinguunt. Vbi illa iam ignibus excoquere volunt, inuerſa lapidibus imponunt, & circumquaque ſiccos arborum cortices ſtruunt, ignemque ſupponunt: quo tandem modo excoquuntur, & tam candentia, quam in quouis fornace fiunt.

Artis figulinæ ratio quæ.

Capvt XV.

De modo præparandi potiones, quibus inebriantur, & de moribus inter compotandum receptis.

Eas potiones hac ratione apparant mulieres. Radices *mandiocas* in ollis ſatis capacibus decoquunt, coctas in aliud vas ſiue patellam infundunt, donec deferbuerint: tepefactis puellas & virgines admouent, quæ ore eas maſticant, maſticatas in peculiare poculum reponunt.

Coquendæ cereuiſiæ modus parum amabilis.

Vbi omnes ad eum modum dentibus comminutæ fuerint, refundunt eas in priores ollas, quas aqua ad ſummum complent, ignemque admouent, donec incipiant bullire.

Hinc peculiaria vaſa in promptu habent, quæ ad medietatem in terram defoſſa ſunt: ea his potionibus aſſeruandis parata ſunt, non ſecus ac noſtra dolia vinaria ſeu cereuiſiaria. In ea decoctiones illas infundunt, & probe obturant: per biduum ita relictæ fermentantur, & inde maioris fit efficaciæ, atq; generoſioris ea potio; & cum ſit craſſioris ſubſtantiæ probe nutrit. Hac ſe genialiter reficiunt, atque etiam inebriantur.

Singula mapalia ſuum potum præparant. Cum ergo eiuſdem vici incolæ genio indulgere conſtitutum habent, quod fere ſemel in menſe accidit, primum omnes in vnum tugurium congregantur, & illius potum omnem exhauriunt. Hinc ordine ſimiliter ad alia procedunt, donec potum vniuerſum per omnia tuguria euacuarint.

Quando compotant, considunt circum vasa, alii titiones pro sellis habent, alii nudo pauimento insternuntur, tum mulieres ex ordine illis decenter potum præbent, pars stantes concinunt, pars choreas circum vasa instituunt. Vesicam exoneraturi in eodem, quo consedere vel constitere locò vrinam reddunt.

Compotationibus dediti.

Compotationes per totam noctem continuantur: nonnunquam inter titiones disiectos saltant, clamores inconditos tollunt, & buccinas inflant. Inebriati mirè tumultuantur, & horrendos clamores ac vociferationes edunt. Raro inter se dissidentes videas, aut rixas vel iurgia sibi mouentes. Optimè autem inter ipsos conuenit, & fauore mutuo inuicem certant, ita, vt si cui plus escæ suppetat, ille cum reliquis prompte communicet.

Caput XVI.

De cultu seu ornatu virili, deque coloribus adscititiis eorum, tum qualia sibi nomina imponant.

Radunt verticem, & coronam ex capillis circumquaque relinquunt, more monachorum. Sæpe illos interrogaui, vnde formam eam tondendi acceperint: Illi autem respõderunt, obseruasse eam maiores suos olim in viro, cui nomen fuerit *Meire humane*, qui multa miracula inter ipsos ediderit. Sunt qui contendunt, eum vel Prophetam, vel ex Apostolis aliquem fuisse.

Cultus corporis & imponendorum nominum ratio.

Interrogati, quo instrumento vsi fuerint in tondendis capillis, antequam forfices à nauigantibus acceperint, retulerunt id lapideo cuneo fieri solitum fuisse, cui aliud quiddam supposuerint, in quo crines collisos, confractosque feriendo decurtarint: verticem autem fragmento lapilli cuiusdam pellucidi rasisse, cuius adhuc in tonsoria multus apud ipsos vsus est.

Porro ex pennis rubeis consarcinatum habent redimiculum, quod *Kannittare* illis dicitur: id circum caput religant.

In labiis inferioribus foramen satis amplum retinent, quod in pueritia adhuc conformant, acuminato osse seu apice cornu ceruini labia terebrantes, & vulneri lapillum aut lignum inserentes, & vnguentis solitis inungentes.

Illud foramen postmodum non consolidatur, post vbi adoleuerint, vt armis iam habiles esse credantur, ampliant illud, & lapillum viridem mediocris magnitudinis illi inserunt. Pars concisior intrat labia, quæ crassior est foras appendit. Inferiora labia omnes habent pendula, ex pondere lapidis affixi. Similiter lapillum in vtraque maxilla gestant, sed minorem.

Ornamenta corporis & faciei.

Sunt qui ex cristallo lapillos eos conficiant, & forma quidam oblonga.

Est & aliud illis ornamenti genus, ex cochlearum marinarum *Matte pue* vocatarum, testis conformatum, instar Lunæ semiplenæ candidum, quod à collo appendunt, & *Bogessy* appellant.

Tum sphærulas ex marinis cochleis operose & multo labore adornant, culmi crassitudine, quas ordine iunctas, pari modo à collo suspendunt.

Brachiis etiam plumaceas cristas imponunt, tum cutem nigro colore distinguunt, pennasque nigras ac rubras alternas corpori agglutinant, cum viscosa quadam materia, quæ ex arboribus profluit, quam corporis partibus plumis decorandis illinunt, vnde pennæ appositæ tenaciter ad-

hærescunt. Tum brachia ipsa alternis coloribus variant, hoc rubro, illud nigro colore inficientes: idem faciunt in cruribus & reliquo corpore.

Aliud insuper habent gestamen ex Struthiocameli pennis compositum, rotundum & amplum, hoc supra nates post tergum religant, cum belligeratum contra hostes exeunt, aut festiuitatem aliquam celebrant: *Enduap* nomen illi est.

Nomina propria cum feris ac beluis communia habent, nec vno aliquo solo gaudent, sed plura sibi imponunt, ea tamen differentia. Recens natis vnum aliquod singulare additur, illud tamdiu retinent, donec bello & hostibus occidendis idonei sint: quo ergo quis plures hostes internecioni dederit, eo nomina sibi numerosiora facit.

CAPVT XVII.

Mundus muliebris.

Cultus corporis & ornatus feminarum.

MVlieres faciei & vniuerso corpori fucum coloribus inducunt eodem quo viri modo, sed hæ comam alunt, quemadmodum nostræ mulieres, quo ornatu solo fere gaudent, præterquam, quod auriculas perforatas habeant, ex quibus suspendunt quoddam Clenodii genus, illis *Nambibeia* dictum, spitamæ longitudine, ex marinis illis cochleis, *Mattepue* dictis, efformatum.

Nomina muliebria ab auibus, piscibus, & arborum fructibus desumpta sunt, & quæque sibi peculiare à primis incunabulis sortitur atque retinet, sed adultæ, pro numero mancipiorum, quæ mariti occiderint, ea multiplicant.

Nota escam delicatam.

Pediculis sibi mutuo caput purgantes, eos comedunt: si causam rogatæ, respondent, cum in capitibus ipsorum victum quæritent, pro hostibus haberi, & proinde id supplicium in illos statui.

Non habent obstetrices ordinarias: quando pariunt, indiscrete accurrit quisque proximus, siue vir is fuerit, siue fæmina. Vidi ipse ante quatriduum vix enixas expedite obambulare.

Infantes suos baiulant supra dorsum, in fasciis quibusdam, ex Gossipio textis inuolutos, & ita onustæ nihilo segnius laboribus funguntur: infantes autem somnum placidè interim capiunt, & satis se commodè habent, quantumque sanè quassentur, & interturbentur.

CAPVT XVIII.

De ritu imponendi prima infantibus nomina.

VXor alterius heri mei,qui me ceperat, enixa est filiũ, paucis diebus post partũ recens editũ conuocat eos, qui proximi illi à latere erant in eodem tabernaculo,consultant, quid nominis nato recens puerulo imponendũ videatur,quod & virile sit,&tremendum. Enumerant aduocati varia, quorum nullum patri arridebat. Tandem ipse constituit à quatuor maioribus suis nomen mutuari, & id boni ominis esse affirmabat,quippe qui ab illis denominentur,fœliciter &prospere succrescere,& sagaces fieri in capiendis hostium mancipiis,Tunc recenset ex ordine nomina illorum. *Krimen* erat primus; secundus *Hermittan*;tertius *Koem*;quartus memoria mihi excidit. Cum audirem nomen *Koem*,suspicabar fuisse *Cham*: verum *Koem* illorum lingua idem est,quod nostris,aurora. Ego qui præsens aderam,hortabar herũ, vt retineret nomen *Koem*, vt qui vtique ex maioribus illis fuerit. Puer ergo natus vnum ex illis nominibus retinuit. Atque hæc est infantibus nomina indendi ratio, nullo Baptismo, nulla circumcisione adhibita.

Koem quid significet Barbarorũ lingua.

CAPVT XIX.

De vxoribus ducendis,& de conuersatione cum iisdem.

MAiore ex parte vna aliqua vxore contenti sunt, non desunt tamen qui plures habeãt. Quidam ex Regulis, vel tredecim quatuordecimve superinducunt. Is cui vltimo dono cesserã, à quo Galli me redemerant, *Abbati Bossange* nomine, complures in coniugio habebat. Sed quam primam sibi iunxerat,suprema erat:quælibet in tugurio priuatum suum habebat conclaue, & peculiarem focum instruebat,adhæc proprios agros radicibus colebat. Versabatur autem Rex in illius contubernio, cum qua noctem traducturus esset, eadem ipsi cibum præbebat. Ipse autem ordine ad singulas procedebat.

Quæ matrimoniorum inter eos ratio.

Proles, quas ex coniugio suscipiunt, masculi quidem,vbi adoleuerint, venatui student,prædam quisque suæ offert matri, quam illæ percoquunt, & reliquis communicant:optimè autem inter vxores illas & coniuges conuenit.

Moris præterea est, vt si pertæsum alicuius vxoris sit,eam alteri dono offerat;de filiabus etiam & sororibus idem fit.

CAPVT XX.

De Sponſalibus.

Stigmata & cicatrices in honore.

DEſpondent filias adhuc puellas & impuberes,adultis,&iamviro maturis detondent capillos. Dorſo peculiares quaſdam rimas ac vulnera inſcalpunt;de collo ſuſpendunt dentes ferarũ, donec capilli ſuccreſcant,& vulnera conſolidentur,nihilominus notis ſeu veſtigiis remanẽtibus, ſi quidem ita vulneri medicantur, vt ſigna nigricantia relinquantur poſt curationem, quod maxime ſibi illæ honori ducunt.

Finitis ceremoniis,ſponſo nuptam offerunt, ferme abſque vllis ſolemnitatibus. Coniuges ſe decenter & modeſtè in maritalibus gerunt,clam debitum ſibi ſoluentes.

Vidi ego Præfectum quendam ſummo mane tranſeuntem per omnia tuguria,& infantum crura acuto piſcis dente affricantem, quo terrorem illis incuteret,& formidoloſos efficeret,vbi à parentibus commonefierent imminentis monſtri,ſi quando inſolenter fletibus & eiulatibus indulgerent.

CAPVT XXI.

De bonis,facultatibus,et diuitiis ipſorum.

Theſauri plumis conſtantes.

NIhil negociantur,nec monetam vllam norunt. Theſaurus illis ſunt auium pennæ,quo,qui illis magis abundat,eo ditior cenſetur:tum , qui ex labiis lapillos habet propendentes, inter locupletiores reputatur.

Vnumquodq; coniugii par , ſuos agros proprios colit radicibus, vnde vitam ſuſtentat.

CAPVT XXII.

De honoribus et dignitatibus inter ipſos.

HÆc præcipua & maxima inter ipſos eſt dignitas,quę confertur illi, qui plures hoſtium cepit & occidit.Receptum enim habent conſuetudine, vt tot numero ſibi quiſque nomina adſciſcat, quot hoſtes ipſe à ſe captos propria manu confecerit.Illi ergo reliquis præferuntur, qui plura ſibi nomina comparauerint.

CAPVT

CAPVT XXIII.

De Numinibus siue Diis, in quos credunt.

Fructus quidã modo cucurbitæ apud illos naſcitur, cauus, duorum ſextariorum capax: per hunc, ab eius videlicet imo ad ſummum, figunt baculum, & in latere foramen ad oris formam incidunt, tum vero lapillos iniiciunt, qui moti ſtrepitum ſeu ſonũ concitant. *Tamaraka* ab illis appellatur.

Sine Deo, ſine cultu aut religione vlla.

Hęc illorum numina ſiue Idola ſolis viris propria ſunt, quorum quiſq; ſuum peculiare retinet.

Sunt autẽ quidã inter illos mantici generis, qui cũ noſtris magis ſeu diuinatoribus conferri poſſunt: *Paygi* illis dicuntur, puto hagios dicere velle. Illi ſemel in anno totam regionẽ peragrantes ſingula tuguria viſitant, dictitantes ſpiritum ſibi familiarem ex remotis orbis partibus adfuiſſe, & poteſtatem conceſſiſſe, vt quotquot ipſi velint *Tamaraka* efficerent fatidica voce prædita, ac facultatem illis concederent, conſulentibus reſponſa dare, ac votorum compotes reddere.

Magi & præſtigiatores inter Barbaros.

Interea illi inter ſe certant ſtudiis, & ſuo quiſque tintinnabulo hoc beneficii impetrare feſtinat. Feſtum celebre apparant, compotationibus, choreis, diuinationibus, variiſque & miris ceremoniis indulgentes. Dehinc vates decernunt diem, & tugurium deſignant, in quod conueniant: illud expurgant, impedimẽta remouent, mulieres pueroſque arcent. Edicunt vates, vt quiſque ſuum *Tamaraka* rubris pennis condecoratum ſecum in illud tugurium apportet, vbi vocis facultatem accipiat. Conueniunt in loco conſtituto, vates ſupremum locum occupant, & ſua *Tamaraka* infigunt terræ, prope illa reliquorum quoq; defiguntur, & quiſque pro ſe vatibus dona offerunt, ſagittas, pennas, & inaures, ne forte incauti vates ea negligant. Vbi iam omnes in vnum cõgregati ſunt; vates quodlibet *Tamaraka* aſſumptum ſuffitu quodam ex herba, *Petum* illis dicta, luſtrat. Inde ori illud ſuo admouet, concutit, ac talibus affatur, *Nee Kora.* Loquere ergo & vocem ede, ſi intus habitas. Hæc effatus gracili voce verba profert, quæ ægre auribus percipiantur, vt dubites vtrum à Mago, an ab idolo edita ſint: vulgus idoli retur, ſed reuera Magi ipſius vox eſt, atque ita ordine cum ſingulis agitur. Perſuaſi itaque magnum ſuis idolis iam ineſſe numen, à Magis admonentur, vt bellum ſuſcipiant, & hoſtes capiant, ſiquidem ſpiritus eos, qui *Tamaraka* inhabitent, geſtire carnibus mancipiorum exſaturari: quibus auctoribus expeditionem ſuſcipiunt.

Herba Petum in Braſilia in frequenti vſu.

Poſtquam vates *Paygi* numen afflauit omnibus illis crepitaculis, quiſque ſuum ſuſcipit, & dilecti filii nomine ipſi adblandiens, repoſitorium componit, vbi conſeruetur, tum dapes illis apponit, & omnia vitæ neceſſaria, non ſecus ac

nos à vero Deo, ab illis expoſcit. Hæc ergo ſunt illis numina, nec ſolliciti ſunt de Deo conditore cœli ac terræ, ſed cœlum volui, & terram conſtare, antiquitus ita acceptum, & vſu inualuiſſe dicunt, neque de mundi primordiis accuratiorem habent aliam notitiam.

Diluuium quoddam etiam his Barbaris notũ.

Commemoratur tamen ab illis quoddam diluuium, quod omnes olim maiores illorum perdiderit præter paucos, qui partim ſcaphis elapſi, partim in arboribus ſaluti conſuluerint. Suſpicor autem quædam veſtigia fatalis illius diluuii, quod in Geneſi deſcribitur, inter ipſos relicta eſſe.

Cum primum inter eos verſarer, & intelligerem ex ipſis, quod reſponſa ab his *Tamarakis* peterent, diabolicas quaſdam præſtigias credebam: verum cum & ipſe intereſſem Magorum ceremoniis, qui numen his communicare promittebant, intelligens dolum & impoſturam, ſubducens me, mirabar tantam gentis cæcitatem.

Capvt XXIV.

De mulieribus Manticis, et quibus ceremoniis tales efficiantur.

Quomodo fœminæ Barbarorũ fatidicæ euadant.

Conueniunt primum in quoddam tugurium, deinde Magi omnes mulieres eius tugurii ordine ſuffitu luſtrant: mulier autẽ ita luſtrata, vocem, quantum poteſt, intendere, & ſubſultare cogitur, tum in orbem curſitat, donec in terram concidat, exanimatæ ſimilis. Hinc vates infit, ecce iam expirauit, paulo poſt in vitam ego reducam eam: vbi ergo ad ſe rediit, pronunciat eam ſagacem eſſe, & futuris prædicendis idoneam. Quare prœlium inituri, & has mulieres de euentu eius conſulunt.

Vxor heri mei, cui mactandus eram oblatus, quadam nocte vaticinari cœpit, & ſibi ſpiritum peregre oblatum adfuiſſe aiebat viro ſuo, qui certior eſſe velit de morte mea, & quærebat de claua, vbi illa lateret, cum qua mancipia obtruncant.

Vir eius reſpondebat, inpromptu eſſe eam, cætera etiam parata, niſi quod videatur ſibi, me non eſſe Portugallenſem, ſed Gallum potius.

Vbi deſierat illa vaticinari, quæro ex ea, vt quid vitæ meæ adeo inſidiaretur, cum hoſtis eorum non ſim: an non vereatur, ne quid mali ſibi adſciſcat, ſi Deum meum iratum habeat. Illa me quietum eſſe iubet, ſiquidem ſpiritus illi peregre allati, certiores ſaltem de ſalute mea fieri velint. Hæc ergo & aliæ complures eiuſmodi ceremoniæ illis in vſu ſunt.

Capvt

Capvt XXV.

De materia & forma nauium, quibus vehuntur.

SVnt arbores in ea regione, *Yga Ywera* dictæ: hasce integras decorticant, à summo vsque ad imum, & vt cortex illæsus detrahatur, peculiari apparatu arbores cingunt.

Scapharum cymbarumque apud eos quæ facies.

Hinc cortices detractos in montes prope mare ferunt, & ignibus excalefactos in vtraque extremitate multum incuruant, per medium ligna transuersa religant, ne dilatentur, & scaphas ita conformant, quarum singulæ vel triginta viros armatos bello inuehere sufficiant. Cortex hic pollicaris est crassitudinis, latus quatuor circiter pedes, longus vero quadraginta, alii etiam longiores sunt, alii breuiores.

Has illi scaphas summa agilitate impellunt, & quolibet locorum in iis vehuntur, si mare impetuosum est, subducunt eas in terram, donec serenitas redeat. Vltra duo miliaria in altum quidem non progrediuntur, sed secus littus pro libitu procul excurrunt.

Capvt XXVI.

Causa cur hostes sese inuicem vorent.

NOn vrgente quidem fame, sed odiis acerbissimis inuicem flagrantes se mutuo deuorãt: quando in aduersos pugnant, hinc inde se inclamant talibus: *Dete immeraya schermiuramme heivvoe: Dii te male perdant, esca mihi nunc futura. De Kange Iuca eypota Kurine*; *hoc ipso adhuc die caput tuum cominuam, sche innamme pepike reseagu: adsum, vt cædem amicorum meorum nunc vlciscar in te. Yandeseo schemocken sera quora ossorime rire*, &c. *Caro tua hodie ante solis occasum mihi lautitias ad prunas tosta præbebit.* Fit ergo ex mero odio naturali, vt mutuo in se tam sint crudeles.

Humanarum carnium vsus ex ingenti odio.

Capvt XXVII.

Quomodo consilia ineant, cum expeditionem in hostium terram suscipiunt.

CVm in hostes bella mouere statuunt, Duces conueniunt, ineuntq; consilia, de instituenda & perficienda expeditione, consulta dehinc per tuguria passim edicunt, vt se bello parent, definiuntque tempus nominato cuiusdam arboris fructu, qui cum maturuerit, belli tempus adesse sciantne

Conuentus & deliberationes bellicæ.

nec enim vllam anni aut dierũ distinctionem norunt. Præterea profectionem determinant piscis cuiusdam, qui illis *Pratti* dicitur, partus tempore, partus vero tempus ab illis *Pirakaen* vocatur: ad illud ergo tempus scaphas interim & sagittas adornant, & siccatarum radicum farinam, quam *Wythan* vocant, in annonam. Tandem etiam *Pagyos* sacerdotes suos in consilium adhibent, & responsa de victoria petunt. Fit interim, vt ad illorũ nutum sententiam ferant. Nihilominus mandant, vt somnia obseruent accuratè, quæ de hostibus aliquid præfigurent. Vbi maior pars somniant, hostium carnes assari, victoriam sibi pollicentur: sin seipsos ad ignem torreri viderint, malum omen agnoscunt, & propterea expeditionem differunt.

Quando somnia prospera apparuerint, per singula tuguria potiones conficiunt in copia, quibus se largiter ingurgitant, & cum idolis suis Tamaraka saltationes lætabundi celebrant: quisq; suo supplicat, vt ipsius auxilio hostium aliquem in suam potestatẽ redigere possit. Hoc peracto, pro-

fectionem

fectionem instituunt, vbi vero hostibus iam viciniores facti sunt, Duces singulis mandāt sub eam noctem, quæ præcedit impressionem, vt somnia eius noctis fideliter recordentur.

Ipsemet aliquando cum illis militatum profectus obseruaui, quod vbi hostium finibus appropinquassemus, dux belli per castra incedens, sub vesperam proxime præcedentem conflictum, monuerit, ne somnia ea nocte visa obliuiscerentur, & adolescentibus iniunxerit, vt orto sole feras venarentur, piscesque caperent. Postquam illa mandata exsequuti sunt, Dux prædam ignibus decoqui curauit: & reliquis Regulis adesse imperauit. Illi parati ad Ducis castra venerunt, & humi in orbem consederunt, Dux dapes apponi illis imperauit; pransi somnia ordine exposuerunt, quæ satis commoda videri poterant, præ gaudio itaque choreas cum idolis ductitarunt.

In prælijs quomodo se gerāt.

Hostium habitacula noctu speculantur, & priusquam illucescat, ipsa aurora hostes vi adoriuntur. Si lethaliter sauciatum ceperint, euestigio illum obtruncant, & carnes tostas domum auehunt: incolumes viuos abducunt, & in domiciliis suis mactant. Horrendo clamore sublato hostes adoriuntur, terramq; acriter pedibus feriunt, ac tubas ex cucurbitis constantes horribiliter inflant: funiculis omnes succincti sunt, quibus hostes captos vincire destinant, tum rubris pennis distinguuntur, vt à reliquis differant: in iaculando sunt agiles, & ignita tela in tecta hostilia dispergunt, vt incensa exurantur. Si qui eorum saucian-tur, in promptu sunt herbæ vulnerariæ, quibus læsis medentur.

Caput XXVIII.

De armis & telis Barbarorum.

Armorum Brasiliensium ratio.

VTuntur arcubus & ſagittis, quarum cuſpides oſſeo probe acuto mucrone adalligato præmuniunt. Similia ſpicula ex dentibus piſcium marinorũ, *Tiberaun* nomine, fiunt. Præterea Bombacem cera illitam ad cuſpides ſagittarum religant, & igne addito ſpargunt: hæc illis ignita tela ſunt.

Scuta adhæc in vſu habent ex arborum corticibus, & ferarum tergoribus: tum ſpinas defoſſas infigunt pauimento, quemadmodum nos ferreis muricibus vtimur.

Audiui

Audiui quidem, ſed præſenti cernere non contigit, quod hoſtes ex caſtris profugare poſſint pipere, quod apud illos prouenit, & tali quidem pacto: Luculentum ignem excitare, flante vento, cui magnam copiam piperis inſpergerent, vti fumus hoſtium caſtra oppleat, ſicque illos in fugam verti neceſſe ſit. Quod ſane, vt credam, facile adducor. Fui enim ipſe inter Portugallenſes, apud *Fernanbuco*, vt ſupra expoſitum eſt, & cum nauis noſtra alicubi in ſicco hæſiſſet ob fluctuum reciprocationem, Barbari in nos irruerant, ſperantes ſe ſuperiores fore; verum ſpe ſua fruſtrati, coniectis ſarmentis aridis inter littus & nauem, atque inſperſo pipere, fumo nos ex naui deturbare conati ſunt: ſed & ſpes eos in hac re fefellit, quia ligna ignem non conceperunt.

Modus hoſtem fumo piperis incenſi profligare.

Cap. XXIX.

De ceremoniis in hoſtium cæde & epulatione vſitatis, de inſtrumento, quo captos obtruncant, & de reliquis circumſtantiis.

Fortuna captiuorum miserrima.

HOstem primo domum deductum, mulieres atque pueri misere verberibus excipiunt. Hinc pennis cinericei coloris illum pingunt, supercilia deradunt: saltant in gyrum; funiculis valide astringunt, ne aufugiat, mulierem illi adiungunt, quæ & eius custodiam habeat, & cum ipso etiam consuetudinem: si vero ex illius consuetudine grauida fiat puerum natum educant, donec adolescat, adultum vbi commodum illis videtur, obtruncant & deuorant. Captum ad tempus alunt, & probe saginant: interim necessaria parant, vasa asseruandis potionibus multa effingunt, peculiaria etiam ignibus excoquunt, ad excipiendum & conseruandum colores pingendis miseris paratos. Nodos ex plumis componunt clauæ fatali alligandos. Contorquent funem prælongum, *Mußurana* vocitant, quo constringitur iam morti destinatus. Vbi omnia expedita sunt, tempus mactationi definiunt. Inuitant reliquos etiam vicinos, qui pagos proximos incolunt, vt solemnitati isti intersint. Hinc vasa omnia potu implent. Vno vero aut altero die, antequam mulieres potionem illam coquant, captum in aream semel atque iterum protrahunt, eoque in medio constituto, choreas circum eundem instituunt.

Vbi inuitati omnes iam comparuerunt, Præfectus tugurii aduentum ipsorum gratulatur, his verbis: Adeste ô amici, & conuiuium hoc de hoste vestro comedentes, nobiscum læti celebrate. Pridie quam compotationes instituant, Mussuranam captiuo ad collum religant, & eodem die clauam illam ligneam, *Iwera Pemme* vocatam, coloribus suis distinguunt: sex pedes longitudine superat, illi viscosam quandam materiam illinunt, hinc ouorum putamina cinericei coloris ab aue, cui *Mackukawa* nomen est positorum, in subtilissimum puluerem redigunt, quæ clauæ viscidæ inspergunt, quo facto, mulier in puluerem illum ouorum aspersum notas describit, siue incondite verius scalpit, & dum picturæ eiusmodi intenta est, reliquæ cantantes eā gregatim circumsistunt. Clauam ergo *Iwara Pemme*, iam vt decet, exornatam plumarum fasciculis & aliis eo pertinentibus, de pertica suspendunt in vacuo tugurio: mulieres autem totam eam noctem cantionibus circum appensam decantatis insumunt.

Similiter & faciem capto pingunt, ac dum fœmina ea picturam absoluit, reliquæ cantiones continuant.

Quando compotationes iam inchoant, captum illis quoque adhibent, & eidem potum ministrantes, sermones cum eo miscent.

Exhau-

Ex haufto potu poftridie refpirant, & capto tuguriolum in area cædi deftinata extruunt, in quo ad fequentem vfque diem pernoctet cuftodibus accura-

te tamen adhibitis: fummo mane, antequam illucefcat, denuo clauam fatalem cantionibus & faltationibus fuis circumcirca luftrant, donec dies procedat. Nocte pulfa captum ex fuo ergaftulo protrahunt, & illud rurfum demoliuntur, areamque patentem & planam fternunt. Hinc *Muffuranam* à collo capti foluunt, & eam lumbis eius circumdant, ftricte eam vtrinque extendentes; ftat medius ipfe & impeditus. Extremitates *Muffuranæ* comprehenfas aftringunt complures. Hoc habitu ille aliquandiu confiftit mifer, cui fcrupulos & teftarum fragmina apponunt, quibus mulieres circumcurfitantes, & deglutitionem minitantes, fi velit, impetat. Illæ autem ipfæ coloribus pictæ, & in hoc ordinatæ funt, vt & mifero negotium faceffant, & cum primum in partes diffectus fuerit, primarias quatuor prompte corripiant, & manu tenentes circum tuguria curfitent. Quo fpectaculo illi affatim delectantur.

Mactationis hominum ritus & apparatus.

Confectis ergo ceremonijs illis, ignem instruunt, ad duos passus à mancipio distantem, vt miser suum rogum intueri possit. Post accurrit mulier gestans clauam *Iwara Pemme*, nodulos plumeos sursum vergentes quatiens, exultans, & præ gaudio vocem attollens, vinctum prætercursitat, vt fatale lignum conspicere nolens volens cogatur.

Mulieres officiosæ in cæde virorum.

Dehinc ex viris quispiam clauam accipit, & coram capto consistens, prætendit eam, vt fixis oculis ad fastidium contueatur. Dum hæc fiunt, procedit is, qui nomen ex cæde reportaturus est, comitatus quatuordecim, aut quindecim viris, qui cinere asperso totum corpus fuscati, pergunt in eam aream, in qua captiuus est. Is vero, qui ante illum cum claua constiterat, venienti eam offert. Accedit autem Regulus tabernaculi, clauam corripit, & nouo cædis auctori eam intra crura transmittit. Qui ritus honoris causa inter eos obseruantur. Post

executor cædis clauam corripiens infit: *En adsum tibi vitam iam erepturus: quoniam & tui multos ex amicis meis obtruncarunt, deuorarúntque.* Huic respondet

det is, qui morti destinatus est: *Facilis iactura vitæ, quam si eripueris, vlscifcentur cædem eam amici mei, qui mihi sunt adhuc numerosi.*

His dictis, simul clauam occipiti impingit tanto impetu, vt cerebum dispergatur. Adsunt quamprimum mulieres, cadauer abripiunt, flammis vstulant, hinc cutem circumquaq; deradunt, vt truncus totus niteat, tum ligno imum intestinum obturant, ne quid inter tractandum exeat.

Vbi cutis denudata fuerit, vir lanio opus vlterius aggreditur, & crura supra genua, brachia autem præcise ad humeros detrūcat. Accedunt quatuor mulieres in hoc ordinatæ, quæ quatuor eas dissectas partes, crura videlicet & brachia abripiunt, & sublatis illis circum tuguria in gyrum cursitant, clamoresq; præ lætitia tollunt. Hinc truncū diuidunt in duas partes æquales, ita vt femora seu coxas, & inferiorem ventrem à superiore, seu pectore & thorace per medium separent, quas inter se partiuntur. Lactes & reliquas internas partes mulieribus relinquunt, quæ eas coquunt, iusculum

Laniena humanorum corporum.

lum autem decoctum ex illis in pultem subigunt, *Mingau* vocatam, quam illæ adhibitis liberis absorbent. Lactes comedunt, tum carnes circa caput

derodunt. Cerebrum, lingua, & quicquid esui est in capite pueris cedit. Finitis hisce ritibus, singuli domum repetunt, assumpta portione sua. Auctor cædis aliud adhuc nomen sibi imponit. Regulus tugurii brachiorum musculos supernos scalpit dente cuiusdam animantis occisori : vbi vulnus cõsolidatum est, relinquitur vestigium, quod honori magno ducitur. Quo die cædes perpetrata est, auctor eius se quieti dare necesse habet, & in lecto suo retiformi decumbere totum eum diem : præbetur illi arcus non ita magnus, cum sagitta, quibus tempus fallit, & scopum ex cera adornatum petit. Quod fit, ne brachia ex terrore cædis obtusa, seu exterrita fiant tremula in sagittando. Hisce omnibus ego spectator, & testis oculatus interfui.

Numeros non vltra quinariũ norunt: si res numerandę quinarium excedant, indicant eas digitis pedũ & manuũ pro numero demõstratis. Quod si nu-

ſi numerus & horum multiplicationem excedat, coniungunt aliquot perſonas, & promultitudine digitorum in illis res notant & numerant.

CAPVT XXX.

De quibuſdam animalibus, quæ fert ea Regio.

SVnt in ea regione Capreoli, quales noſtri. Aprorũ duo genera: alii enim noſtris ſimiles; alii cum porcellis vel nefrendibus conferri poſſunt. Nomẽ illorum eſt *Teygaſu Tattu*: ægre admodum capiuntur decipulis, quibus Barbari in venatu vtuntur.

Animalia Braſiliæ celebriora.

Cercopithecorum ſunt illic tria genera. Primum *Key* vocatur, quod ad nos perfertur. Alterum eſt *Ackakey*, quod cateruatim in arboribus ſalit, magnoſq; per ſyluas clamores edit. Tertium genus *Pricki* ruffum eſt, barbatum more capri, mediocris canis magnitudinem habens.

CAPVT XXXI.

Figura animalculi Tattu.

EST quoddam illic genus animalculi *Tattu* vocatum, palmæ expanſæ altitudine, lõgitudine pedali: toto corpore armatũ, præterquam in ventre: armatura cornea eſt, & iuncturis complicatur, inſtar noſtrorum thoracum ferreorum. Roſtrum prælongum habet & acuminatum, caudam etiam trahit ſatis prolixã. Circa rupes verſatur, nutritur formicis. Carnem habet præpinguem, quam non raro appoſitam comedi.

Tattus Indicus armatus.

CAPVT XXXII.

De fera Sarvvoy.

EST & fera quædã *Sarvvoy*, felis magnitudine, colorẽ cinericeo, interdum fuſco, caudã etiam inſtar felis habet. Cum fætũ edit, enititur circiter ſex proles. In aluo fiſſurã habet, ad dimidiæ ſpithamę lõgitudinem, intra eam alia cutis ſubeſt. Nec enim aluus hiat aut fathiſcit: in eo ſinu vbera: quocunque obambulat, proles ſecum geſtat, intra ſinum eum latitantes, & vtraque cute inuolutas. Aliquoties eaſdem ipſe venatus ſum, & catulos ex ſinu ipſemet deprompſi.

Fera noſtris partibus ignotiores.

Sunt præterea & multæ Tigrides, exitioſæ hominibus & magna damna inferentes. Sunt etiam Leopardi, & alia diuerſa & inſolita animalia, inter quæ Cat-

tiuare dictum, amphibium, vescens iunci quodam genere, in ripis aquarum dulcium nascente: si metus ipsum inuadit, fugit in aquas vsque ad imum: ouem magnitudine superat: caput leporino conforme est, crassius tamen & minus auritum: caudam obtusam & breuem habet, crura satis alta. Veloci etiam per terram cursu ex flumine alio in aliud fugit. Pilos subnigros & in pedibus tres digitos habet. Suillam sapit, si comedas. Sunt & lacertę illic, amphibię, quę palato non ingratę sunt.

CAPVT XXXIII.

De quodam vermiculi genere, Barbaris Attun vocato, quod cum pulicibus nostris conferri potest.

Hoc Vermiculi genus in Nova Hispania perfrequens est.

Vermiculi pulicibus nostris minores apud illos nascuntur, *Attun* illis nomen est, ex sordibus humanis per tuguria proueniunt: illi se in cutem pedum humanorum abdunt, pruritu intra carnem excitato, dum intro repunt: hinc paulatim carnes erodentes, subsidunt in imo, antequam sentias malum. Si seriùs animaduerteris subrepentes, nec maturè exemeris, semen numerosum capitis lentibus simile cumulatim in carne progenerant, pisi magnitudine & forma aceruos ponentes. Vbi pręsenseris demum, & hosce syrones expurgaueris, relinquitur foramen in carne tam amplum, vt pisum recipere possit. Vidi ego cum primum cum Hispanis in eas oras deferrer, quod multis ex sociis meis pedes plane corrosi perirent ex hoc malo, dum negligerent primo, & principiis non obstarent.

CAPVT XXXIV.

De Vespertilionibus quibusdam, pedes & facies hominum noctu per somnum arrodentibus.

Vespertiliones malefica.

Genus Vespertilionum maius nostrate illic vagatur noctu, & tuguria inuolat, lectisternia illa retiformia, in quibus cubare solitum est, infestans; si non abiguntur, & homines sopitos senserint, ad pedes aut facies aduolant, & buccella carnis mordicus euulsa abscedunt.

Dum versarer inter illos, sępius mihi pedum digitos arrodebant, experrectus cruentos aspectabam. Barbarorum autem plerunque frontem appetebant.

CAPVT

CAPVT XXXV.

De Apibus eius oræ.

Apes terræ Americanæ.

TRia genera apum illic proueniunt. Primum fere cum nostris conferri potest: alterum nigrum est, & muscarum magnitudine: tertium minus est, nec culices superat. Hæ omnes in arboribus exesis mellificant. Ipse cum Barbaris sæpius mel de triplicis huius generis aluearijs exemptum collegi: quod minimum vero earũ genus confecerat, vt plurimum præstabat. Sed nec illæ aculeos habent tam acres atq; nostræ. Vidi enim cum mella depromerent Barbari, apes confertim in illos irruentes, quas manibus vix de nuda cute remouere sufficerent. Adhæc ipse interfui eidem operi, sed primo adeo compungebar, vt ferre nõ possem, sed flumen petens, insidentes submergendo abigere cogerer: nec enim aliter à cute fugare eas vllo modo poteram.

CAPVT XXXVI.

De auibus eius Regionis.

Aues Brasiliæ peculiares.

MIras aues illic est videre: aliæ *Vuvara Pirange*, secundum mare escam quærentes, & in scopulis nidulantes, qui nõ longe à terra absunt; gallinarum nostrarum magnitudine, rostro prælongo, pedibus Ardeæ fere æqualibus, paulo tamen pressioribus.

Sũt aues eæ tali natura præditæ, vt plumæ, quæ pullis primo succrescunt, sint plumbei coloris, quæ adultis in fuscas mutantur, & tali habitu integrum annum obuersantur, tandem elapso anno vno, pennæ vniuersæ mutantur in tantam rubedinem, vt quemuis rubrum colorem vincat, atque hæc in illis perdurat, nec mutatur deinceps. Pennæ autem eiusmodi sunt in magno pretio apud Barbaros.

CAPVT XXXVII.

Descriptio arborum quarundam eius Regionis.

Arbores nostro orbi ignotæ.

BArbari vocant quasdam arbores *Iuni Pappeeyvva*, illæ fructuum ferunt à pomis nostris non multum discrepantem, quem Barbari dentibus comminuere solent, & succum in vasculum exprimunt, hinc corpora sua eo variè pingunt. Cum primum cuti illinitur, nil nisi aqueum quiddam apparet, paulo post cutis tã atra euadit, quam si atramento scriptorio eam infecisses. Hic color in nonum diem permanet, nec euanescit citius, quantumuis corpora lymphis abluant.

Capvt XXXVIII.

De Goßipio, quomodo proueniat. De pipere item Braſiliano, et quibuſdam radicibus alius, quas Barbari magna cura plantare in vſum victus quotidiani conſueuerunt.

Fruticum quorundam deſcriptio.

XYlon in arbuſculis naſcitur tres fere cubitos altis, multos circũquaque ramuſculos ſpargentibus. Quando in flore eſt, nodulos ſeu capita multa efformat, quæ poſtquã maturuerint, aperta fatiſcunt: lana ipſa conſpicitur, tegens grana minuta nigricantia, è quibus ſatis arbuſculæ proueniunt: abundant autem eiuſmodi arbuſta capitibus illis.

Triplex piper Indicũ.

Duo genera piperis iſtic ſunt, alterum flaueſcens, alterum vero rubeſcens, eodem fere modo ac forma ſuccreſcentia: dum viret Cynosbati habet magnitudinem; frutex per ſe humilis eſt, ſeſquicubitum altus, foliis exiguis, ſed abundans pipere, quod acriter in ore mordicat: maturum decerpunt, & ſoli expoſitum ſiccant.

Eſt & tertium genus piperis, ſed minoribus granulis, à prædictis non multum diſſidens, quod ſimiliter ſub ſole torretur. Sunt illi radices *Iettiki* dictæ, ſatis boni ſaporis, quas ſi plantare inſtituunt, conſcindunt eas in minuta fruſta, quę terra obruta radices agunt, & ſarmenta in lupuli modum late ſupra terræ ſuperficiem ſpargunt, & radices abunde producunt.

F I N I S.

IOAN-

IOANNES STADIVS PRECATVR Lectori salutem plurimam.

AMICE Lector, cauſa itinerarii mei fuit, vt intelligeres, qua occaſione ad terras & populos hoſce feroces & in eorundem poteſtatem deuenerim, vt & patefieret, quam potenter ex horum cruentis manibus ſolius DEI nutu ac ope ereptus ſim: ac vt omnibus innoteſceret, DEVM omnipotentem etiam noſtro ſæculo ſibi fideles inter Ethnicos & Barbaros miraculoſe defendere ac tutari, non minus, quam quauis ætate pręterita. Tum vt pro beneficio hoc, DEO quiſque gratias mecum agat, & in periculis firmiter in eum confidat. Dicit enim Dominus: *Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, et prædicabis nomen meum.*

Dicet quis, ſi omnia in acta referre & publicare velim, quæ per omnem ętatem expertus, & quorum præſens ſpectator fuerim, ingens volumen prodeat, neceſſe ſit. Huic ego quidem non refragabor, & ſi hic ſcopus mihi foret propoſitus, multa ſane & alia haberem, quæ literis mandare non erubeſcerem.

Sed hoc non mei eſt inſtituti, & abunde paſſim animum meum declaraui, quo hunc libellum publicè proſtare velim. Tametſi abſque hoc eſſet, omnes tamen Deo grati eſſe tenemur, pro paterna protectione, quia nos ab ineunte ætate in hunc vſque diem clementiſſime conſeruat.

Nec me fugit argumentum huius libelli quibuſdam abſurdum videri, ſed quis illorum ſtupori medebitur? Ego verò minimè primus omnium in haſce oras delatus, nec poſtremus ex iiſdem reuerſus ſum: ſunt enim alii multi, qui eas nauigationes emenſi ſint, terraſque illas atque populos probe perſpexerint, qui ſane non ludendo tantos labores exantlarunt, aut poſtmodũ eoſdem ſubibunt.

Quis vero neſcit longe aliter eſſe affectum eum, qui mortui iam vicinus pręſens intuetur periculum, quam qui ſpectatori aſtat, aut ab alio factum narrari audit? Ad hæc, ſi omnibus in hoſtium manus deueniendum ſit, qui Americam petunt, quis quæſo tandem id oneris ſubire audeat?

Hoc certo equidem affirmare auſim, multos probos & honeſtos viros in *Caſtilia*, *Luſitania*, *Gallia*, tum *Antuerpiæ*, qui *Americam* perluſtrarunt, mihi teſtimonium perhibere, de fide & ſinceritate narrationis ac hiſtoriæ meę. Si qui ſunt, quos hæc incognita latent, illos ego productis teſtibus conuincere non grauabor.

Prima mea nauigatio in *Americam* facta eſt in naue Luſitana, cuius Capitaneus *Pintiadus* erat. Comites tum habebam duos prætere a Germanos, *Henricum Brandt Bremenſem, et Ioannem à Bruckhauſen.*

Secunda instituebatur ex *Hispali* Hispaniæ in Prouinciam *Rio de Platta*, quæ in *America* est: Capitaneus eius Classis erat *Don Diego de Senabrie*, nec præter me quisquam alius erat in eo itinere natione Germanus. Traducto tandem biennio inter varia pericula & labores mari terraque exantlatos, naufragium passi sumus prope Insulam *S. Vincentij*, quæ non procul à continenti Brasiliæ Regionis abest, & à Portugallẽsibus occupatur. Illic offendi egregii Poetæ E*obani Hessi* filium, qui perhumaniter equidem me excepit. Præter hũc Mercatorum quorundam *Antuerpianorum*, quorum cognomen **die Schätze** / Curatorem negotiorum, *Petrum Rosselium*: vterque horum testari possunt aduentum meum, & captiuitatem, in quam incideram.

Nautæ illi præterea, qui me captum à Barbaris redemerunt, ex *Normandia* Galliæ Prouincia aduenerant, cuius nauis, *Wattavilla* dictæ, Capitaneus erat *Wilhelmus de Moner*; Nauclerus vero *Franciscus des Champs, ex Horfleur* oriundus, eius popularis erat *Perottus*, qui interpretis vices obibat. His mihi subuenientibus, in Galliam reductus sum, (qui vtinam æternam à Deo mercedem pro hoc beneficio omnes referant.) Adhæc illi ipsi auxiliati sunt mihi in impetrandis salui conductus literis; vestitum etiam & viaticum benigniter egenti suppeditantes. Hi minimè sane inficias ibunt, vbinam gentium me exceperint.

Post *Diepam* linquens, naue *Londinum Angliæ* aduectus sum, illic mercatorum ministri per nautam, qui me aduexerant, de statu meo certiores redditi, & conuiuiis me excipientes honorarium ac viaticum mihi dederunt. Hinc soluens in Germaniam ventis tandem delatus sum: *Antuerpiæ* ingredior ædes, quas *Aquisgranenses* cognominant, conuenio mercatorem *Casparum Schezum*, cuius ex parte erat curator ille negotiorum in *S. Vincentio Petrus Rosselius*, nuncio illi de naue Curatoris sui à Gallis hostiliter inuasa in portu *Rio de Ienero*, & de Gallis ab ea depulsis: donauit me ille duobus aureis ducatis in viaticum, pro quo honorario Deus retributor bonorum ipsi gratiam referat.

Si cui ergo adolescentum hæc mea scripta & testimonia non satisfacient, is, vt hunc scrupulum animo eximat, diuino implorato auxilio, iter hoc bonis auibus ingrediatur: siquidem indicia ipsi satis manifesta in hoc scripto præbui, quæ tuto inuestigare possit. Cui enim Deus præsto erit, vel totus orbis non erit inuius.

Soli Deo sit Maximo,
Honor, Decus, Laus, Gloria,
Per seculorum secula.

A M E N.

HISTORIARVM NOVI ORBIS
LIBER III.
Quo Continetur

NAVIGATIO

IN

BRASILIAM REGIONEM AMERICÆ, QVA AVCTORIS NAVIGATIO, QVÆ MEMORIA DIGNA IN MARI VIDERIT, BRASILIENSIVM VICTVS ET MORES A NOSTRIS VALDE ALIENI, ANIMALIA etiam, Arbores, Herbæ, & reliqua ſingularia noſtris penitus incognita deſcribuntur.

A JOANNE LERIO BVRGVNDO

Gallicè primum ſcripta, deinde latinitate donata.

Variis autem figuris illuſtrata per Theodorum de Bry, Leo.

ΕΙΣ ΛΕΡΑΪΟΝ.

Ἐν δοίῃ μάλα θυμὸς ἐμοὶ φίλε, πῶς σ' ὀνομήνω,
　Ἠὲ Λαερτιάδην, ἠὲ Μελησιγένην.
Πρὶν γὰρ πολλὰ πάθες τ' εἶδες τ', ἰδὲ πόλλ' ἐπαληθεὶς
　Ὀψ' ἀπενόστησας, ἄλλος ἐὼν Ὀδυσεύς·
Οὐ μέντοι πτολίπορθος ἐών· μᾶλλον δὲ πολίτας
　Κείνους ποιήσων, ὥσπερ ἵκοιο, Θεοῦ.
Νῦν δ' αὖ Ὠκεανόν τε λέγων καὶ πείρατα γαίης,
　Καὶ Λαιστρυγονίην, οὐλομένους τ' ἀνέμους·
Κύματα τ' ὀκρυόεντα, ἀπολλυμένους τε ἑταίρους,
　Πῶς οὐκ ἄλλος ἔφυς φίλε Μελησιγενής.

Is. Caſ.

AD IOANNEM LERIVM AMERICANÆ Hiſtoriæ Scriptorem.

Ignotas quondam & noſtro procul orbe remotas
　Gentes monſtroſa Barbarieque feras;
Stridentesque ſonos linguæ, ventreſque nefandos,
　Humanis ſaturos carnibus, ecce, refert.
Credo equidem Leræ: Doces nam viſa, Sed euge,
　Te dignum nodum vindice ſolue precor.
Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
　Temperies cœli num generare queat?
Et quos inculta mites creat arbore fructus,
　Mite ſolum indomita fertilitate nitens?
Horrida monſtra hominum, quæris, num gignat amœna
　Temperies cœli, fertilitaſque ſoli?
Gignit. Sed cauſas doceant qui ſemina rerum,
　Quique arcana tenent interiora viri.
Num maiora vides hominum portenta creari,
　Quæ cœlum multo mitius atque ſolum?
Teſtis culta nouem ſtudiis Europa ſororum,
　Quæ toto, princeps, erigit orbe caput.
Hic quam horrenda vigent pudeat memorare, libellis
　Vt poſſit noſtris maior adeſſe fides.

I. I. B.

IN HISTORIAM AMERICANAM ab Ioanne Lerio conſcriptam.

Immanes mores tu qui audis & effera monſtra,
Quæ fert terra orbis nomine dicta noui:
Miraris pectus pluſquam geſtare ferinum
Humanos vultus, oraq; ſueta polo.
Primorum ſunt hæc noxæ monimenta parentum,
Infecit triſti quæ genus omne malo:
Hic veri quondam ſimulachrum numinis, amens,
In ſæuas meruit degeneraſſe feras.
Sunt quibus indulſit cœli clementia larga,
Vnde foret cultu mitius ingenium.
Cultior his mores, ni vitæ temperet vſus,
Omnes conſimilis barbaries teneat.

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM EIVSQVE DE AMEricana peregrinatione hiſtoriam.

Tanta noui, Leræe, refers miracula mundi,
Tamque nouas rerum, tamq; hominum facies,
Vt cupiam luſtrare oculis iam ſingula, ni me
Terreat vnda furens, Barbarieſq; virum.
Atqui tolle moras, cupidum perq; omnia deduc:
Nobis Oceano ſat via tuta patet.
Tuto inter ſæuos, humanaq; viſcera flammis
Torrentes, fas eſt viuere Læſtrigonas.
Oceanum rabie ſuperat gens Galla furentem,
Et ſuperat ſæuos, barbara, Læſtrigonas.

G. M. N.

TOTIVS

TOTIVS HISTORIÆ SVMMA CAPITA.

CAP. I.

Auctoris scopus.

CAP. II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occursus nauium & expugnatio: tempestates, littoraque & Insulæ primum obuiæ.

CAP. III.

Bonitæ, Albakoræ, Auratæque, & sues marinæ, piscesque volatiles: aliique quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona torrida.

CAP. IV.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinuimus.

CAP. V.

De primo Indiæ Occidentalis conspectu, & incolentium Barbarorum: deque iis, quæ nobis in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Geneurensis appellatur: Insulæ castellique Colignii, atque Insularum adiacentium.

CAP. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

CAP. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, quam in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam *Caou-in* appellant.

CAP. IX.

De feris, prægrandibus lacertis, serpentibus, aliisque Americæ monstrosis animantibus.

CAP. X.

De variis Americanis auibus à nostris diffidentibus, de magnis vespertilionibus, apibus, muscis, culicibus, aliisque regionis illius insectis.

CAP. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deque eorum piscatu.

CAP. XII.

De arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus, qui in Americano proueniunt solo.

CAP. XIII.

De bello, prœliis, fortitudine, & armis Barbarorum.

CAP. XIV.

Captiuos ſuos quo tractent modo Barbari, quibuſque ceremoniis in iiſdem mactandis & deuorandis vtantur: quibus per occaſionem immaniſſimæ crudelitatis alia exempla adiecta ſunt.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat; de erroribus in quos ab impoſtoribus, quos *Caraibes* vocant, inducuntur; deque craſſiſſima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

CAP. XVI.

De coniugio, polygamia, & conſanguinitatis gradibus, quos Barbari obſeruant: deque liberorum apud eos educatione.

CAP. XVII.

Quid leges, quidq; politia apud Braſilienſes nuncupari poſsit: quam humaniter excipiant hoſpites: deque lachrymis ac fictis ſermonibus, quibus hoſpites in ipſo ingreſſu à mulieribus excipiuntur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis ſuis adhibeant Barbari: de eorum ſepultura & exequiis: deque inſano eorum circa mortuos luctu.

CAP. XIX.

Colloquium in ipſo aditu Braſilienſis oræ inter indigenas *Tououpinambaultios Tououpinenkin* Braſilice ac Latine conſcriptum.

CAP. XX.

De noſtro ab America diſceſſu, deque naufragiis, & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu noſtro euaſimus.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempeſtatibus, aliiſque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti ſumus.

AVCTORES IN HAC HISTORIA CITATI.

Biblia ſacra.
Joſephus.
Euſebius.
Nicephorus.
Plutarchus.
Cicero.
Ovidius.
Appianus.
Oſorius.
Gomara.
Benzo.
Calchondylus.
Viretus.
Hiſt. Eccleſ. Gallica.
Matthiolus.
Bodinus.
Popelinerius.

IOAN-

IOANNIS LERII
IN HISTORIAM SVAM
PRÆFATIO.

ANte quam Historiam meæ Navigationis in Brasiliam Americæ Provinciam exordiar, pauca quædam de meo instituto dicenda esse duxi.

Religionem inter ea quæ diligenti obseruatione digna censentur, primum obtinere locum nemo vnquam negauit. Hinc fit vt (quamvis fusius quænam à Barbaris colatur huius libri cap. 16. sim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur necesse: præsertim cum narrationis initium à quæstione fecerim quam satis suspicere (meo quidem iudicio) non possum, nedum vt à me solvatur. Video igitur eos, qui optime ex sensu à natura indito de his rebus senserunt, dixisse quidem, notionem illam, quod à supremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturalicer infixam esse, vt avelli nullo modo posit. Itaque quamvis in cultus divini ratione controversiæ non paucæ exortæ sint, fundamentum tamen hoc convelli non posse, hominem instinctu quodam a natura indito eo pertrahi vt religionem aliquam, seu vera illa sit seu falsa, profiteatur. Attamen istis sapienter determinatis non dißimularunt, vbi ad illud ventum est, quo propensius humanum fertur ingenium, in negotio religionis illud frequenter vsu venire, quod ait Poeta:

----Sua cuique fit dira cupido.

Quæ duo, vt Barbaris nostris applicemus, constat eos, homines cum sint, notione hac omnibus communi præditos esse, homine aliquid esse maius à quo bonum malumque pendeat, tale saltem quale sibi fingunt. Quo referri debet cultus ille quem Caraibibus *suis exhibent, à quibus statis temporibus bonum malumve omen sibi adferri credunt. Summum autem bonum in hostium vltione fortiter persequenda (quod olim Romanis, hodie etiam Turcis vsu venit) ponunt. Cultus vero ille, qui apud alios populos Religionis nomen obtinet, apud eos locum nullum habere dici potest: Quin & illud addi, (si quæ gens in toto orbe terrarum) sine Deo vitam hanc transigere. Attamen hac in parte minus fortasse sunt damnandi, quod & miseriam suam excæcationemque aliquatenus agnoscunt, (quamvis nec pœnitentiam agunt, nec remedio vtuntur oblato) suamque mentem non dißimalant.*

Ad reliqua quod attinet, summæ capitum, quas ad libri initium apposuimus, quid in toto historiæ progressu tractetur, satis indicant.

Ceterum non me latet, quod vulgo dici solet: Senes, eosque qui à longinquis peregrinationibus sunt reduces, quod nemo sit qui obsistat, non raro mentiendi licentiam sibi arrogare. Ego vero testor me, qui & mendacia & mendaces odi, si qui sint, qui fidem adhiberi nolint multis sane ante hæc tempora inauditis, quæ à nobis commemorantur, non eo esse animo, quo in rem præsentem veniant, ut ad ea loca deducam. Nec magis commovebor istis, quam adhuc commotus sum, postquam mihi renuntiatum est non deesse, qui fidem iis non haberent, quæ à nobis de horrenda illa fame Sancerrana sunt scripta, quam ausim affirmare minus asperam, quamvis diuturniorem, ea fuisse quam in mediis vndis remigrantes perpeßi sumus. Enimvero si isti de quibus sit sermo, fidem iis derogare non verentur, quæ in ipsius Galliæ veluti meditullio, plus 500. testibus superstitibus contigerunt, quidni de iis dubitent, quæ in remotißimis regionibus visa sunt; maioribus vero nostris inaudita, ita vt non nisi experientia ipsa hominum animis insidere possint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam transportatus sum, quæ & incolarum vivendi ratione, & animantium forma, ipsaque adeo terræ fœtura à nostris Europæis, Asiaticis, & Africanis prorsus alienis respectu nostri novus Orbis merito dici potest, opinionem abiecisse, quam de Plinio nonnullisque aliis indueram. Vidi enim permulta non minus prodigiosa, quam quæ in eorum scriptis fide indigna censentur. Siquidem ea quæ oculis cernuntur penitus animum penetrant. Ad genus orationis quod attinet, iam ante, tenuitatem meam probe mihi perspectam esse testatus sum. Non dubito autem, quin multorum iudicio phrasibus non sim vsus tum ad rem nauticam, tum alias satis accommodatis. Illis itaque satisfactum non esse certo scio: præsertim vero Gallis nostris, quorum aures delicatißimæ, nil nisi tersum sermonibusque novis ornatum admittunt. At vero multo minus iis placebimus, qui libros omnes vt pueriles & steriles damnant, nisi aliunde desumptis historiis luxurient: Quamvis enim ad ea quæ tractavi multas accommodare facile mihi erat, tamen excepta Gomaræ Ind. Occid. historia, qua ob rerum multarum cum his nostris affinitatem non raro sum vsus, vix vllas in medium afferre contigit: nisi quod postrema hac editione nonnulla memoratu digna addidi. Ac sane (quantum mihi cernere datur) historia quæ proprio suo argumento ornatur; repudiatis aliarum veluti alienis plumis, legentium animos à proposito minus removet, efficit vt auctoris scopum lectores facilius poßint assequi. Præterea ab iis quæro, qui commentarios istius ætatis legunt, annon tædium parit, allegatio illa sententiarum prope infinita quantumvis ad rem accommodatarum?

Ne

*Ne autem mihi quis obiiciat, quod Theuetum & alios reprehendens, in eandem tamen incurrā reprehensionem: Si quis est, inquam, qui improbet (quasi arrogantius dicta) quod vbi de vita & moribus Barbarorum verba facio, frequenter has vsurpem formulas, vidi, interfui, accidit mihi, atque alia eiusdem generis: Respondeo, res illas ad meum ipsius argumentum pertinere: deinde res designare non rumoribus auditas, sed & oculis ipsis & experientia confirmatas, imo ausim dicere à nemine alio vsquam obseruatas, multo minus memoriæ proditas. * Quod non de vniuersa America dictum velim, sed de illa plaga quam per annum incolui, nimirum sub tropico Capricorni apud Barbaros Americanos, quos* Tououpinambaultios *appellant. Denique fidem do iis qui veritatem simplici sermone prolatam mendacio verborum exquisito ornatu fucato præferunt, fore vt ea quæ à me sunt in hac historia tractata verissima esse comperiant; quinetiam nonnulla esse, quæ quod maioribus nostris fuerunt ignota, admiratione digna sint iudicanda. Deum orbis & tot præstantissimarum rerum conditorem & conseruatorem oro, vt meum hoc opusculum ad nominis ipsius gloriam cedat. Amen.*

* Io. Stadius Hessus Brasilianam Historiam scripsit 1555 & 1557. edidit: sed vernaculo sermone, integro anno antequā tu isthinc redires.

Histo-

HISTORIA NAVIGATIONIS IN BRASILIAM AMERICÆ PROVINCIAM, A IOANNE LERIO BVRGVNDO SVSCEPTÆ.

CAPVT I.

Auctoris scopus.

QVONIAM, quæ sit amœnitas, amplitudo, & vbertas, Quartæ Orbis terrarum sectionis, quæ *America* vulgo dicitur, cuius pars *Brasilia*; quibusq; cingatur insulis, & regionibus antiquis penitus ignotis contineatur: quam multis item petita nauigationibus, annis ab hinc octoginta, ex quo primum innotuit: plerique nostra memoria Cosmographi, in explicandisque rebus gestis versati homines docuerunt.

Illo itaque omni argumento longe lateque diffuso liberati, hac Historia duntaxat ea complecti decreuimus, quæ inter eundum & redeundum, & apud feros *Americanos*, quibuscum circiter annum viximus, experiendo ac obseruando, visu audituque, percepimus. Quod vt planius exponam, ab initio quænam fuerit hæc adeo longinqua difficilisque expeditio, explicandum.

CAPVT II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occursus nauium & expugnatio: tempestates, littoraque & insulæ primum obuiæ.

CVM *Boisius Villagagnonis* nepos, qui ante *Iuliobonam* aduenerat, à pecunia regia tribus instructis nauibus prouisaque re frumentaria, pro imperio iuberet: 13. Calend. Decembr. anni 1556. in naues conscendimus. Ipse Boisius, ex nauibus vna, quæ *Roberga* minor appellabatur, octoginta nautis militibusque occupata, legati nomen imperiumque habuit. Alteram, duce *Mario, Robergæ* maioris titulum præferentem, gubernatore autem *Ioanne Humberto Hareflorienſi*, vt res ipsa docuit, experientia in nauigando singulari,

1556.
Boisius classi præficitur.

lari, centū & viginti mortalibus, quo in numero censebar, attribuit. Tertia quæ *Rosea*, centurionis nomine vocabatur, annumeratis sex puerulis, ad linguam *Americanorum* addiscendam, transportandis: quinq; autem, vna cum moderatrice, virginibus (quæ primum è Gallia mulieres, magna Barbarorum admiratione, qui tantum nudas ante vidissent, in *Brasiliam* delatæ sunt) nonaginta circiter hominibus completa est.

E portu naues soluunt.

Eo die ipso, cum è portu solueremus, tormentorum strepitus atque tympanorum, buccinarumque soni, ceteraque eiusmodi, quæ nauibus in expeditionem euntibus solemnia esse consueuere, circa meridiem audita sunt. Primum in mari *Cauxio*, duobus à portu salutari millibus, anchoræ iactæ, quo in loco vt assolet, nautis militibusq; recognitis, & profectione imperata: eius nauis quam conscenderam funis anchorarius abrumpitur, anchoraque labore maximo recuperata, profectio in crastinum indicta est.

Itaque

Itaq; 12. Cal. Decembr. è terra prouectis, & Britanniam minorem sub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempestate coorta: pleriq; metu & nauseâ vehementer conflictati, præcipuè qui mare nunquam viderant, singulis se momentis absorbendos esse cogitabant. Resq; profectò est admiratione dignissima, nauem è ligno quantumuis magnā atq; firmam Oceani vim pati posse. Nam vt è crassissimis trabibus naues fiant, arcteq; fibulis vinciantur: quemadmodum qua erā delatus, circiter centum pedes in longitudinē, in latitudinē vero viginti patebat: quęnam est cum altissimo latissimoq; Occidentali Oceano, magnitudinis tantulę collatio? Qua de causa cum nauigandi artē vniuersam, tum sigillatim acum nauticam, ad moderādos cursus maritimos excogitatam, nemo satis vnquam laudauerit: quam tamen iam ab annis ducentis & quinquaginta esse in vsu, quidam memorię prodidere. Igitur, cum dies tredecim magnis difficultatibus, nobis esset nauigatum, Deo fauente, tranquillitas reddita est.

Nauigationis, acusque adeo maritima præstantia.

Consequenti post die Dominico, duabus onerariis nauibus *Britannicis* ex *Hispania* redeuntibus occurrimus: parumque abfuit, quin nautę nostri, cum esse quę eripere possent, intellexissent, eas penitus expilarent. Quemadmodum enim demonstraui, tormentis ceteroque omni apparatu bellico instructi confidebant, neque si infirmioribus occurrissent, ab iniuria facile temperabant.

Et quoniam in hunc sermonem incidimus, quę nautarum sit rapacitas, hoc primo nauium occursu declarare visum est. Qui enim robore & armis præstant, quod etiam in continente nimium sępe accidit, reliquos prædę habent. Asserunt tamen, cum vela obuios contrahere iubent, se iādiu tempestate aut malacia terram non attigisse, rebus egere omnibus, orantque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne scilicet onere pessum eant, præstantissima quæque extorquent. Obiicientibus (quod sæpe nobis erat vsitatum) prætextus rapinarum, iniquissimum esse, hostes iuxta sociosq; prædari: solennia terrestribus etiam copiis verba reponunt, *Mori belli accidere, sibi vt quisque prouideat.*

Nautarum rapacitas.

Addam, quod exemplis postea comprobabitur, cum *Hispani Lusitanique* se *Brasiliam* adiisse primos, omnemq; adeo continentem, quæ à *freto Magellanico*, qui meridiem versus quinquaginta gradibus extenditur ad Peruviam citraque Æquinoctialem lineam, glorientur: eaque de causa possidere affirment: *Gallos* vero se in iure suo interpellare: si mari vincant, crudelissimè interficiunt, in eamque feritatem aliquando deuenêre, cutem vt viuentibus detraherēt, deterrimove genere mortis afficerent. *Galli* contra, se *Americæ* participes esse demonstrant: neque ab *Hispanis Lusitanisque* vinci facile patiuntur, seque acerrimè tuentes par pari hostibus referunt, qui eadem certè classe manum conferere non audent.

Crudelitas Hispanorū in Gallos.

Vt ad nos redeam, iterum tempestate coorta, sex septemve dies mare adeo intumuit, pleriq; vt fluctus non tantum foros superarent; verum etiam, cum eius rei periculum faceremus, de qua Psal. 107. meminit, sensibus pene orbati, ebriorum more vacillaremus: nauis autem ita fluctuabat,

Mire Deus mari pro arbitrio imperat.

vt nemo ex nautis ſtare poſſet. Vt eodéq; Pſal. continetur, cum ſupra montes aquarum altiſſimos, maximeq; timendos erecti, è veſtigio infra profundiſſimos hiatus demerſi, tamen inter tot fata conſeruamur: ſentimus profecto admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaque cum periculo tam ſint affines, qui nauigant: Poeta, qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta ſunt, eos à morte ſeparat, videtur, quam par ſit, longius ſeiungere. cuius, quod ſint elegantiſſimi, verſus adſcribere viſum eſt.

Iuuen. Sat. 12.

I nunc, et ventis animam committe, doloſo
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſsima tæda.

Tempeſtate ſedata, cum Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum ſecundum excitaſſet, ad mare *Hiſpanum* peruenimus, Noniſque Decemb. obiectum habuimus *promontorium Sacrum.* quo in loco, *Hibernica* naui obuiam facta, arte, de qua paulo ante diximus, noſtri epibatæ vſi, ſex ſeptemve *Hiſpanienſis* vini dolia, ficus, malaque *Aurantia* exportarunt.

Sacrũ Promontorium.

Septimo poſt die ad tres inſulas delati ſumus ex *Fortunatis*: has qui è *Neuſtria* nauigant, *Gratioſam*, & *Lancilotam*, & *Forteuenturam* nominant, antiquis autem appellabantur, *Aproſitus et Iunonia, Ombrioſque*: ſeptemque numero ſunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hiſpani occupant. Et quamuis in orbe deſcribendo quidam *Fortunatas* inſulas ſub vndecimo citra Æquatorem gradu collocent: cum me præſente, Aſtrolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad viceſimum octauum Arcticum verſus ſitas eſſe: idcirco fatēdum eſt, ſuo aliorumq; periculo, decem & ſeptē gradibus, iſtiuſmodi Coſmographos aberrare, quib. eas inſulas à nobis remouent lõgius.

Fortunæ Inſulæ.

Ingens error Coſmographorum.

Hîc ſcaphis eductis, viginti ex noſtris bene armati, ad populandumq; progredientes, conſpecti ab Hiſpanis, & repulſi, fuga naues petiere. Attamen cum ſe in omnes partes conuerterent, nauigiolo piſcatorio metu ab ſuis derelicto facti obuiam, cum maximam vim marinorum canum, circinorumq; nauticorum abſtulere, nihilque omnino, ne velis quidem exceptis, reliquere; tum quod de Hiſpanis peius mereri non poſſent, quos vlciſci percupiebant, ſcapham vna cum lintre ſecuribus depreſſerunt.

Dum tres dies ob malaciam prope *Fortunatas* inſulas cõmoramur, hamis retibuſq; ingentē piſcium copiam cepimus: ideoq; veriti, quod aqua dulcis nõ ſuppetebat, ne ſiti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Erant autē *canes marini, Auratæ*, piſceſq; alii, quorum ignorabamus nomina, erant etiam *Trichides*, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilo minus lata eſt) cohærere videatur; capite autem galeæ criſtatæ perſimili, ſatis prodigioſæ. Decimo ſeptimo Cal. Ian. mari tertio intumeſcente, ſcapham quæ vni ex nauibus adhærebat, fluctus tam cito compleuit; vt peſſum iret: vixq; duo nautæ, qui aſſeruabant, demiſſis è naui funibus periculum effugerent. Illud etiam commemorandum videtur quod accidit; tempeſtate dies quatuor deſæuiente, coquus quidam laridum in cado ligneo macerans, fluctu ſupra foros elato, cum cibum in mare longè proiectum amiſiſſet; fluctus alter oppoſitus eundem in locum vi magna

Trichides prodigioſæ.

Admirabilis fluctuum reciprocatio.

gna retulit, neque cadum ſubuertit, vereque prandium reſtituit, quod vt aiunt, præter caſam fugerat.

Ad 15. Cal. Ian. die Veneris *Canariã* quandam in conſpectu habuimus. *Canaria.* conſequenti autem Dominico propiùs factis, erat cõſtitutum ibi cõmeatum expedire, aduerſo tamen vento inſulam non tenuimus. Hæc amœna eſt admodum, quam incolunt *Hiſpani*, gignitq; ſaccharum in arundinibus, & vina præſtantiſſima. Ceterum tanta eſt altitudine, vt LX. paſſuum millibus interiectis conſpici poſſit. A quibuſdam *Teneriffe* dicitur, opinantibus antiquorum *Atlantem* eſſe, à quo mare vocatur *Atlanticum*. Alii contra, autumant duas eſſe inſulas, Canariam & Taneriffen: quæ lis, quod ad me attinet, manebit ſub iudice.

Eo die ipſo ſumus conſpicati *myroparonem Luſitanum*: qui cum neque fugere poſſet, quod vento ferebatur aduerſo, neque armis confideret; contractis de more velis, *Boiſio* ſe tradit in manus. *Myoparonis deditio.* Nec morati centuriones, vt qui iam diu decreuiſſent, ſuæ claſſi nauem adiungere, quam *Hiſpanis Luſitaniſve* ſperabant ſe erepturos; in myoparonem, ne aufugere poſſet, quoſdam ex ſuis imponunt. Veruntamen, cum neſcio quibus de cauſis, *Luſitano* gratificari vellent, ſi confeſtim myoparonem alterum inueniſſet adduxiſſetque, quem eripuiſſent redditum iri promiſere. Ille, vt qui ſibi melius eſſe vellet, quàm alteri, accepta, vt poſtularat, vna cum armis ſcapha, viginti autem ex noſtris, cum quibuſdam ex militibus ſuis; prædonis more, piraticam enim, vt opinor, factitabat, vt de improuiſo fortunam experiretur, longè claſſem contendit anteuertere.

Tum legebamus oram *Africæ*, à *Mauritanis* occupatam, ab ea fere *Mauritania* diſiuncti quatuor millia paſſuum; eſtque, vt à multis tunc fuit obſeruatum, terra valde plana, humiliſq; adeo, vt quantum oculi valebant, montibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiores, ita vt breui ſubmergẽda crederetur, nauibuſq; ſuperanda. *Africa Terra plana & humilis.* Et quamuis, oculo iudice, ſe ad hũc modum res habeat in omnibus fere littoribus, tamen cum illuſtrius appareret hoc in littore: cum tantam ego planitiem, quæ vallis habere poterat: contra, mare tranquilliſſimum, quod altiſſimi montis effigiem præferebat, intuerer: memoria repetens, quæ hac de re ſacra docent literæ: illud excellentiſſimum Dei opus, magna cum admiratione contemplabar. *Iob. 38. 3. 10 11. Pſal. 104. 9.*

Vt ad piratam redeã, qui, vt diximus, ſcapha erat antegreſſus, ad 8. Cal. Ian. quo die natus eſt *Chriſtus*, in *Liburnicam* incidit, quam tormentis petere viq; retinere contendit, & ad nos adducere. Quæ res valde noſtris cẽturionibus placuit. *Myoparonis expugnatio.* nauis enim erat eximia, & plena ſale candido: quam, vt decreuerant, in *Braſiliam* ad *Villagagnonem* deduxere. At in fide *Luſitanis* præſtanda, de reſtituendo myoparone, crudeles adeo extitere; vt *Hiſpanis & Luſitanis* in vnum idemque nauigium coniectis, ne fruſto quidem nautici panis relicto, velis dilaceratis, ſcapha etiam ablata, qua deſtituti terram tenere non poſſent: mitiore conſilio vſi eſſe viderentur, miſeros ſi depreſſiſſent, quam ſi ita dimiſiſſent. *Nautarum crudelitas.* Nam niſi aliunde ſcapha laborantibus opitulata ſit, certum eſt, aut naufragio tandem, aut fame periiſſe.

Duarũ nauium deditio.

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: longè ſumus in altum prouecti, ſecundo flante Vulturno. Ne autem lectori faſtidium pariam, ſi tot naues expugnatas, ſigillatim commemorem: craſtino tertioque poſt die, cum reſiſteret nemo, duas in poteſtatem redegimus. Cum *Liburnicam*, quæ prius occurrit, epibatæ noſtri, præcipue qui myoparonem *Hiſpanicum* aſcenderant, prædæ habere cuperent: eaque de cauſa eſſent minoribus tormentis aggreſſi: ducibus tamen vltro citroque colloquutis, ab iniuria temperarunt. Ex *Hiſpanienſi* altera, vinum, panis nauticus, aliaque cibaria direpta. Nullius tamen rei iacturam magis conquerebatur *Hiſpanus*, quam gallinæ. hanc aiebat, cum procelloſo mari ponere non intermitteret, ouum ſibi quotidie in naui ſufficere.

Hiſpanus mæret ob amiſſam gallinam, quã Galli rapuerant.

Die dominico, qui proxime ſequutus eſt: cum is, qui ſpeculabatur, ſignum de more dediſſet, animaduerſis quinque nauibus (de quarum magnitudine atque forma diiudicare nequiuimus) nautæ noſtri (quibus fortaſſe non ſum placiturus, eorum virtutibus prædicandis) expediti & ante victoriam pæana concinentes, ſe conſequi poſſe arbitrabantur. Sed cum nos aduerſo, illi ſecundo vento delati, velis, vt aiunt, remiſque fugerent: quamuis, magno ne claſſis euerteretur periculo, multa vndique faceremus, ad prædandumque milites incumberent: fruſtra defatigati manum conſerere non potuerunt.

Ne quis autem, quæ commemoraui hactenus, falſitatis accuſet: nos videlicet, cum *Braſiliam* peteremus, mare infeſtum habuiſſe: obnoxiis aut fuga ſaluti conſulentibus aut vela dimittentibus: affirmabo, tribus omnino nauibus, quæ tormentis erant inſtructiſſimæ, adeo vt quæ me accepiſſet, maiora octodecim ex ære tormenta, minora è ferro plus triginta ſuſtineret, nautas militeſque decreuiſſe, vt qui omnes fere eſſent Neuſtrii (gens in naumachiis omnium quæ Occidentem verſus nauigans, bellicoſiſſima,) ſi *Luſitanicæ* claſſi occurriſſent, confligere, magna ſpe victoriæ. Animoſum certe conſilium. ſi ab his res geſtas memoriæ proditas, nominatimque ab *Oſorio* repetamus, quantum armis *Luſitani* excelluerint, quas nationes, quamque varias deuicerint: cum & bello contra *Mauritanos in Africa* contenderent, & Orientem verſus contra *Indos* dimicarent: opponi tamen poſſet *Gallos* Barbaris dexteritate præſtare (ex quibus cum initio peterentur, extitere qui aluearibus apum in hoſtes coniectis ſe defenderent) neque ſine ſanguine & ſudore tam fortes viros vnquam poſſe ſuperari.

Neuſtrij in naumachiis excellunt.

Oſor. in Hiſt. Luſ. lib. 8. & 9.

CAPVT

Capvt III.

Bonitæ, Albacoræ, Aurataque, & sues marini, piscesque volatiles, aliique, quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona Torrida.

Ex illo tempore, tranquillitate vsi ventoq; accommodatissimo, ad tertium fere gradum citra Æquinoctialem peruenimus, ibi maximā *suum marinorum* copiam & *auratarum*, eorumq; piscium cepimus, quos *Albacoras* & *Bonitas*, qui è Neustria nauigant, appellare consueuere: ex aliisq; generibus quā plurimos. Quo in numero erant & *piscium volantium*, de quibus, cum nautæ mentionem facerent, existimabam nobis imponere velle: donec ita se rem habere comprobauit experientia. Tum è mari emergere, & sublime volando gregatim petere pisces vidimus, in morem alaudarum sturnorumque: volatus vero altitudine hastam æquabat, longitudine centum

Pisces volantes.

centum passus. Sæpenumero ad malum nauium impingentes cadebant, & manu facile capiebantur. Piscis est, vt eundo & redeundo animaduerti multoties, haleci valde similis: paulo tamen & longior & rotundior: habetq; sub gutture paleolam, alis ad modum vespertilionis toto corpore contextis porrectisque; sapore autem suauissimo & probatissimo. Ceterum, quoniam huius generis nullum citra *Tropicum Cancri* videram, primo existimabam quod calore gauderent, sub *Torrida Zona* degere, in neutramque partem *Polos* versus excedere. Sed cum quidam scripserit marinas hirundines, prope *Magellanicum fretum* videri: quas opinor easdem esse, rem in medio relinquere visum est.* Obseruaui etiam istiusmodi pisces nusquam tuto agere posse. Nam cum in mari degunt, *Albacoras* prædonesque alios è piscibus habent inimicissimos: si subuolando periculum effugere tentant, aues sunt marinæ, à quibus capti vorantur.

** Sed in mediterraneo sæpe capiuntur: consule Rondeletii lib. De Piscib.*

Aues marinæ.

Dicendum quoq; aliquid videtur de his auibus, quæ prædam è mari pro victu habent. Hæ sunt adeo cicures, vt supra foros funesq; nauiũ sidentes capi se manu patiantur, quarum certissima, vt qui de iis gustauerim, penitusque cognouerim, hæc est descriptio: pluma sunt, vt accipitres, leucophæata; magnitudine cornicum esse videntur, nudati paulo plus carnis habent passere: vt mirum sit corpore tam paruo capere posse, atq; in vsum vertere pisces multo se maiores, atq; crassiores. Deniq; vno sunt intestino, pedibusq; planis, vt anates.

Bonita pisci.

Quod ad ceteros pisces attinet, de quibus paulo ante diximus: *Bonita* nulli sapore cedit, *Cyprinis* communibus assimilis, cum squamis tamen careat: illas maximo vidi numero, circiter quadraginta dies, quibus fere nostris nauibus adhæserunt, idque accidere verisimile est, quod pice naues vnctæ sint.

Albacoræ.

Albacoræ autem à *Bonitis* forma non admodum alienæ, tamen cum & viderim, & comederim *Albacoras*, quinque pedum longitudine, crassitudine corporis humani, quod ad earum magnitudinem, nulla esse potest cum *Bonitis* collatio. Deinde cum nullo modo sint *Albacoræ* viscosæ, sed carne vt salar friabili, nullis aculeis, paucis visceribus, inter pisces optimos sunt annumerandæ. Et quamuis quæ ad condiendam *Albacoram*, necessaria videbantur, præsto non essent (vt accidit peregre nauigantibus) ideoque sale contenti, latis orbibus, igne tostam ederemus: tantillo tamen apparatu erat nobis gratissima. Quamobrem si Cupidiariorum natio, quæ mare tentare non audet, nihiloque secius (vt de fele vulgo dicitur) siccis pedibus, abligurire pisces percupit; *Albacoram* in continenti tam facile mercaretur, quam reliqua genera; ecquid dubitatis quin vna cum pisce digitos sæpe circumlamberet? vt enim dixi de hirundinibus marinis, cum *Albacoræ* degant inter *Tropicos*, in altoque mari versentur, non ita littoribus appropinquant, vt à piscatoribus integræ ad nos peruenire possint. Quod vero ad *Africanos* attinet, qui mare ad Orientem accolunt, Peruiososque qui Occidentem versus, tum & *Albacoras* facile piscari: tum incorrupte suis apponere credibile est.

Aurata,

Aurata, quæ meo iudicio ita vocatur, quod in aqua luteo esse colore videatur, & auro quam simillima, figura *Salmoni* proxima est; differt tamen dorso depressiore. expertus ita pronuntio; *Auratam* non tantum ceteris, de quibus mentionem fecimus, bonitate præstare: verum etiam nego, in mari fluminibusque quicquam inueniri posse suauius. *Aurata.*

Suum autem *marinorum* duo sunt genera, vnum rostro acuto, vt anseres, alterum tam obtuso, vt cū è mari attollitur, sphæra esse videatur. Idcirco ab ea similitudine, quæ est illi cum cucullatis, capita monachorum appellabamus. Ex iis animaduerti longos circiter senûm pedum, cauda lata, bifidaque, in capite omnibus erat foramen, quo spiritum ducere, & vndam vibrare solebant. Cum incipit mare commoueri, super aquam eminentes, præcipuè nocte tempestate conflictati, virides apparent, viridemq; reddunt maris effigiem. præterea in morem suum terrestrium, alte anhelant stertuntque. Quamobrem nautæ illos vagari & respirare conspicati, tempestatem certissimè præsagiunt, quod & sæpe sum expertus. Et quamuis, cum tranquillitas esset, pelago modo crispante vndiq; suum marinorum circumiecta multitudine, quoad perspici posset, totum mare illis cōstratum videretur: tamen cum non tam faciles captu essent, quàm pisces reliqui esse consueuissent, prout collibuisset in promptu non erāt. Itaq; vt lectori satisfaciam cumulatius, qua tandem arte capiātur, explicabo. Qui probe inter eos piscandi modum callet, conspicatus è prora, harpagonemque ferreum manu tenens longurio reuinctum longo crassoque vt hasta dimidiata: qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum: gregatim accedentibus, quem ferire posit, eligens, tanta vi harpagonem iaculatur, vt si recte percutiat, ferro sus adunco teneatur: tum relaxato fune, quoad fieri potest, dum se dolore saucius in omnes partes conuertit, ferroque magis induit, sanguis eum paulatim viresque deficiunt. Nec morati nautæ ceteri, manu ferrea, quæ & ipsa longurio adhæret, captum in nauem pertrahunt. Hac ratione viginti quinque in itinere cepimus. *Sues marini.* *Ingens suum marinorum copia.* *Modus piscandi sues marinos.*

Quoad intestina, si vt porco, ita & sui marino quatuor tanquam pernæ demantur diuidaturq; & visceribus spina etiam dorsi, costisq; ablatis eundem in modum pendeat, hic illi valde similis erit. Iecur eodem sapore. Caro tamen recens dulcior & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi, pollicis crassitudinem non excedebat, nullamq; puto inueniri, quæ duos superet digitos. Itaque, ne nobis amplius imponat id, quod *Lutetiæ* alibique laridum quadragesimæ piscatores appellant, suisq; marini pinguedinem esse arbitrantur: nam ea cum plus quatuor digitum crassitudine pateat, *Balæna* censenda est. Ceterum quoniam in quarundam aluo, quas venati sumus, paruuli sunt reperti, quos vt lactentes assos apponebamus, nulla contrariæ opinionis habita ratione, magis existimo sues marinas vt scrophas, viuos quam oua parere. Qua de re si accuser, ad arbitrium eorum qui experti sunt potius, quam qui scripta tantum legere, prouocans: vt rem diiudicare, mei non est instituti, ita nemo, quin ea quæ viderim certa esse credam, iure interdicturus est. *Suum marinorum intestina.* *Laridū porcorum marinorum quātum sit.*

Requienes.

Permultos etiam *Requienes*, vt à Neustriis appellantur, cepimus. Ii quoque mari sedato virides apparent: quibusdam longitudine quatuor pedes superantibus, crassis pro magnitudine corporis. Tamen quod eorũ caro minus probetur, necessitate compulsi & mediorũ inopia, nautæ *Requienem* attingunt. Pelle sunt aspera serrataque, capite plano atq; lato, ore patulo tanquam lupi Molossive Britannici. Cum hac de causa monstrosi sunt, tum dentibus acutissimis damnosi: quemq; semel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt: qui lauant in Oceano sibi à *Requienibus* valde timere coguntur. Nec cum essent educti supra foros nauium, quod sæpe accidit hamis è ferro digitali crassitudine, minus ab iis cauendum erat quam à feris canibus. Quapropter cum neq; capti, neq; liberi ab iniuria temperarent, parumq; ad vescendum accommodati censerentur: quos eramus piscati lancinantes, atque cruciantes, vt damnosis animantibus dignum erat, claua ferrea mactabamus. Decisis aliquando branchiis, doliiq; circulo per caudam traiecto, in mare proiiciebamus: tum se ipsi iactantes quod diu non mergebantur, ingenti nos voluptate perfundebant.

Requienes damnosi.

Marina testudines. Plin. lib. 9. cap. 10.

Ceterum etsi sub *Zona Torrida* non sint ea magnitudine testudines, qua in *Rubro Indicove* mari *Plinius* esse dicit, vt singularum superficies contegendis habitabilibus casis, parandisq; cymbis accommodentur: tamẽ cum tantæ ibi existant, vt parum sit credibile, breuiter attingere visum est. Proponam igitur specimen, quo de magnitudine lector iudicare poterit, vnã videlicet in naui *Boisiana* captam, adeo grandem extitisse, vt octoginta hominibus quos nauis acceperat, more nautico prandentibus, largè suffecerit: superior testa ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iusta crassitudine centurioni *Mario* ad clypeum data est. carne tamen proximè ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectæ, tostæq; eodem sapore videantur. Hic quoq; vt animaduerti, earum est piscatus. Tranquillo mari, alias enim raro apparent, in summa pelagi euectis, sol testam accendit, vt pati non possint: itaq; se inuertunt ad temperandum calorem, diuque in gyrum versant: hoc cõspicati manu ferrea commissuræ testarum impacta, vi magna nautæ quatuor aut quinque connitentes, in phaselum pertrahunt.

Modus piscandi marinas testudines.

Hæc habui de testudinibus breuiter explicanda & aliis piscibus: postea mentio fiet de *Delphinibus*, atq; etiam *Balænis*, pluribusque *Cetaceis*.

CAPVT IV.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinuimus.

Ventorum inconstãtia circa Æquatorem.

VT de nauigatione absoluã, tribus aut quatuor citra Æquinoctialem lineã gradibus, vento destituti, tempestate aduersa non modo vsi sumus, pluuia malaciaq; inuicẽ succedentibus, verũ etiã (vt nauigatio difficilis atq; periculosa est circa Æquatorem) obseruaui ventorum inconstantia sæpe accidisse, vt tribus nostris coniunctim hęrẽtibus nauigiis,

uigiis,vnumquodq; ſubito peculiari flatu raperetur, figuramq; trianguli Orientem Occidentemq; verſus & Septẽtrionem delata efficerent: nulla nautarũ induſtria prohibente. Illa ventorũ conflictatio erat momẽtanea, erumpebantq; vortices,qui & ſubito curſum remorabantur, & è veſtigio vela tam impotẽter inflabant, vt mirum ſit nauem non inuertiſſe millies.

Præterea quę ſub Æquinoctiali circulo decidit pluuia,fœda contagioſaq; eſt,vt ſi collapſa corpus attigerit,enaſcantur puſtulæ,veſteſq;maculẽtur.Sol autem mire feruet,qua de cauſa caloribus preſſi maximis, ingenti quoq; ſiti laborabamus:quod aqua dulcis,poculentave alia (ſi prandioli tempus demas & cœnulæ)nos omnino deficeret. Vnde accidebat, quod mihi vſu veniſſe memini,halitu conſumpto,vt hora plus obmuteſcerem. Hac neceſſitate compulſi nautæ,nihil magis habẽt in votis, quam vt aqua ſalſa cum dulci commutetur.Si quis opponat(repudiato in vndis pereunte ſiti *Tantalo*) fieri poſſe vt aqua marina bibatur, aut humectando ſaltem palato inſeruiat:reſpondeo,nullis omnino remediis aquę ſalſæ per ceram colandæ,aliterve deſtillandæ(pręterea quũ fluctuationes nauiũ inſtituendis fornacibus, lageniſque conſeruandis minime conueniant) effectum eſſe,niſi quis vellet, ſimul atque ori admouiſſet, ipſa etiam euomere viſcera,vt ea deguſtationi accommodaretur,& potui multo minus. Attamen vitro infuſa ſplendore & puritate nulli cedit.Poſtremo aqua marina (quod & ſum admiratus & Philoſophis examinandum relinquo) ſi lardum,halecem,aliave carnium & piſcium genera valde ſalita temperes, & magis dulcia fient,& citius quam ſi fontana.

Pluuia fœda & contagioſa.

Aeſtus maximus.

Nautarum deſiderium.

Aqua marina minime potabilis.

Vt vnde ſum digreſſus eo redeam,faſtigium noſtræ, ſub Zona Torrida,miſeriæ fuit, quod maximis & continuis imbribus ad carinam vſque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamen vtebamur admodum exiguo,vermes vna cum pane(tot inerãt enim,quot micæ) nihil abominati,ne ſiti conficeremur,edebamus: vitiata quoque aqua dulci oppletaque vermibus cum è vaſis effunderetur, ſtomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenere poculum,altera ob fœtorem nares comprimere cogebantur.

Nauticus panis corruptus.

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatiſſimi ? calorem exiguum ferre non poteſtis, tunicaque interiori commutata, bene terſi opaco in conclaui & ſplendido, cathedra lectulove impoſiti, otium agitis? vobis cordi non eſt ad menſam accumbere, ſi lances nitidiſſimæ, vitra bene lota, candidiora niue ipſa mantilia, dapes conquiſitiſſimæ apparatiſſimæque, vinum deeſt Smaragdo clarius ? Vultis nauigare vt ad hunc modum vitam traducatis ? vt auctor vobis nequaquam ſum futurus,eaq; de re minus cogitabitis,cum quid in reditu acciderit audietis: ita cum de mari mentio incidit,& nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum ſapitis,quodq; multo eſt deterius, ex eorũ fabulis,qui mare nunquam viderint, vt elato ſupercilio Mineruam non doceretis:hoc eſt vt interpretor,iis paulului cederetis, qui tot incõmoda perferendo ea ſunt experti, quæ nullo certe modo in animum irrepunt, niſi periculum ipſe feceris.

Aduerſus delicatos inuehitur.

Gubernator nauis egregius sine literis.

Addam cum ea quæ ante commemoraui de varietate ventorum atque tempestatum, imbribus fœtidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter fiunt, præsertim sub Æquatore: vidisse me *Ioannem Meunium Hareflorienſem*, ex noſtris gubernatoribus, qui cum literas neſciret, cognoſcendo Aſtrolabio, chartiſq; nauticis, & *Baculi Iacob* aſſecutus eſt tantam nauigandi peritiam, vt ſæpenumero, maximeq; cum eſſet tempeſtas, ſilentium imponeret viro bene docto, quem nominare non habeo neceſſe: cum iſte tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propoſitum eſt, quicquam detrahere de iis artibus, quæ in ſcholis docentur, & literarum monumẽtis conſeruatæ ſunt. Sed magnopere vellem, nulla vt hominum auctoritas, & ratio cum experientia contenderet.

Praxis ante Theoriam ponenda.

Veniam igitur à lectoribus efflagito, ſi in memoriam reuocans nos aqua putri, & mucido pane vixiſſe, permultaſq; rerum incommoditates perpeſſos eſſe, miſera illa conditione, cum lautis cenſorũ iſtorum dapibus comparanda, ſum ab incepto ſermone paululum digreſſus, & in eos inuectus. Accidit ſæpe ob eas de quibus ante diximus difficultates, quæ poſtea demonſtrabuntur fuſius, abſumpto omni commeatu, citra *Zonam Torridam* retro naues abiiſſe, quod *Æquatorem* ſuperare non poſſent.

Cum, hac miſeria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, triginta quinque diebus tranſmittere tentaſſemus, pridie Nou. Febr. Deo propitio, *Æquatorem* attigimus. *Æquator* autem dicitur, non tantum quod ſub hac linea dies noctibus perpetuo ſunt æquales; verum etiam quod cum Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad 5. Calen. April. & Id. Septemb. eadem toto in orbe dierum & noctium exiſtit æqualitas, ita vt qui ſub *Arctico* & *Antarctico* degunt, duobus illis demum in anno diebus lucem noctemq; participent, è veſtigio Sole ab eorum conſpectu alternatim recedente ad ſex omnino menſes.

Aequator quare dictus.

Eleuatio Poli Antarctici.

Quo igitur die mundi Zonam ſumus prætervecti, nautæ ſolemnia vſurpauere: etenim ad memoriam eius rei conſeruandam, qui nunquam ſub *Æquatore* fuerunt, eos funibus alligatos in mare demittunt: aut panniculis cacabo affricatis atro vultum inficiunt, vectoribus tamen ſe pecunia redimere licet, quod mihi contigit.

Hiſt. vniuerſ. Ind. lib. 3. c. 98. Puto dicere velle Suo, ſed Gallico more pronũciare Su.

Itaque Iapyge ſecundo delati ſumus ad quartum gradum vltra Æquinoctialem. Hic *Polus Antarcticus* primum à nobis eſt viſus (quam Neuſtrii *Stellam Su* appellabant) quibuſdam ſtellis, vt ab illo tempore animaduerti, in modum crucis depictus: ideoq; ſydus integram ſtellam *Su* nominant. Retulere, vt quidam ſcribit, qui hoc primum iter ſunt aggreſſi, albidam circa *Polum Antarcticum* nubeculam perpetuo videri, quatuorque ſtellas, crucis forma, cum tribus aliis, quæ Septentriones valde referunt. Iamdiu *Polus Arcticus* à conſpectu noſtro aberat: obiterq; dicam, non modo ſub Æquinoctiali Polum vtrumq; nõ apparere, quemadmodum pleriq; arbitrantur, ſed neutrum, niſi duobus emenſis vltra citra ve gradibus.

Sol pro Zenith.

Id. Febr. cum ſudum eſſet, Nautæq; Solis altitudinem Aſtrolabio deprehendiſſent, affirmant ad perpendiculum radiare. Idcirco, quamuis periculi

riculi faciendi gratia, pugiones, cultellos, aliaq; id genus supra foros defigeremus, nostris in celocibus eo die, meridiano præsertim tẽpore, vmbra nusquã est visa. Duodecim fere gradus prouectis, tẽpestas tres quatuorve dies aduersa extitit: paulo post è contrario tanta malacia facta est, vt interea celocibus immotis, perpetuo hic mansissemus, nisi ventus flauisset.

Toto itinere nostro nondum *Balænæ* obuiam erant factæ, tum vero prope vidimus. Quo in numero vna, quæ facilimè potuit conspici, iuxta nauim emergens, quoad se commoueret, scopulus credita est, vt metuerem, ne impacti fracta celoce periremus: obseruaui cum se in mare absconderet, ante caput exerentem, ore plus doliis aquę duobus eiecisse, demergentemque tantum excitasse fluctum, denuo vt vererer ne in gurgitem nos ad se pertraheret. Estque profectò res horrenda, vt in Psalmis, Ioboque legimus, eiusmodi monstra tam facile in Oceano ludere.

Balænæ.

Psal. 104. 26.
Iob. 40. 26.

Vidimus etiam Delphinas compluribus piscium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari subrubido esse colore putantur, ex istis vnus sexies septiesve, tanquam gratulari vellet, celocem qua eram vectus circumdedit: nos inuicem nihil non tentauimus is vt caperetur, sed cautè cum refugeret capi nunquam potuit.

Delphinas pisces alii comitantur.

Capvt V.

De primo Indiæ Occidentalis conspectu, & incolentium Barbarorum: deque iis quæ in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

INde secundo diu flante Fauonio, ad v. Cal. Mar. anno 1557. manè circiter octauã horam, in conspectu *Occidẽtalẽ Indiã* habuimus (in qua *Brasilia*,) quæ & quarta orbis sectio antiquis penitus incognita, & *America* dicitur: eius nomine, qui circiter annũ 1497. primus eam detexit. Explicare superuacaneum est, quam læti quamq; alacriter Dei egerimus gratias, tam prope intuentes continentem optatissimam, breuique adeundam. Explorato igitur, quod eramus conspicati terram esse (decipi enim facile est nubibus in aerem abeuntibus,) eo die ipso, flatu secundo, & prora in altum constituta, cum *Boisius* esset antegressus, anchoræ iactæ sunt mille passibus interiectis, à regione aspera *Huuassou* Barbaris appellata: tum educta è naui scapha & tormentis aduentu significato, vt assolent qui illas regiones adeunt, virorum mulierumq; statim manus ingens visa est stare in littore. Hi omnes (vt à quibusdam ex nostris, qui loca illa iam ante cognouerant, est animaduersum) erant natione *Margaiatium Lusitanis* confœderata, *Gallis* autem inimicissima: vt captis nulla liberationis merces soluenda esset alia, quam vt mactati concisique Barbaros saginarent. Tum quoque vidimus mense Februario (qui fere tota in Europa est frigidissimus, geluque impedit, ne quid è terra prodeat) nemora & lucos, herbasq; tam esse virides, quam sunt in *Gallia*, Maio & Iunio mensibus, quo vere perpetuo fruuntur *Brasilienses*.

Dies quo primum America nobis detecta est. 1557.

Americus Vesputius in Americam primus post Columbum nostra memoria nauigauit.

Huuassou locus asper.

Margaiates Gallis inimicissimi.

Nemora herbaq; semper virent in America.

Hostilis *Ouetacatium* atque Gallorum inter se animus, quem vtriq; ve-

hementer diſſimulabant,impedimento nõ fuit, quo minus è naucleris vnus,qui eorum linguam mediocriter nouerat, cum nautis aliquot ſcapha conſcēſa,littus peteret,vbi magna multitudine Barbari conſtiterant. Nec tamen intra teli iactum accedere,ſed vereri ne à feris hominibus capti, interfectiq; torrerentur. Ita eminus oſtendere cœperunt cultellos, ſpecula, pectines,aliaq; id genus,cum quibus ad victum pertinentia, commutare ſi vellent,petebant. Qua re à quibuſdam qui propius acceſſerant, intellecta,nec rogati pluribus,mira celeritate quæſitum excurrere. Mox redeunte Nauclero,farina quapiam ex radice,qua panis loco vtuntur *Braſilienſes*, pernæ carneſq; ex aprorum genere,aliaq; ad victum neceſſaria, fructus etiam magna copia,quales gignit regio,allati. Præterea vt&dona offerrent, & aduentum gratularentur,ſex vna comitante fœmina, Barbari ſcapham ingreſſi,ſponte ſua nos inuiſere. Quos cum primum vidiſſem, lectoribus cogitandum relinquo, quam eos ſim attentè contemplatus, de quibus etſi commodiùs & fuſiùs agendum eſt ſuo loco,hic tamen attingere obiter nõnulla decreuimus. Principio tũ viri, tum fœminæ nudi æque agunt, atque quum ex vtero prodiere,ad ornatum toto corpore atrati. Ceterum viris eſt familiare ſinciput attondere in formam coronæ monaſticæ,occipitis vero crines dimittere,quos tamen vt hi ſolent, qui apud nos alunt comam,circa collum reſecant. Ad hæc pertuſo inferiori labro viridi colore politulum lapidem capitati agenti latitudine atque craſſitudine inſertum geſtant, quo dextre foramen illud aperiunt clauduntque. Hunc ad venuſtatem vſurpant: quo tamen auulſo, & in labro inferiori, tanquam ore altero hiante apparent turpiſſimi: fœminæ labrum minime perforant,ſed vt noſtrates crinem valde ſummittunt, auriculas autem adeo traiiciunt,vt digitum accipiant: vnde candida oſſa pendere, & ſupra humeros fluctuare ſolent. Aliò reiicienda videtur eorum confutatio, qui Americanos eſſe villoſos falſò ſunt opinati. Antequam autem Barbari à nobis diſcederent,duo ſenes qui auctoritate præſtabãt,demõſtrant, illa in regione maximam eſſe vim Ligni Braſilii optimi,cui & ſecando,& exportando ſuam operam pollicentur, reſque ad victum neceſſarias: nihilque prætermittunt,quo perſuadeant, vt manere vellemus. Præterea quum aliò tendebamus, manendi ratio non erat: quòd cum inimici eſſent,& multitudine vincerent,hoc conſilio inuitabant, vt ſi terram tenuiſſemus, more ſuo, vulneribus confectos deuorarent. At cum *Margattes* tormenta, & quicquid adeo naues noſtræ aduexerant, valde eſſent admirati: neque maximis de cauſis(præcipue ne *Gallorum* periculo fieret, ſi forte illuc appellerent)in animo haberemus vim facere,ad ſuos qui expectabant in littore,veniam redeundi poſtulant. Itaque, quoniam nullus eſt apud eos pecuniæ locus,cum rebus quas attulerant, hamos, induſia,cultellos,ſpecula,idque genus quamplurima commutauimus, quæ quidem ſunt ad negotiandum apud *Braſilienſes* accommodatiſſima. Ad extremum vt quum nos adiere Barbari,pudenda liberaliter oſtenderant,ita,quum exire, & in ſcapha ſedere vellent, induſia quæ à nobis accepiſſent, ad vmbilicum vſq; colli-

Farina ex radice, aliaque Barbarorum cibaria.

Primi Barbari ab auctore viſi,& deſcripti.

Aſtutia Barbarorũ ad decipiendos Gallos.

Pecunia Barbari carent.

Vrbanitas vere Barbara.

colligentes,atque ne macularent veriti,in natibus demonstrandis nequaquam parci fuere. mira certe vrbanitas & digna quæ legatione fungatur. Nam etsi prouerbio feratur apud nos,pellem indusio esse chariorem : illi contra,excellenti erga nos magnificentia fortasse, nates aperiendo, pelli arbitrantur indusium esse præferendum.

Hoc in loco paululum immorati, quamuis noua illa cibaria primum aliena viderētur,necessitate coacti,tamē auide comedebamus. At postridie eius diei,qui Dominicus erat,sublatis anchoris, vela fecimus. Terram legentes viginti fere millibus passuum interpositis, obiectum habuimus *Castellum Lusitanorum*,quod illi *Spiritum sanctum*, Barbari *Moab* appellant. Hi celoces nostras,myoparonemque adeo conspicati,quem suis ereptum esse facile coniecerunt,tormentis vtrimque ter aut quater displosis, quod extra iactum essemus,pilæ abierunt innoxiæ.

Spiritus sanctus Castellum Lusitanorum.

Igitur littoribus appropinquante cursu continuato, plagam prætervecti sumus quam *Tapemiry* appellant: hîc qua in continentem mare influit, paruæ sunt insulæ,quique has incolunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, *Gallorum* socii fœderatique sunt.

Tapemiry.

Vlterius paulo circiter gradus viginti,habitant *Paraibæ*, quorum in regione,quemadmodum præternauigando animaduerti, tumuli eminent in caminorum figuram abeuntes.

Paraiba.

Cal. Mart. Breuia & Syrtes legimus,scopulis & lingulis intermixtas,quę loca,ne illæsæ naues pereant,maximopere nautæ solent effugere.

Breuia & Syrtes.

Ex aduerso Breuium planiciem sumus conspicati,amplitudine triginta milliarium:hanc incolunt *Ouetacates* homines adeo feri, vt neq; pacem inter se colant,& cum finitimis omnibus aduenisq; bellum gerant. Cum verò ab hostibus premuntur(à quibus tamen nunquam iugum accepere) mira pernicitate morti se eripiunt,qua & inter venandum feras ex ceruorum genere quodam assequuntur. Omnium *Brasiliensium* more, nudi penitus agunt, nihilo tamen secius ad nates vsq; comam demittunt, contra quàm reliquorum fert consuetudo,qui, vt paulo ante diximus, dicemusque postea fusius,cum sinciput attondent,tum circa collum crinem resecant. Denique efferati *Ouetacates* illi, regiunculam inuicti habitantes cruda carne vescuntur in morem canum, luporumque, lingua etiam dissident à finitimis,vt inter Occidentalis Indiæ populos immanitate ac sæuitia insignes merito censendi esse videantur. Cæterum quod nullum cum *Gallis, Hispanis, Lusitanisq;* commercium habeant,aliisque transmarinis, carent nostris omnino mercibus. Attamen, vt postea audiui à quodam interprete Neustrio,si eas finitimi cū *Ouetacatibus* cōmunicare desiderāt, hac vtuntur permutatione: *Margaias, Caraias*,aut *Tououpinambaultius*(quæ gentes sunt vicinæ)aliive Barbari,se ipsi *Ouetacati* non credentes,ostentant eminus falcem, cultellum, pectinemve, aut speculum, aut alia eiusmodi, nutuque conquirunt an permutationem velit facere. Tum si consentiat, vicissim plumas depromit, aut virides lapides, qui, vt demonstrauimus, labris includuntur, aut quædam non absimilia. Deinde locum desi-

Ouetacates; omniū Barbarorum efferatissimi.

Ouetacates præter morem comati.

gnant abhinc trecentis quadringentisve passibus: hic alter in lapidem stipitemve, quę putat esse commutanda, reponens, longe abit. Nec moratus *Ouetacas* ad tollendum accedit quæ ille deposuerat, eodemq; in loco relinquendum, quæ ipse ostenderat. Fidem hactenus seruāt, permutatione vera facta, cum alter eo rediit, vnde primo visus est, violatis induciis magna contentione certatur, quis cuiq; permutatum eripiat. Nec dubiū est quin *Ouetacas*, venatici canis leuitate, primas ferat. Itaq; nostris hominibus, qui arthritide laborāt, claudis, tardisq; sunt pedibus, nequaquam censeo, si de cōseruandis mercibus cogitant, cum *Ouetacatibus* negotiationem instituēdam esse. Cantabri tamen, quorum etiam lingua differt à ceteris, vtq; notum est, agilitate præstant, optimeq; ambulare videntur: cùm duobus his rationibus cum *Ouetacatibus* cōparandi sunt, tum eos quis meritò dignissimos existimet, qui vna discurrerent. Quin & annumerari possent, qui *Palmarum flumen* accolunt, quadam in regione *Floridæ*. Hi (vt memoriæ proditum est) ceruum assequi, totumq; diem irrequieti solēt currere. Præterea *Gigantes ad flumen Platam* (eodem auctore) tanta felicitate, vt fugientes capreas sæpe manu retineant. Sed agedum relaxatis habenis, veredos bipedes illos dimittamus. Sed vt si libet, Euro citius euolent, interdum etiam vt est verisimile non sine graui lapsu, tribus in plagis *Americæ* (distantibus inter se tamen *Platensi* præsertim & *Florida* plus tricies centenis passuum millibus) & in quarta Europæ, niue stipatius concidant, ad institutum sermonem reuertamur.

Mira ratio mercimoniorum permutandorū.

Hist. vniuers. Ind. lib. 2. cap. 46. & 84.

Ouetacatium transmissa regione, aliam in conspectu statim habuimus, quam *Maq-he* appellabāt, incoliturq; à Barbaris, quos tantū dicam, ob eas rationes, quæ modo explicatæ sunt, minime in vtramque, vt aiunt, aurem dormire: cum ad incursionem faciendā, paratissimos habeant finitimos. Hoc in littore, magna rupes in turris modum se attollit: quæ sole tacta lucet adeo & radiat, vt quibusdā *Smaragdi* genus esse credatur. Idcirco à *Gallis & Lusitanis* hac præternauigantibus *Mag-hensis Smaragdi* nomen habuit. Ferunt hanc rupem nauibus adiri non posse, quod ad libellam summæ aquæ scopuli eminentes, plus quatuor millibus passuum excurrant in pelagus: terra etiam negant vllam inueniri semitam, qua rupes ascendatur.

Maq-he.

Rupes Smaragdus credita.

Paruæ ibi sunt tres Insulæ, *Mag-henses* appellatæ, quarū ex aduerso cum iactis anchoris noctem quieuissimus, postridie sublatis dolonibus *Friense Promontorium* tenere contendebamus. Vento tamen reiecti, eo vnde mane profecti essemus, reuertimur: quo in loco ad Iouis diem in anchoris stetimus, parumque, vt audietis, abfuimus à naufragio. Etenim postridie eius diei ad VI. Non. Mart. quo *Bacchanalia* celebrantur ab hominibus male feriatis, ante ieiuniū Quadragesimæ, hora vndecima pomeridiana, cum primum acquiesceremus, adeo repente procella extitit, vt cum tempestatem ferre non posset funis anchorarius abrumperetur, nauis autem fluctuans, & vi vndarum littus petens eo delapsa sit, vt cum aqua duabus vlnis & dimidia nō esset altior (qua breuiore ne parua quidem nauis sustineri poterat) nihil propius fuerit, quam vt in vado adhæresceret. Tum gubernator

Capo Frie.

Proximum discrimen ex quo euasimus.

bernator iacta bolide, cum eo rem deuenisse intelligeret, quanquam illi munus incumbebat, vt bono essemus animo iubere, bis aut ter exclamauit, *Actum est, Actum est.* Nautæ vero cum diligentissime alteram iecissent anchoram, quæ, Deo fauente, substitit, ne in scopulos vnius ex Maghensibus insulis (profligata salute, si id quidē accidisset, quod mare commotius illisam nauē confregisset) deferremur, impedimento fuere. Hoc periculo trium fere horarum spatio sumus defuncti, nec interea proderāt nautica keleusmata, quæ commodius in alto vsurpantur, quam prope littora vbi tempestates maxime sunt timendæ. Cum autem, sedato mari, dies illuxisset, propterea quod, vt diximus, aqua dulci vtebatur vitiata, quidam ex nostris aquatum profecti in desertas *Maghenses* insulas, non modo terrā ouis auibusque multigenis (& tamē ab iis, quæ sunt apud nos valde forma dissidentibus) cōstratā inuenere, sed quod non essent hominibus assueti, tam erant cicures, vt manu capi, fustibusque interfici sustinerent, ita vt à nostris aquatoribus in scapham constipatæ magna copia exportarentur. Ea de causa, cū superiori nocte laboribus extrahēda, nautæ famē excitassent, aues illas promiscue comedere. Die Iouis, quo *Maghenses* insulas reliquimus, venti vsi secūdo, postridie quarta pomeridiana *Friense Promontorium* attigimus, qui portus est oræ totius, ob Gallorū nauigationes, nobilissimus. Hic anchora iacta, tormētisq; aduētu significato, centurio & nauis mgister, cū aliquot militibus in terrā egressi, obuios habuere magna multitudine, Barbaros, ii vocantur *Tououpinambaultii*, Gallorum socii atque fœderati: A quibus cum accepti sumus comiter, tū quid ageret *Paycolas* (sic enim *Villagagnonem* appellabant) didicimus, quæ res nobis quidem longe accidit gratissima. Eodem in loco hamis retibusq; pisces multos cepimus, cōplurium generū, & ab iis, qui in nostro mari degunt, valde forma dissimiles. In quibus maxime variū atque prodigiosum genus erat, quod ea de causa describam. Hornum magnitudine vitulum fere æquabat, rostro quinque pedes longo, lato sesquipede, vnde inque dentes acuti, tanquā serræ prominebant. Quum vero eductus in terram, rostrum adeo ingens, huc & illuc vibraret, mutuo alter alterū appellans, admonebat, tibias vt remoueret. Ceterum carne est durissima: vt enim essemus famelici, ea tamen, quatuor & viginti horis cocta, vesci nunquam potuimus. Hic etiam primum vidimus, non tantum sublime volantes *Psittacos*, & gregatim, vt in *Gallia* cornices columbæque: verum etiam vt ex illo tempore obseruaui, binos in aere sibi cohærentes, quemadmodum apud nos turtures solent. Cum igitur sexaginta fere millia passuum itineris superessent, quāque citissime fieri posset, contenderemus: ad *Friense Promontorium*, breuior quam erat in votis, mora facta est. Itaque eo die ipso sublatis vesperi dolonibus, tā prospere nauigatum, vt sequenti Dominico, Non. Mart. anno 1557. Oceanū sub dextra relinquentes in sinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatū, *à Lusitanis* vero *Rio de Ienero*, hoc est, *Fluuium Ianuarii*, quod Gal. Ian. eum primo sinum adierant. Posteaquam honoris *Villagagnonis* causa, quingentûm

Gubernatoris pusillus animus.

Auium multitudo in Maghensibus insulis.

Friense Promontorium.

Tououpinambaultii cum Gallis fœderati.

Prodigiosus piscis.

Agmen Psittacorum volantium.

1557.

Sinus Ganabaræ.

fere passuum interuallo, tormenta displosimus, & nobis ille respondit (Castra enim fecerat in parua quadam huiusce sinus insula) anchoræ sunt in propinquo iactæ. Hæc igitur summa est eorum, quæ inter nauigādum in *Brasiliam*, tum passi sumus, tum vidimus.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Geneuensis appellatur: Insulæ, Castellique Collignii, atque insularum adiacentium.

Descriptio Sinus Gannabaræ siue Rio de Ienero.

CVM sinus iste à Barbaris *Ganabara* dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter ceteros eius regionis portus, nauibus *Gallicis* notissimus fuerit: abs re non existimaui alienum, si peculiarem eius descriptionem hoc loco proponerem. Ille à *Lusitanis Ienerensis* appellatur, quod Cal. Ianuar. primo eum intrasse credantur, tribusque viginti gradibus iacentem vltra *Æquinoctialem* lineam, sub *Capricorni tropico*. Cuius rei meminisse Lectorem cupio, vt *Theueti* agnoscat impudentiam. Is in libro virorum Illustriū *Quoniambecum* laudans, ait me, aut alium impostorem, hunc sinum ad tres & viginti gradus, prope *polum Antarcticum* collocasse, quum tamen nunquam aliter, quam hic scripserim. Quæ alii de sinu isto scripserunt, prætermitto, eumque quatuor & viginti passuum millibus patere affirmo. In quibusdam vero locis in latitudinem crescere, donec 14. aut *16* conficiat. Et quamuis ii montes quibus iungitur, non adeo sint excelsi, atq; ii sunt, quos *Geneuensis* lacus alluit, recte tamen cum eo comparari potest propter vicinitatem vndique terrarum.

Comparatio latus Geneuensis cum fluvio Genabara in Brasilia.

Ostium eius periculosum est, quia relicto mari trium Insularum incultarum oræ legendæ sunt: vnde magnum nauibus periculum imminet, ne scopulis allisæ penitus frangantur. Deinde pręternauigandum est fretum, quod cum trecentos in latitudinem passus non habeat, enascitur sinistrorsum è monte ac rupe pyramidis formam imitante: quæ non modo est immensæ magnitudinis, verum etiam eminus artificio quodam elaborata videtur. Propter eius autem rotunditatem, & quod ingēti turri persimilis esset, hyperbolice à Gallis *le Pot de beurre* appellata fuerat. Paulo vlterius intra sinum ipsum rupes extat satis plana, quæ circuitu patet circiter cētum & viginti passus. Hæc à nobis *Le Ratier* dicebatur, quā *Villagagno* cum primum appulisset imposita supellectile ac impedimētis: muniri posse sperabat: vi tamen vndarum inde pulsus est. Ea porro quam incolebamus insula, duobus est passuum millibus vlterior: hæc (vt commemoraui) erat inculta ante *Villagagnonis* aduentum. In circuitu circiter passus mille complectitur, latitudinem sexies superante longitudine: scopulisque ad libellam summæ aquæ extantibus cingitur, qua de causa naues citra tormenti iactum accedere non possunt: estque ideo natura munitissima, vt adiri ne nauigiolis quidem possit, nisi è portus latere ex aduerso ingredientis Oceani. Hæc si diligenter custodita fuisset, nec expugnari, nec intercipi potuisset, quemadmodū à reditu nostro fuit à Lusitanis

Rupes vocata vas butyraceum.

Muscipula.

Descriptio Insulæ & propugnaculi, in quo Villagagno habitabat.

tanis occupata, eorum qui relicti essent culpa: ab vtraque parte eminebat colliculus, cuius in fastigio tuguriolum *Villagagno* extruxerat: rupi vero quinquaginta, aut sexaginta pedes in altitudinem porrectæ, & ad insulæ centrum sitæ, suum imposuit prætorium. Reliqua in planiciem redacta, domiciliis continebantur, quæ, annumerata omni *Villagagnonis* familia, octoginta circiter homines incolebant. Illa omnia si prætorium excipias, aliquot fabrilibus lignis ædificatum, & propugnacula qualicunque cæmento superinducta, parua erant tuguriola, prout *Americani* solent, lignis extructa rotundis, herbaque contecta. Atque hæc quidem pauca de artificio munitionis illius, quam *Villagagno* nuncupauit *Collignium* in *Gallia* erectum *Antarctica.* Id autem ab eo factum est, vt *Gaspari Collignio Galliæ Thalaßiarchæ* gratularetur: neque immerito. Nunquam enim sine illius favore ac ope,(vt antea commemoravi) cum iter illud agere, tum vllam in Brasilia munitionem exędificare potuisset.

Exiguæ rei magnificum nomen.

Vt igitur quæ restant de *Ganabara* sinu persequamur, sciendum est vltra propugnaculum decem fere millibus, pulcherrimam, fertilissimamque insulam iacere: ea cum in circuitu duodecim passuum millibus pateret, *Magnæ insulæ* nomen à nobis sortita est. Quinetiam quod à *Tououpinambaultiis* fœderatis incoleretur, eam frequenter petebamus, ad exportandam farinam, aliaque necessaria.

Magna Insula.

Sunt præterea in illo sinu maris multæ insulæ incultæ, in quibus præstantissima ostrea reperiuntur. Barbari quidem in littoribus se submergentes, manibus adferunt lapides ingentes exiguis ostreis (illi *Leripes* vocant) circumdatos, quæ sic petris adhærent, vt vix sint avellenda. Horum plenos lebetes coquebamus, & in quibusdam exiguas gemmas reperiebamus.

Lepires ostrea.

Hic fluvius multorum piscium genere abundat, in primis mullis quam optimis, suibus marinis, & mediocribus aliis, quorum nonnullos, in capite de Piscibus describam. Hic vero ingentes, ac monstrosas *Balænas* silentio præterire nolo, quæ pinnis aquam superantibus, nobis ita fiebant obviæ, vt tormentulis facile peterentur. Veruntamen istiusmodi globis eas valde lædi non existimo, tantum abest, vt interfici possit: eaque de causa recedebant à nobis innoxiæ, quod pelle sint durissima crassaque pinguedine. Harum vna, quatuor, & viginti à Castello milliaribus *Friense promontorium* versus in vadis adhærescens, Oceanum repetere, quod eam aqua profundior defecerat, non potuit: ad quam tamen accedere ausus est nemo, antequam expiraret, quippe cum suis conatibus vicinam terram concuteret, & à quatuor millibus passuum exaudiretur. Postquam vero vitam exhalavit, multi ex Barbaris & nostris, frusta quædam carnium decisarum abstulerunt: reliquum autem eo in loco remansit. Eas vero carnes parvi faciebamus, propter insipidum gustum: pinguedinem vero colliquabamus, vt oleo expresso ad lucernas vteremur. Lingua vero, quæ pars existimatur præstantissima, sale condita, fuit *Thalaßiarchæ in Galliam* transmissa.

Balænæ.

Balæna in vadis.

Duo sunt etiam flumina, quæ ad extremitatem sinus terra vndique circumdata, cum eo coniunguntur. In iis ego aliquoties cum *Gallis* navi-

Fluvii dulces.

gaui,& multos Barbarorum vicos in vtroque littore sitos invisi. Hæc sunt quæ in hoc sinu præcipua cognoui, atque etiam arcis possessionem *Gallis* ereptam esse, tanto magis doleo, quanto hæc recte custodita, vt erat facillimum, tutum nobis perfugium, & *Gallis* commodissimam navigandi occasionem præbere potuissent. Vltra quadraginta, aut sexaginta passuum millia *Platam* versus, & *fretum Magellanicum*, alter est ingens maris sinus, *à Gallis Vasarum* dictus, ad quem appellunt illuc qui nauigant, sicut & ad *Friense Promontorium*, quod & primum tenuimus, cum *Brasiliam* peteremus.

Galli Arce Colignæ eversi.

Capvt VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & fœminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

Hactenvs ea quæ in mari vidimus, dum *Brasiliensium* regiones petiimus, descripsi: qualis denique sit *Ganabara* sinus demonstravi: Nunc antequam naui conscensa reditum in *Galliam* parem, vitæ genus & alia hic à nostris incognita, paucis describere volo.

Statura ac dispositio Barbarorũ.

Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari *Americani*, qui terram *Brasiliam* incolunt, *Touopinambaulsii* nominantur, quibuscum ego circiter annum familiariter sum versatus. Ii corpus nec prodigiosum, nec mõstrosum habent, sed nostro qui in Europa viuimus, persimile quod ad statutam spectat. Sunt quidem fortiores, robustiores, saniores, & minus obnoxii morbis. Pauci apud eos sunt claudi, pauci altero priuato oculo: deformes fere nulli: licet etiam centesimum ac vigesimum ætatis annum sæpe attingant (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id vero regionis illius temperiẽ indicat, quæ cum nullis frigoribus, aut prinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores semper habet: ipsi quoque molestius ac curis omnino vacui, *Juventutis in fonte* labra rigasse videntur. Et quoniam fontes lutosos, & scaturigines pestilentes non adeunt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quæ nos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciant, denique perimunt: vtrumque nihil eorum ad illos pertinet, diffidentia, auaritia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore prorsus nigro non sunt, sed tamen ad nigredinem accedente, propter solis vehementiam, quemadmodum *Hispanis ac Provincialibus* vsu venire videmus.

Barbari rerum mundanarum neglectores.

Nuditas Barbarorũ in genere.

Cæterum viri, fœminæ, infantes nudi prorsus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villosi non sunt, vt quibusdam visum est, imo simulatque pili in corpore apparent, aut vnguibus, aut forcipibus paruulis, quas à Christianis accipiunt, euellunt: barbam ipsam, palpebras, supercilia eradicant, vnde lusci, toruoque aspectu fiunt. Idem legimus in insula *Cumana* vsurpati *à Peruensibus*. Caput

put quidem illi capillis vestitum habent, qui maribus ab ineunte ætate à vertice ad sinciput raduntur, vt monachorum coronam dicas: ad occiput vero comam nutriunt nostrorum more maiorum, quam, vbi ad collum vsque fluctuat, resecant. Hic, ne (si fieri possit) aliquid à me prætermittatur, quod ad hanc tractationem pertineat: illud addam, esse nimirum in illis terris herbas quasdam duorum digitorum latitudine: hę palulum incuruæ, in orbem & longitudinem excrescunt; veluti calamus, qui contegit spicam milii illius prægrandis, quod apud *Gallos triticum Sarracenum* nuncupatur. Vidi aliquando senes (non tamen omnes, nunquam adolescentes, multo minus pueros) qui duobus illius herbæ foliis acceptis, filoque xylino virilia contegerent, atque etiam fasciis, ac linteolis, quæ à nobis habebant, obuoluerent. Qua in re primo aspectu elucere videretur scintilla quædam naturalis verecundiæ, si modo id ea de causa facerent. Etsi enim id penitius nunquam sum scrutatus: nihilominus tamen arbitror id illis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in senectute partes illæ conflictantur.

In eos qui Barbaros villosos esse putant. Hist. gent. Ind. l. 2. c. 79.

Quare senes Americani interdum virilia tegant.

Hoc insuper de more habent, vt ab infantia puerulis omnibus labium inferius pertundant, eoque in foramine os quoddam perpolitum, ac instar eboris candidum inseratur, minimarum figura pyramidum, quæ supra mensam in quicuncem ordinatæ, verticillo petuntur. Pars fastigiata pollice vno, duosve digitis extrinsecus porrecta, inter gingiuas, & labium retinaculo adhæret: idq; pro arbitrio auferunt, reponuntque. Os vero illud fastigiatum, ac candidum, in adolescentia tantum gestant. Cum vero ad grandiorem ætatem peruenere, cumque lingua sua *Conomi-ouassou* vocari incipiunt, (quod grandem, aut crassum adolescentem sonat) foramini labiorum inserunt lapillum viridem, ex genere *pseudosmaragdi*, qui similiter obice quodam intrinsecus retentus, extrinsecus apparet, captati argentei rotunditate, ac latitudine, crassitudine autem duplici. Atque etiam nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudine gestent, eumque teretem. Cuius postremi generis vnus à me in *Galliam* allatus est. His lapidibus interdum sublatis, *Toucupinambultii*, linguam foras per rimam illam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem spectantibus præbeant. Vtrum vero spectaculum istiusmodi placeat, an deformes admodum hac ratione fiant, facile est iudicatu. Alios insuper vidi, qui lapillos eiusmodi virides in labiis gestare non contenti, vtrisque malis eundem ad vsum perforatis, includebant.

Labium perforatum, & eius perforationis ratio.

Lapilli virides labiis inserti.

Malæ perforatæ ad lapillos inserendos.

Quod ad illorum nasos attinet, cum apud nos obstetrices soleant ab ipso puerorum ortu, vt formosiores ac productiores efficiant, digitis extendere: contrarium prorsus institutum apud Americanos nostros obtinuit. Puerorum enim pulchritudinem nasi depressione metiuntur. Itaque simulac ex vtero matris prodiere, pollice nasus eis deprimitur, perinde atque catellis in *Gallia* quibusdam fieri solet. A quibus longe illi dissident, qui quodam in *Peruani regni* tractu, feruntur tanto esse naso præditi, vt ex eo smaragdi, cyanii, aliique lapilluli, cum candidi, tum rubri, filo aureo suspendantur.

Hist. vniuers. Ind. lib. 4. c. 108.

Barbari nigro colore infecti, & variis coloribus picti.

Noſtri præterea *Braſilienſes* compluribus pigmentis & coloribus ſibi corpus variegant: inprimis vero crura, ac tibias adeo inficiunt atro colore, ex ſucco fructus cuiuſdam ab illis *Genipat* dicti, vt eminus animadverſa, femoralibus ſacerdotalitiis induti eſſe videantur. Ea porro nigredo expreſſa ex illo *Genipat* fructu, ita illorum cuti adhęreſcit, vt decē aut quindecim diebus elui nequeat, quamvis ſe ſequenter abluant.

Meniſci ex oſſibus candidis.

Adhæc meniſcos etiam habent octo digitis longiores, ex oſſibus apprime levatis, ac inſtar alabaſtri candidis (quæ *Yaci* appellant) mutuato à Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xylino ad pectus è collo appenſos demittunt.

Similiter fruſtula complura teſtę prægrandis lapide quodam diu multumque attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac inſtar denarii tenuia efficiunt, vmbilico pertuſa, filoque xylino traiecta, pro torquibus collo inſerunt (hæc *Bou-re* ipſorum lingua vocantur) vt apud nos catenulę ſolent aureæ. Id porro, quod à multis Succinum appellatur, eſſe crediderim, ex quo pleraſque mulieres, zonas apud nos geſtare videmus: cuius & quidem pręſtantiſſimi, plus quā tres vlnas habebā, cum in *Galliam* appuliſſem. Barbari præterea torques (quos ab illis *Bou-re* dici, antea commemoravimus) conficiunt ex quodam genere ligni nigri, ac ſolidi, cuiuſmodi ſycomorū eſſe *Matthiolus* teſtatur, quod ad eam rem valde accommodatum eſt: quoniam ad grauitatem, ac ſplendorem gagatis accedit. Maximam præterea vulgatarum gallinarum copiam habent *Americani*: quarum progeniem à *Luſitanis* acceperunt. Albis ſæpenumero plumas detrahunt, ac ferramentis quæ nunc habent: antea vero cum illis carerent, lapidibus peracutis molliores plumulas minutatim concidebant. Illis aquæ fervidę, ac bullienti impoſitis, ac rubro coloris braſilico tinctis: poſtquam ſe gummi quodam ad id accommodato, illeverunt, contegunt, atque ornant corpus, brachia, tibias, variiſque depingunt coloribus: ita vt inſtar pipionis, aliarumve avium recens excluſarum, lanuginem quandam habere videantur. Vnde veriſimile eſt, vt, cum quidam noſtrates in eas terras perveniſſent, eoſq; ita initio ornatos proſpexiſſent, nihil penitius de eis perſcrutati, hūc rumorem ſparſerint, Barbaros ſcilicet prorſus eſſe villoſos. Res tamen longe ſecus ſeſe habet, vt qui tales natura non exiſtant. Proinde rumor ille ex rei ignoratione manavit, cui deinde nimium leviter fides adhibita eſt. Quidam etiam memorię prodidit *Cumanos* ſeſe vngere ſolitos gummi quodam, vnguentove glutinoſo, ac deinde ſe plumis variorum colorum conveſtire.

Bou-re torques.

Braſilia Gallinis abundans.

Barbari ornati crediti ſunt villoſi.

Hiſt. gen. Ind. l.2.c.27

Frontalia ex plumis contexta.

Ornatus vero capitis *Touopinambiorum* noſtrorum hęc eſt ratio: præter ſincipitis abraſionem in coronæ monaſticæ formam, crineſque occipitis, quos ad collum ſummitti diximus, ſolent inſuper avium plumas, roſei, rubei, cuiuſvis denique coloris aptiſſime compoſitas colligare, eaſque ad frontalium vſum adhibere. Hæc non male galericula referunt non ita pridem à nobilioribus fœminis noſtratibus vſurpata: quæ proinde à Barbaris noſter accepiſſe non immerito dicantur. Frontale autem illud vernacula lingua eſt *Yempenambi*.

Inaurium quoque ex ossibus albissimis apud eos magnus est vsus, ossibus illis non absimilium, quę perforatis suis labiis adolescentes imponere diximus. Apud eos avis est *Toucan* nomine, atra toto corpore, ceu corvus circa ingluviē plumis tenuissimis, fulvo colore, torque miniato ab imo circumdatis. Partis istius pellem detrahunt, detractam siccant, (avis nomen retinet) siccatam vtrique genæ applicant cera agglutinatam, quam *Trayetic* nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas vmbones lupatarios ex ære nauatos ab illis gestari.

Inaures.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut pro more (de quo alibi) & solenni pompa captiuum deuorandum sint mactaturi, vt ad ornatum & elegantiam nihil desit, vestes induunt, pileos aptant, armillas brachiis imponūt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cuiuscunq; alius coloris cōpactas, eximiæ pulchritudinis. Quibus artificiosissime aptatis & intersertis atque adeo calamo tenui arundineo filoque xylino admodum concinne compactis & connexis, vt vix vllum credam in *Gallia* esse phrygionem, qui maiori industria plumas illas tractare & aptare possit. Dicas vestes hac ratione contextas è villoso serico confectas esse. Eundem ornatum ligneis suis clauis adhibent, quibus ad hunc modum ornatis elegantius dici nihil potest.

Aduerte lector, non animum superbiendi, sed facultatem deesse.

Non propensione ingenio carent Indi.

Ornamentorum postremum genus est, quod *Struthiocamelorum* pennis leucophęi coloris, quas ab accolis accipiūt (ex quo licet colligere grandissimas illas aues in regionibus illis versari, quas tamē illic me non vidisse ingenue fateor) hoc modo cōficiūt: caules ordine ab vna parte disponūt, plumæ ab altera eminēt, atque in orbē circumflectuntur, in modū conopei vel rosæ. Itaq; fit pennarū fasciculus, quē sua lingua *Araroye* appellant. Hunc tergo imponunt, filoq; xylino alligant, caulibus cutem eorum cōstringentib. Quo cum sunt ornati, caueam pullis includendis tergo impositā gestare videtur. Fusius alibi à nobis dicetur, eos qui bellicosissimi volunt haberi, quo fortitudinē suam palam faciāt, multosq; à se interfectos hostes ęsse demonstrent, captivos denique vorandos multos mactasse iactent, pect⁹, lacertos & femora incidere, incisuras vero illas atro quodam pulvere inficere, quoad mortē vsque earum vestigia cōservantur: itaque aspicientibus thoraces & femoralia *Heluetico* more incisa repræsentant.

Pennarum fasciculus.

Barbarorū incisura fortitudinis indicia.

Cōpotationibus autem seu *Caouinationibus* & saltationibus illis si sit indulgendum, in quibus certe vt plurimum occupantur, quo magis animum excitent, pręter horrendos clamores & eiulatus, quos emittere cōsueuere, fructus colligunt, corticis duri satis, echinum forma & magnitudine referentes, cuius exsiccati nucleum auellūt, atque in eius locum lapillos immittunt: huius generis multos filo attexunt, tibiisq; apponunt: non minorem concitati strepitum edunt, ac testæ limacum, si eo aptarentur modo, quin à saltatoriis crepitaculis non longe absunt. Quæ quidem cupidissime exoptant Barbari, cum ad eos comportantur.

Crepitacula è fructibus.

Fert insuper ea regio arborem, cuius fructus *Struthiocameli* ouum crassitie adæquat, formaque refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis nuces apud nos perforantur modo) lapillisque aut milii crassioris (de quo

Maraca instrumentum quod Ioannes Stadius Tamarakam vocat.

suo loco)granis immissis, baculoque sesquipedali traiecto, instrumentum *Maraca* nomine fabricant. Strepitum edit ingentem, adeo vt suillas vesicas pisis plenas superet: quo fit vt à Barbaris nusquam non manu gestetur. Quæ sit Barbarorũ de isto *Maraca* atque eius strepitu opinio, præsertim cum plumis egregie ornatur, certoque destinatum vsui fuerit, tum à nobis dicetur, cum de eorum religione agemus. Hactenus de natura, vestitu, & ornatu quo *Tououpinambaulsii* nostri vti consueuere, paucis dictum esto. Veruntamen appendicis vice addam, crispatum pannum, rubri, viridis, flauique coloris à nobis magna copia aduectum fuisse, ex eo vestes omnis generis conficiebamus: quas deinde permutatione facta cũ cibariis, cercopithecis, psittacis, brasilio, gossypio, pipere Indico, aliisque id genus, quæ à mercatoribus asportari solent, Barbaris dabamus.

Barbari ex parte nudi, ex parte vero induti.

At plerique nuda corporis parte reliqua, laxa & vndantia femoralia solum induebant: alii contra, femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. mox autem emensis aliquot passibus, & in se ipsos oculis identidem conuersis, non sine nostrorum risu & cachinnis, exutas illas vestes domi reponebant, quod rursus eas induere in animum inducerent. De indusiis quoque & pileis idem iudicium.

Epilog. 1.

Quæ de externo corporis habitu cum virorum tum puerorum dicenda fuerunt, satis fuse persecuti nobis videmur. Itaque si ex hac nostra descriptione Barbarum animo sibi repræsentare quis cupiat: in primis nudum virum imaginetur, cuius membra apte & concinne fuerint composita, pili euulsi, capilli ad sinciput abrasi, labia, genęquę perforatæ, quibus ossa præacuta aut virides lapilli fuerint inserti, auriculæ inauribus traiectæ, corpus variis fucatum coloribus, femora & tibiæ atro illo fuco e *Genipat* infectæ, collum torque ex minutis cochleæ *vignol* frustulis ornatum: talem certe habebis, qualem in ea regione conspeximus.

Epilog. 2.

Iam vero si alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto, gummi viscoso vniuersum corpus erit perlinendũ, deinde plumæ minutim concisæ superiniiciendæ. Hac vero artificiali lanugine indutus vbi fuerit, quam lepidus sit futurus, non necesse est dicere.

Descriptio. 3.

Deinde siue naturalem retineat colorem, seu variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, vestes illas, pileos, armillas plumaceas quas descripsimus adhibeto. Tum maxime ornatum esse constabit.

Descriptio. 4.

At si vestes illas crispati panni admouere visum fuerit, eisque (quemadmodum facere eos demonstrauimus) alia ex parte nudis tunicam imposue is, cuius altera manica sit luteo, altera viridi colore, ad certissimas morionis notas perparũ deerit. Denique instrumentum *Maraca* his adiungere si lubet; pennarumque fasciculum *Araroye* tergo aptatum, crepitacula quoque ex fructibus tibiis alligata, eam referet formam quam saltaturus aut compotaturus obtinet.

Barbarorũ interfaltandum & potandum ornatus.

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus industriam, iuxta integram quam ante edidimus descriptionem, vix multi exprimerent typi, qui etiam nisi adhibitis coloribus rem totam commode haud repræsentarent.

tarent: veruntamen præter ea quæ iam ante commemorauimus, cum ad arma & prœlia eorum ventum fuerit, toto corpore incisos, clauis ligneis instructos truculento aspectu homines dabo. Attamen hos in præsentia omittamus, ornatuque suo & voluptatibus (quibus non imperitè indulgent) frui sinamus. Cultus vero fœminarum, quas illi *Quoniam*, & quibusdam in locis, ex quo commercium cum Lusitanis habent, *Maria* nominant, quanto sit præstantior dispiciamus.

Quoniam, alij, fortasse rectius, Konyan.

Nuditas inprimis, sicut initio huius capitis monuimus, cum viris illis est communis, pilos quoque consimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & superciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, vti dictum est, ad sinciput abradunt, ad occiput vero demittunt: fœminæ contra non modo alunt, sed etiam more nostratium frequenter pectere & abluere solent. Quinetiam xylina vitta rubro colore infecta constringere & complicare illis est familiare. Passis tamen & oberrantibus capillis vt plurimum incedunt, quippe iis circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

Americanæ fœminæ nudæ incedũt.

Alterum quoque discrimen in eo positum est, quod perinde vt viri, labia non perforant; ac proinde gemmis siue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeo traiiciunt, vt detractis inauribus digitum capiant: inaures istæ ex prægrandi illa cochlea *vignol*, candore & longitudine candelam mediocrem adæquant: quo fit, vt humeros, atque adeo pectus ipsum pertingentes, si eminus conspiciantur, vestigatoris canis pendulas aures referant.

Inaures mõstrosæ.

Faciei vero hunc adhibent cultum. Accersita ad hoc ministerium socia vel vicina, circulum penicillo in media gena delineat, in cochleæ vero formam fucum cærulæum, flauum, rubrum tantisper circumducit, dum vniuersam faciem coloribus illis distinxerit ac variarit: quinetiam palpebrarum ac superciliorum locum (quod fœminas parum pudicas in *Gallia* factitare audio) penicillo oblinit.

Mira Americ. fœminar. fucandarum ratio.

Armillas etiam ex compluribus candidissimis ossium frustulis in squamæ modum incisis contexunt: ea tamẽ adeo aptè & concinnè cerâ gummi permixtâ iungunt, vt nihil supra. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non male brachiale illud referũt, quo folliculo pellendo vtuntur apud nos. Torques quoque candidissimos, quos *Bou-re* nuncupant, gestare illis est familiare: collo tamen non appendunt, qui mos est virorum, sed iis in armillarum modum brachia inuoluunt. Hunc in vsum vitreos globulos flaui, cærulei, viridisque coloris, quos filo traiectos habebamus, summe exoptabant, *Mauroubi* appelant. Hos, siue ad earũ pagos accederemus, siue ipsæ castellum nostrum adirent, vt à nobis extorquerent, oblatis fructibus aut aliis quibusdam, crebro blandissimis his verbis vrgebant, *Mair, deagatorem, amabé Mauroubi*, hoc est, Galle, bonus es, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem prorsus ratione pectines, quos *Guap* aut *Kuap* vocant, specula quoque *Aroua*, reliquasque merces quibus delectantur, flagitabant.

Armillæ prægrandes ex compluribus ossium frustulis cõpositæ.

Maurubi, Kuap, & Aroua Indorum.

Certum fœminar. Amer. de vestib. reiiciendis consiliũ.

Mirum vero mihi præ cæteris hoc videbatur, quod licet corpus, brachia, femora, tibiasque variis coloribus nõ ita frequenter distinguant, nec plumarum ornamentis vtantur, vestes tamen ex crispato panno, à nobis sæpius vna cum indusiis oblatas, vt induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertinacia permanebant, à qua nondum demotas esse existimo. Excusationẽ ex recepta ab omnibus accolis consuetudine captabant. Solere omnes ad obuia quæuis flumina & fontes subsidere, vt hausta manibus aqua, caput aspergant: contingere nonnunquam, vt (anatum more) vno die decies immergantur: vestes si toties sint exuendæ, molestissimum fore. Præclaram certe & speciosam causam: atqui quam necesse erat admittere, quippe cum illis disceptando nihil promouebamus. Adeò autẽ nuditas est illis cordi, vt non modo *Tououpinambaultiorum* fœminæ liberæ, quæ in continente versabantur, vestes omnes pertinaciter reiicerent, sed etiam captiuæ pretio à nobis emptæ, quibus pro mancipiis ad castellum nostrum muniendum vtebamur, cohiberi non poterant, quin animi gratia noctu, indusiis, reliquisque panniculamentis depositis ante somnum per insulam nudæ oberrarent. Denique si penes eas accipiendarum aut reiiciendarum vestium fuisset potestas, à nobis verò ad eas induendas flagris adactæ non fuissent, æstum Solis perferre, lacertosque & humeros lapidibus & humo comportandis lædere maluissent.

Barbararũ fœminar. de crebra ablutione consuetudo.

Captiua fœmina mirũ in modum nuditate delectatur.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoque Americanarum fœminarum mundo paucis fuere dicenda. Itaque nullo addito epilogo, prout cuique visum fuerit, animo concipiendas relinquo.

Quis sit infantium ab vtero matris ornatus, tum à me dicetur, cum de Barbarorum coniugiis agemus. Hic locus postulat, vt aliquid de maiusculis, hoc est, tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgo *Canomi-miri* nuncupant, dicamus. His certe non parum delectabamur: siquidem, prę nostratibus puerulis, corpore prępingui, osse candido labio inserto, circumtonsis capillis, corpore nusquam depicto, nobis ad pagum accedentibus, gregatim choreas agitãtes obuiam veniebant. Vt autẽ aliquid præmii à nobis referrẽt, sępius blanda ista verba repetebãt, *Coutouassat, amabé pinda*, hoc est, *Socie da mihi hamos.* hos si quando à nobis impetrabant (quod nõ raro contingebat) hamosq; decem vel duodecim minores arenæ aut pulueri imponebamus, tum illi cõfestim exultare, & humi fusi terram instar cuniculorum radebant. Quæ res non minimæ erat voluptatis.

Canomimiri pueruli.

Deniq; quamuis Barbaros cuiusuis ætatis per annum integrum, quo apud eos vixi, solicitè admodum sim contemplatus, adeo vt idea quędam etiamnum animo meo inhæreat: fateor tamen ob varios gestus à nostris prorsus alienos, literis eos picturâve exactè referre difficillimũ esse. Si quis igitur plenam voluptatem ex illis capere cupit, vt ipsam *Americam* adeat auctor fuerim. At verò, dices, non vnius est iter diei. Id quidem ego confirmo: ac proinde non nisi cautè suscipiẽdum esse suadeo. De illorum casis, supellectile, cubandi ratione, aliisque non paucis, prout res tulerit, posthac dicturi sumus. Priusquam autem huic capiti finis imponatur, in eos ali-

Barbari cur exactè exprimi non possint.

aliquid dicendum videtur, qui aut opinantur tacite, aut etiam scriptis mandarunt, commercium illud adeo frequens cum Barbaris nudis, ac præsertim cum fœminis, ad lasciuiam & libidinem prouocare: dico igitur, quamuis in speciem nuditas illa concupiscentiæ esca non immerito censeatur, tamen, vt res ipsa comprobauit, inculta illa nuditate certum est, multo minus opinione viros ad libidinem pellici. Itaque ausim asseuerare splendidum illum cultum, fucos, suppositititias comas, capillos calamistratos, ampla illa & tanto artificio complicata amictoria pretiosa, mammillaria, laciniatas & vndantes vestes, ceteraque eiusmodi, quibus fœminæ nostrates tam sedulò formam mentiuntur, plura incommoda & mala parere, quam faciat Barbararum nuditas, tametsi forma ab illis non vincantur. Ita vt si pluribus seruato decoro hæc persequi liceret, efficacissimas huic sententiæ meæ subijcerem rationes, refutatis omnibus argumentis, quæ in contrariam partem afferri possint. Ac ne diutius immorer, eorum testimonium hic appello, qui mecum in Brasiliam nauigarunt, quiq; vtrasque conspexerunt. Hæc tamen ita accipi nolim, ac si nuditas illa mihi vllo modo contra Scripturæ auctoritatem probetur. Testatur enim, *Adam & Euam*, post peccatum, agnita nuditate, pudore suffusos fuisse. Eorum etiam detestor hæresim qui violata naturæ lege, non satis hac in parte à miseris nostris *Americanis* seruata, morem illum turpissimum inuehere moliti sunt.

Americanarum nuditas cultu nostrarum fœminarum minus noxia.

De Barbararum nuditate quid sentiat auctor.

Sed quæ de Barbaris istis à me dicta sunt, eo certe tendunt, vt constet, nos nihilominus culpandos esse, qui istis damnatis quod abiecto pudore nudi incedant, in aliud extremum peccamus, cultu nimirum nostro nimio. Atque vtinam nostrum quisque modesto cultu, habita necessitatis & honesti ratione potius, quam fastus & vanitatis, vtatur.

Cap. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam Caou-in *appellant.*

Qvandoquidem externum ornatum habitumque Barbarorum superiori capite accepimus, à recto ordine alienum non videtur, si de eorum cibariis hoc loco disseramus. Hoc autem in primis est notandum, licet frumentum nec habeant, nec serant, vitesque minime colant, nihilominus tamen (quod experientia non semel sum edoctus) laute admodum eos viuere quantumuis pane & vino carentes.

Sine pane & vino laute viuunt Barbari.

Duorum generum radices habent, quibus *Aypi* & *Maniot* nomina indidere: hæc inter tres quatuorue menses adeo crescunt, vt sint longitudine sesquipedali, femoris crassitudine. Erutas feminæ (neque enim circa isthæc occupantur viri) igne exsiccatas, *Boucano* nimirum impositas, nonnunquam etiam recentes, acutis silicibus posti infixis atterunt, prout caseum & odoratas nuces corradere solemus; farinamque candidissimam ex iis conficiunt. Tum verò cruda illa farina, atque adeo succus albus, de quo mox,

Aypi & Maniot radices.

qui ab ea exprimitur, recentis & liquidi amyli triticei, aqua diu madefacti, saporem prorsus refert. Adeo vt cum post meum in *Galliam* reditum alicubi me præsente fieret, odor ille memoriam refricarit eius quo Barbarorum casæ, tantisper dum ex radicibus farina conficitur, perfundi solent.

Ad farinæ istius apparatum fœminæ *Brasilienses*, vasa fictilia prægrandia, vtpote quæ singula capiant modia, satis commode effingunt. Quibus ad ignem positis farinam immittunt, continuoque dum coquitur, dissectæ cucurbitæ altera parte, qua pultarij loco vtuntur, permouent. Cocta tragematis minoris formam habet.

Ouy-entan durior farina. Ouy-pou mollior farina.

Duplex istius farinæ genus ab illis conficitur: alia enim percocta est & dura, *Ouy-entan* appellant, quam in militiam profecturi secum ferunt, quod diutius conseruetur: alia vero minus est cocta & mollior, *Ouy-pou* nominant: hæc priore est eo præstantior, quod dum recens ori admouetur ac manditur, panis candidi medullæ saporem refert. Prior vero ille sapor, de quo egi, inter coquendum, in gratiorem & suauiorem mutatur.

Farina ex radicibus ad panem conficiendum minus apta.

Quamuis autem hæ farinæ, præsertim recentes saporis sint optimi, summam alendi habeant facultatem, ac facilis earum sit concoctio, nihilominus tamen pani conficiendo (vt ipse sum expertus) nullo modo sunt aptæ. Massa quidem conficitur, quæ non dissimili à triticea modo intumescit, specieque est optima, ac instar similaceæ candida : inter coquendum tamen adeo exsiccatur & aduritur crusta vt pane scisso fractoue interior pars sicca, & ad pristinam farinæ formam redacta reperiatur. Quibus adducor vt credam eum qui primus retulit (cum non satis diligenter quod à me dictum est perpendisset) eos qui viginti duobus aut tribus gradibus vltra *Æquatorem* porrecti sunt (quos *Tououpinambaultios* esse plane constat) pane ex lignis attritis confecto vesci solitos, quod de radicibus istis, de quibus agimus, est intelligendum, hallucinatum fuisse.

Hist. gent. Ind. lib. 2. c. 92.

Mingant pulmentum & radicam farina.

Vtraque vero farina pulmento conficiendo, quod à Barbaris *Mingant* nuncupatur, est accommodata, præsertim si pingui quodam iure diluatur : tunc enim orizam refert, atque eo condita modo optimi est saporis.

Ceterum *Tououpinambaultij* nostri cum viri tum mulieres, nec non ipsi puerulí ab ineunte ætate huiusmodi farinam siccam panis vice edere consueuerunt. Cui rei adeo apti frequenti vsu sunt facti, vt summis digitis è figulinis vasis desumptam certa manu, ne minima quidem excepta mica, eminus in os conijciant. Hunc morem imitari aliquoties tentauimus, at farina illa vultum inspergebamus, in hoc nimirum negotio minus exercitati, ac proinde, nisi mimicos moriones referre volebamus, cochlearibus vti necesse erat.

Barbari peritissime farinam in os conijciunt. Galli ad farinam in os inijciendam inepti. Succus ex humida radice expressus esculentus.

Porro radices illæ *Aypi* & *Maniot* interdum recentes frustatim conciduntur, ex quarum farina, humida quidem illa, pilæ amplæ à mulieribus compinguntur, è quibus intra manus compressis succum, lactis instar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vasis figulinis exceptum soli exponunt, cuius ca-

lore

lore ad modum lactis coagulatur. Edendus vero in patellis testaceis infunditur, ac deinde, prout solemus oua frigere, excoquitur.

Radix sub cinere cocta.

Præterea radix *Aypi* non modo ex farinæ vsu probatur, sed etiam sub cinere cocta vtiliter comeditur: quippe & tenerascit, & diffunditur, castaneæque in prunis coctæ, cuius saporem refert, est persimilis: ac proinde ita parata edulis est maxime. At radicis, quæ *Maniot* dicitur, longe alia est ratio: nisi enim in farinam redacta erit atque percocta, periculosissime editur.

Quæ sit radicum istarum caulis & foliorum forma.

Mira ratio radices illas propagandi.

Vtriusque caulis, qui forma inter se sunt persimiles, Iuniperi humilis magnitudinem æquat: foliisque Pœoniæ similitudine. Quod vero in hisce Brasilicis radicibus, *Aypi* & *Maniot* maxime est admirandum, totum in copia positum est, earum rami qui calamos cannabinos fragilitate adæquant, quanta copia perfringi, ac in terram qua altissime defigi possunt, nulla adhibita alia cultura, bimestri aut trimestri spacio radicum copiam gignunt.

Auati milium amplum.

Mulieres quoque amplum illud milium, de quo dictum est, quodq; vulgo à nobis *triticum Sarracenum*, à Barbaris *Auati* dicitur, præacuto baculo in terram defixo serunt: ex eo item farina ab illis conficitur, quam eodem prorsus modo coquunt, & comedunt, quo superiorem diximus. At vero crediderim (contra quam à me dictum fuerat prima huiusce historiæ editione. duo enim distinguebam, quæ vbi penitius perspexi, vnum idemque esse iam comperio) hoc *Auati* nostrorum *Brasiliensium* idem esse cum eo quod Indorum Historiographus *Mais* nominat, quod, vti ipse testatur, Indis frumenti vsum præbet. Illud his verbis describit.

Mais, Peruanũ triticum. Hist. gen. Ind. lib. 5. c. 215.

Harundo *Mais*, inquit, in hominis altitudinem, ac nonnunquam amplius adolescit, satis crassa est, foliis palustrium arundinum persimilis, spica nuci pinastri simili, grano amplo, nec rotundo, nec quadrato, nec longitudine cum nostro tritico comparando, à semente mensibus tribus metitur: imo irriguis locis XLV. diebus. Ex vno grano 100. 200. 300. 400. 500. nonnunquam etiam 600. gignuntur. His abunde docetur, quæ sit illius regionis fertilitas, quam nunc *Hispani* occupant. Quidam scriptis mandauit adeo fertile esse in *Orientali India* solum, vt frumentum, hordeum, milium denique ad cubitos quindecim adolescat. Hæc sunt, quæ panis vicem apud *Americos* supplere animaduerti.

Calcondilus de bello Turc. lib. 3. c. 24.

Americanum solum tritico & vino accommodatum.

Hispani ac Lusitani, qui sedes in illis terris fixerunt, magna frumenti ac vini copia abundant, ex quo apparet *Brasiliensium* oram horum esse maxime feracem. Quod autem iis rebus Barbari carent, ipsorum inscitiæ tribuendum esse. Nos vero frumentum & vinearum palmites eo comportauimus, expertique sumus vtrumque illic optime prouenire posse, si modo agri eo labore quo apud nos colerentur. Vitis enim à nobis plantatæ rami fluxerunt, maximo feracissimi soli argumento. Quod ad fructus attinet, primo anno racemi nati sunt acidi, qui non modo non maturescerent, sed etiam in dies indurescerent. At vero quantum à peritis vinitoribus non ita pridem edoctus sum, constat nouelleta primo & secundo anno labruscas nullius pretii plerunque producere. At verisimile est Gallos, si vitem illam colere perrexerunt, optimas ex ea vuas collegisse.

Americanum ſolum ob pinguedinem frumento noſtro ferendo ineptum.

Frumentum vero ſecale à nobis ſata folia quidem emiſerunt, inque ſtipulam ſunt faſtigiata, ac ſpem fecerunt, in ſpicis nulla grana extiterunt. Hordeum grana permulta produxit, & ad iuſtam maturitatem peruenit : vnde credibile eſt illud ſolum nimium celeriter extruſiſſe frumentum, & ſecalem, quæ diutius in terra foueri expetunt, quam hordeum, ita vt nec florere, nec grana proferre potuerint. Eam ob cauſam, quemadmodum in Gallia agros, vt ſint fertiliores, ſtercoramus, contra illam terram aſſiduo cultu, ac verſatione defatigandam eſſe arbitror, vt eo modo ferendis frugibus ſit aptior.

Atque hoc obiter dictum ſit, vt iis ſatisfiat, qui curioſius inquirunt, an apud Braſilienſes frumentum ac vinum prouenire poſſint, ſi modo excolantur.

Vt autem eo redeam vnde digreſſus ſum, priuſquam de carnibus, fructibus, piſcibus, & aliis Barbarorum cibis, noſtris prorſus abſimilibus, loquar, vt melius quæ dicenda propoſui diſtinguam, quæ ſit ipſorum potio, quaque conficiatur ratione, ediſſeram

Hîc

Hic primo notandũ est, viros, vt in paranda farina operam nõ ponunt, sed curam illam mulieribus relinquunt, illud idem hoc in negotio illis vsu venire. Quin à conficienda potione multo religiosius cauent, præterquam quod radices *Aypi* & *Maniot*, eo modo, quo diximus, paratæ, præcipuum ipsis cibum subministrent. potionem quoque ex illis hac ratione conficiunt. Eas in primis postquam minutim conciderunt, quomodo hic rapas ollæ iniiciendas solent, inque vasis luteis suffferuefaciunt, quoad mollescant, emollitas ab igne remouẽt, ac deferuescere sinunt. His ita expeditis, earum pleræque circa ingentia illa vasa sedentes, frusta illa mollita mandendo comminuunt, deinde singula manu ab ore excipientes in aliud vas igni impositum deiiciunt, vt ibi rursus ferueant: baculo autẽ continuo agitant, donec satis ferbuisse iudicent: tum secundo à flammis ablatum in alia vasa figulina, quorum singula cadum minorem *Burgundium* æquant, minimè colatum reponunt: vbi vero rursus ferbuerit, despumatumque fuerit, vasa illa operiunt, quoad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vasa porro illa, de quibus vltimo loco dixi, figuram earum cuparum imitantur, quibus ad lixiuium passim vtuntur *Borbonii*, & *Aruerni*, ore tamen aliquanto angustiore.

Brasil. fœminæ potum conficiunt.

Nausea plena ratio faciendi potũ.

Eædem quoque *Brasilienses* fœminæ feruefacientes, ac ore simul mandentes milium illud, quod *Auati* nominant, potum eadem prorsus ratione conficiunt cum superiori. Nominatim vero fœminas eam artem exercere repeto. Nam quamuis distinctionem inter virgines & mulieres, quæ propterea nõ abstinent à virorum consortio, (vt male *Theuetus* scripsit) in ea re non viderim: nihilominus hoc sibi firmiter persuadent Barbari, potionem nullius saporis futuram, si radices aut milium ipsi mandant. Deinde tam hoc indignum arbitrantur, quam ineptum est quod à rusticis *Segusianis* factitatur, qui & nent, & colum gestant. Hanc potionem Barbari vocant *Caou-in*, quæ subturbida & spissa est, ac fere lactis saporem imitatur: rubeam etiam habent, & albam, vt & nos vinum.

Potus ex milio.

Sing. Amer. cap. 24.

Quoniam autem radices istæ, ac milium quolibet tempore in eorum regione proueniunt, ideo quotiescunq; visum est, potum eiusmodi conficiũt tanta copia, vt semel plusquam triginta cados sexagenum sextariorũ Parisiensium in ipsorum ædibus dispositos viderim: vbi pleni opertiq; remanent, donec illi ad compotãdum conueniant. Priusquam vero quæ sit compotandi ratio referam, exclamando præfari liceat: *Procul estote Germani, Flandri, Heluetij, omnesq; adeo qui strenue potando palmam petitis. Vos enim audito Barbarorum potandi modo sponte illis cessuros esse video.*

Americani potatores eximii.

Ergo cum potationem aggrediuntur, præsertim cum captiuum mactãt, adhibitis solennibus ceremoniis (de quibus postea) fœminæ lentum ignem circa vasa accendunt, vt potus ille tepescat. tepido enim delectantur, cõtrario prorsus à nostro more, qui vinum frigidissimum expetimus. Id vbi factum est, primum aperiunt cadum, & poculorum loco cucurbitæ amplæ altera parte, quæ *tres Parisienses sextarios* capiat, hauriunt. Tum viri saltando ad illas accedunt, plenosque cyathos ab ipsarum manibus

Caou-in antequam bibunt calefaciunt.

accipiunt, illæque identidem bibunt, & vno haustu plena pocula absorbent. Haustus vero tantisper repetũt, dum in cadis omnibus vel vna *Caouin* gutta restat. Ego quidẽ ipsos tres dies & noctes continuè bibentes conspexi: quin etiam cum vsque adeo essent expleti, potuque oppressi, vt oneri ferendo impares essent, operi sese denuo applicabant, quia incœpti certaminis defectio ignauiam argueret.

Tououpinãbaultii inter edendum nõ bibunt.

Illud quoq; est obseruandum, *Tououpinambaultios* inter bibendum nihil edere, atq; inter comedendum omnino nõ bibere: quo fiebat, vt nostrum viuendi morem valde mirarentur, cum nos alternatim bibere ac edere conspicerent. Ac si quis eos hac in re cum equis cõparet, faceti cuiusdam respõsum afferam, qui dicere solebat discrimen in eo esse, quod Barbari aquatum minime essent deducendi, quodq; periculum non esset, ne postilenas abrumpere cogerentur. Et quamuis ad cibum sumendum horam statutam non habeant, sed ad libitum vrgente fame, vel de media nocte comedant, neq; vllum in bibendo modũ seruent, in cibo tamen maxime sunt sobrii. nonnulli os manusq; ante ac post pastum abluunt. quod ad os spectat, id fieri puto, quod alioqui viscoso humore impeditum illis esset futurum, propter eas farinas, quibus panis loco, vti diximus, vtuntur. Mirum illi silentium tempore cibi obseruant, ita vt in aliud tempus referant ea, de quibus colloquuturi sunt. Nos autem cum violato ipsorum instituto, vt in Gallia vsu venit, inter prandendum sermones misceremus, ab illis *irridebamur*.

Barbari quoties esuriunt edunt.

Suus cuique mos pulcher.

Itaque tantisper dum hæc celebratur compotatio, *Americani* hilares canunt, saltant, choreas agitant: quin etiam se mutuo hortantur, vt in bello sint strenui, & quamplurimos hostes capiant: deinde instar gruum ordine dispositi saltant per domum, in quam conuenerant, cursitant, donec cados penitus exhauserint.

Ebrietatis Barbarorũ argumentũ.

At certè quod ebrietatis palmam referãt, nõ infirmum hoc est argumentum, quod nonnulli in istis symposiis 4. *Caouini* sextarios exhauriant: sed tum maximè, quum plumis instructi (vt antea diximus) captiuum aliquem mactant, & deuorant: tunc enim Ethnicorum more *Bacchanalia* sua celebrant. Parcius quidem vicini inter se in pendulis illis lectis è gossypio contextis sedentes compotant: sed cum singuli alicuius pagi incolæ conueniant sæpius ad compotationes immodicas, nunquam ad cibos, hoc fit vt raro mediocres illæ & modestæ compotationes locũ habeant.

Nusquam vero ad compotationes seu mediocres, seu immensas accedunt, quin (vt antea diximus) ad expellendas solicitudines ad choreas conueniant. Sed præterea peculiare hoc est iunioribus nondum coniugatis, vt pennarum fasciculis tergo annexis, & *Maraca* manibus admoto, nec non aridis illis fructibus traiectis filo, tibiisq; aptatis strepitum edentibus (vt antea dictum est) totam noctem huc & illuc circumcursent ostiatim saltantes: ita vt iis visis & auditis sæpius in mentem veniret eorum insania, qui in quibusdam Galliæ locis vernacule *Famuli* dicuntur. Solent isti tempore constituto sanctis & patronis vniuscuiusque parœciæ summa

cum

cum pompa stultorum amictu incedere, tibiis multis tintinnabulis resonantibus, atq; adeo per ædes & plateas choreas agitantes, ac maxime Pyrrhichen illam saltationem, huc & illuc diuagari.

Hic vero quiddam notatu dignum succurrit, in omnibus Barbarorum choreis, siue alii alios consectentur, siue in circulum disponantur, vt pluribus alibi dicturi sumus, nusquam tamen mulieres aut puellas viris interseri: quin potius seorsim saltare solitas.

Mulieres filiaque à Barbarorum choreis seiunctæ.

Priusquam vero narrationem institutam de compotationibus nostrorum *Americ.* concludamus, facetam admodum historiam, tragicam tamen recitare placet, vt à nemine ignoretur, quam largè essent vinum hausturi, si copia illis suppeteret. Quidam *Moussacat*, id est, paterfamilias mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit vernacula lingua) vt dromadem *Peros* (sic illi *Lusitanos*, cum quibus inimicitias gerunt, nuncupant) opprimeremus, mactatis & deuoratis, quos in ea nacti sumus hominibus, cum merces eorum à nobis expilarentur, prægrandes offendimus *Caramemos* ligneos (quo nomine dolia, & reliqua vasa significant) potione quadam oppletos: quibus ab altera parte apertis ecquid rei inesset periculum facere placuit. Ego vero (inquiebat vetulus ille) quodnam esset genus illud ignoro, nec satis scio, an etiam apud vos tale exstet. Hoc tamen scio, nos vbi ad satietatem potauimus, totos tres dies adeò sopitos fuisse, vt ægre excitati tertio die fuerimus. Plena nimirum fuisse vasa illa coniicio generoso *Hispanico* vino, quo imprudentes Barbari Bacchi festum celebrarint. Mirum proinde non est vini illius vaporibus correptos, confestim sopitos fuisse, prout ab illo vetulo referebatur.

Faceta Brasiliēsis Moussacat de vino narratio.

Nos vero cõmanducatum illum fœminarum in suo *Caou-in* conficiendo, initio abhorrebamus, quem vt vitaremus, radices aliquot *Aypi* & *Maniot* cum quadam milii copia contusas feruefecimus, gratiorem potum confecturos nos esse opinantes, sed experientia edocti sumus rationem hanc non succedere. Quo factum est, vt paulatim Barbarico *Caou-in* assueuerimus: attamen illius vsus nobis non fuit perpetuus. Nam sacchari cannis, quarum copia nobis suppetebat, in aqua refrigerata, ob perpetuum regionum illarum æstum, per aliquot dies madefactis, potum parabamus gratissimi saporis. Frigidam quoq; nonnunquam bibebamus. Illic enim fontes sunt limpidissimi, flumina quoq; aquæ dulcis, ob aeris temperiem ita probatæ & salubres, vt nemini quantumuis large pota periculum crearit. Hic mihi succurrit, aquam dulcem à Barbaris *vhete*, salsam vero *vheen* appellari. In qua dictione efferenda præ cæteris laborabamus: ab illis enim imo gutture pronuntiatur, quomodo suas gutturales Hebræi solent efferre. Deniq; quia non dubito, quin ea quæ de radicibus & milio fœminarum dentibus attritis ad *Caou-in* parandum diximus, stomachũ multis ad nauseam vsq; mouerint, quo fastidium illud abstergant, peto ab illis, vt rationem qua mustum apud nos exprimitur animo repetant. Enimuero si vinitores, vindemiarũ tempore, in iis præsertim locis quæ vina generosissima

Aquæ Brasiliensium optimæ.

Caou-in cum vino collatio.

gignunt,nudis pedibus,nonnunquam calceis indutis labra vinaria ingredi vuasq; calcare, inque ipsis torcularibus immundissime tractare meminerint,multa comperient non mundiora illo radicum commanducatu. Si vero quis instet,feruendo ac despumando vinũ purgari, respondeo *Caouin* quoque eadem penitus ratione sordes omnes abiicere, ac proinde parem vtriusque esse hac in parte rationem.

Capvt IX.

De feris,prægrandibus lacertis,serpentibus,aliisque Americæ monstrosis animantibus.

Animalia in America nascuntur à nostris prorsus dissimilia.

PRivsqvam vlterius progrediar,statim ab initio huiusce capitis lectorem breuiter admonere visum est, nullas è quadrupedum genere animantes, figura nostratibus omnino similes in toto *Brasiliensi* orbe reperiri,neq; solere *Tououpinambaultios* ex istis aliquas nisi perquam raro cicuratas domi educare. Vt autem generatim describam animantes feras, quæ à Barbaris *Soo* appellantur, ab iis quæ vsui humano accommodatæ sunt facere initium decreui. Primo illa videtur loco esse ponenda, quæ & vulgaris est maxime: hanc *Tapiroussou* appellant, pilo subrubescenti ardue promisso, vaccam magnitudine ac forma valde referentem. Attamen quum cornibus careat,sitque contractiore collo,auriculis longioribus&pendulis,siccioribusq; tibiis atq; gracilioribus, vngula continua & asini vngulæ persimili, merito quis eam vaccæ asiniq; naturæ participem esse diceret. differt nihilominus ab vtroq; plurimum,quod& breuissimam gerat caudam (obiterque hic monendus est Lector,permulta in *America* gigni animantia, quæ omnino sine cauda sint) & dentes habeat multo acutiores. nec hominibus propterea quidquã periculi ab ea potest creari, quum in fuga potius,quam in viribus salutem ponere consueuerit. Eam Barbari sagittis confixam,vt & alias plerasq; interficiunt,aut fossa excauata,decipulisve aliusmodi ingeniose fabrefactis venari solent.

Tapiroussou fera quæ asinum & vaccam refert.

Parmæ ex corio Tapiroussou.

Ceterum fera illa magno est in pretio apud Barbaros, pellis gratia quã simulatq; illi detraxerint,dorsi coriũ in orbem circumcidentes, ad solem exsiccant, in parmasque fundi mediocris cadi magnitudine conformant, quib.in bello hostium excepta repellunt. Tantam v.duritiem pellis ad solem siccata cõtrahit,vt nullius ictu teli quantumuis magno impetu vibrati transigi posse, facile credam. In *Galliam* duas eiusmodi parmas studiose afferebam: redeuntibus v.fames ita molesta fuit, vt omni cõmeatu absumpto,ne Cercopithecis quidem & Psittacis, eiusdemq; generis animantib. exceptis,quæ ex regione illa nobiscũ aduehebamus, parmæ illæ duæ, carbonib.impositæ,fuerint etiam ad depellendam famem comedendæ: quibus reliquæ pelles,quæ,vt suo dicam loco,in naui erant,additæ sunt.

Tapiroussou carnium sapor.

Porro *Tapiroussou* caro ad bubulæ gustum fere accedit. Hanc suo Barbari more coquunt,*Boucanare* patria lingua appellant. At quoniam vocabulum

bulum illud iam vsurpaui, & postea sæpius repetendum erit, ne diutius Lector hæreat, oblata occasione, quid hoc rei sit exponam.

Americani defixis in terra ligneis, quatuor furcis crassitudine brachii, trium pedum interuallo, quadrata figura, æquali verò trium fere pedum alti-

tudine, baculos in transversum duobus à se inuicem distantes digitis superimponunt, itaque ligneam cratem comparant: hac sua lingua *Boucan* nominant. In ædibus permultas huiuscemodi crates habent, quibus carnes in frusta concisas imponunt, & lento igne siccis è lignis excitato, vt fere nullus existat fumus, quamdiu fert voluntas coqui hunc in modum patiuntur singulis dimidiæ horæ quadrantibus inuersas. Et quoniam sale cibos minime condiunt, quemadmodum hîc mos est, vno tantum coquēdi remedio vtuntur ad eorum conseruationem: itaque etiamsi triginta vno die feras quales hoc capite describemus, essent venati, omnes frustratim concisas illis cratibus ingererent, quam citissimè fieri posset, ne corrumperentur: ibi sæpius circumactæ aliquando plus quatuor & viginti horis torrentur, donec

Boucan & Barbarorū culina.

Conseruandorum ciborum apud American. ratio.

Farina è piſcibus.

pars interior carnium æque cocta ſit atque exterior, eaque ratione omnes ſint à corruptione tutæ. Nec in piſcibus apparandis & conſeruandis alia eſt ratio quos quum nacti ſunt, magna copia ad farinam conficiendam exſiccant, eos præſertim quos patria ipſi lingua *Piraparati* vocant,qui germaniſſimi ſunt mulli, de quibus dabitur alias dicendi locus. Iſtæ autem crates apud Barbaros carnaria & promptuaria merito habenda ſunt: ideoque vix eorum pagos adire licet, quin ferarum piſciumque carnibus onuſta conſpiciãtur: ſæpius etiã vſu venire ſolet,vt poſtea dicemus,ſi adeas Barbaros,vt iſtiusmodi crates humana carne refertas, quam ſcilicet de victis hoſtibus interficiendis & comedendis, vt opima ſpolia reportant, intueare. Hactenus de *Americana Boucanatione* dictum ſit, cui cum Barbaris placet elixæ carnes ſuccedunt, quod cum bona Theueti venia ſcribam, qui hoc negare auſus eſt.

Humanæ carnes Boucan impoſitæ.

Vt autem inceptam ferarum deſcriptionem perſequar,ſecundæ magnitudinis partes deferendæ videntur cuidam ceruorum generi, quod illi *Seouaſſous* nominant,ſed cum hoc differunt à noſtris,quod multo ſint humiliores quodque minora geſtent cornua, tum etiam illo, quod æque pilos demittant,atque noſtrates capræ. *Aper* autem *Americanus*, quem illi *Taiaſſou* vocant,corporis mole, auriculis, capite pedibus, atque iis quæ apud nos gignuntur, forma valde ſimilis eſt, dentibus etiam & prolixis & acutis, vehementer damnoſus: tamen cum macilentior exiſtat & gracilior,frendeatque terribiliter, illa quoque deformitate inſignis eſt. Habet à natura foramen in dorſo, quemadmodum in capite ſuem marinum habere dixi, quo ſpiritum emittit admittitque. Ne quis verò iſtud prodigioſum exiſtimet,Autor Gener. Indic. Hiſt. memoriæ prodidit apud Nicaraguenſes, qui non multum à Noua Hiſpania diſtant, ſues naſci quibus vmbilicus in dorſo eſt: qui procul dubio, ad idem genus cum iis de quibus hîc trado, reuocandi ſunt. Cæterum *Tapirouſſou* & *Seouaſſou* & *Taiaſſou* reliquas Braſilienſis oræ feras magnitudine ſuperant.

Seouaſſou genus ceruorum.

Taiaſſou *aper.*

Sues quibus foramen eſt in dorſo.

Lib.5.c.204

Maxima Americ. animantia.

Eſt quoque apud Americanos fera quædam rufa,quam *Agouti* nominant,nefrendis triginta dierum nati altitudine, pede bifido,breuiſſima cauda,roſtro & auriculis ferè leporinis, palato gratiſſima. Sunt & aliæ duorum aut trium generum,quas *Tapitis* appellant, noſtratibus non abſimiles leporibus, ſubrubeſcenti autem pilo.

Agouti *nefrendis ceruus.*

Tapitis *leporis genus.*

In ſyluis quoque magnas venantur ſorices,ſciurorum pilo & magnitudine,quæ ad cuniculorum delicias accedunt.

Mures ſubrufi.

Pag aut *pague* (quonam enim modo id pronuntient,vix ac ne vix quidem intelligas) fera eſt altitudine mediocri venatici canis, capite deformi, carne ad vitulinæ guſtum accedente,pelle pulcherrima,& maculis albis,leucopæis, nigrisque diſtincta, vt maximi apud nos pretii futura eſſet, ſi modo nanciſceremur.

Pag *animal maculis diſtinctum.*

Alia etiam inuenitur, quam *Sarigoy* appellant, quæ ob fœtorem à Barbaris non comeditur. Nos autem quibuſdam excoriatis, & detracta renum pinguedine,vnde fœtor ille manabat, ſine faſtidio edimus: carne enim cum tenera,tum optima eſt.

Sarigoy *fœtidũ animal.*

Eſt

Est etiam illa quam *Tatou* vocant. Hæc non adeò cursu valet, veruntamen (vt apud nos erinacei) per dumeta reptans, durissimis est armata squamis ita vt gladio transuerberari nequeat, pellem etiam illi detractam, ex qua Barbari permultas compingunt cistas, *Caramenos* ipsis nominatas, si complicaueris, digitalia esse militaria diceres. Carne candida est, optimique saporis. Quod autem ad figuram attinet, tantæ proceritatis nullam videre licuit, quantam expressit Bellonius suarum obseruationum extremo lib. 3. vbi tamen Brasiliensem *Tatou* nominatim designat.

Tatou armata squamis.

His etiam animalibus, quæ apud *Americanos* frequentissima sunt, adduntur Crocodili *Iacare* dicti, instar humanæ coxæ, longitudine iusta. At tantum abest vt noceant, vt plenæ istis *Iacaris* Barbarorum sint domus, puerique sine vllo periculo cum iis lusitent. Nihilominus audiebam senes commemorantes, dum peregrinarētur, se à nescio quo *Iacarum* genere peti, à quo se magna difficultate sagittis tuerentur. Illud cum appropinquare homines persentisceret, ex arundinibus erumpere dicebant, & impetum in obuium quemque facere.

Iacare Crocodili.

Cæterum vt illa omittam, quæ Plinius & alii de Crocodilis, qui in Nilo degunt, memoriæ prodidere, vniuersalis Ind. Hist. scriptor illis in regionibus infestos fuisse *Crocodilos*, ad vrbem *Panama* refert, qui plus centum pedes in longitudinem patebant; quod mihi quidem mirabile & portentosum videtur, tantum abest vt affirmem. Eis autem *Crocodilis*, quos mihi videre contigit, os erat valde patulum, alta crura, cauda verò non rotunda, nec acuta, sed ad extremum tenuissima. Vtrum autem, vt quidam scripsere, superiorem mandibulam moueant, ingenuè fateor me non obseruasse. Venantur insuper *Americani* lacertas, *Touous* illi appellant, non virides, verum leucopæas & pelle variegata, vt nostrates paruæ lacertæ. Et quamuis longæ sint quatuor aut quinq; pedes, iusta crassitudine, ideoque forma terribili, nihilominus in ranarum morem flumina paludesque incolunt, nemini noxiæ. Addam, pelle illis detracta exenteratæ si coquantur summe delicatas esse, nihil vt in *America* gustauerim suauius. Carne enim sunt, vt apud nos capones alba, delicata, tenera, suaui, vt nihil supra. Initio tamen ab istarum gustu abhorrebam, postea verò quam primum attigi, quod ad cibos attinet, ferebant apud me primas lacertæ.

Lib. 5. c. 196 Crocodili portentosæ magnitudinis.

Touous lacerta.

Maximæ in America edules lacertæ.

Bufones quoque permagnos habent *Tououpinambaultii*, quibus minimè exenteratis, tostis vescuntur. Quum verò & Medici doceant, & vulgo etiam notum sit & perspectum, carnem, atque saniem, & quicquid adeò bufonis est, lethale esse, facile quilibet me tacente propter illius regionis temperiem, aliave de causa, quæ me lateat, vsu venire vt illic bufones, vt sunt apud nos, minimè sint venenati atque periculosi.

Edules in America bufones.

Comedunt etiam serpentes crassitudine brachii, quinque fere pedum longitudine, quin etiam animaduerti Barbaros, vt de *Crocodilis* commemoraui, genus quoddam ex nigro & rubeo discolor, domum afferre, interque vxores & liberos proiicere ita securos, vt manibus contrectarent. Has immanes anguillas terrestres, frustatim conscindunt apparantque. Insipidæ tamē sunt, & perquam exigui saporis.

Americani permagnos serpentes comedere solent.

Diuersi etiam generis *serpentes*, apud eos gignuntur, & in fluuiis præsertim, vbi olerum instar virides apparent: longi atque graciles, quorum ictus maxime noxius est: nec non in siluis existunt *lacertæ*, præter eas, de quibus supra mentionem fecimus valde periculosæ, vt ex narratione quam subiiciam, patebit. Itaque quum aliquando duobus *Gallis* comitantibus iter facerem visendæ regionis gratia, neque vt mos erat, viæ duces Barbaros haberemus, ideo oberraremus in syluis, vallemque profundam pedibus metiremur, audito strepitu venientis animalis ad nos cuiusdam, imbellem esse feram opinati, non secus iter incœptum persequentes securo eramus animo. Statim verò ad dextram triginta fere passuum interuallo, in colle lacertum conspicimus: corpore humano crassiorem quinum aut senum pedum. Ille in modum Ostrei squamis albicantibus & asperis totus, altero pede anteriori erecto, capite sublimi, collucentibus oculis nos intueri cœpit· Quare attoniti (nemo enim forte nostrum sclopetum tum ferebat, gladiis tantum eramus accincti, arcusque nobis suppetebant & sagittæ, quæ tela illi monstro tam duris armato squamis nocere non admodum poterant, nihilominus veriti, ne si fuga nobis consulere vellemus, celeritate superius nos vna conficeret) alter alterum trepidè quum intueretur, eodem in loco stetimus. At postquam ille prodigiosus & formidabilis lacertus, ore aperto, & quod æstus magnus esset (sudum enim erat meridiano fere tempore) alte anhelans, vt facile exaudiremus, per quadrantem horæ nos esset intuitus, derepente montis verticem petiuit, tanto fragore virgultorum, atque ramorum, quantum ceruus syluam cursu pererrans vix ederet. Itaque nos, qui tum valde timueramus de illo insequendo non admodum solliciti, Deo liberatori gratias egimus, & institutum iter denuo sumus aggressi. Mihi autem eorum opinionem recolenti, qui affirmant lacertum aspectu hominis delectari, visum est illi monstro tantum placuisse intuitum nostrum, quam eius angebamur præsentia. Nec non apud eos fera gignitur è præda victum quærens, quam appellant *Ian-ouare*. Ea fere tibiarum altitudine & velocitate canem æquat venaticum, circa mentum verò pilo est promisso, pelle variegata, pulcraque instar lyncis, ac in reliquis vehementer illi similis. Barbari non immerito feram illam valde reformidant. Nam cum præda sit assueta, quemadmodum & leo, si quem eorum assequitur, in frusta concisum deuorat. Illi verò vt sunt vindictæ appetentes, nec quid eorum, quæ molesta sunt, inultum esse patiuntur, si quam excauatis ea de causa foueis aliove decipulorum genere intercipiant, sagittis confixam pluribus, quo diutius langueat, lentè interficiunt: vtque facilius pateat, quam male fera illa cum Barbaris agat, cum aliquando in quinque aut sex Gallorum decomitatu, hac transirent, monebant Americani, vt nobis à *Ian-ouare* caueremus, quod illa ipsa hebdomade tres crudeliter mortales in quodam eorum pago absumpsisset.

Auctoris de prodigiosa lacerta commemoratio.

Periculum authoris ab ingenti lacerta.

Ian-ouare fera hominibus infestat.

Addendum verò huic additioni Latinæ existimaui, Americanos ante Villagagnonis expeditionem canes nunquam vidisse: ideoque cum permagnum ex venaticorum genere canem intuerentur, quem cum aliquot par-

Canes primum ab Americanis conspecti.

uulis

uis eo aduexeramus, nobisq; ille applauderet, propterea ꝙ vt antea cõmemoraui, ad *Ian-ouare* formam accedit, obstupescebant, ab illoq; refugiebant. Ea de causa etiam *Gomara* in generali sua Indiarum historia testatur, anno 1509. cum *Christophorus Columbus* primũ ad insulam *Boriquen* appulit, quæ & *S. Ioannis* nomine insignitur, huiusce regionis Indos, qui cum *Hispanis* bellum gerebant, vehementer canem subrubidum timuisse, qui etiam duorum fere balistariorum stipendium merebat: propterea ꝙ non modo in Barbaros ferociter impetũ faciebat, verum etiam socios ab hostibus discernens, quantumuis prouocatus minime illis erat molestus, quin ẽt *Caribas* recognoscens (pessima & maxime detestanda illarum omnium regionum natio) fugientes persequebatur in mediã vsq; hostiũ aciem, qui ẽt tantum excitatus, nulla quiete fruebatur, quousq; arreptum hostem dilaniasset: pro *Hispanis* tam dextre prœliabatur, vt illo comitati tam alacriter aduersus Indos pugnarent, quã si tres in suo numero habuissẽt equites. hic tamen canis dum nescio quem *Caribam* nando persequitur, venenata sagitta ictus oppetiit, dominumq; tristem admodum reddidit, lætantesq; Indos. Sic & *Valboa Hispanorum centurio fortissimus*, cum primũ Australem patefecit Oceanum, emissis quos habebat canib. in *Indos*, qui aditu illum arcebant, Barbari tanto timore sunt perculsi, vt fuga sibi consulere cogerentur, *Valboæque* canes tam profuerint, q̃ milites omnium prestantissimi. Insuper multi reperiuntur in *Brasiliensium* ora Cercopitheci, paruuli atq; nigri, quos illi *Cay* vocant, quibus describendis supersedebo, propterea ꝙ nobis sunt notissimi. Vnum hoc tantum dicã, quum assiduè versentur in cacuminibus arborum fructum in siliquis nostratium fabarum instar gestantium, quo aluntur, atq; turmatim isthic cõueniant, imbrib. præsertim cadentibus, iucundum est illos audire clamitantes, & strepitum facientes. Ceterum cum vno tantum partu, vnicum edat fœtum, Cercopithecus simul atq; editus est in lucem, ea naturali preditus est industria, vt à collo patris matrisve firmissime pendeat: itaq; si venatores ingruant, parentib. per ramos desilientib. vna etiam fuga abripitur: ꝙ certe incredibile videri non debet, cum *Matthiolus* Commentariis in Dioscoridem editis, *Plinio* atque *Aristotele* auctorib. affirmet, tam amantes prolis esse mustelas, vt teneram adhuc ore cõprehensam, huc & illuc circumgestent. Quin etiam animantibus est omnib. illud à natura tributum, vt non modo conseruandę prolis studio teneantur, sed etiam ad id efficiendum sagacitate mira sint preditę. Qua de causa non facile Barbari Cercopithecos quacunq; sunt ætate, venari possunt: sagittis tamen vulneratos deiiciunt de arboribus, ac deinde sanatos, & aliquantisper domi cicuratos cum mercibus commutant. Verum initio adeo sunt feri, vt attrectantium digitos dentibus cõuulnerent, adeo vt morsi dolore cogantur illos sæpissime ictibus conficere.

Cap. 44.

Canis duplex stipendium in bello merens, Indis infestissimus.

Cap. 62.

Cay Cercopitheci.

Cercopithecorum in paruulis è periculo eripiendis industria.

Modus capiendorum Cercopithecorum.

Est quoq; apud Americanos alterius generis Cercopithecus, quem ipsi *Sagouin* nominant, crassitudine Sciuri, eodemque pilo rufo: quod vero ad formam attinet, rostro, pectore, collo, reliquisq; fere partibus leoni persimilis, audax etiam, nulli paruulorum animalium pulchritudine cedit, quę qui-

Sagouin pulchrum animalculum.

quidē illic viderim. Et si tam facile mare transmitteretur, q̃ cetera, multo maioris esset pretii. Sed cũ tam infirmo sit corpusculo, vt vacillantem nauem ferre non possit, ea etiã est superbia, vt vel minimum offensus, tædio vitam cum morte cõmutet. Hic tamen quidam reperiuntur, mihiq; fit verisimile eam esse bestiolam, de qua *Marotus* suum induxit loquentem seruulum, cuidã *Zoilo*, cui nomen erat *Sago:* alludens enim Cercopitheci nomen esse, dicit *Sagonem.* Vt autem fatear ingenuè ꝙ res est, quamuis fuerim curiosus, me omnibus animantibus *Americanis* obseruandis non ita fuisse diligentem, quam optarem, nihilominus, vt semel finem faciam duo adhuc describam genera, quæ figura sunt prodigiosa vt quæ maxime.

Hay deforme animal.

Vnum quod Barbari *Hay* vocant, magnitudine canis est, facie Cercopitheci, ventre pendulo, quemadmodum Scrofæ parturientis, pilo leucophæato valde diluto, breuissima cauda, pedib. in morem Vrsi villosis, prolixis vnguibus: vt autem dum in siluis agit valde sit ferum, captũ nihilominus cicuratur facillime. Nudi autem *Tououpinambaultii* non libenter cum illo colludunt, propterea quod tum longos habeat vngues, tum acutos. Ceterum (quæ res fortasse videbitur incredibilis) audiui & à Barbaris, & à quibusdam interpretibus, qui diu in *America* sunt commorati, neminem vnquam vidisse tum in siluis tum domi animal illud cibo frui, vt quidam aura illud viuere opinentur.

Coaty rostro prodigiose largo.

Alterum, de quo etiam mihi dicendum est, à Barbaris *Coaty* appellatum altitudine leporis est, breui pilo & maculoso, auriculis paruulis erectis & acutis, capite cũ paruo, tum ab oculis eminente rostro, plus pede vno longo scipionis instar tereti, subito ad extremũ decrescente, ita vt æqualis vbiq; sit crassitudinis, ore ita angusto, vt vix auricularem digitum recipiat, nullũ prodigiosius inueniri potest: deinde cum hæc est capta fera, collectis quatuor pedib. aut in alterutrum vergit latus, aut cõcidit, neq; vnquam erigi, neq; cogi potest vt vescatur, nisi præbeantur formicæ, vnde etiam in siluis sibi victum parat. Octauo fere die, quo ad *Villagagnonem* venimus, Barbari eius generis feram ad nos attulerunt, quæ ob nouitatẽ omnes magna impleuit admiratione. Nam, vt commemoraui, cum, si cum nostratibus conferatur sit valde prodigiosa, sæpe à quodam ex nostris familiaribus excellenti pictore summopere cõtendi, vt tum illam, tum plerasq; ceteras, non tantum admirabiles, verumetiam nobis incognitas, penicillo repræsentare vellet, quod maximo dolore meo nunquam ab illo impetraui.

Pictoris rustica obstinatio.

CAPVT X.

De varietate Americanarum auium. De vespertilionibus, apibus, muscis, aliisque regionis illius insectis.

Oura auis. Arignau ousou seu gallina Indica.

HOc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ victui humano sunt accommodatæ, generalique vocabulo à *Tououpinambaultiis* nominantur *Oura:* maximam illi habent earum copiam Gallinarum, quibus ab India cognomen addimus, easque *Arignau-ousou* appellant: nec non ab eo tempore, quo *Lusitani* apud Barbaros agunt,

agunt, gallinas etiam nostrates alere solent, ipsis *Arignau-miri* dictas. Quamuis autem, vt alias commemoraui, candidas plurimi faciat, vt plumis auulsis, rubroq; infectis exornent se atq; vestiant, ab vtroq; tamen genere plerumq; abstinent, quod ad vescendum attinet. Adhæc quum sibi persuadeant oua, quę *Arignan-ropia* nominant, esse instar veneni, non modo stupescebāt, si oua coram illis sorberemus, verum etiam nos increpātes addebant, nō ferendum esse, dum pullationem anteuerteremus, nos gallinam in ouo comedere. Itaq; de suis gallinis æque fere sunt solliciti, atq; de auibus, quæ vitā in siluis agunt. Illas vbicunq; fert impetus ponere patiuntur. At gallinę vicissim, pullos è dumis & vepribus domum deducunt, ita vt ea molestia careant *Americanæ* mulieres, qua nostrates in pullis *Indicis* educandis, quibus etiam ouorum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta fit apud eos pullatio, vt iis in pagis, qui minus sępe ab extraneis inuisuntur, gallina *Indica* cultello veneat, qui quidem apud nos vix sestertio nummo æstimaretur: altero autem duorum obulûm quinque aut sex gallinæ nostrates constent.

Arignau-miri gallinæ nostrates.

Arignan-ropia ouum.

Gallinarum magna copia in America.

Vna cum gallinis Barbari alunt etiam domi anates Indicas, *Vpec* ipsi nominant. Quoniam vero ea imbuti sunt superstitione *Tououpinambaultij*, fore vt si animali tam tardo vescerentur, eandem tarditatem contraherent, ita vt si hostes imminerent, fuga sibi salutem quęrere non possent, vt vel tantillum de iis degustent, non facile quisquam persuaserit, eaque de causa sibi temperant ab omnibus eis animantibus, quæ tarde incedunt, piscibus etiam, vt raiis aliisq;, qui non celeriter nare possunt. Quod ad illas aues attinet, quæ degunt in siluis, magnæ caponum instar, capiuntur illæq; trium generum, quas Barbari *Iacoutin*, *Iacoupen* & *Iacou-uassou* appellant. Pluma est omnibus nigra & leucopeata, gustu ad phasianos accedunt, vereque possum affirmare, nihil *Iacous* illis edi vnquam suauius.

Vpec Anates Indiæ.

Superstitio Indorum in vitādis tardis animalibus.

Iacous, phasianorum genus.

Præterea duo sunt genera exquisitissimarum auium, quibus nomen est *Mouton*, Pauonum magnitudine, iisdem plumis quibus superiores, raroque admodum inueniuntur.

Mouton auis rara.

Macacoua & *Ynambou-ouassou*, duo sunt genera perdicum, anserum nostratium magnitudine non absimili, quo *Mouton* gustu. Idem est, fere trium sequentium sapor *Inambour-miri*, perdicum altitudine: *Pegassou*, palumbi, *Paicacu*, turturis.

Magnarum perdicum genus.

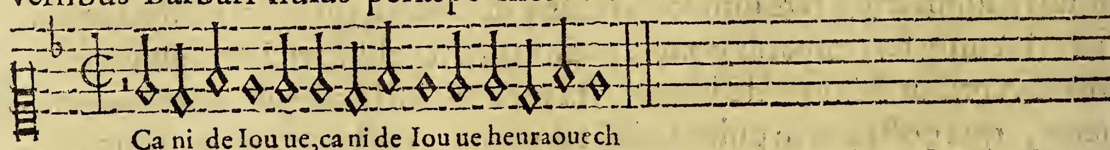
Vt autem breuiter de auibus, quæ magna copia reperiuntur, tum in siluis, fluminibus, tum etiam in littoribus, finiam, ad eas veniam quæ non ita sunt ad victum accommodatæ. Inter cæteras duo sunt genera eadem magnitudine, ad corui crassitudinem accedentia: quæ vt reliquæ aues *Americanæ* rostro sunt atque vnguibus incuruis, quemadmodum & psittaci, quorum in numero censeri possent. Quod vero ad plumam attinet, vt facile est iudicatu, vix crediderim in toto terrarum orbe aues inueniri tam excellenti pulchritudine, in quibus contemplandis abunde non naturam vt profani, sed creatorem laudandi suppetit materia: vtque res pateat, prima, cui nomen apud Barbaros est *Arat*, plumis caudæ, atque alarum sesqui-

Arat, auis excellenti pluma.

pede porrectis, partim purpuræ instar rubeis, partim cæruleo colore, vehementer splendenti, cui & reliquę partes corporis respondent. cum in sole agit hæc auis, vbi plurimum versatur, nemo vnquam illius aspectu satiari potest.

Canide, pluma cærulea.

Altera *Canide* dicta plumis inferioribus, quæque collum circumagunt auri colore micantibus, quæ vero dorsum, alas, caudamque vestiunt excellenti cærulæo cum textili aureo inferne induta esse videntur, superne autem holoserico pallio eos qui intuentur summa perfundit admiratione. In suis versibus Barbari huius persæpe meminerunt ad numerum cantillantes;

hoc est, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iouue*, aut *Ioup* apud eos flauum sonat.

Plumæ, è quib. pilei, vestes, &c. componuntur.

Quamuis autem domesticæ non sint hæ aues, frequentius tamen in arborum, quæ in mediis vicis sunt, cacuminibus nidificant, quam in siluis, quo fit vt ter quaterve in anno à Barbaris deplumentur, è quibus plumis pileos, vestes, armillas compingunt, clauarum suarum capulos exornant, corpusque suum cohonestant. Huiusmodi ego pennas non paucas mecum in Galliam afferebam, earum præsertim quas flauo & cæruleo colore esse dixi, sed vbi Lutetiam veni, aulicus quidam cui videndas exhibui, importunus mihi esse non destitit, donec eas à me extorqueret.

Aiourous, psittaci maximi & pulcherrimi.

Psittacorum tria aut quatuor genera illic capiūtur, maximos & pulcherrimos, *Aiourous* Barbari nominant. His rubeo, luteo, ac violaceo colore caput est distinctum, extremis alis est coccineus, cauda, quæ est prælonga, lutea: reliquo corpore viridis. Huiusmodi perpauci ad nos adferuntur. Præter plumarum elegantiam eo commendantur nomine, quod edocti, optimè imitantur humanum sermonem. Vnum ab interprete quodam accepi, ab ipso iam per tres annos educatum, qui *Gallicas* & *Americanas* voces tam genuine pronuntiabat, vt si non esset in conspectu, eius vocem ab humana discernere vix quisquam potuisset.

Psittaci mira historia.

Longe admirabilius erat, mulierem in vico quodam, qui ab Insula nostra IV. passuum millia distabat, huius generis vnum educasse, qui non secus ac si ratione præditus esset, ea quæ iubebatur, caperet. Illac quoties nobis iter erat, statim ab auis illius hera audiebamus, vultisne mihi dare pectinem aut speculum, ego iam iam coram vobis psittacum meum iubebo canere & saltare? Si forte postulatis illius annuebamus, psittacus confestim, auditis quibusdam hære verbis, non modo saltabat in pertica cui insidebat, sed & garriebat, & sibilabat. Barbaros denique in bellum euntes mirabiliter referebat. In summa, si hæræ visum erat imperare vt caneret, canebat, saltaret, saltabat: contra, si indonata paulo acerbiori sermone illi suum *Auge*, hoc est, consiste, imperasset, tum ille obmutescebat, nec vllis verbis efficere poteramus, vt vel linguam vel pedem motitaret. Quare reputandum lectoribus relinquo, annon *Romani* qui *Plinio* auctore, coruo à quo omnibus matutinis nominatim ad Rostra salutabantur, funus innumeris exe-

Lib. 10. c. 43.

quiis

quiis olim celebrarunt, eumque à quo esset interfectus morte multarunt, si huiusmodi psittacum habuissent, perquam maximi fecissent. Illum Barbara mulier *Cherimbaué*, hoc est, dilectissimum appellabat. Ei sanè adeo charus erat, vt quærentibus nobis, pro pretio mercari possemus, illa *Mocaouassou*, hoc est, tormentum æneum maius, per irrisionem respondebat, itaque nullo pretio ab ea extorqueri à nobis potuit.

Psittacorum alterum genus est eorum, qui in *Galliam* aduehi solent, quos *Marganas* Barbari appellant, & minimi faciunt. At vero tam sunt illic frequẽtes quam apud nos columbi, quo fiebat, vt licet carnibus essent paulo durioribus, quod ad perdicis saporem accederent, illis non raro vesceremur.

Marganas psittaci apud nos frequentes.

Tertium genus psittacorum *Touïs* Barbari, nautæ vero Neustrii *Moissons* vocant: sturnorum magnitudine, caudam prælongam croceis pennis distinguentibus, cetera viridis est. Priusquam autem sermoni de psittacis instituto finem imponam, succurrit nonnihil à Cosmographo quodam relatum, psittacos nimirum in arborum ramis pendulos nidos construere, ne à serpentib. oua absorbeantur, quod quidem meras esse fabulas existimo, siquidem in arborum cauatarum antris nidos construere eos deprehendi.

Touïs psittacorum genus minimum.

Inter reliquas aues *Americanorum*, primus locus cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius ante meminimus. Is columbi est magnitudine, colore atro ceu coruus, excepto pectore, quod crocei est coloris, torque miniato ab inferiori parte circumducto, detracto Barbari ad genarum aliarumque corporis partium ornatum vtuntur. Tum verò maximè apud illos est in pretio quod saltaturi eo vtuntur. Nomen inde est sortitum *Toucan-tabouracé*, hoc est, pluma ad saltandum. Nihilominus tamen, tanta illis earum suppetit copia, vt cum mercibus nostratibus permutare eas non grauentur. Auis istius rostrum reliquum corpus longitudine superat, cum quo gruis rostrum minime est comparandum, itaque pro monstrosissimo totius orbis rostro est habendum: ergo non immerito *Bellonius*, vnum cum nactus esset, sub finem tertii libri descriptionis auium depingendum curauit: nomen quidem non edit, at ea omnia, quæ ab illo narrantur, de isto rostro necessario sunt intelligenda.

Toucan auis columbi magnitudine.

Rostrum auis monstrosum.

Alia est merulæ magnitudine, & colore, excepto pectore quod bubuli sanguinis ruborem adæquat, à Barbaris eodem quo superius detrahitur modo. Auem vero *Panou* nominant.

Panou, cui pectus rubrum.

Est & alia turdi magnitudine, plumis omnib. coccineis, hanc illi *Quampian* vocant.

Quampian, auis coccinea.

Minime vero est prætermittenda auicula non minoris admirationis quam subtilitatis, quam Barbari *Gonambuch* appellant, plumis albicantibus, & fulgentibus, fucum, aut scarabeum magnitudine non superat, miros tamen cantando edit concentus. Milio illi crasso, quem Americani *Auati* nominant, aut aliis altioribus herbis insidens, tam altum edit cantum, vt, nisi conspiciatur, vix credas ab illo corpusculo tantum tamque suauem edi posse. Lusciniæ nostræ minime cedit.

Gonambuch, auis minima.

Americ. auiũ varietas.

Ceterum, quia sigillatim *Americanas* aues omnes, quæ à nostris non modo genere, sed & coloris varietate, puta, rubei, rosei, violacei, albi, leucopæi, purpurei, &c. à nostris non parum differunt, describere non possum, vnam tamen descripturus sum quam adeo obseruant Barbari, vt eam non modo afficere damno nolint, sed afficientes inultos abire non patiantur. Columbi est magnitudine, colore cinerico, lugubri voce, eam *Tououpinambaultii* noctu frequentius quam interdiu exaudiunt, atque ab amicis & cognatis mortuis ad se mitti credunt, tum vt bonum omen renuntiet, tum præcipuè vt animos addat, moneatque vt se aduersus hostes fortiter in bello gerant. Existimant præterea si rectè isthæc auguria obseruent, futurum vt hostes hac quidem in vita superent, sed & post mortem ad maiores suos animas post montes conuolaturas, vt illic perpetuas agitent choreas.

Barbarorum deliratio, qui auũ cantum obseruant.

Contigit mihi semel, vt in pago à Gallis *Vpec* denominato diuerterem, vbi de nocte aues illas non quidem canentes, sed gementes audio. Barbaros attentissimos video. Rei totius gnarus, stultitiam illam increpo. Sed vbi Gallo mihi adstanti arrisi paululum, vetulus quidam seuere satis me compescuit his verbis: *Tace, ne nos audiendis faustis nuntiis auorum nostrorum intentos auertas. Quoties enim hasce aues audimus, toties & exhilaramur, & vires nostræ augmentum capiunt.* Cui nihil respondi, frustra enim cum illo contendissem. In mentem tamen mihi tum veniebat eorum opinio, qui asserunt animas ad suos officii monendos deuolare, Barbarorumque nostrorum figmentum eâ tolerabilius esse iudicabam. Etenim, vt suo dicetur loco, quamuis animas credant immortales, eo tamen dementiæ non veniunt, vt è corporibus semel egressas ad patrios lares redire dicant, aues istas earum esse nuntias tantummodo fingunt. Hæc sunt quæ de auibus Americanis dicenda mihi fuere.

Vespertilionum Indicarum magnitudo & natura.

Habent tamen præterea terræ illę *vespertiliones* cornicularum nostrarum magnitudine: hi noctu nō raro in casas veniunt, si vero quem detectis pedib. dormientem offendant, summum eius articulum adoriuntur, sanguinemq; exugunt tanta copia, vt duos sextarios nostrates plerumq; antequam perspiciantur ebibant. Experrecti, mane cubile xylinum cruentatum admirantur. Barbari, siue suis, siue nostris id cōtingebat, in ludibria vertebant. Mihi semel istud accidit, præterquā vero quod sannis sum exceptus, accessit & illud quod extremo illo (licet non infestissimus erat dolor) summi articuli læso, triduum in tibialib. inducendis non parum laboraui. *Cumanenses* quoq; qui cis *Æquatorem* decem gradib. iacent, grandib. istis & infestis vespertilionib. infestantur. Gener. Ind. hist. Scriptor de his rem & facetam & notatu dignam memoriæ prodidit. Monachi cuiusdam puer pleuritide laborabat, in *Chiribichi* monasterio *Sancta fides* nuncupato, cuius cū vena aperienda reperiri non potuisset, mortuus vero ipse haberetur, accedit ad eū noctu vespertilio, talumq; momordit, tantamq; copiam sanguinis hausit, apertaq; vena sponte emisit æger, quanta ad valetudinem sufficiebat. Ego vero cum historiæ illius Scriptore dico, opportunissimum & faustissimum ægro illi fuisse istum Chirurgum. Itaq; præter eam quam vespertiliones istos afferre dixi molestiam, satis docet exemplum illud postremum, non adeo noxios esse, ac fuerunt olim Græcorum striges. quæ vt inquit Ouid. Fast. 6.

Lib. 2. c. 80.

De vespertilione faceta historia.

Nocte

Nocte volant pueroſque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactentia viſcera roſtris,
Et plenum poto ſanguine guttur habent.

quam ob cauſam nomen illud veneficis eſt attributum.

Apes Americanæ à noſtris ſunt abſimiles, ad minores muſcas atras, quibus æſtatis tempore infeſtamur, accedunt, fauoſq; ſuos in exeſæ arboris cauo condunt. Barbari mel ceramque colligere norunt. Mixtim collecta, *Yra-yetic* vocant, *yra* enim mel ſonat, *yetic* vero cerã. Seorſim poſitum mel noſtro more comedunt, ceram vero picis nigredinem imitantem, aſſeruant, maſſis brachij magnitudine compoſitis. Non tamen quod faces vel candelas ea conficiant: lucernæ enim alius apud eos vſus non eſt præterquam ligni cuiuſdam flammam lucidiſſimam emittentis. Præcipue vero ea cera vtuntur ad obturandas ingentes illas cannas, quibus plumas ſuas imponunt, ne à papilionibus exedantur, quos etiam hoc loco deſcribemus.

Americanæ apes.

Yra mel, yetic cera nigra.

A Barbaris *Arauers* appellantur gryllorum magnitudine, gregatim quoque ad focum vt & grylli accedunt, ſi quid autem offendant, exedunt, præſertim vero thoraces coriaceos & calceos ita corrodunt, vt ſuperficiem penitus abſumant. Si vero gallinas aut alia id genus cibaria, negligentius recondebamus, mane à nobis oſſa carnibus nudata reperiebantur.

Arauers. papiliones.

Grylli Americani valde voraces.

Barbaros præterea infeſtat exiguum inſecti genus, quod *Ton* nuncupãt. In puluere naſcitur, pulicis magnitudine. At vbi ſub pedum & manuum vngulis ſeſe inſinuauit, prurigo ſtatim oritur, acyri modo, niſi vero confeſtim euellatur, breui ſpatio ad piſi magnitudinem accreſcit, extrahique niſi magno cruciatu non poteſt. Non ſolum autem Barbari, qui nudi toto corpore incedunt, ſed & nos quoque quantumuis bene induti, hoc inſecto infeſtabamur. Ego pro mea parte, licet diligentiſſime mihi ab illis cauebam, ita fui infeſtatus, vt vno die vltra viginti è variis mei corporis partibus ſint euulſi.

Ton, inſecti genus infeſtiſſimum.

Nonnullos etiam vidi minus ſibi proſpicientes, quibus non modo manus & pedes ab illis infeſtabantur, ſed & axillæ reliquæque molliores corporis partes puſtulis iſtorum inſectorum erant refertæ. Hoc illud eſſe animalculum credo quod Ind. Occid. hiſt. Scriptor *Nigua* appellat, quod etiam apud Inſulam Hiſpaniolam extat. ab eo his deſcribitur verbis: *pulicis ſalientis ſpeciem refert, puluere delectatur, non niſi pedes infeſtat, quorum cuti ſeſe inſinuat, moxq; lendes maiori copia gignit, quam ſit credibile, habita ſubtilitatis ratione, hæ alias quoque generant, ac niſi mature obuiam eatur, non niſi igne & ferro eiiciuntur: ſi vero tempeſtiue extrahas, minimo dolore curantur.* Quin & addit, Hiſpanos quoſdam adeo illis fuiſſe infeſtatos vt multi articulorum, nonnulli vero pedum miniſterio caruerint.

Lib. I. c. 30.

Vide in hoc ipſo opere præcedentem Hieronymi Benzonis Hiſtoriam.

Aduerſus ea incommoda hoc remedio Barbari vtuntur: Eas partes, quæ huic lui ſunt obnoxiæ, oleo quodam inungunt, ſpiſſo, rubri coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* nominant expreſſo. hoc etiam remedio nos Galli vtebamur. Addo oleum illud curandis vulneribus aliiſque corporis

Adeps humanus magna copia collectus.

humani incommodis, adeo esse accommodatum, vt apud Barbaros non minoris sit pretij, atque est apud nos confectio illa quam *Sanctum oleum* nuncupant. Chirurgus noster in *Galliam* remigraturus, 12. ingentia vasa istius olei asportauit, totidemque seui humani, quod dum suos captiuos torrebant *Americani* collegerat.

Tetin culices.

Gignit pręterea *Americanus* aer subtilissimum culicum genus, quod Barbari *Tetin* nominãt, adeo lancinat etiam leuius indutos, vt mucrones acuum referant. Ex quo facile est colligere quam ridicule Barbari nostri conspiciantur, vbi his culicibus infestantur, manibus enim sua crura, nates, humeros, brachia ita plaudunt, vt aurigam flagellum quatientem referant.

Americani Scorpiones.

In puluere quoque & sub lapidibus latent in *America Scorpiones*, iis qui in *Prouincia* Galliæ conspiciuntur longe minores, non tamen, vt experientia edoctus sum, ictu minus venenato & mortifero. Hoc insectum munditie delectatur. Cubile meum mundari curabam, mundatum denuo appenderam, more solito. *Scorpio* in ruga quadam delituerat, qui mihi quidem incauto dũ cubile ingredior, sinistrę manus pollicem perculit: manus mirum in modum è vestigio intumuit, ita vt venenum fuerit corpus totum inuasurum, nisi mihi præsto fuisset pharmacopola, ad quem confestim me recepi: Is mortuos *Scorpiones* cum oleo in phiala asseruabat, quorum vnum vulneri applicuit. Illud remedium etsi pręsentissimum ab omnibus habetur, tanta fuit tamen vis veneni, vt per 24. horarũ spatium summo dolore laborauerim. Barbari quoq; eodem vtuntur remedio, scorpiones nimirum, si eos assequi possint, vulneri attritos applicant. Præterea, prout alicubi à nobis dictum est, eos esse vindictæ cupidissimos, imo pene dixerim in noxia quæque furentes, ita vt si imprudentes in lapide impingunt, rabidorum canum more eos mordeant, in animantia quæuis sibi noxia sedulo inquirant, eaque quantum possunt penitus extirpent.

Remedium aduersus Scorpionum ictus.

Barbari vindictæ cupidissimi.

Terrestres cancri.

Habet quoque Americana regio Cancros terrestres, eos *Oussa* nominant *Tououpinambaultij*, turmatim locustarum more ad maris littus, & palustria loca conueniunt, si quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat: In truncos arborum radicesq; sese recipiunt, è quibus extrahi tuto non possunt, digitos quippe & manus capientium forcipibus comprimunt: marinis longe sunt macriores, quoniam autem iuniperinas redolent radices, palato minime sunt grati.

Cap. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deque eorum piscatu.

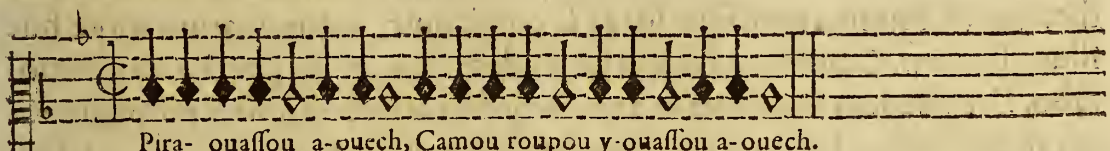
NE idem sæpius repetere cogar, à quo abstinere quoad eius fieri potest cupio: lectorem tum ad capita 3. 4. 5. & 6. historiæ huius, tum ad loca alia in quibus de Balænis, marinis monstris, piscibus volantibus, aliaque complurium generum egimus, remitto. Eos vero hoc capite describam, qui maxime apud Brasilienses nostros sunt vulgares, de quibus nulla est hactenus facta mentio,

Pira piſces. *Kurema & Parati maſt.* *Sagittis mullos petunt Americ.* *Parati, Stadium Bratti vocat.*

Ac primum quidem piſces in genere Barbari *Pira* vocant. Mullorum genera duo habent, *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi ſaporis tum elixa, tum toſta. Quoniam vero mulli gregatim oberrant (quod non ita pridem in Ligeri aliiſque fluminibus eſt obſeruatum) Barbari eos vbi vident telis petunt, ac nonnunquam tam certa manu, vt duos tresue vno iactu figant, transfixos natantes quæſitum eunt Barbari, vt qui mergi nequeant. Horum piſcium caro eſt admodum friabilis, quo fit, vt ſi magno capiantur numero, *Boucan* impoſiti exſiccentur, deinde friati in optimam farinam redigantur.

Comouroupouy-ouaſſou, piſcis prægrandis.

Camouroupouy-ouaſſou piſcis eſt prægrandis (*Ouaſſou* enim Americana lingua grandem ſonat, prout accentu diſcriminatur) Huius *Tououpinambaultii* in ſuis choreis & cantibus frequentem faciunt mentionem: hæc enim verba hoc modulantur modo:

eduliſque eſt maxime.

Ouara & Acara-ouaſſu, piſces optimi.

Duo inſuper ſunt illis piſcium genera, quæ *Ouara* & *Ocara-ouaſſou* nominant, à ſuperiore non abſimiles, bonitate tamen vincunt: Imo affirmare auſim *Ouara* ſalari noſtro nullo cedere modo.

Acarapep planus piſcis.

Acarapep piſcis eſt planus, inter coquendum pinguedinem ſubflauam emittit, quæ eſt eis pro condimento, eſtque carne optima.

Acarabouten, piſcis ſubruber.

Acarabouten viſcoſus eſt, colore ceruino aut ſubrubro, ſuperioribus bonitate cedit, minuſque palato ſapit.

Pira-ypochi, piſcis oblongus.

Pira-ypochi longus eſt inſtar anguillæ, eſtque minime edulis, quod etiam Americana lingua *ypochi* ſonat.

Raiæ à noſtratibus diſſimiles. *Paſtinaca forte.* *Raiarum caudæ venenata.*

Raiæ quæ in *Ganabaræ ſinu* marique vicino capiuntur, non modo à Neuſtriis & Britannicis, aliiſque noſtratibus magnitudine differunt, ſed etiam eo quod cornua duo oblonga gerant, præterea quinque aut ſex fiſuras in ventre habeant, quas minime natura, ſed arte factas credas, cauda oblonga eſt & tenui, atque adeo venenata, cuius rei experimento ſum certior factus: vnam enim cepimus, inque ſcapham eduximus, quæ mox cuiuſdam è noſtris tibiam punxit, quæ ſtatim intumuit & inflammata eſt. Hæc ſunt quæ paucis de piſcibus marinis *Americanis*, quorum tamen numerus eſt infinitus, habui dicenda.

Para-miri & Acaramiri, piſces minores.

Ad hæc flumina aquæ dulcis, piſcibus mediocribus & minimis abundant, quos ſua lingua Barbari, *Para-miri* & *Acaramiri* nuncupant. *Miri* enim eorum lingua, paruulum ſonat. Huius generis duos monſtroſiſſimos paucis perſtringam.

Tamouata, piſcis monſtroſus.

Vnum barbari *Tamouata* appellant, palmi longitudine, capite ampliſſimo atque monſtroſo, habita reliqui corporis ratione, pinnulas ſub branchis habet duas, dentibus lucio noſtrate eſt acutioribus, ariſtis quoque acu-

acutissimis, squamis quoque durissimis, adeo vt (quod de *Tatou* iam ante dixi) gladio transuerberari nequeat. carne est probatissima, & saporis gratissimi.

Pana-pana piscis capite deformi.

Alterum *Pana-pana* vocant mediocris longitudinis, cuius hæc est forma: pelle est instar *Requienis* aspera, corpore & cauda illius non absimili, capite plano, atque admodum deformi, quod ab aqua elatum, in duas diuidit partes, ita vt caput piscis deformius & monstrosius conspici minime possit.

Viri, mulieres, puerique peritissime natant.

De Barbarorum piscatu quod attinet, in primis ad ea quæ dixi de mullis quod sagittis transfigunt (quod etiam de reliquis quoque piscibus est intelligendum, quos petere in aquis possunt) notandum est, non modo viros & mulieres, sed etiam puerulos natandi peritissimos esse. Illi prædam natando more barbatulorum canum in mediis petunt aquis; hi simulac ambulare didicerunt, in flumina marisque littus se coniiciunt, atque anatum more huc illuc oberrant. Cuius rei ad fidem faciendam exemplum paucis commemorabo. Die quadam dominica, mane, in quodam castelli nostri propugnaculo expatiabamur, lintremque corticeam (quæ etiam suo loco à nobis describetur) qua, vltra triginta tum virorum & mulierum cum puerorum capita ad nos inuisendos vehebantur, in medio mari euersum. Confestim nauigium conscendentes opem laturi ad eos properamus, omnes ad vnum natantes & ridentes comperimus. Quidam vero eorum his nos compellauit verbis: *quo nam ita festinantes tenditis vos Mair?* (quo nomine *Gallos* appellant.) *Ad vos* (dicebamus) *opem laturi. Magnam*, inquit, *habemus gratiam: Atqui existimatisne nos quamuis in mare delapsos, in discrimen vitæ adductos fuisse? Octo dies potius hoc modo in aquis versaremur, quam vt mergeremur, magis vero metuimus, ne magni quidam pisces in fundum nos pertrahant.* Cæteri vero qui instar piscium placidissime natabant, audita ob quam ad eos accessissemus causa, sannis nos exceperunt, præque risu nimio eos suum marinorum more flantes videbamus. Ac sanè, licet 500. passibus à castello nostro aberamus, perpauci eorum (idq; potius garriendi causa, quam vllius periculi metu) nauigium conscenderunt. Ego obseruabam eos nonnunquam nobis præire, ad libitum modo tarde, modo celerius natantes, quotiesque visum esset ad aquæ summum quiescere. Lintrem vero cum quibusdam xylinis lectis, cibariis, nonnullisque aliis, quæ ad nos aduehebant, submersum tantundem curabant, quantum solicitudinis afferret nobis pomi vnius iactura. Dicebant enim, An non sunt alia in terra?

Historiola quæ Indos natandi peritissimos docet.

Iactura rerum necessariarum moderatè fertur.

Barbari narratio de pisce manibus & vultu humanam formam referentibus.

Priusquam vero ab hoc de piscatu sermone digrediar, historiam à Barbaro acceptam prætermittere nolo. *Cum*, inquit, *die quadam vna cum nonnullis aliis in summa maris malacia lintre quadã veherer, ingens quidam piscis manu nauigii oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut conscendere volebat: Id ego conspicatus, falce quam præ manibus habebam, manum illam abscidi, quæ in lintrem decidit, digitos vero nostris persimiles quinque habebat, præterea præ dolore, quo piscis ille fuit affectus, exerto supra aquam capite, ad humanum accedente, aliquantulum*

concre-

concrepuit. Ego lectori despiciendum relinquo, vtrum (iuxta vulgi opinionem, qua fertur mare in se singula animalium genera habere, quæ in terra conspiciuntur, præsertim vero habita eorum ratione, quæ de *Tritonibus & Sirenibus* à nonnullis sunt scripta) Sireni an vero potius simiæ marinæ manus illa fuerit amputata: tamen (non quod præiudicium iis quæ in hanc rem afferri possunt allatum velim) ingenue fateor me, qui mẽses nouem in alto mari versatus sum, quique non raro circa littora nauigans oberraui, piscem vllum, in tanta tot generum copia, quæ à nobis sunt capta, non conspexisse, qui adeo ad humanam accederet formam.

Spinæ quibus pro hamis vtuntur Barbari.

Atque vt tandem sermoni de *Americanorum* piscatu finem imponam, præter eum, de quo diximus, modum quo pisces sagittis transfigunt, prisco etiam suo more, spinas in hamorum modum componunt, lineamq; herba quadam, quam illi *Toucon* vocant, conficiunt, quibus non modo in littore piscantur: sed etiam in medium mare, fluminaque progrediuntur, ratibus vecti, quas illi *Piperis* vocant, quasque hoc modo componunt: longurios quinque aut sex rotundos brachij crassitudine, vinculis lineis colligant, quibus exporrectis cruribus, ac tibiis insidentes, fuste plano pro remo vtentes, quocunque fert animus errant: attamen rates istæ vlnæ longitudinem non superant, latitudine pedes duos, quo fit, vt neque procellarum fluctus ferant, neque plures vno homine capiant. Nostri itaque Barbari tranquillo mari singulis illis insidentes, ac solis radiis oppositi, simias optime referunt, seu potius ranas, eminus conspecti. Attamen, quia hæ rates celeriter admodum componuntur, & mergi nunquam possunt, si apud nos in vsu essent, commodissimas fore autumo tranandis tum fluminibus leniter fluentibus, tum stagnis & paludibus, quibus tranandis cum vrget necessitas, frequenter non parum laboratur.

Toucon herba.

Piperis rates earumq; vsus.

Ad hæc, Barbari nostri non modo mire delectabantur retium nostrorum, quibus piscabamur, conspectu, sed & ipsi nos adiuuabant, atque adeo si per nos licebat, perite ipsi piscabantur. Hæc illi sua lingua *Puissa-ouassou* nuncupant. Præterea *Gallos* eo præcipue laudant nomine, præter alia non pauca commoda, quæ ex mercibus eorum percipiunt, quod cum antea spinas ad piscandum lineis aptare necesse esset, eorum beneficio iam copia illis sit vinculorum illorum ferreorum, quos adeo ad piscandum accommodatos esse prædicant. Ac sane pueruli, (vt ante dictum est) ab aduenis hamos flagitare probe sunt edocti his verbis: *De agatorem, amabé pinda*, hoc est, *tu bonus es, da mihi hamos. Agatorem* enim eorum lingua bonum sonat, *amabé*, da mihi, *pinda* vero hamum. Si vero repulsam patiantur, capite conuerso in hæc statim erumpunt, *De engaipaaiouca*, hoc est, *tu es nequam, es occidendus*.

Puissa ouassu, retia.

Hamos maxime probant Barbari.

Itaque si quis gratiam inire à parentibus & à liberis cupit, nihil illis denegandum. Grati quidem sunt, præcipue vero senes, tum cum minus de eo cogitaueris, muneris accepti memores, aliquid dare solent. Hoc ergo obseruatum est à me, homines hilares, alacres, & liberales, summo apud illos esse loco: contra vero tristes, morosos, taciturnos, auaros, eosque qui sibi solis viuunt, vsq; adeo detestantur, vt auctor sim istius farinæ hominibus, ne Barbaros nostros adeant.

Barbari liberalibus hominibus delectantur, morosos vero detestantur.

Cap. XII.

Vegetabilia & terra naſcentia Braſiliæ.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquiſitiſsimiſque fructibus, qui in Americano proueniunt ſolo.

QVandoquidem in ſuperioribus de quadrupedibus, de auibus, piſcibus, reptilibus, denique de omnibus *Americanis* animantibus, à nobis actum eſt, conſentaneum videtur, vt priuſquam ad religionem, bellum, politeian, alioſque Barbarorum mores accedamus, nonnihil de ſoli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima ſunt prædita, agamus.

Araboutan, Braſilia arbor eiuſq; forma. Cap. 91. 85. & 204.

Arbores miræ craſſitudinis.

Primo autem, quia *Braſilia* arbor eſt totius ſoli illius celebratiſſima (à qua etiam nomen eſt ſortita regio illa) præcipue ob fucum quem ex ea conficiunt infectores noſtri, eam hoc loco deſcribam. Hæc itaque arbor Barbaris *Araboutan* nuncupatur, quercum noſtram proceritate & ramorum copia adæquat. Quædam reperiuntur, quarum craſſitudo trium hominum vlnas complectentium implet. Scriptor Hiſt. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus viſas eſſe arbores, quarum priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix ſedecim amplecterentur: atque in priore quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum ſuperaret, *Cacicus* quidam caſulam cum cõſtruxiſſet, Ciconię modo Hiſpanis riſum commouebat. Alteram admiratione digniſſimam aſſerit. Idem quoque narrat in *Nicaragua* Prouincia arborem prouenire, nomine *Ceyba*, cuius craſſitudo quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Braſiliam noſtram reuertamur, foliis eſt buxeis perſimilibus. Fructum vero non fert.

Iumentis caret Americana regio.

Barbari materiam ſecant, & in naues important.

Qua vero ratione materia illa in naues importari ſoleat, hoc loco deſcribere viſum eſt. In primis vero ſciendum eſt, niſi ab incolis iuuarentur mercatores, intra annum vix nauem ea materie onerare poſſe, tum ob duritiem, ac proinde in ſecando difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis ſit comportanda. Barbari igitur, veſtibus, induſiis, pileis, cultellis, aliiſque mercibus conducti, non modo materiam illam ſecuribus & cuneis ſecant & findunt, & rotundant, ſed etiam humeris nudis impoſitam in naues comportant, nonnunquam vero locis impeditiſſimis, tribus aut quatuor paſſuum millibus à ſilua ad littus intercedentibus. Nominatim vero dico Barbaros, ex quo *Galli & Luſitani* ad eos acceſſere, ſuas *Braſilias* arbores ſecare: earum enim exſcindendarum (quantum à ſenioribus accepi) ante illud tempus, ratio alia non erat, niſi quod igne admoto eas deturbabant. Præterea quoniam nonnullos ſcio exiſtimare, materiam illam quę ad nos aduehitur, arborum craſſitudinem obtinere, de induſtria addidi Barbaros eam rotundare, quo facilius comportari ab ipſis poſſit.

Priſcus arbores excidendi modus apud Barbaros.

Adhæc obſeruatum eſt à me, tantiſper dum in America vixi, caminoque

que luculento ligni istius beneficio vsus sum, minime humidum hoc ligni genus esse, quod plerisq; aliis lignorum generibus vsu venit: imo quasi natura siccum esse, accensum vero perparum fumi parere. *Sycomorus* vero contra (vt ait *Matthiolus*) præ cæteris lignorum generibus hoc habet peculiare vt etiamsi excisa sit humiditatem retineat, ac nisi in aquam demersa, nõ exsiccetur. Aliud insuper commemorabo, quidam è nostris indusia nostra mundare cupiebat, cineres *Brasilii* ligni imprudens in lixiuium imposuerat, adeo tenaciter rubeo infecta sunt colore, vt quantumuis abluta illum nunquam mutarint, atq; eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui suas rugas dealbandas in *Belgium* mittunt, minus fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere, sed etiam si volent, ingentes illas suas rugas viridi inficere colore.

Brasilicum lignum fere ἄκαπνον.

Brasilici ligni cineres indusia rubro colore inficiunt.

Ceterum quia non mediocriter mirantur *Tououpinambaultii* nostri quum vident Gallos, aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tãtum laboris sumere vt *Arabo-vtano suo* (id est, *Brasilio* seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaq; maior natu quidam ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquãdo interrogauit: quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair* & *Peros* (id est, *Galli & Lusitani*) tam procul petitum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed non ex eo genere arborũ quales vestræ sunt: Brasilium in primis, quod hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingẽdum exportant: sicuti & vos funiculos vestros bombycinos, pennas, aliaque rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verum tantane eius ligni copia vobis opus est? Enimuero inquam: quum enim (vt hominis animum admiratione suspenderem) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pãnos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subiiciẽs) plura specula possidet, quam quanta huc ad vos vnquam allata sunt: solus ille omne *Brasilium* coemet, quo plures hinc naues onustæ redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narras! Mox eorum quæ audiuerat memor, percõtari vltra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quẽ tu refers, non moritur? Moritur? (inquã) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari cõmentari amant, & cœptũ sermonem nullis interruptũ diuerticulis ad finem vsq; haud absurde pertexunt) quærere ex me: Ergo, inquit, eorum quæ iste moriens bona reliquit, quis hæres est? Liberi eius, inquam, si habet, si nõ habet, fratres, sorores, aut proximi eius agnati.

Barbari cuiusdam cum auctore colloquium.

Quũ hæc dixissem, Equidem (inquit meus ille haud sane ineptus senex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id est, Gallos) esse insigniter fatuos. Nã quid traiiciendo mari tantopere vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorũ exhauritis? Nempe vt liberis vestris aut superstitibus cognatis opes quæratis? Tellus quæ vos aluit, non illis quoq; alendis sufficiet? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosque, vt tu vides, summa charitate amplectimur: sed quum confidamns fore, vt post mortem nostram terra quæ nos aluit, eadem & illos quoq; enutriat, in eo acquiescimus.

Sententia eximia à Barbaro prolata.

Et certe in hanc sententiam, præclare *Socrates* olim cuidam vehementi studio suadenti, vt se liberis etiamnũ paruulis seruaret incolumem, Liberi, inquit, Deo, qui mihi eos dedit, curæ erunt. *Agesilaus* vero *Lacedæmoniorum Rex*, amicos admonebat, ne tam pecuniis quã fortitudine, ac virtute studerent ditescere: quod frustra paret opes, qui veris animi bonis vacat. Quæ sententiæ ab Ethnicis profectæ admirationem non paruam merentur. Prior enim conuenit cum eo, quod scriptum est: *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Altera vero respondet dicto illi Christi, *Operimini non cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis.*

Ioan. 6. 27.

Hactenus paucis, sed fideliter narratione ab *Americani Barbari* ore acceptam recitaui. Quamobrem, gens illa quæ adeo Barbara à nobis habetur, non modo lepide eos irridet, qui magno suo periculo *Brasilio* ligno quærendo, ex quo quæstum faciant, mare traiiciunt: sed etiam quantumuis obcæcata (quandoquidem naturæ & soli fertilitati plus quam nos Dei potentiæ & prouidentiæ tribuit) aliquando cũ raptoribus in iudicio surget, qui Christianum nomen præ se ferunt, quorum tam est *Europa* ferax, quam *Brasilia* immunis, quod ad incolas attinet. Quare, prout à me dictũ est, immortale odium aduersus auaros à *Tououpinambaultiis* geri, vtinam auari omnes, qui cum satiari nusquã possint, continuo pauperum medullam & sanguinem exugunt, in illa terra essent relegati, vt ab iis iam furiis aut Dæmonibus exagitarentur. Necesse mihi fuit magno nostro pudore in Barbarorum gratiam, qui adeo res mundanas contemnunt, digredi. Addere autem non incõmode, meo quidem iudicio possum rem ab Ind. Occid. hist. scriptore memoriæ proditam, de quadam Barbara gente *Peruana*, quæ cum primum Hispanos versantes in suis locis sunt conspicati, tum quod Barbari essent, tum vero præcipue quod luxui indulgerent, verebantur ne ab illis ipsi corrumperentur, aut auiti mores immutarentur, eos abeuntes increpabant, his nominib. *Spuma maris, sine patribus homines, inquieti, quique nullibi consistere possunt ad laborandum, quo victum sibi parent.*

Cap. 108.

In errones Barbarorum accusatio.

Sed vt arborum Americanarum descriptionem persequar, *Palmarum* quatuor aut quinq; genera illic reperiuntur: inter quæ frequentissima numerantur ea, quã illi *Gerau*, alia quoq; quam *Tri* nominant: attamen quẽadmodum fructus nulli à me conspecti, credo etiã nullos edi. *Tri* quidem fructum rotundum producit, instar spineorum prunorum ad effigiem racemi amplioris, tanti ponderis, vt ægre vna manu subleuetur, sed nucleus tantum cerasei crassitudine, est edulis. Præterea in culmine harum palmarum est turio quidam albus, qui à nobis vescendi gratia abscindebatur: *Philippus* vero, qui hæmorrhoidibus laborabat, asseuerabat illi morbo remedium esse, cuius rei fides penes medicos esto.

Palmarum in America 4. aut 5. genera.

Turio in capite palmarum edulis.

Alia quoq; est arbor, à Barbaris *Ayri* appellata, quæ licet foliis palmæ sit persimilis, caudice spinis circumquaq; armata, acuum mucronum specie & aculeo. Fructus mediocri crassitudine, cuius in medio nucleus est niuali albedine, qui tamen edulis non est, quã hebeni genus esse credo: præter-

Ayri, hebeni species spinosa.

quam

quàm enim quod colore est nigro tantaq; duritie, vt Barbaris clauis suis & sagittis partim conficiendis (quas fusius cum de bellis eorũ agetur describam) sit in vsu, læuigatum est quoq; ac lucidissimum, adeo deniq; graue, vt in aquam deiectum ad imum statim feratur.

Complura quoq; lignorum multiplicis coloris in *America* reperiuntur genera, quorũ nomina sigillatim edere non possum. Nonnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia violacea, è quibus frustula quædam in *Galliam* aduexeram, alba vt charta, rubra, diuersi à *Brasilio* generis, è quibus etiam clauas suas Barbari conficiunt: vnum quoq; quod illi *Copau* nominant, cuius arbor nuci Iuglandi est persimilis, nucibus tamen caret, materia quoq; affabre facta easdem cum nuce maculas habet. Deniq; nonnulla reperiuntur, quorum folia sunt capitati numi crassitudine: alia, quorum etiam folia sunt latitudine sesquipedali, atq; adeo complurium generum, quæ omnia sigillatim recensere longum esset.

Ligna varii coloris.

Copau, arbor nuci persimilis.

Arborum folia crassissima, alia quoque amplissima.

Adhæc arbor in illis nascitur terris pulchritudinis eximiæ, atq; etiam (quod est maximũ) adeo suauis est odoris, vt dum à fabris vel scinderetur, vel expoliretur, frustula à nobis collecta vel fragrantissimam rosam referrent. Contra alia illic adolescit quam Barbari *Aou-ai* nominant, alii teterrimo odore, quę dum secatur, aut vritur, nemo est qui ferat: foliis est à pomis nostris non absimilibus: fructus vero eius (qui proxime ad echinum forma accedit) præsertim vero nucleus adeo est venenatus, vt comedenti veneni præsentissimi effectum referat. Nihilominus tamen Barbari nostri, quod ex eo crepitacula sua componunt, fructum illum plurimi faciunt. Hic quoq; animaduertendũ est, *Brasiliam* (vt mox dicemus) poma cõplurium generum optima ferentẽ, abundare etiam arboribus, quæ pulcherrimos quidem fructus edunt, ad vescendum tamen inutiles. In littore præsertim multæ sunt arbusculæ, quarum poma mespilis nostratibus valde similia, periculose comeduntur. Idcirco Barbari cum Gallos, ceterosq; aduenas ad poma illa colligenda accedentes conspicantur, suo idiomate *Ypochi* crebro vsurpantes, vt ab eis abstineant, admonent.

Lignum rosei odoris.

Aou-ai, ligni teterrimi odoris.

Complures Americanæ arbores fructus ferunt venenatos.

Hiuouraé, cui cortex est semidigitali crassitudine, sapore gratus, præsertim recens ab arbore extractus, genus est *Guaiaci*, quantum accepi à duobus Pharmacopolis, qui mare nobiscũ transmiserant: eaq; Barbari vtuntur ad morbum, quem *Pians* appellant, qui, vt postea dicam, ęque apud eos perniciosus est, atq; apud nos *lues venerea*.

Hiuouraie guaiaci species.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, mediocri altitudine, foliis, forma & viriditate lauri, pomis, magnitudine capitis infantis, ad figuram ouorum Struthiocameli accedentibus, quæ quidẽ non sunt edulia. Ex his *Tououpinambaultii* ob duritiem corticis integra quædam in longitudinem, latitudinemq; perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de quo iam ante mentio facta est, fietque in sequentibus:) illa etiam ad calices, aliaque vascula excauant, dimidiantque.

Coyne arbor, ex cuius fructu Barbari suum Maraca conficiunt.

Inter arbores quoque Brasilienses numeratur *Sabaucaie*, pugnis ambobus pomo ampliore, formamq; calicis imitante: in cuius imo exigui qui-

Sabaucaie arbor, cuius fructus vasis conficiendis est accommodatus.

dam nuclei amygdalinis similes comperiuntur, eundem quoque fere cum amygdalis saporem referunt. Cæterum cum pomi istius putamen vasis conficiendis sit aptissimum, arbitror illud esse, quod vulgo nucum Indicarum nomine appellamus, aut certe ex illarum genere. *Matthiolus* enim suis in *Dioscoridem* commentariis aliarum nucum *Indicarum* meminit, quæ forma sunt rotundæ, ac magnorum melonum instar ab arbore dependent (quarum ego in illis regionibus, prout sunt ab illo depictæ, ac descriptæ, putamina vidi) quæ torno expolitæ hic solent à nostris hominibus argento includi. Præterea cum in illis terris versaremur, quidã *Petrus Bordonius* nomine artis tornandi peritissimus, varia eaq; pulcherrima vascula fabricauit, cum ex istis *Sabaucaie* fructibus, tum ex aliis versicoloribus lignis, quorum partem *Villagagnoni* dedit, à quo plurimi fiebant. Veruntamen aliquanto post indignissimam reportauit mercedem.

Petrus Bordonius tornator peritus, quam mercedem à Villagagnone retulerit.

Est præterea in illis terris arbor proceritate sorbi nostræ, cuius pomum Barbari *Aca-iou* nominant, amplitudine, & figura oui gallinacei, quod vbi maturuit, colore ad aurũ inclinato instar cotonei mali, non modo vtiliter comeditur, sed etiam subacidum, nec minus palato gratum succum emittit, qui calore æstuantes iucundissime refrigerat. Attamen cum difficulter è proceris illis arboribus decutiatur pomum illud, non nisi à Cercopithecis, quibus illi vescuntur, excussa habebamus.

Aca-iou fructus edulis.

Paco-aire frutex tenera.

Paco, poma oblonga.

Paco-aire frutex est decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femorali nonnunquam crassitudine, qui tamen adeo est tener, vt gladii vno ictu secetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, forma cucumeri nõ absimili, eiusdem etiam coloris cum ad maturitatem peruenit. Hæc autem poma nascuntur vt plurimum viginti aut vigintiquinque simul & confertim in singulis ramis, quæ *Americani* legentes in casas suas important tanto pondere, quantũ altera manu ferre possint. Ad pomi vero istius bonitatem quod attinet, vbi maturuit, calyce ad modum recentis ficus auulso, grummosum apparet: quo fit vt mandentibus ficum referat, vnde à nobis ficus nominabatur: sapore vero vel delicatissimas *Massilienses ficus* superat: itaq; non immerito inter optimos totius oræ illius fructus recenseatur. Memoriæ quidem est proditum, *Catonem* cum *Carthagine Romam* rediisset, miræ magnitudinis ficus attulisse: verum quoniam antiqui de his nostris nullam mentionem fecerunt, credibile est, alius fuisse generis, ab istis de quibus fit sermo. Foliorũ vero *Paco-aire* forma foliis lapathi aquatici non est absimilis: tanta tamen sunt magnitudine, vt vulgo longitudo ad sex pedes, latitudo vltra duos protẽdatur: quo fit, vt nulla ratione adduci possim vt credam in *Europa*, *Asia*, & *Africa* tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam etsi Pharmacopolam quendam audiui asseuerantem se vidisse folium *Petasitis* latitudine vlnæ cum quadrante, hoc est, (siquidem rotunda est hæc planta) cuius circumferentia tres vlnas cum quadrantibus tribus suo ambitu caperet: nusquam tamen accedebat hæc amplitudo ad nostri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem est foliorum illorum crassitudinem longitudini non respondere, immo exilia

Paco ficus sapore.

Paco-aire, folia immensæ magnitudinis.

lia

lia maxime esse, assidue tamen erecta, adeo vt venti paulo vehementioris (quo regio illa frequentissime vexatur) mediana tantum costa impetum ferat: reliquum vero ita dissecatur, vt eminus conspicienti, hi frutices plumis struthiocamelinis ornati esse credantur.

Matthiolus commentariis in *Dioscoridem* de palma & dactylis agens, scribit quandam esse plantam in *Ægypto*, *Cyproque* nascentem, quam Veneti inde redeuntes *Musam* appellant, & *Musas* similiter fructus: quamque optime eo loco depinxit: cuius descriptionem, quia non parum ad nostrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adscribere placet. Musa igitur, inquit ille, adolescit ad quinum, seнumve cubitorum proceritatem, è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen per quam longo, latoque ambitu se diffundit, adeo vt in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum vero sesquicubitum spatietur, lata, crassaque per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiam fortassis solis ardore, adeo vt mense Septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quod admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorũ cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantũ consistit. E vertice germẽ emergit materie molli, longitudine fere cubitali, à quo alia ab origine ad summum prodeunt germina, ternum quaternumve digitorum inuicem distantia: è quibus circumueniunt fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primum gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeo vt primo statim gustu non placeant, verum qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ non nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi videantur. Ita *Musam* (inquit *Matthiolus*) mihi descripsere qui ex *Ægypto*, *& Cypro* ad nos reuertuntur. Sed quęnam antiquis *Musa* fuerit planta, quid referam non habeo. Fusius hoc ille persequitur, allato *Theophrasti*, *& Serapionis* testimonio, vt videre cuiuis licet. Alibi quidem de ficu *Indica* (puta Occidentali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem esse monstrosissimæ formæ: ac veritus ne Lectori tædium afferam (præsertim cum minus ad *Paco-aire* nostri formam accedat) intermissam repetam historiæ meæ seriem: si qui vero plura nosse cupiant, eos ad 145. Commentariorum illorum libri 1. caput remitto.

Musa, arbor, eiusq; descriptio.

Tuna Americanorum.

Quod igitur attinet ad xyliferos frutices, quæ in mediocrem proceritatem assurgunt, in Brasilia magno reperiuntur numero: flores instar campanularum lutearum citrullinorum fere similes emittunt: vbi vero efformatum est pomum, non modo ad fageam glandem proxime accedit, sed etiam maturum in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-iou* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quædam nigra compacta, atque admodum compressa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fabam non superat. Porro Barbaræ fœminæ xyli illius colligendi, & nendi ignaræ non sunt, eo siquidem cubilia sua conficiunt ad eum, qui à nobis dicetur, modum.

Xylifera arbores.

Ameni-iou, Xylon.

Aurea & citrea mala magna in America copia creſcunt.

Præterea quamuis olim (quantum accepi) in *America* nullæ creſcerent aurei ac citrei mali arbores, hodie tamen cum *Luſitani* multas maritimis oris quas accolunt conſeuerint, non modo indies propagantur, ſed etiam poma ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margou-ia* appellantur) prædulcia, & amborum pugnorum craſſitudine, citrea quoque & ampliora, & maiora numero.

Saccari cannæ in America naſcuntur.

Saccari quoque cannæ optime in illis terris creſcunt, & maxima copia: attamen cum nos Galli, & hominibus, & machinis ad eliciendum ſaccarum idoneis nondum eſſemus inſtructi, (vt ſunt *Luſitani* in iis quæ occupant apud Barbaros locis) in aqua cannas illas, vt ſaccari ſaporem induerent, madefaciebamus: prout ante eſt à nobis dictum cap. 8. vbi de Barbarorum potu egimus: alij ſuccum & medullam earum exſugebant. Hoc porro loco rem multis fortaſſe admirandam narrabo, cannas huiuſmodi nonnunquam muceſcere ſinebamus, & in aqua madefaciebamus, quæ contra ſaccari qualitatem, quam dulciſſimam eſſe nemo ignorat, adeo acida fiebat, vt aceti nobis eſſet loco.

Acetum è cannis ſaccari.

Arundines, quibus Barbari ſagittas ſuas armant.

Similiter in ſiluis non raro arundines naſcuntur craſſitudine cruris humani: ſed quemadmodum ſupra dixi de *Paco-aire*, adeo ſunt teneræ, vt ſingulæ earum vno ictu gladij ſecentur adhuc ſtantes, aridę vero tanta duritie, vt fiſſis illis, & in modum chirurgicorum ſcalprorum efformatis ſagittas ſuas ita arment Barbari, vt vno iactu feras humi fundant. Sed quando de cannis & arundinibus incidit ſermo, *Chalcondilus* hiſt. de bello Turc. ſcribit in *India Orientali* arundines reperiri tantæ magnitudinis ac craſſitudinis, vt nauigii vicem præſtent, non modo tranandis fluminibus, ſed etiam ſingulæ quadraginta tritici medimnos capiant, medimno ſex modios Græcos continente.

Lib. 3. c. 14.

Adhæc *Matthiolus* ſuis in *Dioſcoridem* commentariis ait, arundinem, quæ magna copia in Italia naſcitur, palis vitium apta, ad decem cubitorum altitudinem exſurgere, lanceæ craſſitudine, & pari firmitudine.

Maſtiche.

Maſtiche etiam in hac noſtra *America* in dumetis naſcitur, quæ vna cum aliis prope infinitis herbis & floribus odoratis, terram ſuauiſſimo odore perfundit.

Americana regio à niue, gelu, & grandine immunis.

Quamuis autem ea quam incolebamus regio, quæ nimirum *Capricorni tropico* ſubeſt, à tonitruis horridis (quæ Barbari *Toupan* vocant) imbribus vehementioribus, ventiſque rapidiſſimis non ſit immunis, tamen quia nuſquam in ea gelu, nix, nec grando conſpicitur, ac proinde ſuis nunquam ſpoliantur arbores frondibus, vtpote quæ frigore non infeſtentur, per totum annum eo vigent modo, quo menſe Maio ſolent apud nos ſiluæ. Præterea quando hucuſque ſum progreſſus, iuuat commemorare, cum menſe Decembri non modo breuiſſimi ſint dies apud nos, ſed etiam frigore rigentes, manus perflemus, glacieſque naſo dependeat, tum temporis Americanos diebus longiſſimis vti, tantoq; æſtu torreri, vt ego ſociiq; ad 25. Decemb. fluuiis illum ardorem ſolari cogeremur. Veruntamen, quod ſphæræ non ignaris facile eſt intelligere, cum dies ſub tropicis nuſquam tam longi, neque rurſum tam breues atque in noſtro climate exoriantur, multo ſunt æquabiliores, multoque clementiore cœlo vtuntur incolæ. Hæc mihi dicenda fuere de arboribus Americanis.

Arbores aſſiduè virentes in America.

Cœlum ſub tropicis clementiſſimum.

Plantarum, herbarumque facturus mentionem, ab iis exordiar, quas tum

tum fructibus, tum effectis aliis antecellere existimo: ac primum quidem planta, quæ fructum *Ananas* edit, forma iri similis, foliis incuruatis, in ambitu diuisis, ad aloem accedentibus, eiusdem cum carduo maiore formæ, pomum vero melonis mediocri est crassitudine, nucisque pineę forma, in nullam reclinatam partem ad cinaræ nostræ modum crescit.

Planta foliaq; Ananas.

Ceterum *Ananas* illa, cum ad iustam peruenerunt maturitatem, colore sunt aureo cæruleum imitante, odorem Idei rubi fructus edit, adeo vt à nobis in siluis aliisque locis, vbi nascuntur, errantibus, ex odore facile deprehenderentur: sapore adeo dulci, vt à nullis salgamis nostris superentur. Itaq; optimũ esse totius *Americæ* fructum existimo. Ipse vnum aliquando compressi, ex quo cyathum succi elicui, qui maluatico vino nihil cedere mihi videbatur: fœminæ vero *Americanæ* canistros iis plenos, quos *Panacous* nuncupant, vna cum *Pacos* illis, de quibus paulo ante mentionem feci, alijsque fructibus ad nos afferebant, quos singulos singulis pectinibus, aut speculis mercabamur.

Ananas optimus totius Americæ fructus.

Interea quæ in America nascuntur simplicia, vnum est quod *Tououpinambaultij* nostri *Petum* nominant: eodem cum *lapatho maiori* nostro modo crescit, altitudine nonnihil superat, foliis ab eo non absimilibus, quæ tamen propius ad *Consolidam maiorem* accedunt. Hæc herba ob insignem, qua est prædita, vim, magno apud Barbaros est in pretio. Hoc autem modo ea vtuntur: Collectam manipulatim in casis appendunt, & exsiccant, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, orique accensa admouent, fumumque attrahunt, quo, licet naribus, labijsque perforatis exeat, adeo sustentantur, vt si ad bellum proficiscantur, aut alia vrgeat necessitas, eo per triduum, aut quatriduum alantur. *Benzo* quoque Noui Orb. hist. ait *Indos Peruanos* peregre profecturos, herbam (quam *Coca* ipsi appellant) ore clausam, veluti panchrestum quoddam pharmacum, circumferre: quippe eius præsidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentes iter faciunt. *Matthiolus* quoque post *Theophrastum* scribit, Scythas glycyrrhiza contentos, absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimque dies degere: quę *Petum* Barbarorum nostrorum non male respondent. Ea quoque in alium vtuntur vsum: nam quod è cerebro humores superfluos eliciat, vix vllum ex Barbaris offendas, è cuius collo fasciculus istius herbæ non pendeat, cuius fumum continuo absorbent, etiam cum familiaribus colloquentes: fumus vero (vt ante dictum est) per nares, labiaque pertusa exhalat, veluti è turibulo: odor vero ille minime est grauis. Benzonis itaque interpres magno errore credidit, hanc eam esse herbam, quam *Mexicani Tabacco, Hispaniolæ* vero *insulæ* incolæ *Cozobba* nominant, cuius odorem acutum, & tetrum, atque adeo Diabolicum esse Benzo affirmat. Mulieres hac herba vtentes nunquam animaduerti: cuius quidem rei causam ignoro: assero autem fumũ illum (quę expertus sum) famem nõ mediocriter depellere.

Petum admiranda vires.

Fumus Petum quomodo à Barbaris absorbeatur.

Lib. 3. c. 20.

Fumus Petum cerebrum purgat.

Lib. 1. c. 26.

Ceterum *Nicotiana*, seu *Reginæ herba*, licet apud nos *Petum* nominetur, tamen ea non est de qua iam ago: quin imo duæ istæ plantæ, neque in forma, neque in viribus vllo conuenire modo, *Villæ Rusticæ* scriptor *Gallicus* lib. 2. cap. 79. asserit, *Nicotianam*, quæ à *Nicoto*, qui primus eam è *Lusitania* in *Galliam*

Nicotiana verum non est Petum.

transtulit, è *Florida* allatam esse, quæ 200000. passuum millibus ab America distat. tota enim torrida Zona inter vtramque est interiecta. Præterea diligenter in plerisque hortis, quorum domini vera *Petum* gloriabantur, perquisiui, nec tamen hactenus in *Gallia* nostra reperi. Ne autem *Theuetus* (qui non ita pridem *Angolismensem* suam herbam adeo celebrauit, vt veram esse *Petum* affirmet) credat, à me quod scripsit ignorari, de ea idem quod de *Nicotiana* iudico: siquidem effigies quam in sua Cosmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur, quod sibi assumit, se primum omnium veræ *Petum* semen in *Galliam* attulisse. Quin credo ob cœli inclementiam ægre apud nos adolescere posse.

Caiou-a brassica.

Brassicarum quoque illic vidi genus, à Barbaris *Caiou-a* nominatum, quibus nonnunquam ius condiunt, folijs est latitudiue & forma ad *Nenufar* accedentibus.

Quantum vero ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi capit. 8. Barbaræ mulieres farinam suam conficiunt, alias etiam habent, quas *Hetich* appellant: quarum non modo æque ferax est *Brasiliense* solum, atque *Lemouicense*, & *Sabaudicum* est raparum, sed etiam radices ipsæ sunt crassitudine amborum pugnorum, longitudine sesquipedales plus minus. Licet autem primo aspectu à terra auulsæ vnius generis esse videatur, quia tamen inter coquendum aliȩ violaceum ceu pastinacæ, aliæ aureum ceu cotonea mala, aliæ denique album colorem induunt, trium esse generum autumo. Vtut sit, vere possum affirmare has radices præsertim, quæ aureo sunt colore, in cineribus coctas piris nostris, vel optimis bonitate non cedere. Earum folia, quæ hederȩ terrestris more humi serpunt, foliis cucumerum, aut latissimorum spinaciorum simillima, colore tamen differunt, propius ad vitem albam accedente. Ceterum quia semine carent, Barbaræ mulieres, quibus est curæ radicum istarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas serunt minutatim: siquidem concisas instar pastinacarum, quibus in acetariis vtimur, serunt: quæ frustula non multo post totidem gignunt crassas radices *Hetich*, quod in terram fuerunt iniecta. Tametsi quia cibarium est terræ illius præcipuum, passimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam sponte nasci existimo.

Hetich, radices optima & magna copia.

Mira multiplicandarum Hetich radicum ratio.

Manobi auellanarum nucum genus sub terra nascentium.

Barbaris quoque fructuum genus est, quod illi *Manobi* vocant, qui sub terra nascuntur more tuberum, tenuibusque filamentis inter se deuinciuntur, nucleum auellanæ amplitudine & sapore habent: colore tamen leucopæo, putamine pisi siliqua non firmiore. An vero folia, semenque proferat hic fructus, quamuis sæpius eo vesci mihi contigerit, non tamen adeo à me est obseruatum, vt memoria repetere possim.

Matthiolus quarundam *auellanarum Indicarum* meminit, quæ à *Serapione*, inquit, *Faufel* nominantur, nuci myristicæ persimilium, in quodam inuolucro crescunt Bombycis non absimili, quæ frequenter inter alia aromata ex India aduehuntur.

Piper Indicum cornutum.

Præterea illic quoque magna est copia Indici piperis, non oblongi (sicut magno errore meo à Neustriis nautis accepto, superioribus editionibus scripse-

ſcripſeram)ſed cornuti,à quibuſdam(inquit *Matthiolus*, à quo etiam eſt optime depictum) *Siliquaſtrum* appellati, quòd ſit guſtui acerrimum: foliis, vt idem ait, hortenſi *Solano* ſimilibus, paulò tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicantibus, fructu longo corniculorum inſtar, qui primo exortu vireſcat, maturus verò adeò ruffeſcat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallium referat, & in quo concludatur pumilum ſemen lentium modo compreſſum, vſque adeo acre, præſertim antequam ſit exſiccatum, vt ſi quis manu attrectet, eamque poſtea ori, aliiue corporis parti admoueat, puſtulę ſtatim exſurgant, quod & ipſe experimento didici. Quo fit, vt mercatores noſtrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari verò noſtri cum ſale, quem conficere optimè norunt, aqua in foſſis ad id reſeruata, piper illud conterunt: compoſitionem illam *Ionquet* appellant, qua eodem modo, quo nos ſale in cibis vtuntur, non tamen quod *Ionquet* buccellæ, antequam in os ingerant, applicent: buccellam enim ante, poſt vero *Ionquet* ſummis digitis apprehenſum, vt cibo ſaporem addat, ori imponunt.

Piper Indicum cornutum.

Ionquet ſal Barbarorum.

Denique creſcit quoque in illis terris fabæ genus, pollicis craſſitudine, à Barbaris *Commenda-ouaſſou* appellata piſa quoque alba, & leucopæa, quæ *Commanda-Miri* nuncupant, citrullæ quoque rotundæ, nomine *Maurongaus*, ſuauiſſimi cibi.

Commenda-ouaſſou, faba ampla.
Commanda-miri, piſa minora.
Maurongaus, citrulli.

Hæc ſunt non quidem, quæ in vniuerſum de arboribus, herbis, & fructibus *Americanis* dici poſſunt, ſed quæ à me ſunt obſeruata per annum, quo illic vixi.

Denique ſicut eſt à nobis dictum, apud *Americanos*, quadrupedes, nullas aues, piſces, nulla denique animantia per omnia Europæis noſtris reſpondere: ita nunc aſſero, quantum per ſiluas & agros errando experiri mihi datum eſt, nullas eſſe arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à noſtris non ſint diſſimiles, his tribus exceptis plantis, *portulaca, ocymo, & filice*, quæ in quibuſdam locis naſcuntur. Quapropter quotieſcunque noui illius Orbis imago ob oculos obuerſatur, aërisque temperiem, animantium multitudinem, auium varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ iſta Pſal. 104. exclamatio mihi in mentem venit:

Arbores, herbæ fructuſque omnes Americani à noſtris, exceptis tribus, differunt.

O quæ vis fuit illa, quæ poteſtas
Quæ prudentia multiplex, creandis!
Tot rebus, ſimul, & ſimul regendis!
Nam quacunque patet globoſa tellus,
Vis quoque Imperij tui pateſcit.

Ergo Beatos terræ illius incolas prædico, ſi verum iſtorum omnium Conditorem agnoſcerent. Atqui ad res deſcribendas me accingo, quæ plus æquo, quam ſint ab eo alieni demonſtrant.

Cap. XIII.

De bello, prælijs, & fortitudine, & armis Barbarorum.

Alij Scriptores vocant hos populos Tuppin Imba, & Tuppin Ickin.

Americæ amplitudo.

QVANQVAM *Tououpinambaultij Toupinenquin* noſtri bellum immortale gerunt aduerſus varias finitimas gẽtes, pro more reliquorum omnium Barbarorum, quartam illam Orbis partem incolentium, quæ à *Magellanico freto* (quod ad 50. grad. vltra *Antarcticum Polum* iacet, vſque ad terras Nouas, quarum ſitus eſt ad 60 grad. citra eundem *Polum*) latitudine citra quadragies centena paſſuum millia occupat: proximi tamen & infenſiſſimi eorum hoſtes ij ſunt, qui *Margaiates* appellantur, quiq; eorum ſunt ſocij *Luſitani*, quos *Peros* appellant. Sicut etiam *Margaiates*, non modo *Tououpinambaultiis*, ſed etiam *Gallis* eorum ſociis ſunt capitales hoſtes. Non tamen quod Barbari iſti de finib. propagandis bello certent (plures enim agros quã opus ſit occupant) aut de diuitiis ex ſpoliis, redemptionibus, armiſq; deuictorum parandis, cogitent. Hæc, inquam, eos minimè mouent. Prout enim fatẽtur omnes, non alio permouentur affectu, quam vt parentum, amicorumq; iam olim captorum, & ab hoſtibus eo qui à nobis dicetur modo, deuoratorum, mortem quam ſeueriſſimè vlciſcantur. Cui ſtudio tam pertinaciter adhærent, vt quiſquis eorum in hoſtium manus inciderit, eandem pœnam neceſſariò expectet, nimirum fore vt mactetur, deinde deuoretur. Præterea vbi primùm inter quoſdam ex iſtis populis bellum eſt indictum, in eo conſentiẽtibus omnibus, hoſtem, cui illata ſit iniuria in perpetuum de ea vlciſcẽda cogitaturum, ac proinde ignauiæ tribuẽdum eſſe, ſi in ſuam redactum poteſtatẽ impune dimittat: eorum inimicitiæ adeo ſunt inueteratæ, vt in gratiam inter ſe reduci nunquam poſſint. Merito itaq; dicemus *Machiauellum*, eiuſq; diſcipulos (quibus hodie magno ſuo malo ſcatet *Gallia*) Barbaras iſtorum actiones imitari. Cum enim ἄθεοι iſtic contra doctrinam *Chriſtianam* & docent, & ad praxim reuocant, recenti gratia veteres iniurias non eſſe abolendas, hoc eſt, homines Dæmonum ſimiles alios aliis parcere nunquam debere, annon ſatis declarant animos ſuos tygribus eſſe ferociores?

Americanis quæ cauſa belli.

Barbari in gratiam cum inimicis reduci non poſſunt.

Ratio autem, qua *Tououpinambaultij* noſtri ad bellum profecturi conueniunt, hæc eſt quantum obſeruare mihi licuit. Etſi Reges aut Principes inter ſe nullos habent, ſed pares ſunt fermè dignitate, tamen hoc illis à natura inditum eſt (quod etiam à *Lacedæmoniis* exactiſſimè olim eſt obſeruatum) vt ſeniores, quos *Peorerupicheh* nominant, propter rerum experientiam ſuſpiciant & obſeruent: in ſingulis itaq; pagis non aſpernandum illis præſtatur obſequium. Oblata hi occaſione, vel inambulantes, aut lectis ſuis penſilibus xylinis inſidentes, ceteros his aut ſimilibus hortantur verbis:

Braſilienſes ſenioribus obſequiũ præſtant.

Seniorum Americ. oratio.

Ergóne (inquiunt alternatim loquentes, ſermone minime interrupto) maiores noſtri, qui tot hoſtes non modo debellarunt, ſed etiam deuicerunt, & mactarunt, & deuorarunt, exemplo nobis fuere, vt perpetuo domi deliteſcamus? Gentémne noſtram, quæ tanto olim ceteris omnibus fuit terrori,

rori, vt eius conspectum ferre minime potuerint, magno nostro cũ dedecore, tanto affici probro patiemur, vt in laribus ipsis nostris ab hostib. bello petamur? Nostráne ignauia committemus, vt *Margaiates* & *Peros-engaipa* (hoc est, illæ gentes nequã) primi in nos impetum faciant? Tum orator ille, manib. humeros, & nates plaudens, cũ exclamatione hæc addit verba: *Erima, Erima, Tououpinambaults, Conomiouassou Tan, Tan,* &c. hoc est, nequaquam populares mei, adolescentes fortissimi, ita nobis est agendũ: quin potius ad certamẽ nos instruamus, mortiq; & mactationi nos deuoueamus, aut nostros vlciscamur.

Classicum belli in vicinos seniores canunt.

His ergo seniorum orationibus, quæ aliquando in sex horas producuntur, auditores, qui attentissimè audiunt, adeò vt ne syllaba quidem illis excidat, & animo & viribus aucti, in singulis pagis se inuicem compellantes, ad præfixum locum quam celerrimè possunt magno numero conueniunt. Verum antequam *Tououpinambaultios* nostros ad prœlium deducamus, quibus sint armis instructi dicendum est.

Ac primum quidem *Tacapes*, hoc est clauas, aut enses rubro, alias nigro ligno fabricatos habent: longitudine vulgo sunt quinque aut sex pedum, extrema parte orbiculatæ, aut ouali figura, latitudine pedali, crassitudine digiti pollicis in media sui parte, oræ vero cõmodissime exacutæ, siquidem ex grauissimo ligno, quale est buxum, sunt confectæ, securis acutissimæ aciei perparum cedunt. Adeo vt facile credam vnicum *Tououpinambaultium* istiusmodi claua armatum, ac furore percitum, multum negotii duobus gladiatorib. nostratibus exhibere posse.

Tacape, genus clauæ ligneæ.

Arcus insuper habent, quos *Orapats* nominant, ex eodem ligni genere, rubro nimirum & atro fabricatos: ij longitudine & crassitudine nostros adeo superant, vt eos nec lentare, nec adducere vllus nostrûm possit: quin potius imo totis viribus puerorum decem annorum arcubus curuandis opus esse. Pro neruis ea est illis herba, quam *Tocon* vocant, quæ licet admodum sit exilis, tanta tamẽ est firmitudine, vt equi vires ferat Sagittæ sunt vlnali longitudine: tribus iuncturis perficiuntur: media pars ex arundine, reliquæ vero duæ è ligno sunt nigro: segmina porro illa adeo concinne quibusdam arborum corticibus colligantur, vt firmius agglutinari nequeant. Plumulas duas illis applicant pedali longitudine, quas filo xylino, quod gluten apud eos non sit in vsu, constringunt: ossa præacuta mucronibus aptant: aliquando arundinis siccæ frustulum palmi longitudine in modum scalpri dolatum: nonnunquam raiæ piscis caudæ extremum, quæ, vt allibi dixi, maxime est venenata. Ex quo vero *Galli & Lusitani* in eas regiones commeant, recepto eorum more Barbari sagittas ferreis spiculis, aut saltem clauis acutioribus firmare assueuerunt.

Orapat, arcus.

Tocon, herba arcubus neruorum loco.

Sagittarum longitudo.

Iam dictum est quæ sit illorum in versandis clauis illis suis dexteritas: ad arcus vero quod attinet, confido fore vt ij omnes, à quibus sunt conspecti Barbari, confirment eos nudis brachiis tantą celeritate, tamque certo ictu iaculari, vt (quod bona *Anglorum* pace, qui tamen peritissimi sagittarii habentur, dictum sit) sagittis suis manui qua arcum tenent impositis, duodecim ab illis citius quam ab *Anglis* sex fuerint emissæ.

Americani sagittarii peritissimi.

Parma coriacea.

Postremo parmas habent ex tergo *Tapi-roussou*, cuius iam ante memini, latas, planas, & rotundas admodum fundi tympani *Germanici*. His inter prœliandum non obteguntur ad eum, qui solent milites nostri, modum, sed iis dimicando sagittas hostium excipiunt. Hæc vero sunt vniuersa *Americanorum* arma: neque enim aliis armaturis corpus suum obtegunt: quin contra (exceptis plumaceis pileis, armillis, breuibusq; aliis indumentis quib. corpus suum, vt ante dictum est, exornant) si vel indusio essent induti ad prœlium profecturi, confestim illud exuerent, veriti ne illo intricarentur.

Ferreos enses Barbari parui faciunt.

Vt autem sermoni de armis Barbarorum finem imponam, illi siquando à nobis enses ferreos accipiebant, sicut *Moussacat* cuidam ex meis vnum dono dedi, statim vaginas procul abiiciebant; idem quoque acceptis cultris factitabant, eorũ fulgore delectabantur, aut ad abscindendos arborum ramos vtiliores, quam ad pugnam censebant: ac sane, vt à me dictum est, optime suis versandis eos esse exercitatos, commodius illis vtuntur.

Barbari non nimis expauescunt ad bombardas.

Ceterum tormenta aliquot minimi pretii eo deuexeramus: Hæc Barbari terni singula displodebant, vnus manib. impositum ad destinatum intentabat, alter collimabat, tertius ignem admouebat. Tamen quia cannam ad os vsq; complebant, nisi carbo contusus pulueri tormentario à nobis fuisset admixtus, magno eorum periculo tormentum fuisset disruptum. Ad hæc nolo prætermittere, Barbaros, cum primum tormentorum maiorum, & minorũ strepitum audirent, quodammodo territos fuisse, præsertim cum nonnullos ex nostris auem ex arbore deiicientes videbant, feramve humi sternentes plumbea glande, quam ipsi non cernebant, tamen arte cognita, hęc reformidare desierunt: dicebant enim se celerius sagittas sex iaculari posse, quam quis tormentum semel aptaret. Si quis autem obiiciat tormentum longe altius penetrare: Respondeo, nec thoraces bubalinos, nec hamis confertos sagittæ à Barbaris emissæ impetum ferre, quin ea æque ac glande tormentularia traiiciantur. Veruntamen quia commodiori loco hæc à nobis dici poterunt, cum ad Barbarorum prœlia ventum erit, ne confusè agam, iam Barbarorum copias ad prœliandum educo.

Seniores Barbari agminis duces.

Barbari sine ordine, inconfuse tamen incedunt.

Ea qua dictum est ratione coactis, ad octo aut decem capitum millia, mulieribus non paucis, non ad prœliandum quidem, sed ad impedimenta, & commeatus comportandos, in castra conuenientibus, ex senioribus ij, qui hostes maximo numero interfecerunt, & deuorarunt, copiis præficiuntur: quibus ducibus itineri se accingunt, Quamuis autem incedant nullo ordine, tamen cum iter faciunt conglobati, fortissimis primam aciem occupantib., mirum est quam commodè vniuersa illa multitudo, sine tribuno & mensore se recipiat, ita vt signo dato celerrimè in aciem conueniat.

Inubia, cornua ingentia.

Fistulæ ex ossibus humanis.

Ceterum nonnulli sunt, qui cornibus, quæ ipsi *Inubia* vocant, sesquiulnæ longitudine, & crassitudine hastæ nostratis ab inferiore parte palmi latitudine, instar buccinæ milites cient, tum patria excedentes, tum etiam castra mouentes. Nonnulli etiam fistulas ex ossibus hostium, olim mactatorum & deuoratorum gerunt, quibus assidue in itinere canunt, vt sociorum animos excitent, studiumque hostes consimiliter mactandi, augeant.

Si

Si vero, quod frequenter contingit, nauigio expeditionem in hostes facere placeat, littora legunt, nec alto mari se committunt. In suis vero se lintribus disponunt, eos *Ygat* nominant, singuli constant ex singularum arborum cortice detracto in hunc vsum destinato, tantæ tamen amplitudinis, vt singuli quinquagena capiant hominũ capita. Itaque stantes pro more suo nauigium agunt remo vtrinque plano, quem medium comprehendunt. Hi porro lintres cum plani sint, minimo negotio aguntur. Eorum tamen in alto mari, vel oborta tẽpestate vsus est nullus. Sed in summa malacia Barbaris nostris ad militiã proficiscentibus, classem sexaginta huiusmodi lintribus constantem conspicias. Hi tamen celeri æquor percurrunt motu, vt mox oculos fugiant. Atque hi sunt exercitus *Toupinenquin* terra marique.

Ygat, linter corticeus.

Hoc instructi modo quinquaginta nonnunquam passuum millia in hostiũ fines progrediuntur. Primoque hoc vtuntur stratagemate fortissimi quique, ceteros cum mulieribus, & impedimentis post se relinquunt itinere vnius, aut duorum dierum: summo cum silentio accedunt, siluasq; occupant insidias hostibus struentes, quibus adeo sunt intenti, vt non raro per 24. horas illic delitescant. Hostes vero, si ex improuiso fuerint adorti, quotquot viri, fœminæ, ac pueri occurrunt, non modo deducuntur, sed etiam mactantur ab hostibus in patriam reducibus, frustatimque *Boucan* imponuntur, ac tandem deuorantur. Atque eo facilius incautos opprimunt, quod pagi (nam vrbes nullæ sunt illis) mœnibus non cinguntur, casarumque (quæ tamen 80. aut 100. passus in longitudinem protenduntur) fores nullæ sunt, earum vero loco palmarum ramos, aut herbæ *Pindo* caulem ad ianuas suas apponunt. Quosdam tamen pagos, qui hostibus sunt contermini, iam palis ex palmis longitudine 6. pedum munire, & circumuallare didicerunt, præterea stipitibus ligneis præacutis muricum loco aditus muniunt: itaque si hostes noctu aggredi pagos illos voluerint, quod illis est familiare, pagani tum in eos tuta via irrumpunt, quo fit vt siue pugnam, siue fugam capessant, nusquam euadant, quin aliqui pedum vulneratorum dolore prosternantur, qui confestim ab paganis torrentur, & eduntur.

Primum Barbarorum stratagema.

Si vero aperto Marte pugnare contendunt, copiis vtrinque eductis, vix credibile est quam atrox, quamque horrendum sit prælium: cuius ipse spectator fui, ac proinde merito de eo referre possum. Ego cum *Gallo* altero, paulo curiosius, magno nostro periculo (si enim à *Margaiatibus* capti aut læsi fuissemus, deuorationi fuissemus deuoti) Barbaros nostros in militiam euntes comitari volui. Hi numero 4000. capita cum hostibus ad littus decertarunt, tanta ferocitate, vt vel rabidos & furiosos quosque superarent,

Toupinambaultij, cum primum hostes conspexere, in tantos tamque editos vlulatus perruperunt, vt qui lupos hic venantur, cum illis vlulatibus comparandos minime edant: clamor vero aërem adeo feriebat, vt tonitru vix exaudiri tum potuisset. Accedentes vero propius clamores ingeminabant, cornibusque concrepabant, fistulis denique canebant, minas alii in alios intentabant, ossaque mortuorum hostium ostentabant: dentes item quorum nonnulli filo traiectos vltra vlnas duas collo appensos gerebant: denique

Ad prælium venientium Barbarorum vlulatus.

Ossium mactatorum ostentatio.

gestibus

geſtibus horrorem ſpectantibus incutiebant. Ad manus autem vbi ventum eſt, longe in peius res ruere: tanta enim ſagittarum nubes eſt vtrinque emiſſa, vt

Barbari ferociſſimi.

muſcas volantes multitudine imitarentur. Saucij vero non pauci ſtrenue tela à corpore auellebant, quæ rabidorum more canum mordebant, nec tamen propterea prœlio abſtinebant. Hæc enim gens adeo fera eſt, & truculenta, vt tantiſper dum virium vel tantillum reſtat, continuo dimicent, fugamque nunquam capeſſant. Quod à natura illis inditum eſſe reor. Etenim à Nobili quodam accepi viro Gallo, qui militiam colit, bellorum ciuilium noſtrorum tempore, in legionibus Gallicis Americanos milites duos fuiſſe, qui ſtrenue & fortiter ſe gerebant: quapropter à Centurionibus plurimi fiebant. Quod tamen in eam accipi partem nolim, quaſi affirmarem nullos in illis reperiri poſſe, qui ignauiam Aſianorum, mollitiem Europeorum aut Afrorum imitarentur: aſſidua enim exercitatio militem ſtrenuum facit. Vtut ſit, vbi manus cum hoſtibus *Tououpinambaultij* conferre ceperunt, clauis illis ſuis vtrinque acerrime ferierunt,

4 words left out

non modo humi sternerent (non secus ac lanii boues) sed etiam penitus mactarent.

Vtrum generosis insideant equis an non, à me non quæritur: Lectorem enim memorem esse credo eorum, quæ superius à me dicta sunt, equis aliisque iumentis Barbaros penitus carere, ac proinde pedites omnes incedere. Ego vero, qui alias sæpe equum mihi optaram, quem Barbaris conspiciendum præberem, tum sane optimum cui insiderem, præsentique me periculo liberarem, votis omnibus exoptabam: quippe mihi fit verisimile, Barbaros, si cataphractum militem nostratem equo generoso insidentem, ignemque hinc è tormentulo erumpentem, illinc vero equum resilientem conspicerent, *Aignan*, hoc est, cacodæmonem adesse credituros. Tametsi à quodam memoriæ est proditum, magnum illum *Attabalipam Peruensium Regem*, quamuis equum ante conspexisset nullum, tanta fuisse animi magnitudine, vt *Pisarro* (qui cum vt sese ostentaret, tum vt *Indos Attabalipam* stipantes perterrefaceret, continuo equum suum glomerato gressu solo insultantem agitabat) propius ad Regem accedente, spumaque ab equi ore in regis vultum desiliente, minime tamen commotum fuisse, quin morte plecti eos imperasse, qui equi horrore stupefacti terga vertissent. Quæ res (inquit historiographus) Barbaris fuit terrori, nostris vero admirationi.

Barbari equos si viderent quid de illis sentirent. Hist. Gen. Ind. lib. 4. c. 113.

Iam vero, vt narrationis seriem repetam, si quis quærat quid tu, comesque tuus tantisper dum prœlium committebatur, annon vna cum Barbaris dimicabatis? Ingenue fateor nos, qui adeo imprudenter Barbaros essemus comitati, imprudentiam illam altera cumulare noluisse; sed paullum à cõflictu remotos, spectaculo illo contentos fuisse. Testor interea me, qui non semel tum equitum tum peditum copias ingentes in aciem instructas hic conspexi, tanta nunquam voluptate videndis peditum legionibus armis fulgentibus, quanta tũ pugnantibus istis *Tououpinambaultiis* perfusum fuisse. Præterquam enim quod sibilantes, saltantes, & celeriter admodum & dextre sese in orbem glomerantes, iucundissime spectabantur, accedebat insuper telorum nubes densissima, quorum pennæ rubræ, cæruleæ, virides, roseæ, aliorumque id genus colorum, soli obiectæ radiabant, vestes item, pilei, armillæ, ceteraque ex plumis compacta ornamenta, quæ mirum in modum spectantium oculos fulgore feriebant.

Corpora telaq; Barbarorum plumis ornata.

Hoc prœlio trium horarum spatio confecto, multis vtrinque cæsis & sauciis, *Tououpinambaultij* nostri victoriam reportarunt, captiuosque, cum viros tũ feminas plus minus triginta ad suos deduxerunt. Nos vero qui officium aliud præstiteramus nullum, nisi quod strictis gladiis, tormentulisque, vt Barbaris animos adderemus, nonnunquam displosis prœliantes spectaueramus (quod maxime gratum sit illis, si cum ipsis ad bellum proficiscantur hospites) tantam de nobis concitauimus opinionem, vt ab eo tempore seniores peculiari nos beneuolentia & amore sint complexi.

Captiui vincti

Captiuis itaque in medio agmine collocatis, nonnullisque ex robustioribus funibus vinctis, ad *Ganabaræ* sinum tendimus, à quo passus circiter XXI V. M. aberamus. Vndique vero ex fœderatis permulti saltantes, tripudiantes, &

Barbarorum ob victoriam reportatam plausus.

plaudentes nobis gratulatum obuiam veniebant. Denique cum ad locum inſulæ noſtræ oppoſitum peruenimus, ego comeſque meus ſcapham conſcendimus, ad caſtellumque noſtrum reuertimur. Barbari vero in continente pagos ſuos ſinguli repetiere. Paucis poſt diebus Barbari quidam ex iis, qui captiuos apud ſe habebāt, ad caſtellum noſtrum acceſſere, quos per interpretes rogamus, vt mancipia aliquot *Villagagnoni* vendant. Sic captiuorum pars magna ex Barbarorum faucibus eſt erepta. ęgre tamen, & inuitis Barbaris.. Quod mihi non multo poſt eſt apertiſſime indicatum. Mulierem quandam cum puerulo ſuo vix dum bimulo emebam, pretium erant merces quædam, quarum æſtimatio ad tres libellas Francicas accedebat, venditor autem meus ita conquerebatur: Quid in poſterum futurum ſit neſcio, ex quo autem *Paycolas* (ſic *Villagagnonem* nominabant) huc appulit, vix dimidiam captiuorum noſtrorum partem comedimus. Puerulum illum mihi reſeruare vehementer cupiebam, ſed *Villagagno*, reſtitutis mercibus meis, & matrem & filium vendicauit. Matri nonnunquam dicebam fore, vt cum mare tranſmitterem, puerulum huc tranſportarem. Illa vero (adeo vindictæ repoſcendæ animis gentis illius hæret cupido) reſpondebat, malle ſe, vt à *Tououpinambaultiis* voraretur, quam vt in tam remotas terras deportaretur: ſperare ſe, vt grandior factus ad populares ſuos quoquo modo elapſus ſe reciperet, ac cognatorum ſuorum mortem vlciſceretur. Nihilominus tamen (vt ante eſt à me dictum) è quadraginta aut quinquaginta mancipiis, quibus ad caſtelli noſtri munitionem vtebamur, decem pueros ſelegimus, quos nauibus impoſitos ad Henricum ſecundum tum Galliarum regem miſimus.

Captiui à Gallis erepti.

Barbari vindictæ cupidiſſimi.

Cap. XIV.

Captiuos ſuos quo tractent modo Barbari, quibuſque ceremoniis in iiſdem mactandis & edendis vtantur: quibus per occaſionem immaniſſimæ crudelitatis alia exempla adiecta ſunt.

Captiui quomodo excipiantur ab hoſtibus.

NVnc ſupereſt vt dicamus, quonam modo captiui à victoribus excipiantur. Vbi primum in victorum fines ſunt deducti, non modo exquiſitiſſimis aluntur cibis, ſed etiam vxores viris dantur (non autem viri feminis) immo non dubitabit, qui captiuum apud ſe habet, filiam ſuam aut ſororem in vxorem illi dare, quæ viro diligentiſſime miniſtrabit. Ceterum cum mactationis tempus non ſit præfixum, ſed modo citius, modo tardius expediantur, prout fuerint vtiles, viri quidem aucupio, venationi, & piſcatui: feminæ vero hortis colendis, aut oſtreis colligendis: omnes tandem ſuum more ſaginatos mactant, vorantque his ritibus.

Ad captiui mactationem conuentus.

Primum finitimis omnibus res denuntiatur, tum virorum, fœminarum, puerorum fit cōcurſus ad locum, vbi eſt futura mactatio. Ibi matutinū tempus

potando

ſeptem horas vna cum ceteris perbacchatus fuerit, duo treſve ex robuſtiſſimis eum arreptum funibus xilinis, aut ex arboris illius cortice (quam *Yuire* vocant, quæq; tiliæ eſt perſimilis) medium, minimè renuẽtem, quamuis vtroq; ſit brachio ſoluto, conſtringunt, perque pagum quaſi in triumphum deducunt. At vero num putas propterea eum caput demittere, vt ſolent hîc ſontes? minime verò id quidem. Quin contra incredibili audacia res ſuas geſtas apud eos, à quibus conſtrictus detinetur enumerat his verbis: *Ego, ego ipſe fortiſſimus, ſic veſtros olim cognatos vinxi*, tum ſe laudibus magis ac magis euehens, modo in hanc, modo in illam conuerſus partem, alium quidem ita compellat: *Heus tu, patrem tuum ego voraui*, alium vero; *ô bone, fratres tuos mactaui & Boucanaui: tot denique viros, fœminas, puerulosque, ex vobis Tououpinambaultiis bello à me captos deuoraui, vt numerum aſſequi non poſsim. Ceterum ne ignorate; populares meos Margaiates tot in poſterum mactaturos eſſe, quod è vobis intercipere poterunt: atque ita mortem vlciſcentur meam.*

Captiuus vinctus per vicum circumducitur.

Mirum ſolatii genus in perituris.

Tandem, poſtquam omnium oculis ſatis ſuperq; fuit expoſitus, duo illi lictores, à quibus cõſtrictus tenetur, circiter tres vlnas ab eo recedunt, funem tamen pari longitudine firmiſſime vterque contrahit; adeo vt captiuus gradum præciſe ſiſtere cogatur, progredi autem aut regredi minime poſſit. Vincto lapides aut teſtę cõfractæ adferuntur. Tum lictores parmis ex tergo *Tapirouſſou* (cuius ante memini) ſeſe obtegunt, captiuumq; his compellant verbis: *Mortem tuam ante obitum vlciſcere*: Ille confeſtim lapides in eos ſummo impetu contorquet, qui ſe circumſtant, quorum numerus plerumq; ad quatuor millia accedit. Ex his minime eſt quærendum quam multi vulnerentur. Equidem in vico quodam, quem *Sarigoy* appellant, vidi capitiuum eiuſmodi tanto impetu lapide mulieris crus pertigiſſe, vt confractum illud eſſe crederem. Porro lapidibus, ac ceſpitibus, quos potuit colligere, abſumptis, prodit is qui mactationi ſe accingit, quique per totum diem latuerat, clauam ligneam plumis decoram in manibus gerens, pileo quoque ac cæteris ornamentis plumeis ornatus: atq; ad captiuum accedit, eumque his compellat verbis: *Annon ex Margaiatium es gente nobis infenſiſsima? Annon tu ipſe ex noſtris amicis & cognatis complures mactaſti, ac deuoraſti?* Cui captiuus, animo quam antea longe præſentiore, ſua ſic reſpondet lingua (*Margaiates* enim à *Tououpinambaultiis* ſermone non ſunt diſſoni) *Pa che tan tan aiouca atoupaue*, hoc eſt, *vtique ſum fortiſſimus, atqne ex veſtris quamplurimos mactaui & deuoraui.*

Captiuus præciſe reuinctus, mortem iminentem vlciſcitur.

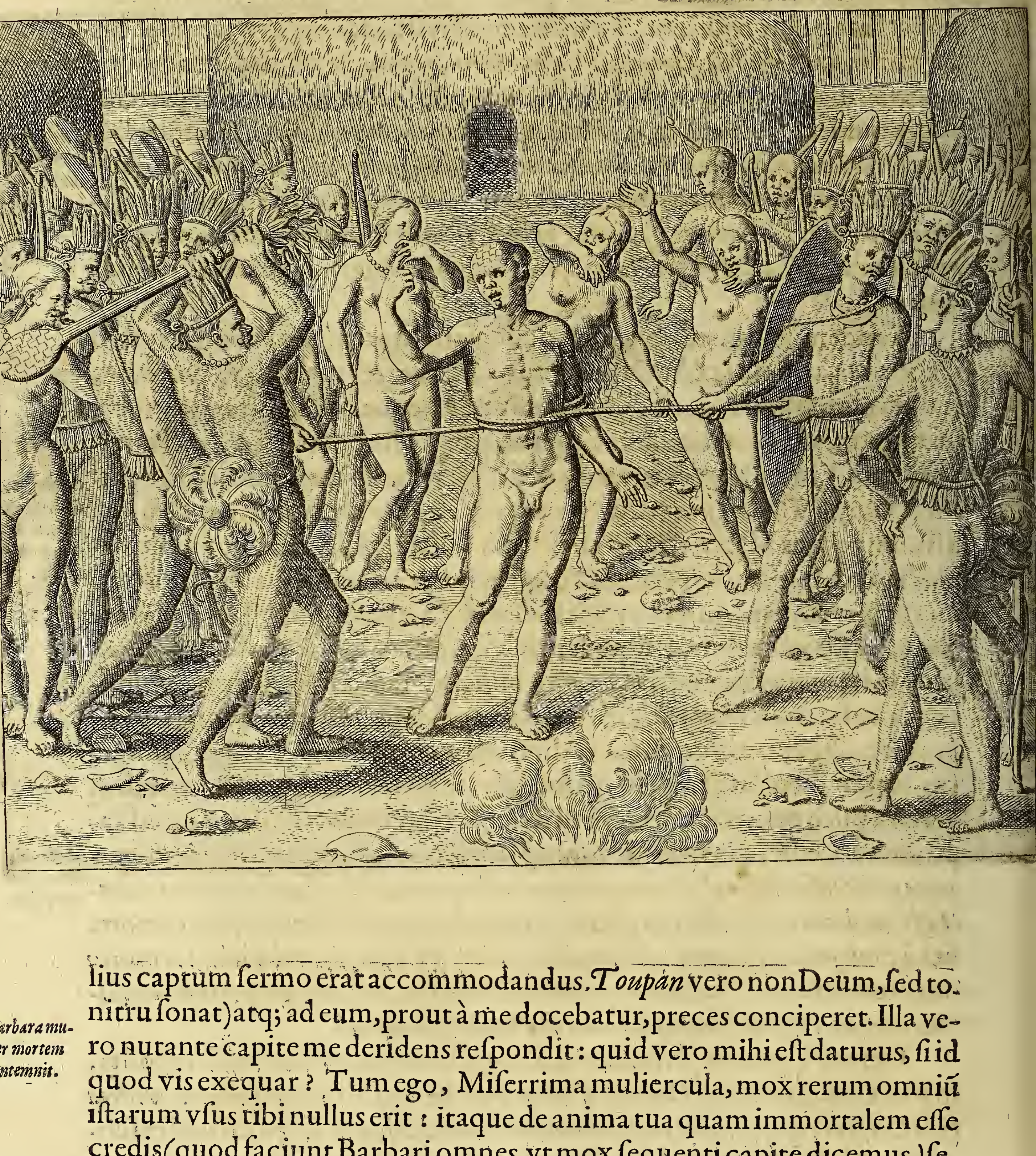
Mactatoris cum captiuo colloquium.

Deinde, quo magis hoſtes ſuos vrat, vtraque manu capiti impoſita, in hæc erumpit verba: *O quam ſtrenue in eo me geſsi! O quam gnauiter veſtros bello laceſsiui, cepique, quos pene innumeros voraui!* aliaque id genus multa ſubiungit. Mactator vero addit, *Idcirco tu, qui in noſtra es poteſtate, mox à me mactaberis, Boucanoque aſſatus à nobis voraberis.* Quid tum? (inquit ille, ne fractiori quidem animo pro ſua gente mactationem ſubire paratus, ac Regulus ille quondam pro Repub. Romana mortem oppetiit,) mei quoque cognati mortem vlciſcentur meam. Ad hæc vt pateat iſtos mor-

Mira captiui confidentia mortem contemnentis.

Historiola ab Autore autoptà recitata.

tem (quam tamen mirum in modum reformidant,) prorsus contemnere, quod beari se credant publico illo & solenni supplicio: exemplo rem confirmabo. Forte in pago quodam Insulæ maioris, quam *Piraui-iou* nuncupant, diuerti, mulieremque offendi mox isto supplicii genere interituram, ad hanc accedo propius, moneo vt se *Toupan* commendet (nam ad il-

lius captum sermo erat accommodandus. *Toupan* vero non Deum, sed tonitru sonat) atq; ad eum, prout à me docebatur, preces conciperet. Illa vero nutante capite me deridens respondit: quid vero mihi est daturus, si id quod vis exequar? Tum ego, Miserrima muliercula, mox rerum omniũ istarum vsus tibi nullus erit: itaque de anima tua quam immortalem esse credis (quod faciunt Barbari omnes, vt mox sequenti capite dicemus) serio cogitato. Illa vero rursum me irridens, est mactata.

Barbara mulier mortem contemnit.

Sed vt ad rem redeam, variis disceptationibus vltro citroque habitis, nonnunquam inter colloquendum, mactator qui præsto adest, claua lignea vtraque manu in altum sublata, orbiculo extremo, captiui caput totis

Captiuus vno ictu mactatur.

tis ferit viribus; adeo vt paucissimo sanguine effuso, altero ictu non sit opus. Hinc prouerbium illorum, quod iam apud Gallos nostros erat in vsu, Confringam tibi caput, pro eo quod solent altercantes milites aduersario minitari: his verbis: Ego te confodiam.

Barbarorum prouerbium à Gallis vsurpatum.

Captino in hunc modum mactato, si coniugatus erat, (vxores enim nonnunquam illis dari diximus) vxor illius cadaueri adhærens, aliquantulum luget, aliquantulum inquam: nam Crocodilum imitatur, quem ferunt antequam hominis à se necati cadauer deuoret, lachrymas emittere solitum. Non absimili modo illa, postquam lachrymis extortis luctum simulauit, viri sui carnibus omniũ prima nisi quis anteuertat, vescitur. His ita gestis reliquæ mulieres, præsertim vero anus (quæ cum sint humanarũ carnium appetentiores, iuniores continuo eos, à quibus captiui detinentur, hortari solent, vt confestim morti addicant) aquam feruentem admouentes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant, lauant, & calida perfundunt, vt cute sublata pari sit cum nefrendibus assandis candore.

Luctum simulat vxor captiui mactati.

Captiui cadauer non secus ac frens calida perfunditur.

Cadauer captiui incredibili celeritate in frusta secatur.

Barbarorum pueri cur hostium sanguine illinantur.

Deinde captiui dominus, assumptis secum quanto numero visum fuerit sociis, cadauer diuidit, ac tanta celeritate frustatim discerpit, vt lanius apud nos vix reperiatur vllus, qui veruecem celerius in frusta secare possit. His accedit, quod prout venatores hîc cerui capti viscera canibus venaticis porrigunt, Barbari consimiliter hostium suorum mactatorũ sanguine liberos, illinunt suos, vt ad ferociam crudelitatemq; animos illis addant.

Iudaeorum immanis crudelitas.

Hæc porro immanis crudelitas, apud Barbaros frequentissima, per se est quidẽ abominanda. Atqui portentosius id esse videtur, quod patratum *à Iudæis* fuisse legimus (quos tamen humanitate ceteras gentes antecellere par erat, prohibito à Deo sanguinis esu) Illi enim tumultibus concitandis, vt tradunt historiæ, deditissimi, *Traiani* temporibus adeo horrendas seditiones excitarunt, eoq; crudelitatis & immanitatis processerunt, vt cæsis quadraginta hominum millibus, *in Ægypto, Cyrene, & Cypro*, eorum carnibus vesci, sanguineque vultum oblinire suum sustinuerint. Quin multos à vertice transfixere medios, eorumq; pellibus induti immanissimam præ se ferentes rabiẽ, obambulauere. Quę historia si non absoluat, saltem extenuet *Americanorum* crudelitatem. Ceterum ex quo *Christiani* ad eos accessere, cum mactatorum corpora, tum animantia omnia, reliquosque cibos cultris secant. Antea vero, quantum à senioribus accepi, lapidibus præacutis ad eum vsum accommodatis vtebantur.

Lapides cultrorum vsum Americanis olim præbebant.

Captiui carnes Boucano impositæ.

Singula porro cadaueris frusta, atq; adeo ipsa viscera abluta & expurgata, *Boucano* imponuntur. Hæc tantisper dum coquuntur, anus cõtinuo *Boucano* adhærent: mirum enim in modũ carnes humanas appetunt, adipemq; à *Boucani* baculis diffluentem excipiunt. Adeo eorum sapit palato, vt continuo adolescentes ad capiendos hostes hortentur, qui cibum eiusmodi suppeditent. Digitos quoque suos adipe illo conspersos lingentes, conclamant suum *Yguatou*, quod sonat, bonus est. Habes, Lector, quantũ obseruando assequi potui, qua ratione Barbari *Americani* captiuos suos assant, more nimirum penitus nobis ignoto, nimirum *Boucanando*.

Barbaræ anus adipem diffluentem lingunt.

At vero quoniam cap. 19. de *Tapiroussou* agens, *Boucani* formam fuse descripsi, ne tautologia laborare videar, ad locũ illum Lectores remitto. Interea vero eorum error à me refutabitur, qui suis chartis Barbaros nostros carnem humanã verubus proinde ac nos armos veruecinos assãtes depinxerunt, quos etiam prægrandib. cultris ferreis carnes dissectas ad speciem suspensas exponere sunt commenti, prout hic bubula venalis exponitur. Sed ista tam vera, quã ea quæ fabulose de *Panurgo Rabelesius* refert, quod lardo transfixus & semiassatus tandem euaserit, arguunt chartarum illarum auctores crassissimæ ignorantiæ. Hæc vt confirmem, addo Brasilienses non modo à nobis differre assandi modo, sed etiam nostrum morem illis plane fuisse incognitum, tum etiam cum apud illos degebamus. Etenim ego & sodalis quidam meus in vico quodam *Indicam Gallinam* cum nonnullis aliis volatilibus veru ligneo impositis nostro more ad ignem versantes assabamus. Quod factum Barbari in ludibria vertebant, nec prius adducti sunt vt crederent carnes, quæ continuo agitarentur, percoqui

Chartarum Cosmographicarum error.

Barbari nostrũ assandi morem ludibrio habẽt.

coqui

coqui posse, quam ipsi periculum fecere. Ergo (vt vnde digressus sum, eò redeam) vnius aut plurium captiuorum carnibus (duos siquidem aut tres nonnunquam vno die mactant) in eum modum assatis, turba illa vniuersa quæ mactationi interfuit, *Boucano* circumit exultās, membraque hostium torrentia toruis intuetur oculis, deinde quantumuis multi particulam singuli arripiunt: non tamen cibi causa (quod suspicari non immerito quis posset) isthæc perpetrant: quamuis enim sine controuersia carnes humanas sapore commendent, vltionis tamen potius iis edendis, quam victus rationem habent: anus excipio, carnium illarum, vt dixi, auidissimas. Huc verò tendunt, vt mortuos ad ossa vsque corrodentes superstitibus metum incutiant. Quippe, quo animos suos truculentissimos & sæuissimos expleant, nulla est cadauerum illorum particula, ab extremis articulis ad nasum vsque, aures & verticem, quæ (excepto cerebro) ab illis non exedatur. *Ptolemæi* itaque *Lathuri Regis Ægypti* barbaries eo fuit immanior, quod licet humaniore esset disciplina excultus, ad tantam sit delapsus crudelitatem, vt cæsis xxx. *Iudæorum* millibus, captiuos cæsorum carnibus vesci adegerit. Ceterum *Tououpinambaultij* nostri in singulis pagis aceruatim mactatorum caluarias diligenter asseruant (prout apud nos in cœmiteriis solent) Gallis vero ad eos commeantibus fusissime rerum suarum gestarum præconium persequuntur, aceruosque illos quasi trophæa quædam, fortitudinisque suæ monumenta ostentant. Præterea grandiora crurum & brachiorum ossa non negligenter recondunt, fistulis (vti dictum est) conficiendis: dentes quoque auulsos filo traijciunt, & circa collum obuolutos gestant. Gen. Ind. Hist. scriptor de Insulæ *Zamban* incolis agens, refert eos hostium ab se mactatorum capita ædium sacrarum valuis affigere solitos: dentesque collo appensos ad ostentationem gestare.

Barbari singuli captiui carnium frustum arripiunt.

Caluari. aceruũ à Barbaris cur asseruentur.

Lib.2.c.71.

Mactatores vero isti summo illud tribuunt decori: patrato enim egregio illo facinore, secedunt, pectusque, brachia, crura, suras, & reliquas corporis partes incidunt, incisurasq; vt perpetuo cuti inhæreant, vnguento nescio quo illinunt, atroque puluere inspergunt, quem nulla temporis diuturnitas delere potest. Creduntur autem eo plures mactasse hostes, quo pluribus scatent incisuris, ac proinde fortissimi censentur.

Denique vt tandem horrendæ isti tragœdiæ finem imponamus, si forte contingat, vt mulieres, quæ captiuis nupserant, grauidæ ex illis sint factæ, Barbari (dictu horrendum, visu vero maxime stupendum) liberos nonnunquam recens natos, raro paulo adultiores vorant: hanc autem causantur rationē, pueros illos ex hostium semine progenitos esse. Barbari vero hostes suos quibuscum continenter bellū gerunt funditus aboleri non modo percupiunt (eandē enim crudelitatem *Margaiates* in *Tououpinambaultios* exercent) sed etiam mira perfunduntur voluptate si videant hospites suos eodem esse animo. Etenim carnes humanas nobis ab illis appositas quoties reiiciebamus (quod à me & plerisq; ex nostris semper est factum. neq; enim per Dei gratiam adeo immanes vnquam fuimus, vt eas vel attingere religio nobis non esset) nos nō satis fideles

Horrenda crudelitas.

sibi censebant. At meo maximo dolore referre cogor, Neustrios quosdam interpretes, qui apud Barbaros nouennium exegerant, sese vt ad illorum mores accommodarent, vitam atheorum more transigentes, non modo crebris scortationibus sese cum Barbaris feminis inquinasse, adeo vt vnus ex illis trimulum puerulum ex vago illo concubitu sustulerit: sed etiam exuto omni humanitatis sensu, Barbarosque immanitate superantes, à se permultos *Margaiates* & mactatos & deuoratos fuisse gloriabantur. Porro, vt quæ sit *Tououpinambaultiorum* in hostes suos crudelitas pergam describere, contigit eo tempore, quo apud illos degebamus, vt de vico quodam in maiori insula sito cogitarint. Pagus hic à quibusdam *Margaiatibus* incolebatur, qui tamen *Tououpinambaultiorum* ingruente cum *Margaiatibus* bello, *Tououpinambaultiis* in deditionem venerant, perque totos viginti annos pacifice apud illos egerant. At tandem inter *caouinandum* sese mutuo incitantes, & animos addentes, pagi illius incolas vniuersos internecioni deuouent. Decretum exequi non cunctantur, noctu inopinantes intercipiunt, & semisopitos opprimunt, adeo vt non sine commiseratione clamores & eiulatus audirentur. *Galli*, re audita, circa mediam noctem eo properant armati (pagus enim à castello nostro non longius X. passuum millibus aberat) verum antequam eo aduenissent, Barbari rabie & præda incitati obuios quosque trucidarant, casasque vt latentes extruderent, incenderant, adeo vt perpaucos superstites nostri inuenerint. Quinimmo ex nostris nonnulli asseuerabant, se non modo adultos frustatim concisos, sed etiam infantulos lactentes integros *Boucano* impositos vidisse. Ex adultioribus tamen aliquot mari sese commisere, & noctis tenebris obsecundantibus natantes euasere, inque nostrum castellum se recepere. Quod vbi resciuerunt Barbari, non æquo tulerūt animo, immo suos hostes à nobis detineri mussitantes conquerebantur. Tandem vero mercibus quibusdam à nobis placati fuere, clientes vero nostros, *Villagagnoni* mancipia reliquere.

Neustrij interpretes vitam atheorum more transigunt.

Pagus à Barbaris vastatus.

Barbaries horrenda.

Interiectis aliquot diebus, ego cum quibusdam aliis *Gallis* in pago ab indigenis *Piraui-iou* nominato, in insula illa maiore animi gratia exspatiabamur, inopinantes captiuum iuuenem, forma & statura non mediocri, in compedibus ferreis, quas Barbari à Christianis acceperant, detentum offendimus. Is lingua *Lusitana* nos compellat (duo ex nostris ob *Hispanici* sermonis peritiam eius verba capiebant) significat se in *Lusitania* fuisse, *Christianum* esse, Baptismo initiatum, Antonio sibi nomen. Præterea, quamuis natione *Margaias* esset, quod frequenti cum *Lusitanis* commercio ferinum ingenium ex parte exuerat, innuit se vehementer optare, si qua id ratione fieri posset, ab hostium manibus euadere. Tum nos, præterquam quod nostrarum erat partium quotquot dabatur è Barbarorum faucibus eripere, auditis vocibus *Christiani* & *Antonij*, longe vehementius commoti sumus, & miseratione ducti. Atque ita è nobis vnus, qui linguam *Hispanicam* callebat, quique fabrilem exercebat artem, recepit se postridie eius diei limam ad compedes dissecandas allaturum: monuitq; vt simulac solutus esset (nam à nemine obseruabatur) in dumetis ad maris littus sese abderet, tantisper dum Barbaros colloquio occuparemus: nos scapha exce-

Margaias in Lusitania baptisatus captiuus.

ptum, in castellum nostrum transducturos: quo si perduceretur, minimo negotio cum Barbaris de sua redemptione transigi posse.

His non parum recreatus, gratias egit, seq; singula exactè exsequuturũ spõdet. At Barbari licet sermones vltro citroq; habitos non cepissent, nõnihil tamen suspicantes, simulac è pago egressi sumus vicinitate demum idq; tumultuarie coacta, miserum *Antonium* mactant. Nos postridie limã afferentes, per speciem farinæ aliorumq; cibariorũ quærendorum pagum illũ repetimus: atq; à Barbaris quærimus, vbinã captiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos in casam proximam deducunt, carniumq; *Antonii* frusta *Boucano* imposita ostendunt. Deinde nos abs se elusos fuisse suspicantes per ludibrium caput ostentabant, nosq; cachinnis excipiebant.

Lusitani duo à Barbaris capti, & deuorati.

Non multo post duos quoq; *Lusitanos* Barbari nostri cepere: quos ex improuiso in tuguriolo luteo, in mediis siluis cõstructo, non procul ab castello suo, quod *Morpion* vocant, adorti fuerant. *Lusitani* quidẽ totius diei spatio Barbarorum impetum sustinuerant, at tandem cum eos tela, ceteræq; munitiones deficerent strictis maioribus gladiis, quos nos ambarum manuum dicimus, in Barbaros irruunt, ac cõplures cedunt, multos quoq; vulnerant. Barbari contra pertinaciter obsistunt, singulis potius occumbendum ducunt, quã victoria nõ parta pedem referre. Itaq; tandem Lusitanos captos abducũt, è quorũ spoliis ipse vestes bubalinas à Barbaro emi. Vnus quoq; ex interpretibus argenteam lancem emit, quam Barbari cum multa alia supellectile in illo tuguriolo erant deprędati, quamque, pretii ignari, cum duobus cultellis permutarunt. Porro Barbari in suos pagos reuersi *Lusitanis* per ludibrium barbam conuellunt, dolorisq; impatientes derident, hisq; verbis increpant. *Quid? vosne, qui nuper impetũ nostrum tam fortiter sustinuistis, nunc cum mors erat fortiter obeunda muliebri esse animo?* Ac tandem more solito eos immaniter mactant deuorantque.

Exempla quidem permulta de Barbarorum crudelitate præter ista à me possent afferri, nisi quæ attulimus ad horrorem cuilibet incutiendum sufficere existimarem. Verumenimuero vt ii, qui hæc tam horrenda passim apud Barbaros vsurpata legent, norint permulta quoq; nõ minus detestanda alibi geri, præter eam quam commemorauimus Iudæorum crudelitatem, qui *Traiani* temporibus quadraginta hominum millibus cæsis, non modo eorum carnes deuorarunt, sed etiam sanguine vultum obliuerunt, pellesq; induerunt: præter etiam horrendum *Ptolemæi Lathuri Regis Ægypti* facinus, qui triginta Iudæorum millibus cæsis, captiuos occisorum carnibus vesci vi adegit: alia quoq; exempla in medium afferam. *Chalcondilus* historia de Imperii Græci lapsu, & Turcici incremento (quod vere tragicum dixeris) scribit *Turcanum* vnum ex *Amurati* II. Legatis, Albanorum copiis instructa acie deuictis fusisque captiuos 80. immaniter trucidasse, quorum capita truncata, in pyramidis formam coaceruari iussit, quasi partæ victoriæ insigne trophæum. *Amuratus* vero vltra istmi angustias transducto exercitu, trecentos milites, qui noctis tenebris obsecundantibus in proximum montem confugerant, intercludit. Illi commeatus

Lib. 5. c. 5.

Trophæum ex capitibus humanis.

Lib.7.c.4.
Immanitatem Amuratus immanitate cumulat.

inopia in deditionẽ venerunt honestas expectantes conditiones. At *Amuratus* omnes in vnum locũ conuenire mandat, ac coram se iugulandos curat. Idem *Amuratus*; cuius nondum erat sæuitia expleta, ex omni captiuorum copia 600. adolescẽtes forma præstantes, sua emit pecunia: quos deinde patris manibus immolat, quasi peccatorum expiatio in tanta sanguinis humani profusione esset posita. Sed isthæc ludi iocíq; dicantur præ

Lib.8.cap.6.
Constantinop. expugnatio, regnante Mechmete II. Tur. Imp. ad 5. Cal. Iun.

sceleratissimi *Mechmeti II. Turcarum Imperatoris* crudelitate, qui non modo Imperii administrationis *Amurato* successor fuit, sed maxime in omni immanitatis genere, imo quem in hac parte magno superauit interuallo. Vt enim omittam florentissimæ simul ac celeberrimæ vrbis Constantinopoleos expugnationem, quæ ipso regnante An. salutis 1453. ad v. Cal. Iun. contigit, qua sanguine omnia, horrore, morte fugientib. & persequentib. victoribus & victis repleta erant: adeo, vt cæsorum & eorum, qui præ ingenti irruentium multitudine suffocati erãt cumulus portarum fornices superaret peculiaria quædam de mõstri illius crudelitate posteris manda-

Lib.9.cap.1.

ta recensebo. Viginti *Albanos* milites, qui *Thrasia*, q̃ ipse expugnarat, relicta, in oppidulum quoddam Phlyasiæ, Rupellam nomine, sese receperant, rotario supplicio brachiis cruribusq; cõquassatis semiuiuos in sumo cruciatu languentes, desperabundos reliquit. Insuper immanissimo illi monstro nõ satis erat, quoscunq; in oppidis aut castellis offendebat ferro cæde-

Mechmetii in ipsa bruta animantia crudelitas.
Monstrosa crudelitas.
Lib.9.c.7.& lib.10.c.12.

re, prout Leontarii cõtigit, vbi ne vnus quidem superstes est relictus, adeo vt sex mille hominum cadauera, præter ingentem equorum & pecorũ copiam, illic fuerint numerata: sed inaudito hoc supplicii genere complures insuper affecit. *Acinace peracuto* singulos homines in duas partes vno ictu circa transuersum septum diuidi iubebat, artificio barbariem omnem superante: bis enim singuli mortis persentiebant dolores. Vtraq; pars per aliquod tẽpus, præ summo quo opprimebatur cruciatu, huc & illuc non sine gestibus horrendis sese volutabat. Trecenti milites in oppido *Mitylene*

An hoc fieri potuerit, norunt Anatomici.

anno 1459. quo capta est vrbs illa, hoc immanissimo supplicii genere sunt affecti. Quingenti quoq; alii ab *Omare Bassiano Constantinopolim* missi, quos in oppidulo à se expugnato ceperat, eadem occubuerunt morte. Horum

De boue, qui herum mortuum agnoscit, mira historia.

cadauera postquam aliquandiu in area, in qua laniati fuerant, neglecta iacuerunt, bos horrende mugiens ad ea accedit, vnamq; cadaueris partem cornu attollit, alioq; loci comportat, tum alteram petit prioriq; adiungit. Quæ res cum à multis perspecta fuisset, breui ad *Mechmetum* perfertur: ille mirum in modũ anxius, cadauer illud disiungi, partesq; seorsim ad pristinum locũ comportari iubet. Bos insequitur repetitis mugitibus, cadauer vero illud inter cetera agnoscit, denuoq; cornibus sublatum alio asportat. *Mechmetus* hoc portento vehementer commotus (ac merito quidem) è vestigio cadauera sepeliri iubet, bouẽ vero ad sua pecuaria deducendũ, ac per reliquum vitæ tempus alendum curat. Tradunt nõnulli cadauer illud à boue canibus Turcis clementiore asportatum, Veneti cuiusdam corpus fuisse: alii Illyrico tribuunt. Atqui vtut sit (inquit Chalcondylus) hoc ostento multum felicitatis genti, à qua ille oriundus erat, portendebatur.

Vladi

Vladi immanitas horrenda & ceterorum omnium atrocitatem superans. Lib.9. c.12.13. & 16.

Vladi vero sæuitia humanis auribus tinnitum longe grauiorem ciebit, idcirco de ea referre vltimo loco visum est. *Vlado* attributa *Moldauia Mechmeti* liberalitate in gratiam fratris cuiusdam *Vladi*, quo sceleratus *Mechmetus* ad nefarias libidines abutebatur, hoc primo veluti auspicio prouinciam illam administrare cœpit. Potentissimos quosque *Moldauienses*, ac primariæ auctoritatis viros, à quibus propter auctoritatem & gratiam, ne defectionem molirentur sibi metuebat, corripit, eosque non contentus est vulgari aliquo supplicio è medio tollere, sed viuos omnes palis transfixos summo cum cruciatu extinxit: imo eorum familias, ne vxoribus quidem & infantibus exceptis, eodem furore sustulit. Adeo vt breui temporis spatio, triginta & eo amplius hominum millia ab eo trucidata fuisse, à multis confirmetur. Mortuorum porro bona & honores satellitibus suis est largitus. *Mechmetus* certior factus *Vladum* de defectione & rebellione in se cogitare, quendam suum à secretis *Catabolmum* nomine, natione Græcum, per speciem amicitiæ ad eum mittit, eo consilio, vt *Vladum* ad se blandis verbis pertraheret. Eodem quoque tempore *Mechmetus* ad *Chamum* quendam, cui Valachiam prouinciam clam demandarat, literas dat, mandatque, vt quacunque ratione vi, dolóue *Vladum* corriperet: eo nihil gratius sibi accidere posse significat. Hi duo communicatis consiliis *Vladum* intercipere conantur: *Vladus* vero nullo modo perturbatus confirmatis militum suorum animis, reliquis omnibus in fugam versis, *Chamum* & *Catabolmum* cum quibusdam alijs viuos capit. Quos cruribus & brachijs abscissis, palis viuos affixit. *Chamo* vero, prout eius postulabat dignitas eminentiorem tribuit locum. Quod ab eo hoc consilio factum est, vt subditis suis terrorem incuteret, ac ne tale quid in posterum auderent, nisi idem supplicium subire vellent, ansam præriperet. Præterea exercitum ingentem summa celeritate conscripsit, *Danubiumque* flumen transiit, atque in *Mechmeti* ditionem, quam flumen illud alluit, magno irruit impetu eamque est populatus, pagos incendit, fœminas ipsas, imo infantes in cunis vagientes ferro cecidit. Quacunque vero iter faceret, immanissime sæuiebat, & vastitatis vbique notas inurebat. Quibus ad *Mechmetum* perlatis, maxime vero nuntio de Legatorum morte crudelissima, ac in primis de *Chamo* tam atroci supplicio affecto, qui præcipua in aula ministeria olim gesserat, Mechmetum non parum commouerunt. At longe molestius illi fuisset tantam iniuriam ab infimæ sortis homine sibi illatam inultam relinquere. Itaque cum instructissimo exercitu Valachiam ingressus, & Legatorum suorum cadauera palis adhuc affixa conspicatus, nouo quasi dolore, & nouo furore fuit percitus. Cadaueribus autem illis auulsis & sepultis, tria passuum millia est progressus, ac in lanienam illam incidit ab *Vlado* in subditos patratam, quæ res horrorem conspicantibus mouebat. Erat enim locus aliquantulum editus, & in omnes partes apertus, duo passuum millia in longitudinem obtinebat, latitudo mille occupabat: innumeris rotis, palis, crucibus, furcis cadaueribus onustis, ceu silua quædam consitus erat. Ex cadauerum facie perhorrida, cruciatus quos ante obitum pertulissent, conijcere facile erat,

Horrendum visu spectaculum.

Laniatorum numeros ad millia viginti facinoris atrocitatem augebat. In his erant infantuli maternis adhærentes vberibus, lactantes enim ſuffocati fuerant. Inauſpicatæ præterea aues, aërem ceu nubes atra condenſabant, ac in corporum humanorum concauo, vnde iam ante viſcera extraxerant, nidos ſtruebant. Quibus conſpectis *Mechmetus*, ingenio alioqui Barbaro & crudeliſſimo, apud ſe cogitans vnius homunculi, & quidem abiectiſſimæ conditionis, atrocitatem ac immanitatem crudeliſſima quæque facinora ab ſe patrata longo interuallo ſe ſuperaſſe, modo obmuteſcebat, modo miſericordia quadam ducebatur, atque apud ſe muſſitabat, mirum non eſſe, quod ſceleratus ille ſubditis ſuis adeo formidoloſus eſſet, quandoquidem tale facinus patrare ſuſtinuiſſet: ideoque difficillimum eſſe ſtatuebat hominem ab ſua ditione depellere, qui & imperio ſuo & ſubditorum obſequio tam inſigniter vteretur. Mox vero collecto animo, neminem eſſe, qui carnificem illum non contemneret arbitratur. Quinimo Turcæ ipſi tam horrendo κοιμητηρίῳ conſpecto, *Vladum* adeo atrocis facinoris auctorem diris deuouebant. At *Vladus* omnibus iſtis neglectis, *Mechmeti* exercitui continuo inſtabat, eumque modo in alis, modo in nouiſſimo agmine laceſſebat, atque ita non paucos ſingulis diebus perimebat, damnumque non minus equitibus ac *Arabibus* afferebat. Tamen (ne vlterius in his recenſendis progrediar) ille ſuo tandem periculo eſt edoctus, ſæuitiam illam qua in ſubditos vſus erat, dum res ſuas egregie ſtabilire volebat, multo plus detrimenti quam commodi ſibi attuliſſe. Nam paulatim ſuis à ſe deficientibus *Mechmeto* prouinciam cedere, atque in *Hungariam* profugere coactus eſt. Eo vbi appulit, ob ſcelera, quæ mille ſupplicijs expiari non potuiſſent in vincula coniectus fuit. Quatuor hæc monſtra coniuganda, & quaſi concathenanda duxi, vtpote quæ infernali remigio ſint aptiſſima. *Turacanum* videlicet, cuius (quantumuis flagitioſiſſimi) nequitia pene nulla videatur, ſi cum *Amurato* conferatur: quem rurſus crudelitate & ſæuitia ſuperauit *Mechmetus*: omnes vero ſceleratiſſimus & immaniſſimus *Vladus* magno poſt reliquit interuallo. At vero (inquies) *Turcæ* iſti fuerunt inhumaniſſimi, quos merito Braſilienſibus ἀνθρωποφάγοις immaniores dixeris.

Fœneratores Barbaris Americanis immaniores.

Quare vt paulo attentius ad ea, quæ apud nos geruntur, animum aduertamus, quæro in primis quid à fœneratoribus & rapacibus auaris præſtetur? qui ſanguinem & medullas tot viduis, tot orphanis exſugunt, ac proinde viuos deuorant, quos ſemel iugulaſſe ſatius eſſet, quam languentes diutius detinere? Annon feritate & crudelitate Barbaros *Americanos* ſuperant? Atque hinc fit, vt exclamet Propheta: Quod comedunt, caro eſt populi mei, & cutem eorum ab eis nudant, ac oſſa eorum diffringunt: diuiduntque vt quod eſt in olla, & velut carnem, quæ eſt in lebete. Iam vero ſi de carnium humanarum eſu ferino prorſus & tygrino, quot quæſo, hic apud nos reperti ſunt, cum in Italia, tum in aliis regionibus, ex iis qui Chriſtianum præ ſe ferunt nomen, qui eo immunitatis delapſi ſunt, vt ſævitiam ſuam explere cupientes, cor iecurque inimicorum ſuorum deuorarint? Penes hiſtorias innumeras de rebus iſtis ſcriptas fides eſto, ſingula enim perſequi ſi cupiam, tempus me deficiat.

Mich. 3. 3.

Capvt XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus, in quos ab impostoribus, quos Caraibes *vocant, inducuntur: Deque crassissima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.*

Qvamuis *Ciceronis* illud dictum, Nullam esse gentem, neque tam inmansuetam, neque tam feram, quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat, habendum sciat communi omnium calculo pro axiomate certissimo habeatur, tamen quomodo erga *Tououpinambaultios* nostros constet, non satis scio. Nam verum Deum ignorant. Nullos quoque Deos falsos siue cœlestes siue terrestres agnoscunt, nec colunt: ac proinde locum vllum publicum, in quem religionis ergo conueniant, non habent. Contra quam ab Ethnicis olim, ac etiamnum ab Idololatris nostri temporis vsurpatur. Nominatim vero ab *Indis Peruanam* prouinciam incolentibus, quæ cum *Tououpinambaultiorum* regione est continens, ab eaque distat passibus 1000000. qui *Soli & Lunæ* sacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non discriminant, alium alij non præferunt: hebdomades, menses & annos non obseruant: Tempora Lunis demetiuntur: Scripturæ, siue sacra illa sit, siue prophana, non modo penitus sunt ignari, sed etiam Characteribus, quibus animi sensa notare possint penitus carentes. Quum primo in eas terras venissem, verba & sententias aliquas, vt sermoni eorum assuescerem scribebam, easque mox coram ipsis legebam. Illi præstigias id esse rati, inuicem his verbis alij alios alloquebantur: *Non mirum! istum qui heri ne vnum quidem verbum idiomatis nostri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ illum nostra eloqui docet, ita perite ea sonare, vt à nobis intelligantur?* Barbari *Hispaniolam* Insulam incolentes idem prorsus de *Hispanis*, qui primi ad eos accesserunt, iudicabant. Hæc sunt historiographi verba: *Indi animaduertentes Hispanos etiam absentes, mutuo inter se colloqui literarum beneficio, credebant vel eos prophetico agi spiritu, vel literas ipsas loqui.* Quo factum est, vt Barbari, veriti ne peccata innotescerent sua, ita sese in officio continuerint, vt ab eo tempore, nec mentiri, nec quicquam *Hispanis* suffurari ausi fuerint.

1. De leg.

Tououpin. verũ & falsos Deos ignorant, mundiq; creationem

Quid de scriptura sentiant Barbari.

Hic si quis hoc argumentum dilatare cupiat, latissimus ei pateat campus, tum ad scripturæ artem laudibus prosequendam, tum ad demonstrandum quanto nos Deus affecerit beneficio, nos, inquam, *Europæos, Asiaticos, & Afros*, præ Barbaris istis quartam orbis partem incolentibus. Illi enim mentis conceptum non nisi expressis vocibus exponere possunt: nos vero scripturæ adminiculo, aliorum arcana cognoscimus, nostra vero consilia cum eis communicamus, qui vel in remotissimis degunt terris. Ac sane præter bonas artes, quas ex libris addiscimus (quæque Barbaris sunt ignotæ) scripturæ quoque ars inter excellentissima, quibus nos Deus cumulauit, dona est recensenda.

Scriptura ars excellentissimũ Dei donum.

Minime autem moror, quid *Socrates* (vt refert *Plutarchus*) dicebat:

Litteræ vtrum obſint an proſint memoriæ.

Literas,quas vulgus putat repertas iuuandæ memoriæ,vehementer illi officere. Olim enim homines, ſi quid audiſſent dignum cognitu, non libris ſed animo inſcribebant: hac exercitatione cōnfirmata memoria facile tenebant quicquid volebant: & quod quiſque ſciebat, habebat in promptu. poſt reperto literarum vſu,dum libris fidunt,non perinde ſtuduerunt animo infigere, quod didicerant. Ita factum eſt, vt neglecto memoriæ cultu, minus viuida eſſet rerum cognitio,& pauciora quiſque ſciret: quandoquidem tantum ſcimus,quantum memoria tenemus. Quam ego ſententiam,præſertim in Philoſopho ac *Græciæ ſapiente*, dignam iudico reprehenſione. Nam & *Cicero*, ceterique docti, poſt eum,hiſtoriam,quæ ſine librorum vſu commode contexi non poteſt, matrem eſſe temporum affirmarunt. Illud quidem verum eſt, Patres qui ante *Moſis* ſcriptorum omnium primi, tempora vixerunt, permulta & quidem optima,quæ non commentarijs, ſed menti & memoriæ mandabantur, poſteris per manus tradebant. At longe tutius illud eſt factum,ex quo obtinuit ſcriptura.

Barbari de Deo vero audientes admirabundi defixi manent.

Ergo,vt ad *Tououpinambaultios* noſtros redeamus, Quoties cum illis colloquebamur,ac mentio de Deo incidebat, dicebamus nos credere in vnum Deum creatorem cœli & terræ, qui vt orbem & quæcunque in eo ſunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alij alios intuentes,& in hanc vocem (quæ admirationis nota ipſis familiaris eſt) erumpentes, *The!* defixi & ſtupefacti hærebant. Præterea,quoniam, vt ſuo dicemus loco, Tonitru fragore vehementer terrentur (id *Toupan* vocant) ſi eorum conſulentes ruditati occaſionem inde arriperemus, eos edocendi, diceremuſque Deum illum eſſe, de quo verba illis faciebamus, qui, vt ſuam indicaret potentiam, cœlum terramque eo modo concuteret: illi excipiebant, Deum illum à quo adeo terrerentur eſſe nequam. Hæc eſt hominum illorum miſerrima conditio. At,quærat fortaſſe quiſpiam: fierine poteſt,vt brutorum inſtar *Americani* ſine religione viuant? Ego vero reſpondeo,quod iam ante attigi, perparum ab eo abeſſe,nec credere me gentem vllam in toto terrarum orbe eſſe, quæ ab omni religione ſit magis aliena. Attamen, vt etiam exponam, quantulum lucis inter denſiſſimas tenebras,quibus obcæcantur, perſpexerim, Affirmo eos non modo immortalitatem animarum credere: ſed pro certo quoque habere, poſt mortem eorum animas qui virtutem coluerint (virtutem autem illi definiunt ſuo more,nempe vltionem ſumere de hoſtibus, & quam plurimos mactare) poſt altiſſimos montes euolantes, patrum & auorum ſuorum animis aggregari, ibique in amœniſſimis hortis, perpetuis deliciis ac tripudijs lætum æuum agere (Hæc eſt longa illa *Socratis* peregrinatio, hi Poëtarum *Elyſii camp*ⁱ) ignauorum contra manes,qui ſine vlla propugnandæ patriæ cura inglorij vixerunt, abripi ab *Aygnan* (ſic illi *Cacodæmonem* vocant) & cum eo ſempiternos inter cruciatus viuere.

Toupan tonitru.

Pſalm.29.

Americani animarum credunt immortalitatem.

Ioſeph. de bello Iud.lib.2.c.7.

Conſtat etiam *Eſſenios* Græcorum ſententiæ ſuffragantes, olim credidiſſe bonas animas carnalibus vinculis releuatas vltra Oceanum degere (cui furori ſi fides eſſet adhibenda, *Braſilia* denotaretur) vbi eis ſit repoſita

perfruitio:

perfruitio: illic quippe esse regionem, quæ neque imbribus, neq; niuibus, neq; æstu aggrauetur, sed quã Oceano oriens Zephyrus, & leniter aspirans amœnet: malis autem animabus affirmant (ceu potius somniant) procellosa loca & hyberna destinari plena gemitibus exercendarum sine fine pœnarum. Ceterum miserrimi nostri Barbari, in hac etiam vita misere ab *Cacodæmone* torquentur (quem alio nomine *Kaagerre* vocãt) ipse enim eos nonnunquam vidi, etiam nobiscum colloquentes, protinus instar phreneticorum exclamantes! *Hei, hei*, opem ferte nobis, nos enim verberat *Aygnan.* Imo affirmabant illi Cacodæmonem ab se conspici modo belluæ

Aygnan, Cacodæmon Barbaros vexat.

specie, modo auis, modo etiam portentosa aliqua forma. Quia autem magnopere mirabantur, nos ab *Cacodæmone* non infestari: Itaque dicentibus nobis tormentis illis à *Deo* illo nos eximi, de quo frequenter illis verba faciebamus, qui *Aygnano* longe superior esset, ac ne nobis molestiam vllam pareret obesset, non semel contigit, vt periculo vrgente, se in Deum credituros pollicerentur, malo autem liberati promissionis erant

immemores. At verò vt constet, tormenta, quibus infestantur, ludicra non esse, ipse eos nonnunquã vidi, malum illud recordantes adeò horrore perculsos, vt præ angore sudantes, manuq; femur plaudentes, his verbis apud nos conquererentur: *Mair Atourassap, Acequeiey Aygnan Atoupaue,* hoc est, *mi stulte, mi socie, Cacodæmonem præ reliquis omnibus malis reformido.* Si vero quis nostrum contra his eum cõpellabat verbis: *Nacequeiey Aygnan,* hoc est, ego vero Cacodæmonem nõ metuo. Tum illi sortem suam deplorantes, *Ah, quã nos felices essemus, si eo, sicuti vos estis ab illo, tuti essemus!* Tum nos excipiebamus, credendum igitur esset in eum, qui *Aygnan* est potentior. At illi, vt dictum est, quamuis periculo præsente sese id facturos pollicerentur, mox ad ingeniũ suum redibant. Antequam progrediar vlterius, ad ea quæ de barbaris animam immortalem esse credentibus, addam, id quod ab Occid. Ind. hist. scriptore relatum est, barbaros *Cusco* vrbis accolas non modo animarum immortalitatem, sed etiam (præter Theologorũ axioma Philosophos omnes ceterosque Ethnicos, ac barbaros corporum resurrectionem ignorasse, imo negasse) corporum resurrectionem credere. Quæ res hoc exemplo ab illo confirmatur. *Indi,* inquit, *cum animaduerterent Hispanos sepulchra, vt auro, ceterisque pretiosis potirentur, aperientes ossa proiicere, ac dispergere rogabant, ne ita dispergerentur, ne illud resurrectioni obesset: illi enim* (inquit) *corporum resurrectionem, vt & animæ immortalitatem, credunt.* Alius quoq; auctor prophanus affirmat, gentem barbaram & Ethnicam eo vsq; processisse, vt resurrectionẽ crederet. Hæc sunt illius verba: *Postea Cæsar Ariouistum & Germanos deuicit, qui corporis erant insolita proceritate, fortitudine non minori: fortiter enim pugnabant, mortemque contemnebant, se resurrecturos opinantes.*

Peruenses Barbari, corporum credunt resurrectionem. Hist. Gen. Ind. lib. 4. c. 124.

Vide Appianũ de bello Celtic. cap. 1.

In Atheos.

Hec ego ideo cõmemoro, vt intelligant omnes, si Athei, quorum plena hîc sunt omnia, id habent cum *Tououpinambaultiis* commune, quod sibi persuadent, & quidem portentosius quam illi, nullum esse Deum, ab illis saltem discant Cacodæmones esse, qui in hac etiam vita eos excrutiant, qui Deum eiusq; potentiam inficiantur. Si vero obiiciant (quod faciunt nonnulli) Cacodæmones nihil aliud esse, quã prauos hominum affectus, ac proinde stulte Barbaros ea imaginari quæ non sunt. Respondeo: si ea, quæ à nobis verissimè dicta sunt, considerentur, nimirum *Americanos* visibiliter & realiter à Cacodæmone excruciari, ex eo patere satis quam inepte cruciatus ille humanis tribuatur affectibus. Etenim quînam fieri potest, vt quantumuis sint violenti, homines vsq; adeo afficiant? Ea omitto, quæ quotidiana hic edocet experientia, imo etiam, nisi illud esset coram porcis margaritas proiicere, Dæmoniacos, quorum meminit historia Euangelica à Christo sanatos huc afferre possim.

Plaga Dæmonis non sunt imaginationes melancholicorum, aut morsus conscientiæ.

Deinde, quandoquidẽ Athei isti indigni sunt penitus, quibus ea proponantur, quæ tã disertè de animæ immortalitate sacræ testantur literę, barbaros denuò illis nostros opponã, à quib. licet obcęcatissimis, discẽt anima hominem præditum esse, quæ non modo nunquam intereat, sed ẽt à corpore seiũcta, vel æternæ destinetur beatitati, vel damnationi sit obnoxia.

Tertio,

Tertio, ad carnis reſurrectionem quod attinet, quoniam canes iſti ſibi quoque perſuadent, corpus ſemel extinctum nunquam excitatum iri: *Indos Peruenſes* illis oppono, qui falſa licèt ſint imbuti religione, immo non alio quam naturę ducantur inſtinctu, cum nefariis tamen iſtis in iudicio ſunt ſurrecturi. Veruntamen cum ſint Cacodæmonib. ipſis peiores (vt iam diximus) qui *Apoſtolo* teſte *Deum* vnum eſſe credunt & horreſcunt, plus æquo illis à me tribuitur, quando Barbaros *Americanos* illis pro doctorib. propono. Quapropter perditorum illorum mentionem in poſterum non faciam, ſed eos iam inde ad Inferos relego, vbi portentoſorum errorum ſuorum fructos promeritos percipient. *Iac.2.19.*

Ergo vt ad inſtitutum ſermonem meum reuertar, nimirum de eo, quod religionis nomine apud Barbaros nuncupari poteſt, ſi diligēter id, quod iam ante attigi, perpendatur, eos nimirum, quibus alioqui maximè grata eſſet ab omnibus perturbationib. immunitas, audito tamen tonitru inuitos contremiſcere, potētiæ cuiuſdam metu, cui reſiſtere nullo modo poſſint: inde facile eſt colligere, non ſolum *Ciceronis* ſententiam à me initio allatam, apud eos locum habere, verum etiam metum illum potentiæ Dei, quem agnoſcere nolunt, ἀναπολογήτους illos redditurum eſſe. Ac ſane ex eo, quod *Apoſtolus* dicit *Deum, qui præteritis temporibus ſinit omnes Gentes ſuis ipſarum viis incedere, non tamen paſſum eſſe ſe expertem teſtimonij, bona tribuendo, dando cœlitus pluuias, ac tempora fructibus edendis apta*: patet ſatis ſolam hominum malitiam obſtare, quo minus ad Creatoris ſui notitiam perueniant. Alibi quoque dicitur *Dei* inuiſibilia ex creatione mundi perſpici. *Act.14.17.* *Rom.1.20.*

Itaq; licet *Americani* noſtri ore *Deum* non confiteantur, quandoquidem apud ſeipſos conuincuntur aliquam eſſe diuinitatem. Inde colligo eos nec excuſabiles futuros, nec ignorantiæ prætextum merito capaturos eſſe. Verum præter ea, quæ à me dicta ſunt de animæ immortalitate, quam ipſi credunt, de tonitru, quem perhorreſcunt, & de Cacodæmonibus, à quibus excruciantur (quæ tria in primis ſunt notanda) quartum inſuper addam caput, ex quo manifeſtum erit tenebras denſiſſimas, quibus obruuntur, minimè efficere, vt religionis illud ſemen (ſi modo nomen tam auguſtum rei adeò obſcuræ conueniat) in illis non pullulet, aut penitus extinguatur.

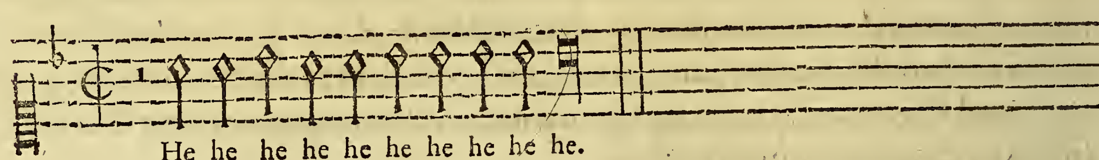
Igitur vt narrationem ipſam ordiar, in primis tenēdum eſt *Prophetas*, ſeu ſacerdotes quoſdam apud eos eſſe, quos ipſi *Caraibes*, qui vicatim commeantes miſeris illis perſuadent, ſe (quod cum ſpiritibus cōmercium habeant) quibuſcunq; viſum fuerit fortitudinem impertiri, qua bello hoſtes ſuperentur, ſed etiam ſua ope fructus omnes, craſſaſque illas radices enaſci, quas *Americanum* ſolum producere diximus. Præterea (quantum à Neuſtriis interpretibus accepi, qui multos annos in illis terris vixerant) *Tououpinambaultiis* id moris eſt, vt tertio, vel quarto quoque anno frequentiſſimi conueniant. Cui conuentui ex inopinato, vt mox dicam, ipſe interfui. De quo, quæ ſequuntur, referenda habeo. Ego, cum *Gallo* quodam nomine *Iacobo Ruffo*, atque etiam interprete quodam Neuſtrio peregrè profecti, in vico quodam diuerti- *Caraibes, pſeudoprophetæ.*

Ff mus

Narratio de maxima Barbarorum celebratione.

mus: poſtridie illius diei ad iter nos ſummo mane accingebamus, cum vndiquaq; confluentes accolas conſpicimus. Vici vero illius incolæ aduenientib. ſeſe adiunxerunt, ac mox ſexcentenos in area quadam aggregatos videmus. Nos conuentus illius cauſam ſciſcitamur: conſiſtimus; ſciſcitantes turbam illam in tres diuidi partes videmus. Viri omnes in caſam quādam ſe recipiunt, feminæ in alteram, pueri quoq; in tertiam confugiunt. Ego, qui *Caraibes* aliquot viris permixtos videram, inſolitum quid ab illis factum iri ſuſpicans, ab comitibus meis efflagito, vt mecum rem totam obſeruaturi illic conſiſtant: quod ab illis impetraui. *Caraibes*, antequam feminas & pueros dimitterent, ſumma cautione prohibuerunt, ne è caſis ſuis egrederentur, ſed diligenter ad cantum attenderent, nobis quoque indicunt, vt in ea, in qua erant mulieres, caſa deliteſceremus. Nos, qui ientaculo intenti eramus, atq; eorū, quæ acturi erant ignari, murmur quoddam ſubmiſſum è caſa, in quam viri ſeceſſerant, erumpens exaudimus (caſa porro illa à noſtra triginta ferme paſſibus diſtabat) mulieres, quæ numero erant 200. ſtantes, aureſque arrigentes in vnum veluti aceruum ſeſe glomerant. Viris vero vocem paulatim attollentibus, adeo vt eorum diſtinctæ voces à nobis exaudirentur, hortantium iſtam interiectionem identidem repetentium:

Barbarorum modulatio.

Vlulatus geſtuſq; horrendi feminarum Americ.

mox mulieres tremula voce eandem illā interiectionem recinentes audimus, *He, he, he*, &c. Vocem vero tanta animi contentione ſuſtulerunt, idque toto quadrantis horæ ſpatio, vt nos ſpectatores in admirationē rapuerint. Ac ſanè illæ non modo horrendum vlulabant, ſed etiā magno impetu proſiliebant, mammaſq; ſuas concutiebant, ſpumamq; ore emittebant: immo nonnullæ (non abſimili ab iis modo, qui comitiali morbo cōflictantur) exanimes procidebant. Quo fit, vt credam *Cacodæmonem* corpus illarum inuaſiſſe, eaſq; dæmoniacas repente factas fuiſſe. Præterea perſpectis iis, quæ à *Bodino* libro, cui *Dæmonomaniæ* nomen fecit, de veneficarum exſtaſi, quam aſſerit veneficis omnibus, quæ cum Cacodæmone expreſſum fœdus pepigerunt, familiarem eſſe, quæq; nonnunquam ſpiritu rapiuntur, corpore ſenſus omnis experte remanente, quamuis etiam & corpore & animo nonnunquam rapiantur. Adde (inquit ille) quod nuſquam conueniunt quin choreas agant; inter quas quantum ex veneficarum quarundam confeſſione elicere potuit, conclamāt omnes: *Har, har* (quod optime cum *He, he*, Americanarū noſtrarum conuenit) *Dæmon, huc ſalta, illuc ſalta*: aliæ vero reſpondent: *Sabbath, Sabbath*, hoc eſt feſtū, ſeu quietis diem, manus, ſcopaſq;, quas in manibus habent attollentes, vt certiſſimum lætitiæ edant ſignum, ſeq; ex animo Dęmoni ſeruire ſignificent, atque adeo vt adorationem *Deo* debitam imitentur. Nam in Lege diuina Iſraelitis præſcriptum erat, vt ad Dominum manus attollererent, ac

Lib. 3. c. 3.

Lib. 2. c. 3. & lib. 3. cap. 1.

Deut 12. 6. 7.

coram

coram ipso sese exhilararet. His inquam perspectis, colligo Satanam vtrarumque Dominum esse: easq; eodem duci spiritu, nec locorum interuallum obstare, quo minus pater ille mẽdaciorum hîc & illic in eos agat, qui sibi iusto Dei iudicio traditi sunt. Pueros consimiliter conclamantes cum audissem (etiam si iam per semiannum cum Barbaris egeram, ac pene eorum moribus assuefactus eram) tamen, ne quid dissimulem, nonnihil tum timui, præsertim, quum quis rei illius exitus esset futurus ignorarem: tandem quum clamoribus illis finis est impositus, viris aliquantulum silentibus, pueris quoq; & fœminis penitus tacentibus, mox viri tam suauiter, tantáque cum harmonia cantare cœperunt, vt miro eos videndi tenerer desiderio. Sed cum è casa illa exire vellem, & à mulieribus detinebar, & ab Interprete admonebar, se (qui septẽ iam annos apud Barbaros exegisset) ad solennia illa accedere nunquam ausum fuisse, deniq; si accederem, non satis prudẽter me facturum. Quibus effecit, vt periculi metu paulisper hæserim; attamen, quoniam ille probabilem nullam rei illius causam afferebat, fœminis & interprete nonnihil reluctantibus, egressus sum, vetulorũ quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum locum, in quo concentum illum audiebam, ego vt commodius quid intus fieret, perspicerem, casæ tectum manu perforaui. Sunt enim oblongæ ac rotundæ in morem pergularum hortensium nostratium, herbisq; à summo ad imum contectæ. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in casam illam ingredimur. Barbaros, vt vidimus, præsentia nostra non commoueri (quod futurum suspicabatur Interpres) imo ordines optime seruare, ac versus suos persequi: in angulum quendam secessimus, ac otiose eos contemplati sumus. Atq; vt id exsequar, quod pollicitus sum superius, descripturum me esse alterum chorearum genus: hi sunt eorum inter saltandum gestus. In orbem dispositi erant, sibi mutuo adhærentes: manus tamen sic mutuo non apprehendebant proni, corpore nonnihil inclinato, alteram tantum è tibiis, nimirum dextram, succutientes, manu dextera clunibus imposita, sinistra verò pendula, atq; hoc habitu & cantillabant, & tripudiabant. Tres istiusmodi orbes vniuersa illa multitudo constituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni *Caraibes*, pileis, vestibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum singuli vtraque manu *Maraca* gestabant, hoc est, crepitaculum illud è fructu struthiocameli ouum magnitudine superante, cuius iam ante facta est mẽtio, in eum inquiebant vsum, vt ex illis spiritus loqueretur: atq; vt ea rite consecrarent, continuo concutiebant. Porrò typo, quem subiecimus & tripudiatorem, & *Caraibem Maraca* quatientem oculis conspiciendum præbemus.

Americanæ mulieres eodem cum veneficis nostratibus ducuntur spiritu.

Harmonia Brasiliensiũ.

Quæ sit Casarum Americ. forma.

Barbarorum in orbem saltantium gestus.

Caraibes Maraca consecrantes.

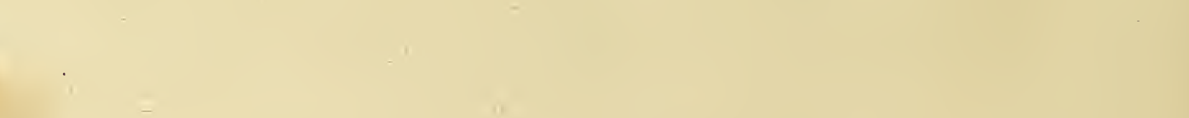
Insuper *Caraibes* illi saltantes modo progrediebantur, modo regredieban-

Caraibes Barbaros ex. sufflantes.

tur, nec continuo, vt cæteri, in eodem loco fixi manebant. Præterea obseruaui eos frequenter canna prælonga, cui *Petum* herbam accensam imponebant, huc & illuc sese conuertisse, ac herbæ illius fumum in circumstantes exsufflasse, cum his verbis: Accipite omnes spiritum fortitudinis, quo hostes vestros superetis. Id verò ab *Caraibibus* istis sæpius est factitatum. Rituum istorũ celebratio in duas horas producta est: viris illis continuo saltantibus, & cantillantibus. Concentus verò eorum adeo suauis erat, vt inexpertis vix sit credibile, quam optime symphonia illa quadret, præsertim cum Barbari musicæ artis penitus sint ignari. Ac sane

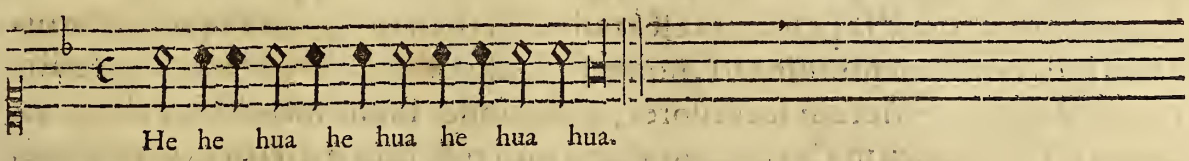

cum initio aliquo fuissem perculsus metu, vt nuper commemoraui, contra tunc tanta fui lætitia perfusus, vt non modo extra me raptus fuerim; sed nunc etiã, quoties mihi in mentem venit concentus ille, & exultat animus, & eo aures continuo personare videntur, pręsertim vero rhythmi epodium gratum auribus sonum exhibebat, quod post singulos versus ad hunc modum modulabantur:

Modu-

Modulationi illi finem impoſituri pede dextero vehementius quam antea humum quatientes ſinguli quoque ſputum emiſerunt, atque omnes vna voce, eaque rauca, hunc crebro repetitum modulabantur cantum.

Tum ego qui, quod eorum linguam nondum plane callerem, non pauca eorum, quæ ab illis fuerant dicta, non ceperam. Interpretem rogo, vt ea mihi explicare velit. Ille mihi ſignificat, iſtos primum quidem auos vita functos, qui fortiſſimi fuerant, luxiſſe: tandem vero conſolationem ex eo cepiſſe, quod ſperarent futurum, vt illos tandem poſt montes adirent, ac cum illis tripudiarent, & hilaria celebrarent: deinde grauiſſime *Ouetacatibus* (populi ſunt non multum ab eis remoti, quibuſcum inimicitias perpetuas gerunt, quos etiam ſuperare nunquam potuerunt) interminatos eſſe, ac prædixiſſe futurum, vt breui caperentur ac deuorarentur, prout ab *Caraibibus* ominatum erat. Inſuper neſcio, quid cantionibus ſuis interſeruiſſe de diluuio aquas olim adeo exundaſſe, vt vniuerſam terram operuerint: atque illa inundatione homines omnes fuiſſe extinctos, exceptis demum maioribus ſuis, qui præaltas arbores conſcenderant. Quod poſtremum proxime ad ſacram accedit hiſtoriam, & ab illis alias non ſemel audiui. Veriſimile eſt autem illos de diluuio, quod Noachi temporibus contigit, aliquid audiuiſſe, ac poſtea (quæ eſt hominum in veritate obſcuranda procliuitas, adde quod & nuper attigi, omni carent ſcripturæ genere, ac proinde difficile eſt illis res vetuſtate obſitas ab mendacio ſartas tectas conſeruare) fabulam illam confinxiſſe, Proauos nimirum ſuos proceris arboribus conſcenſis ſaluti conſuluiſſe.

Argumentum cantilenæ Barbaricæ.

Confuſa Barbarorū opinio de Diluuio.

Sed ad *Caraibes* noſtros redeamus. Illi eo die ab Barbaris laute excepti fuere: nam & cibis exquiſitiſſimis, & largo potu *Caouin* liberaliter fuerunt tractati. Ego quoque cum ſociis meis, qui inopinato Bacchanalibus illis interfueramus à *Mouſſacat* noſtris, hoc eſt, patribusfamiliâs, qui victum hoſpitibus præbent, lautiſſime fuimus excepti. Præterea autem, quæ à me dicta ſunt diebus illis (quibus hæc ſolennia tertio quoq; anno celebrantur apud *Tououpinambaultios*) exactis, aliquando quoque antequam aduenerint, *Caraibes* illi vicatim circumeunt, plumis præſtantiſſimis in ſingulis familiis iubent ornari tria quatuorve illa crepitacula, quæ *Maraca* nominant: quibus ita ornatis, longiorem baculi, quo transfiguntur, partem humi defigunt, tum cibum potumque eis apponi iubent. Quo fit, vt miſeri illi ex impoſtorum illorum perſuaſione credant fructus illos excauatos, atque ad illum modum ornatos, cibos abſumere. Quare ſinguli *Mouſſacat* diligenter eis apponunt, non modo farinam cum carnibus & piſcibus: verum etiam *Caouin*. Quinimo *Maraca* illis in terram ita defixis, totos dies quindecim ſumma cum diligentia miniſtrant.

Maraca, Apparatus.

Craſſa ſuperſtitio.

Denique

Crassissimus error.

Denique miseri illi post fascinationem illam tantam de *Maraca* illis (quæ continuo manu gestant) opinionem induunt, vt sanctitatem il is tribuentes affirment dum ab se concutiuntur, spiritum quendam secum è mediis illis colloqui. Adeo autem erant præstigiis illis fascinati, vt si nos illac iter facientes, conspectis delicatioribus quibusdam cibis, quos *Maraca* suis apposuissent, edendos accipiebamus (quod sæpe factum est à nobis) Barbari magnum aliquod infortunium inde nobis euenturum rati, non minus offendebantur, ac solent superstitiosi, ac Baalis Sacerdotum successores, si libationes idolis suis oblatas abripi videant; quibus tamen in DEI contumeliam tum ipsi, tum meretrices cum spuriis suis aluntur.

Præterea, si ex eo arrepta detegendi eorum errores occasione, significaremus se ab *Caraibibus* decipi non modo in eo, quod *Maraca* edere ac bibere docerent, sed præsertim in eo, quod falsissime iactarent, sua opera fructus & radices crassas, quibus vescerentur, nasci: quod soli DEO, in quem crederemus, esset acceptum ferendum. Quam ob causam impostores illi *Caraibes* non minore nos prosequebantur odio, atque olim Baalis Pseudoprophetæ Eliam suas præstigias detegentem. Ac proinde conspectum nostrum fugiebant.

Reg. 18. 19. *Veritas mendacium fugit.*

Cæterum licet *Tououpinambaultii* nostri, vt à me initio huius capitis est dictum, externo ritu nullo, imo ne adgeniculatione *Caraibes* suos, nec *Maraca*, nec rem vllam creatam colant, multo minus adorant, vel inuocant. Exemplum subiiciam earum, quas in illis obseruaui, religionis reliquiarum. Cum forte aliquando cum aliis Gallis aliquot, in quodam pago essem (*Ocarentim* ipsi nominant) & in aperto ac propatulo cœnaremus, confluentes Barbari eius vici incolæ, nostri contemplandi, non conuiuandi gratia (nam hoc de more habent, vt cum iis, quos maximè colunt, nusquam conuiuentur) maiores natu præsertim, cum multis beneuolentiæ signis nos tanquam stipatores nostri circumstabant, è naribus piscis cuiusdam os longitudine trium quatuorve pedum, in serræ formam, præ manibus habentes, pueros à nobis arcebant his verbis: *Procul este, nebulones; estis enim indigni, qui ad viros istos accedatis.* Nos verò, ne minimo quidem verbo dicentes interfati, attentè & tacitè intuebantur. Donec peracto conuiuio maior natu quidam, quum obseruasset, nos à precibus cibum auspicatos, precibus quoque cœnam clausisse, accedens ita infit: *Quid sibi vult hic ritus, quo vos modo vsi estis, cum sublatis pileis omnes præter vnum, qui loqueretur silentium, tenuistis? ad quem pertinebat ea oratio, quam ille habuit? Vestrumne præsentium ad aliquem, an ad absentium?* Ibi ego opportunè oblatam eam occasionem arripiens, vt apud eos de vero DEI cultu loquerer: cum præter eius pagi amplitudinem & frequentiam, Barbaros etiam solito attentiores animaduerterem: rogare Interpretem nostrum, vt suis verbis meum illis sermonem, quoad capere ipsi possent, explicaret. Tum à quæstione senis exorsus, preces nostras ad DEVM dirigi respondi: eumque, etsi sub ipsius aspectum non caderet, non tantum liquide audiuisse nos, sed etiam quidquid pectore occultum haberemus, id perspicue cognoscere. Inde ad creationem mundi delapsus, in primis laboraui, vt docerem, hominem nobilissimum inter creaturas à DEO esse conditum, vt eo magis celebrandæ opificis sui gloriæ studeat. Ac nos quidem, quod ipsum cole-

Vetuli Barbari, quomodo Gallos excipiant.

Occasio veri DEI annuntiandi Barbaris.

mari eripi, eiusdemque ope fretus ab omni *Aygnan* metu, tum in hac, tum in ventura vita esse liberos. Quare si *Caraibum* suorum imposturas, & Barbarum deuorandæ humanę carnis morem abiicere vellent, eadem prorsus Dei dona consequuturos, quæ nos habere cernerent. Multa præterea de humani generis labe ac ruina, vt eorũ animos ad *Christum* præpararemus subiecimus, quoad eius fieri potuit accommodatis ad eorum captum rationibus & exemplis (prout legimus à Paulo & Barnaba factum, qui *Lystrenses* ab idololatria ad verum Dei cultum reuocaturi docebant, vt à vanis rebus, quib. dediti erant, ad *Deum* viuum conuerterentur, qui fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt) quæ in præsens fusiùs persequi supersedeo. Illi quum nos ingenti cum admiratione duas amplius horas perattente auscultassent: tum vnus ex iis auctoritate & ætate grauis, in hunc modum disseruit: *mira, equidem, optima, & nobis non ante audita, hîc dixistis, Ac vestra quidem oratio mihi in memoriam redigit, quæ nobis sæpe auos nostros narrantes audiuimus: nempe iam inde à priscis temporibus, & tam multis ab hinc Lunis, quot iam meminisse non possumus* (quippe illi Lunarum numero aut vicibus, non mensibus atq; annis temporum spatia definiunt) *venisse in has terras quendam Mair* (id est *Gallum*, seu qualibet alia è gente aduenam) *vestro more vestitum & barbatum. Atque eum, vt ipsos sub Dei vestri obsequium duceret, eadem oratione apud eos esse vsum, qua nos hodie affamini. Sed, vt nobis quoq; à Patribus per manus traditum est, eos illius verbis fidem adhibere noluisse. Itaq; mox successisse alium, qui Ensem, symbolum maledictionis, illis traderet. Inde sequuta inter nos bella, neq; ex eo mutuis cædibus alii in alios sæuire destitimus. Nunc vero, postquam diuturno vsu his assueuimus, si nunc repente auitum morem exueremus, apud vicinas gentes ludibrio & derisui essemus.*

Act. 14. 15.

Barbari de vero Deo sermonem audientes obstupescunt.

Notatu dignissima Barbari narratio.

Hîc nos summa contentione ac vehementia testari, tantum abesse, vt finitimorum ludibriis moueri oporteret, vt contra, si summũ illum & cæli & terræ opificem serio colerent, de omnibus, qui ob id vltro molesti essent, victoriam referrent. Postremo eam verbis nostris efficaciam addidit *Dominus*, vt non multi tantùm Barbarorum, ad eam quam ex nobis didicissent legem, deinceps vitam composituros, nec cæsorum hostiũ carnes vltra esturos se promitterent: sed secundum hoc colloquium, positis humi genibus, nobiscum *Deo* gratias agerent. Ea oratio, quæ ab vno è nostris clara voce in medio eorũ cœtu ad *Deum* concepta fuerat, mox illis per interpretem exposita est: nos ab illis in pensilia è bombyce cubilia, dormitum deducimur: sed nondum somnus nos corripuerat, quum ecce istos cantantes, & conclamantes audimus. *Sumendam de hostibus vltionem, & plures, quam antea esse mandendos.* En inconstantiam miseri huius populi, & humanæ naturæ triste exemplar. Mihi tamen equidem persuadeo, si nos diutiùs in illis terris morati essemus, fore vt aliqui tandem *Christo* lucrifierent.

Barbari Dei cultui adhærere pollicentur, precibusq; intersunt.

Id mihi ab illo tempore non semel in mentem venit, quod dixerat ille à maioribus sibi per manus traditum fuisse, *Mair* quendam, hoc est, nostratem hominem (neque enim, *Gallusne* fuerit an *Germanus*, multũ laboro) ad se deuectum

uectum, verum sibi *Deum* annuntiasse: ac quærere apud me cœpi, an non ex *Apostolis* quendam innuant. Ac sane, quamuis eos libros meo calculo comprobare nolo, qui præter Dei verbum de *Apostolorum* peregrinationibus mira narrant, *Nicephorus* de *Diuo Matthæo* agens, scribit illum apud *Cannibalas* Euangelium prædicasse, qui & ἀνθρωπόφαγοι sunt, nec multum ab *Tououpinambaultiis* distant. Sed multo magis mouet me Diui Pauli, quem ex Psalmo 19. desumpsit locus, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum:* quod à doctis quibusdam interpretibus ad *Apostolos* refertur. At enim quandoquidem constat *Apostolos* in remotissimas vsque orbis partes penetrasse, quid incommodi ex eo consequetur, si asseramus vnum aut plures *Apostolos* in *Americam* commeasse? Faceret illud quoque ad generalissimam expositionem, quam nonnulli afferri volunt dicto illi *Christi, fore vt prædicetur Euangelium regni in vniuersa terra.* Quod tamen præcise de *Apostolorum* ætate affirmare nolim. Confirmo tamen (quod à me iam initio est dictum) me nostra memoria *Euangelium* apud *Antipodas* annuntiatum vidisse & audisse. Itaque & obiectio soluetur, quæ illi loco fieri solebat, & Barbari in extremo die magis fient ἀναπολόγητοι: Ad reliquum vero *Americanorum* sermonem quod attinet, quo affirmant maioribus suis recta docenti & monenti obsequentes se præbere recusantibus, gladium datum fuisse, quo etiam nunc se mutuo trucidant: non alienum ab eo videtur, id quod est in *Apocalypsi equo rufo insidenti datum fuisse, vt tolleret pacem è terra, vt alii alios mactarent, datumque fuisse ei gladium magnum.* Hæc sunt ipsa *Ioannis* verba, quæ, quoad literam (vt loquutur) ad *Tououpinambaultiorum* nostrorum sermonem proximè accedunt: attamen, ne sententiam detorquere, neve longiùs petita afferre videar, locum hunc aliis applicandum relinquam.

Lib. 2. cap. 41.
Rom. 10. 18.
Matt. 24. 14.
Euangelium nostra ætate apud Antipodas annuntiatum.
Cap. 6. 4.

Interim alterum succurrit exemplũ, ex quo patet Barbaros illos *Brasilienses*, si modo diligenter docerentur, satis dociles esse, vt ad veram *Dei* cognitionem perueniant. Exemplum illud hoc loco inseram. Ego cibariorum parandorum causa, in continentem transductus, cum Barbaris duob. *Tououpinambaultiis* ac tertio *Oueanen* (quæ gens est *Tououpinambaultius* fœdere iuncta) qui cum vxore amicos inuiserat, atq; tum domum redibat. Cum his trib. iter per siluam faciens, noua arborum herbarumq; specie, simul canoro auiũ concentu, ad prædicandas Dei laudes inuitatus, totum *Psal.* 104. alta voce cecini. Tres illi mei comites adeo cantu (neq; enim verba capiebant) sunt delectati, vt *Oueanen* ille finito Psalmo vultu maximè hilari his me compellarit verbis: *Tu sanè suauißimè cecinisti, ac tuus cantus mihi in memoriam reuocauit gentis cuiusdam, quæ & vicina est nobis, & socia modulationem:* quo non mediocri affectus sum lætitia. At (inquit) illius verba capimus, tua vero minimè: quæso igitur, vt quidnam id sibi velit, quod cecinisti, nobis exponas. Ego, tum quantũ potui, copiose (solus enim tum *Gallus* cum illis eram, duo verò me in proximo vico opperiebantur) exposui me in genere *Deum* celebrasse, ob rerum conditarum pulchritudinem, ac earũ administrationem: speciatim vero id illi à me tributũ fuisse, quod solus homines ceteraq; animantia alat, quodq; arbores ac plãtas,

Nota sermonis seriem & quæstiones Barbari.

tudinem, ac earum administrationem: speciatim verò id illi à me tributum fuisse, quod solus homines cæteraq; animantia alat, quodq; arbores ac plantas, quæ in vniuerso sunt terrarum orbe, eius vi ac potentia enascantur. Cantionem porro illam iam olim ante decem Lunarum millia (quæ sola est illis temporum distinctio) à *Dei* illius mei spiritu dictatam fuisse, atq; ab *Propheta* ex nostris summo cantatam, & posteris in eundem vsum traditam. At hæc Barbari (prout sunt ad ea, quæ dicuntur attentissimi, & cœptum sermonem minime abrumpunt) hunc meum sermonem, quem in semihoram produxeram, auidè excipientes ingenti cum admiratione, in exclamationem hanc eruperunt. *Thé, quam vos Mair* (sic illi *Gallos* appellant) *fœlices estis, qui tot arcana sciatis, quæ nobis miseris occulta sunt!* Inde ex illis quidam, vt mihi gratularetur animalculum *Agoti*, quem gerebat (de quo c. 9.) ita me compellans dono dedit: *En tibi, quia suauiter accinisti.* Hanc ego digressionē haud grauatè adiunxi, vt docerem Barbaros *Americanos*, quantumuis in hostes ferocissimos, non adeò esse agrestes, vt ea quæ audiunt, cum iudicio non discernant. Imo ausim affirmare illos sermonibus texendis aptiores esse, quam sint rustici nostrates, atque adeò ex illis permulti, qui vel magnificè de se sentiunt.

Barbari suam agnoscunt obcæcationem.

Iam superest, vt quæstionem expediam, quæ hinc oritur, vnde nam Barbari *Americani* genus duxerint. Ego vero primum assero quidem eos ex vno filiorum Noachi, originem traxisse, sed à quo non ita constare: quod neque ex sacra historia, neque ex profana confirmari possit. Constat quidem *Mosem*, vbi de *Iapheti* filiis verba facit, eos Insularum incolas fuisse asserere: sed quia omnes in eo consentiunt, quod eo loco *Moses* Græciam, Galliam, & Italiam designet, quas regiones, quod interiectum sit mare, Insulas appellat, minime consentaneum est illud ad *Americam* referre. Neminem quoque credo assensurum, si dicantur à *Semo* oriundi, à quo *Iudæi* & semen benedictum: licet ipsi quoque vsq; adeo fuerint deprauati, vt eos tandem meritissimè, reiecerit Deus. Itaque quandoquidem illi earum rerum penitus sunt ignari, quæ ad salutem æternam spectant (quam in solo *Christo* sumus adepti) sintque gens (si quæ alia) à Deo maledicta & derelicta: etsi ad hanc vitam, quod attinet, iam demonstraui, atque demonstrabo etiam deinceps, eos de rebus istis caducis non admodum solicitos esse, quo fit, vt vitam hilarem, ac ferme curis vacuam transigant, contra quam faciunt nostrates non pauci, terrenis istis adeo inhiantes, vt veriùs languere quam viuere dicantur, probabiliùs esse videtur, eos à *Chamo* originem trahere. Quam sententiam hac coniectura verisimillima confirmo. Cum *Iosue* iuxta promissiones *Patriarchis* factas, mandatumque sibi peculiariter datum, in terram *Chanaan* ingrederetur, testatur scriptura, tantum terrorem irruisse super illius terræ incolas, vt diffluerent metu *Israelitarum*: vnde etiam fieri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt *Americanorum* nostrorum maiores, *Israelitarum* conspectum fugientes mari se commiserint, ac tandem in terram *Americam* appulerint. Quinetiam *Gomara*, historiæ *Indicæ* scriptor, vir eruditus, existimat *Peruenses*, quorum terra *Brasiliæ* est contermina, à

Vnde nam originem traxerint Barbari.

Gen. 10. 5.

Americani fœliciter hanc transigunt vitam.

Videntur à Chamo orti.
Iosu. 2. 9.

Lib. 5. c. 117.

Chamo originem ducere, ac maledictionis diuinæ *in Chamum* hæredes eſſe. Quod mihi in mentem venerat, & in commentarios retuleram, annis 16. antequam *Gomaræ* libros conſpexiſſem. Huic quoque ſententiæ id ſuffragari videtur, quod *in Sapientiæ libro* ſcriptum extat, c. 12. v. 4. 5. *Antiquos habitatores terræ ſanctæ, viſcera comediſſe humanarum carnium.* Attamen, quia multa aduerſus iſthæc afferri poſſunt, prout multos in obiectionibus afferendis laboraſſe ſcio, nihil mihi hac de re ſtatuendum exiſtimo. Ergo fruatur vnuſquiſq; ſua ſententia, vt vt ſit, ego pro mea parte, certiſſimè ſcio eos homines eſſe, ex *Adami* corrupto ſemine prognatos, ac tantum abeſt, vt eorum in diuinis rebus ἀναισθησία perſpecta, fides mea, quæ aliunde per *Dei* gratiã firmatur, concuſſa aut labefactata fuerit, multo minus, vt inde Atheorum & Epicureorum more, aut nullum eſſe numen, aut ſi quod ſit, rerum humanarum curam abieciſſe concluſerim. Cum potius agnito in illis maximo diſcrimine, quod eſt inter eos, qui *Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lumine* ſunt illuſtrati, & alios qui cœcitati ſuæ ac reprobo ſenſui ſunt traditi, magis ac magis fuerim in amplexanda cæleſti veritate confirmatus.

Cap. XVI.

De coniugio, Polygamiæ, & conſanguinitatis gradibus, quos Barbari obſeruant: deque liberorum apud eoſdem educatione.

Conſanguinitatis gradus.

IN coniugiis hi tantum obſeruantur conſanguinitatis gradus: nemo eorum matrem, ſororem, vel filiam in vxorem ducit; reliquorum ratio nulla habetur: patruus neptem ducit, atque ita deinceps. Tamen, vt infra dicetur in colloquio *Americano*, nemo filiam aut ſororem ſui *Atouraſſap* matrimonio ſibi iungere poteſt. Is autem *Atouraſſap* dicitur, cuius tanta eſt cum quodam neceſſitudo, vt bona inter vtrumq; ſint communia. Ritib. vero ſeu ceremoniis nullus eſt locus. Qui viduam aut virginem cupit, comperta amatæ voluntate, parentes, aut ſi deſint, propinquos adit, rogatq; num filiam ſuam ſibi nubere velint? Si annuant, eam continuo domum deducit, nullo conſcripto dotali inſtrumento (perſcriptorib. enim apud Barbaros nullus eſt locus) atq; pro legitima vxore habet. Si vero repulſam patiatur, abſq; vlla animi perturbatione cœpto deſiſtit. Sed notandũ eſt, *Polygamiam* apud eos in vſu eſſe, ac proinde cuilibet viro tot vxores ducere, quot visũ fuerit licere. Imo quo plures quis habuerit, eo fortiorem & generoſiorem cenſeri. Inter cęteros quendam vidi, qui octo domi haberet, atq; de illis non raro permulta in ſui cõmendationẽ prædicaret. Id vero eſt maximè mirandum, quod in tanta vxorũ multitudine, licet vna præ cæteris à viro diligatur, cæteræ nuſquam illud ægrè ferant, aut *Zelotypia* ducantur, aut aperte muſſitent. Itaque tranquilliſſimè & maximè concorditer viuunt, ſua xylina cubilia texentes, rem familiarem curantes, hortos conſtruentes, radices plantantes. Diſpiciant verò omnes, annon (etiamſi *polygamia* à Deo non eſſet prohibita) inter mulieres

Atouraſſap quis ſit inter Barbaros.

Simpliciſſimus nubendi modus.

Polygamia.

Concordia inter American. mulieres admiranda.

lieres

lieres nostrates tam bene conuenire posset. Melius sanè cum quouis ageretur, si ad triremes demandaretur, quam vt tanto rixarum inuolucro implicaretur. Huius rei testis est *Iacobi S. Patriarchæ* anxietas, ductis *Lea & Rachel* quãtumuis sororibus. Quî vero fieri posset, vt nostrates mulieres plures vnà simul viuerent? vt vna illa, quæ à *Deo* in adiutorium viro data est, non raro instar mali cuiusdam genii domestici eum vexet? Attamen non eo hæc à me dicuntur animo, quasi eas insimulare velim, quæ sese in officio continent, hoc est, obsequium cultumq; viris debitum exhibent: quin imo has, quæ sibi hac ratione laudem conciliant: tanto magis laudandas, quam reliquas vituperandas existimo. Atqui, vt ad institutum de *Americanorum* coniugiis sermonem reuertar, sciendum est, adulteras mulieres adeo Barbaros abominari, vt sola naturæ lege ducti, hæc obseruent, in viri sitam esse potestate, adulteram vel mactare, vel saltem summa cum ignominia & opprobrio dimittere. Hoc quidem verum est, eos de innuptarum pudicitia conseruanda non admodũ sollicitos esse: imo facile cuiuis eas prostituere: ita, vt (quod iam à nobis est dictũ) permultas in variis pagis ab Neustriis Interpretibus compressas viderim, quibus tamen nulla ob eam rem ignominiæ nota inusta erat. Nuptæ vero diligenter caueant, ne hac in parte peccent, ni mactationis aut ignominiosæ dimissionis pœnam velint incurrere.

Digressio in rixosas mulieres.

Gen 19. & 30.

Adulterium abhorrent Americ.

Puellis stupra permissa, vxoribus non item.

A me præterea est obseruatum (quamuis illi regionem calidam incolant, ac contra quam de *Orientalem plagam* incolentibus vulgo dici solet.) Iuuenes cum mares tum fœminas libidini non admodum deditos esse. Atque vtinam nostrates æque sibi hac in parte temperarent. Verum, ne plura quam par sit illis tribuam, memini, eos nonnunquam inter rixandum conuitium hoc *Tyuire*, hoc est, ἀρσενοκοῖται, mutuo sibi obiicere solitos, ex quo coniicere est (neq; enim pro comperto habeo, nec asseuerare velim) flagitium illud apud eos locum habere.

Grauidæ mulieres ab grauioribus oneribus tantum abstinent, reliqua munia consueta exequuntur. Ac sane mulieres multo labore viros antecedunt: viri enim (nisi quod aliquando matutino tempore, nusquam meridiano arbores quasdam ad hortos construendos collocant) tempus insumunt in militia, venatione, piscatu, clauis ligneis fabricandis, arcubus, sagittis, aliisque id genus. Ad mulierum partum quod attinet, non auditione accepta, sed visu percepta referemus. Ego aliusque *Gallus* in vico quodam diuerteramus, circa mediam noctem clamorem muliebrem ingentem exaudimus, surgimus, eam ab belua *Ianouare* interceptam rati, accurrimus, mulierẽ parturientem offendimus, cui vir obstetricabatur: is puerulo in vlnas recepto, dentibus vmbilicum abscidit, nasum vero depressit (illi enim puerorum formam in simitate collocant, contra quam faciant obstetrices nostrates, quæ infantulorum recens natorum ad elegantiam protrahunt) quod etiam apud cæteros omnes locum habet: editus in lucem infantulus statim lauatur, ac coloribus atro & rubro à patre depingitur: tum, fasciis minime inuolutus, xylino cubili pensili imponitur. Ac si masculus fuerit, pater li-

Grauidæ mulieres Americ. quomodo se gerant.

Viri Ame. vxoribus obstetricantur.

Quare Barbaris infantulis deprimatur nasus.

Infantuli crepundia. gneum gladiolum, pusillum arcum, & paruas sagittas iam inde ab natiuitate ei dabit, lectuloq; cum puero imponet, ac puerulum osculis, hisque compellabit verbis: *Mi fili, vbi adoleueris ad vltionem de hostibus tuis sumendam fortis esto.* *Quæ sit Amer. nominum imponendorum ratio.* Ad nominum impositionem quod attinet, memini eum, de quo modo egi, ab parente *Orapacen* nominatum fuisse. Quæ dictio arcum & neruum sonat: vox enim est composita ex *Orapat*, quod est arcus, & *Cen*, neruus. Eadem quoque in aliis seruatur ratio. Nam illi sine delectu rerum sibi cognitarum nomina liberis imponunt, vti nos canibus, aliisque nostratibus brutis: verbi gratia, *Sarigoy*, quadrupes animal: *Arygnan*, gallina: *Arabouten*, brasilia arbor: *Pindo*, herba prægrandis; & sic de aliis.

Infantulorum alimentum. Alimentum est præter lac maternum, farina mansa, & tenerrimũ quodq; cibi genus. Puerpera biduo tantum, aut ad summum triduo discumbit, deinde puerulo mitella xylina imposito vel hortum petit, aut ad cætera expedienda negotia proficiscitur. Quæ tamen non ita sunt accipienda, quasi nostratium mulierum consuetudini detractum quicquam velim, quæ ob aeris intemperiem viginti minimum dies resupinæ in lecto iacent: quæq; adeo sunt delicatæ, vt nulla vrgente necessitate, simul ac liberos sunt enixæ procul ab se eos ablegent, atq; adeo vel insciis ipsis extinguuntur, vel saltem iam grandiusculi sint, oportet vt lusibus eas oblectent, antequam domum admittantur. At vero, si delicatulæ quædam quærantur, iniuriam sibi à me fieri, qui eas cũ Barbaris mulieribus comparem, quarum inquient rusticitas nihil habet cum sua teneritudine commune: equidem ad leniendum acerbum istud dictum *Digressio in mulieres prolis parum curiosas.* eas ad Bruta ipsa animantia remittam. Quæ quidem vniuersa, ne exceptis minimis auiculis vna veluti voce eas docebunt, generi animantium omni à natura esse inditum, vt de prolis educatione sit solicitum. Atq; vt tandem obiectiones omnes antevertam, quæro ab istius farinæ mulierculis, annon sint delicatiores regina quadam *Gallica*? quæ cum comperisset, puerulum suum alienæ mulieris lac exsuxisse, materno accensa affectu, adeo excanduisse fertur, vt non prius conquieuerit, quam infantulus lac alienum euomuisset?

Sed ad rem, apud nos hæc obtinuit opinio, puerulos, nisi diligenter fasciis inuoluerentur, ac constringerentur, distortis futuros cruribus: atqui assero isthæc minime à Barbaris curari (vtpote qui infantulos recens natos, nudos ac minimè religatos lectis xylinis imponant) quorum tamen liberi omnium mortalium rectissimè incedunt. Fateor equidem aeris temperiem ad id plurimum valere, ac proinde concedo, puerulos nostrates hyemis tempore diligenter esse inuoluendos, ac fasciis in cunis religandos, quod alioqui frigori ferendo sint impares. At æstate ac temperatis anni tempestatibus, præsertim cum gelu non riget (cum bona tamen aliorum venia) censuerim, quantum experientia assequi potui, infantulos vinculis illis esse soluendos atq; in libertatem vindicandos, genere quodam cubilis ad id excogitato, ex quo decidere minime possent. Ac sane in hac sum sententia, non parum incommodi afferre calorem summum, quo æstatis tempore pueruli apud nos fasciis reuincti, quasi percoquuntur.

Ne

Ne tamen plura quam par sit satagere me ab nonnullis obiiciatur, puerulos nostrates parentibus & nutricibus educandos relinquo. De *Americanis* vero addo, matres, quæ & linteis carent, & foliorum (quorum tamen maxima illis suppetit copia) ad hæc ministeria non vtuntur adminiculo, frustulis ligneis tam diligenter posteriora infantulorum abstergere, vt ab omni sorde continuo sint immunes. Adultiores quoq; eandem seruant rationem, quos etiam (in fœdam istam materiam paulisper digrediens) commemorare libet, in casis quidem mingere consueuisse, nec tamen fœtorem vllum inde oriri: licet ignibus crebris fere iugiter colluceant, atque arena sint stratæ: at quoties aluum sunt exoneraturi, procul ab ædibus secedere solitos. Præterea, cum Barbari de liberis suis singulis sint soliciti, quorum in singulis familiis magnus est numerus (non tantus tamen, vt occurrat pater, qui sexcentos filios susceperit, prout Gen. Ind. Scriptor affirmat, Regem conspectum esse, cui tot essent liberi, quod merito quidem inter prodigia est recensendum) tum verò maxime mares diligunt, quod soli bello sint apti, ac vindictæ de hostibus sumendæ sint cupidissimi. Iam vero, si quis quærat, quonam eos imbuant à teneris eruditionis genere? Respondeo: ex iis, quæ à me capitibus 7. 13. & 14. de eorum ingenio, bellis, ac hostium deuorandi ratione dicta sunt, facile esse colligere eos, quibus scholæ ne auditione quidem notæ sunt, bonas artes minime edocere. Ac proinde, eos tanquam veros *Lamechi, Nimrodi, & Esaui* successores, non modo venatores esse, & bellatores, sed etiam hominum mactatores & deuoratores.

Infantuli Amer. mundissimi absq; linteorum vsu.

Cap. 96.

Gen. 4 13. & 10. 8. 9 & 27. 23.

Quibus in rebus occupentur Barbari.

Insuper de *Tououpinambaultiorum* coniugio dicere, quantum feret pudor, pergens, assero (contra quam ab nonnullis est cōfictum) viros naturalem verecundiam seruantes, nusquam cum vxoribus coram congredi. Qua in re nō modo sunt Cynico illi præferendi, qui ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensus impudentissime respondit, *se hominem plantare*: sed etiam fœtidissimis nostratib. hircis, qui hominum conspectum turpia quæq; admittentes minime fugiunt. Præterea quę dicta sunt, notatu est imprimis dignum, nos, qui in terris illis per annum integrum viximus, fœminam nullam menstruis laborantem vnquam conspexisse. Ego crediderim, fluxum illum ratione nobis ignota eas diuertere. Puellas enim annos duodecim natas vidi, quarum latus ab axilla ad genu vsq; animalis cuiusdam dente acutissimo ab matrib. incideretur. Puellæ vero præ summo dolore frendentes, magnam cruoris copiam emittebant: hoc illas remedio menstrua anteuertere coniicio. Hic vero si à medicis, atq; aliis harum rerum peritis obiiciatur, hæc cum eo, quod nuper à me est dictum, mulieres Barbaras esse fœcundissimas, non conuenire, quandoquidem menstruis cessantibus mulieres nec concipere, nec parere possunt: Respondeo, mihi in animo non esse quæstionem hanc soluere, imo nec plura de his adiicere.

Natiuus verecundia in Americanorum coniugiis seruatur.

Americ. fœminarum purgatio.

Cap. 7. sub finem eorum refellimus errorem, qui vel scripserunt, vel tacite crediderunt, fœminarum nuditate viros ad libidinem pellici. Nonnulla etiam de puerorum Barbarorum educatione adiunximus. Itaq; ea lector inde requirat, moneo, vt fusiori suppleant tractationi.

Capvt XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: quam humaniter excipiant hospites: deque lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu ab mulieribus excipiuntur.

Barbari concorditer viuũt.

AD politiam Barbarorum quod attinet, vix credibile est, quã pulchre inter eos sola naturæ luce ductos conueniat. Nec referri istud potest, nisi summo eorum pudore, qui diuinis & humanis sunt instructi legibus. Quod tamen de tribulibus inter se, aut de fœderatis est intelligendum: etenim erga inimicos, quomodo se gerant, iam est à nobis demonstratũ. Si quæ tamen contentio inter quosdam apud eos exoriatur (quod rarissimè accidit, nam toto anni spatio, quo apud eos vixi, bis tantum rixantes videre mihi contigit) spectatores litem componere minimè curant: sed eos pro libidine agere, oculos licet sibi mutuo sint confossuri, sinunt. At si alter alteri vulnus inflixerit, comprehẽdiq; possit, vulnus ei eadem in corporis parte ab vulnerati cognatis infligitur. Imo si forte vulnus mors consequatur, ab mortui cognatis de medio tollitur homicida. Deniq; *vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem pro dente* rependunt. Sed isthæc, vt dixi, rarissimè apud illos cõtingunt.

Homicidarum apud Barbaros pœna.

Levit.24.19.20.

Pagi & familiæ Ameri. quo disponantur modo.

Res soli apud eos sunt casæ, & agri longè ampliores, quam qui incolis alendis desiderentur. Ad casas quod attinet, sciendum est primum, singulos pagos sexcenta hominum capita capere, quare complures eadem casa habitare necesse est. Attamen singulis familiis suum occupantibus locum (absq; vllo interstitio: nam nihil est, quod impediat, quo minus ab extremo vno ad alterum ædes illæ pateant, quæ in passus 60. vt plurimum producuntur) pater quisque familias vxores & liberos seorsim positos habet. Ad hæc obseruandum est (quod est sane mirandum) *Americanos* vnum locum vltra quinque aut sex menses non incolere. Sed exportata materia, atque herba *Pindo*, quibus casæ eorum constant, vicos suos frequenter transportant, quibus tamen eadem semper seruantur nomina. Nos ipsi pagos nonnullos à pristino loco mille passibus remotos conspeximus. Ex quibus satis constat, non modo apud Americanos nostros ingentia non ædificari palatia (quemadmodum à quodam scriptum est, *Indos Peruenses* domos ligneas tam magnificas habere, vt in illis cœnacula sint longitudine passuum CL. latitudine vero LXXX.) sed etiam à nullo casam ædificari, quam & perficere, imo vltra vicies struere ac destruere ante obitum non cogatur, si tamen iustam hominis ætatem attigerit. Iam si quæratur ab ipsis, curnam tam frequenter sedes mutent? In promptu est responsio: Cœli mutationem ad valetudinem multum conferre: præterea se, si ab maiorum consuetudine recederent, confestim interituros. Ad agros quod attinet, *Moussacat* quisque aliquot quidem peculiares habet, quos pro arbitrio, vbicunq; visum fuerit, ad componendos hortos seligit. Sex anxiam illam curã de fundis diuidendis, & limitibus

Pagorum apud Americ. transportatio.

Gist. Gen. Ind. lib.2.cap.60.

Quos agros peculiariter possideat Americ.

tibus figendis, & definiendis agris auaris & leguleiis noſtratibus relinquunt.

De eorum ſupellectile non ſemel à nobis in ſuperioribus eſt dictum. Sed ne quid eorum amittamus, quæ ad *Oeconomiam* Barbarorum pertinent, hoc loco recenſebo *Americanarum* mulierum in goſſypio (cuius apud eas vſus eſt multiplex, tam in funiculis, quam in penſilibus ſuis cubilibus texendis) nendo artificium.

Goſſypium quomodo nent Americ. mulieres.

Extractum ex flocculis, pro omni carminatione digitis aliquantulum extendunt, tum humi aceruatim diſponunt (nam colis vti non norunt) pro fuſo virgulam habent digiti craſſitudine, pedali longitudine, qua orbiculum ligneum transfigunt, goſſypium virgulæ ſummę alligant, tum ad femur (vt fuſos ſuos ſolent noſtrates) inſtrumentum illud torquentes, è manu emittunt. Orbiculus ille per domos vel plateas inſtar verticuli deuoluitur. Atq; eo modo filum nent, non modo craſſum ad cubilia xylina texenda, ſed & ſubtiliſſimum. Huiuſmodi ego in *Galliam* attuli, quo thoracem è candida tela ornari curaui: cuius tãta erat tenuitas, vt à quibuſuis pro lectiſſimo *Serico* haberetur.

Inis, cubilia xylina.

Cubilia ſua xylina *Inis* nuncupant. Fœminæ, ad quas pertinet iſtud opificium, textrinas habent ab noſtratibus nonnihil abſimiles: neq; enim in planum ſunt constructæ, neque tot machinamentis conſtant, ſed editæ ad earum ſtaturam, ſuo more ordiuntur, tum ab imo texẽdi initium faciunt. Quædam ex cubilibus illis ad formam retium, alia denſiora inſtar telæ rariſſimæ conficiunt. Quinq; aut ſex pedum longitudinem obtinent, latitudinem vlnæ: extremo vtrique fibulæ xylinæ adduntur, quibus funes annectunt: ac trabibus ad hunc vſum in caſis accommodatis ſuſpendunt. In Caſtris degentes, aut in ſiluis ad venationem, aut in littoribus ad piſcatum ea ex arboribus ſuſpendunt. Hæc cubilia (ne quid à nobis prætermittatur) vbi ſordes vel ex humano ſudore, vel ex fumo, ob ignis perennitatem contraxerunt hoc abluuntur modo. Mulieres fructum quendam in ſiluis colligunt, forma ab cucurbitæ plane non abſimili, verum longe ampliorem, adeò, vt ægrè ſingula poma altera manu guſtentur, hos fructus fruſtratim concidunt, atque in prægrande aliquot fictile vas coniectos aqua madefaciunt. Tum baculo vehementer mouent, atque ſpumam ex illis excitant, cuius ope (loco ſaponis) cubilia ſua ita mundant, vt niuem vel fullonicos pannos candore adæquent. Cæterum expertis iudicandum relinquo, annon ſuauius, æſtiuo præſertim tempore, in cubilibus illis decumbatur, quam in lectis noſtris vulgaribus: an etiam temere in hiſtoria noſtra *Sancerrana* affirmarim, longè commodiorem eſſe eiuſmodi cubilium vſum in excubiis, quam vt recepto more, milites in στιβαδίοις volutentur, nam & veſtes conſpurcantur, & pediculi comparantur, & quod magis eſt, ſi ad certamen ſit conſurgendum corpus quodammodo armis, quæ continuo militibus adhærent, conquaſſatur: quod in vrbis *Sancerranæ* obſidione experti ſerio ſumus. Hoſtis enim per integrum annum ad portas noſtras permanſit.

Cubilia Barbarorum, quomodo ſternantur.

Spuma, quæ Saponis vicem ſupplet apud Americ.

Reliquam *Americanorum* Supellectilem, vt in pauca contrahamus, mulieres (quibus res domeſtica eſt curæ) *Cannas* ingentes parant, & prægrandia

fictilia

Ingentia, mediocria & exigua fictilia vaſa mulieres Americ. fabricant.

fictilia vaſa conficiunt ad *Caouin* ſuum imponendum. Ollas quoq; varia forma effingũt, pelues paruulas & mediocres, parophides, atq; id genus alia vaſa, quæ extrinſecus quidem minimè ſunt polita, intrinſecus tamen adeo læuigata & alba, neſcio qua infectura, quæ cõtinuo indureſcit decorata, adeo vt ſingulorum noſtrorum induſtriam mulieres illæ facile adæquent. Præterea fucum neſcio, quem Leucopæum aqua madefaciunt, deinde varias rerum formas in ſuis vaſis affingunt intrinſecus, atq; in iis præſertim, in quib. farinam, aliaq; ciborum genera aſſeruanda reponuntur. Eorum itaque vſus eſt gratiſſimus, imo longe præſtant illa vaſa ligneis, quibus non pauci hîc vtuntur. Hoc tamen pictrices illæ laborant vitio, quod vbi penicillo quicquid collibuerit effinxerunt, ſi rogentur eadem denuo pingere, minimè poſſint: quod exemplum nullum præter phantaſiæ ſuæ induſtriam propoſitum habeant. Hinc fit, vt picturarum iſtiuſmodi duæ vix vnquam ſimiles reperiantur.

Pocula, aliaq; vaſa ex fructibus corbes & caniſtri.

Præterea (vt alibi dixi) Barbari cucurbitas aliaq; fructuum genera habent, quæ diuidunt atq; concauant, illiq; pro poculis (quæ *Coui* appellant) aliiſque varij vſus vaſis vtuntur. Corbes quoq; habent amplas & mediocres, atq; adeo caniſtros, iuncis aut herbis ſubflauis, ab ſtramine triticeo non alienis aptiſſime contextos. Hos *Panacon* nominant, inq; illis farinam, aliaque, quę fuerint viſa, imponunt. De armis, veſtibus plumaceis, Inſtrumentoq; *Maraca* iam eſt à nobis facta mentio: itaq; vt breuitati conſulam, plura non addo. Ecce iam *Caſas* Barbarorum extructas, atq; ſupellectile inſtructas habemus, iam ipſi in illis ſunt inuiſendi.

Barbari comiter hoſpites excipiunt.

Sed paulo altius iſtud eſt repetendum. Etſi *Tououpinambaultij* hoſpites perquam humaniſſimè excipiunt, tamen *Galli*, aliique aduenæ, qui eorum linguæ ſunt ignari, initio non parum ſunt ob tam inſuetos mores attoniti. Ego quum primum inter illos verſarer (quod 20. circiter die poſt noſtrum ad *caſtellum Colignium* appulſum contigit) Interpres quidam ad vicos quoſdam in continentem me deduxit, is, quem primum vidi indigenarum lingua *Ybouraci*, Gallica vero *Pepin*, de naucleri cuiuſdam nomine, qui quondam ad eum locum nauem onerarat, nuncupatur; quatuor tantum paſſuum millibus ab caſtello noſtro diſtat. In ipſo ingreſſu me frequentes circumeunt Barbari, hiſque compellant verbis: *Marape-derere, Marape-derere?* hoc eſt, quo nomine vocaris? quæ quidem voces vere mihi erant Barbaræ, alius verò eorum galerum meum mihi ablatum capiti ſuo imponit, alius cingulum & enſem meum lateri nudo ſuo ſubligat: alius tunicam induit, meque ſuis clamoribus hebetant, atq; meis induti ſpoliis huc & illuc diſcurſant. Ego tum meorum omnium iacturam feciſſe me arbitrabar, nec ſatis ſciebam, quam tuto apud illos eſſem. Verum vt ipſe expertus ſum, metus ille ex moris illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præſertim iis, quos nondum conſpexerunt, factitare ſolent, ſed vbi animi gratia aliquantiſper eo habitu obambularunt, ſingula præcisè reſtituunt. Tum fui ab interprete admonitus, illos vehementer optare, quod mihi nomen eſſet, intelligere: ſed in eo edendo ab nominibus apud nos vſitatis abſtinendum

Eorum quæ auctori, cum primum Barbaros adiit, acciderunt, faceta narratio.

eſſe,

esse, vtpote quæ Barbari nec pronuntiare (Ioannis enim loco *Nian* dicebant) nec memoriæ mandare possent: sed aliquid esse proponendum, quod illis esset notum. Res tam fœliciter successit, vt, quantum significauit mihi interpres, qui linguæ *Brasilicæ* erat peritissimus (neque enim subtilius inquirendo hæc confinxi, vt impudenter calumniatur *Theuetus*, ineptissime de suo *Quoniambeco* Viror. Illustris. libro differens) nomen meum *Lerij* Ostreum significaret. Itaque respondi me, *Lery-oussou* vocari. Illi rem probare, atque interiectione sua admirante *The*! crebro vsurpata, his me compellare. *Præclarum sane nomen! nec vnquam Mair vllum offendimus, cui tale esset nomen.* Ac sane *Circe* nusquam hominem in tale ostreum transformauit, nec qui tam sedulo cum *Vlysse* dissereret, quam ego ex illo tempore cum Barbaris disserui. Obseruandum est autem eos adeo tenaci esse præditos memoria, vt si cuiusquam nomen semel audierint, illud nunquam obliuioni mandent. Reliquos, quos in hospitibus excipiendis obseruant ritus, postea recensebo: iam quid mihi tum primum inter Barbaros versanti contigerit, explicabo. Ego cum interprete eo die vlterius sum progressus, atque in pago *Euramiri*, Indigenarum lingua, *Gallica* vero *Goser* de interpretis cuiusdam nomine, qui eum aliquandiu incoluerat, diuertimus: occidente sole appulimus, Barbaros saltantes, & *Caouinantes*, ob captiuum, quem eo die mactarent, offendimus. Carnium illius frusta *Boucano* impo sita animaduerto. Quanto ibi horrore fuerim perculsus, minime quærendum arbitror. Attamen id minimum fuit, si cum summo metu, quo postea fui consternatus, conferatur. Casam ingredimur, cubilibus pensilibus insidemus more recepto: fœminæ eo, qui à nobis dicetur modo, lugent, Paterfamilias amicis nos excipit verbis. Interpres, qui istis erat assuefactus, quique eorum compotationibus apprime delectabatur, me rerum omnium ignarum insalutatum relinquit, atque ad saltantes ac *Caouinantes* abijt. Ego vero, qui defessus eram, postquam me farina, & quibusdam aliis cibis nobis appositis refeci, in cubili decubui. Attamen & strepitu Barbarorum saltantium & *caouinantium* & captiuum deuorantium, mox fui expergefactus, & (quod maximum) quodam qui captiui boucanatum pedem manu gestabat ad me accedente, atque à me (vt postea intellexi, tum enim verba illius minime capiebam) annon vellem ex eo edere quærente, adeo fui metu consternatus, vt à somnolentia fuerim penitus liberatus. Ac sane omnino credebam gestu illo, quem in deteriorem partem rapiebam, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meæ eo modo vorarentur. Præterea vti metus suspicionem parit, in mentem mihi exemplo venit, Interpretem prodidisse me, atque in Barbarorum manus tradidisse. Quare, si qua fugiendi patuisset mihi via, ego impigre fugam capessissem. Sed vndiquaque me Barbari, quorum mentem non satis noueram (nihil enim mali in me moliebantur) circumstabant. Ego in metu confirmatus futurum ominabar, vt mox mactarer, quare totam noctem precibus ad *Deum* fundendis transegi. Cogitent lectores, qui deijs, quæ à me narrantur, serio cogitabunt, num mihi longissima visa merito fuerit. Prima luce Interpres (qui totam noctem cum Barbaris genio indulserat) ad me redit, atque me

Auctoris nomen American. lingua.

Barbari valent memoria.

Consternatio mentis ex non intellecto sermone.

pallidum atque febri correptum videt: ibi quærit, num male haberem, annon placide quieuiſſem? Ego tum acriter eum increpare, qui me inter Barbaros illos ſolum reliquiſſet, quorum ſermonem minime capiebam: quid multa? cum metum deponere non poſſem, obnixe rogo, vt ſine mora illinc faceſſeremus. Ille vero bono me animo eſſe iubet: ac minime male in nos affectos eſſe Barbaros denuntiat. Rem omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, vt aduentum gratularentur, adſtiterant: illi ſignificant, ſe de eo nonnihil ſubolfeciſſe, dolere tamen ſe, quod in tanto eorum metu noctem illam tranſegiſſem. Ac tandem in cachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei ſolatium. Inde ad quoſdam alios vicos ego & Interpres ille perreximus. Sed iſthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta ſint ſatis. Ad cetera reuertar.

Hi ſunt ritus, quos excipiendis hoſpitibus Barbari obſeruant. In primis oportet hoſpitem ſtatim, vbi in domum *Mouſſacat* illius fuerit ingreſſus, quem ſibi hoſpitem delegerit (quod in ſingulis pagis eſt faciendum, nec ad alium eſt diuertendum, niſi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili xylino penſili inſideat, ac tacitus ibi aliquantulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humique ſedentes manus oculis imponunt ſuis, atque eo modo fauſtum hoſpitis aduentum deflentes, innumera in illius laudem proferunt. Verbi gratia: *tu tantum, vt ad nos accederes, laborem ſuſcepiſti: tu bonus es, fortis es.* Si vero hoſpes fuerit *Gallus*, addunt, *merces præclaras permultas nobis attuliſti, quib. hîc caremus.* In ſumma, vt dictum eſt, mulieres illæ, lachrymis obortis, adulatorijs huiuſcemodi ſermonib9 hoſpites excipiũt. Hoſpes vero, qui in cubili xylino ſedet, ſi gratiam vult cum hoſpite inire, compoſito vultu, niſi ſerio lacrymari voluerit (prout nonnullos ex noſtris vidi adeo fracto animo, vt fœminarum iſtarum vlulatu lachrymæ illis excuterentur) ſaltem quædam reſpondendo, & ſuſpiria trahendo fletum ſimulet neceſſe eſt. Peracta hac lepidiſſima à mulieribus ſalutatione, *Mouſſacat*, hoc eſt, paterfamilias, qui etiam, vt in pictura videre licet, in fabricanda ſagitta vehementer occupatus, ne oculos quidem, quaſi non animaduertens, in hoſpitem per aliquot tempus coniecerit (blanditiæ à noſtris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hoſpitem accedens, his eum compellat verbis: *Ere Joube?* hoc eſt, *veniſtine?* tum, *vt vales? quid quæris*, &c. quibus quo ſit reſpondendum modo, inferius in colloquio Americ. dicetur. Quærit poſtea num eſurias? Si annuas, confeſtim cibos varii generis, puta, farinam, quæ illis panis vices præſtat, ferinam, volatilia, piſces, aliaque id genus, in fictilibus tibi apponi iubet: verum, quod menſis ſcamniſque vſus non ſit apud eos, humi omnia illa apponuntur. Ad potum quod attinet, ſi *Caouin* volueris, domique fuerit, ſtatim tibi dabitur. Denique, poſtquam mulieres fletibus hoſpitum aduentum ſtrenue celebrarunt, ad eos accedunt fructus aut alia munuſcula ferentes, atque ita tacite pectines, ſpecula, vitreos globulos, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Mulieres Americanæ hoſpitũ aduentum deflent.

Hoſpitis apud Amer. geſtus.

Mouſſacat, quomodo hoſpitem excipiat.

Porro, ſi in eo vico pernoctare voles, *Mouſacat* cubile mundiſſimum tibi ſuſpendi iubet, quod circum igniculos accendi curabit, atque noctu crebro

bro suscitari folliculis, quæ ipsi *Tatapecoua* vocant, ab orbiculis non absimilibus, quib. ignis inuasionem ab vultu arcent apud nos delicatiores fœminæ. Non quod frigori obnoxia sit illa regio, sed propter noctis humiditatem, maximè verò, quia moribus est ab illis receptum. Sed quando in ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata*, fumum vero *Tatatin*, nuncupant, operæpretium puto præclaram illius excitandi rationem, vt exponam. Ea non minorem meretur admirationem, quam Scoticus lapis, qui (vt refert singularitatum regni illius inuestigator) stuppa aut stramine obuolutus ignem per se excitat. Ergo Barbari, quod eo admodum delectentur igne, vbicunque sint, ægre carent, siue domi, siue in siluis venantes, siue ad littus piscantes, præsertim noctu: vehementer enim metuunt, ne incauti excipiantur ab *Aygnania*, à quo (vt iam diximus) crebro cæduntur & affliguntur. Itaque pro eo, quod nos lapide atq; chalybe ad ignem excitandum vtimur, cuius vsus illis est incognitus. Illi lignorum genera duo habent, quorum alterum est mollissimum, alterum vero durissimum, quibus ad ignem excitandum hoc vtuntur modo: virgam ex præduri illius ligni pedali longitudinem ab altera parte exacuunt ad fusi modum, huius cuspidem in frusto aliquo mollis illius ligni defigunt, tum siue humi, siue stipiti impositum, virgam illam, manuum volis maxima celeritate voluunt, quasi suppositum ligni frustum perforaturi: Illa tam celeri, tamque violenta agitatione non modo fumus excitatur, sed etiam ignis, itaque admoto gossypio, vel foliis quibusdam siccis (fomitis nostratis loco) commodissime ignis concipitur. Cuius rei ego ipse feci periculum. Nec tamen mihi est animus ea confirmare, quæ *Theuetus* scripsit, Barbaros *Americanos* ante ignis vsum cibos fumo exsiccare consueuisse, prout enim philosophicum hoc ἀξίωμα, quod in prouerbium abiit, vt verissimum habeo, ignem absque fumo non esse, sic eum indoctum physicum iudico, qui nobis persuadere nititur, *fumum absque igne existere*. Fumum hic intelligo, cibis percoquendis aptum, cuiusmodi ab *Theueto* innuitur. Nam si hac solutione nodo illo se expedire vellet, se id de exhalationibus intellexisse, etiamsi concedatur calidas esse, non tamen datur, eas cibos exsiccare & percoquere posse: quinimo & carnibus & piscibus potius humiditatem sint auctura. Quapropter, quid quæso est lectoribus imponere, si hoc non est? Quando igitur adeo grauiter, tum in *Cosmographia*, tum alibi de iis conqueritur *Theuetus*, quos, quia res ab se commemoratas pro sua libidine non exponant, eo accusat nomine, quod non satis diligenter in suis scriptis sint versati: Lectorem rogo, vt locum istum diligenter obseruet de nouo isto calido, ac imaginario fumo, quem ego ad ipsius ventosum remitto cerebrum.

Scoticus lapis admiranda ratione igmem concipit.

Cur Barbari igne delectentur: atque de egregia illius apud eos excitandi ratione.

Sing. Americ. cap 35.

Fumum absq; igne Theuetus stultè asserit.

Iam igitur ad *Tououpinambaultiorum* in hospitibus excipiendis curam redeamus. Postquam eo, quo diximus modo, hospites cibum sumpserunt, atque decubuerunt, si liberales sint, viris cultros, forfices, atq; volsellas ad barbam euellendam aptas: fœminis pectines & specula; pueris hamos dare solent. Si vero cibariis hospes indigeat, vbi de pretio est conuentum, ea asportare licet. Porro, quia illi iumentis omnibus carent, omnes pedib. iter

Aduenæ quid hospitibus rependant.

Barbari aduenas humeris gerunt.

facere necesse est, si aduenæ fuerint defessi, atq; cultrum cuidam ex Barbaris obtulerint, ille confestim (nam ad gratificandum sunt promptissimi) operam suam offerret ad defessum gerendum. Ego ipse, cum in terris illis versarer, non semel baiulis illis vectus fui, & quidem bis mille passuum itinere. Quos si, vt paulisper requiescerent, monebamus, illi nos his verbis irridebāt: *Quid? nosne tam effœminatos aut fracto animo esse censetis, vt oneri succumbamus? te potius totum diem absq; vlla intermißione gestarem.* Nos vero in cachinnos erumpentes gradarios illos bipedes mirabamur, atque illis animum addentes, dicebamus: *Pergamus igitur.*

Gradarij bipedes.

Barbari natura duce charitatem colunt.

Naturalem charitatem abunde inter se mutuo exercent: nam & pisces, & ferinam, & fructus, aliaque quotidie alii aliis donant, imo vehementer dolerent, si vicinos iis rebus, quas ipsi habent, indigere cernerent. Atque etiam eadem liberalitate erga aduenas vtuntur. Cuius rei exemplum vnum afferre satis erit. De periculo quodam quod euasimus, ego *Galliq;* alii duo, quod scilicet, mors nobis imminebat, ingenti *lacerto* nobis obuiam facto, capite huius libri nono memini: nos tum à via in mediis siluis per biduum aberrauimus, ac famem non mediocrem sumus perpessi, tandem ad vicum quendam, *Pauo* nomine, ad quem iam ante diuerteramus, peruenimus. Ibi nos liberalissime ab Barbaris fuimus excepti. Illi enim auditis incommodis, quæ perpessi eramus, ac præsertim summum, in quo versati eramus periculum, vt ab feris deuoraremur, maxime vero, vt ab *Margaiatibus*, communibus nostris hostibus mactaremur, ad quorum fines per imprudentiam proximè accesseramus. Conspectis quoq; spinarum incommodis, quorum miserè cutis nostra erat lacerata, adeo nostra mala grauiter tulerūt vt verè affirmare hoc loco possim blanditias fictas, quibus nostrates miseros consolari solent, longè ab sincera gentis illius, quam nos Barbaram appellamus, humanitate abesse. Illi enim limpida aqua pedes nostros (quod antiquorum morem mihi in memoriam reuocauit) abluerunt, singulis nostrum seorsim in pensili lectulo sedentibus. Tum patresfamilias, qui iam cibos nobis apparari prouiderant, recentemq; farinam, quæ (vt aliâs dixi) candidi panis medullæ bonitate non cedit, corradi iusserant, cōfestim nobis nonnihil refocillatis præstantissimos quosque cibos, puta ferinam, volatilia, pisces, fructusq; exquisitissimos, quibus continuo abundant, nobis apponi iubent.

Barbarorum humanitatis insigne exemplum.

Philoxenia Brasiliensium.

Præterea nocte adueniente *Moussacat* hospes noster, pueros omnes à nobis, vt placidius quiesceremus, remouet. Postero autem die summo manè ad nos accedit, quæritque *agite Atourassap* (hoc est, fœderati intimi) *placidéne hac nocte quieuistis? Placidißime excepimus.* Tum ille: *adhuc quiescite, filioli mei, heri enim vos admodum defatigatos esse animaduerti.* In summa, verbis exprimere non queo, quam humaniter & blandè à Barbaris illis excepti fuerimus, qui nos non minori prosequuti benignitate, ac *Melitenses* Barbari *Paulum* cæterosque naufragos: de quibus *Lucas* in *Actis Apostolicis*. Cæterum nos nunquam absque pera mercibus plena peregre proficiscebamur, quæ nobis pecuniæ instar essent apud Barbaros illos.

Act.28.1.2.

los. Itaq; illinc abeuntes, quæ visa sunt, hospitibus donauimus: nimirum cultros, forfices, volsellas viris: pectines, specula armillas, & vitreos globulos fœminis: pueris vero piscatorios hamos.

Quanti à Barbaris æstimentur culteri, aliaque merces.

Hic, quid mihi aliquando apud eos contigerit, narrare libet, vt quanti faciant merces illiusmodi commonstrem. Ego in quodam pago diuerteram, à *Moussacat* vero meo rogatus sum, vt quid in pera mea haberem, sibi indicarem, vasque ingens fictile mercibus meis imponendis afferri iubet: vniuersas depromo, ordine dispono: tum ille vehementer admiratus Barbaros reliquos aduocat, atq; infit. *Videte quæso, ô boni, qualem virum apud me exceperim! an non liquidißime apparet, illum prædiuitem esse, quandoquidem tantas opes apud se habet?* Illæ tamen merces (vt comiti meo Gallo subridens significaui) quas tanti Barbarus ille faciebat, nimirum cultelli sex vario capulo, totidem pectines, tria specula, aliaq; minimi pretij pauca, vix *Lutetiæ* duobus argenteis capitatis venissent. Ego tum, quia homines liberales (vt est à nobis dictum) amant, vt mihi auctoritatem & gratiam apud illos conciliarem, *Moussacat* meo cultrorum meorum præstantissimum coram omnibus donaui, quem non minoris ille fecit, atque apud nos quilibet torquem aureum maximi pretij donatum faceret.

Barbari amici fidißimi.

Iam si quæratur, an tuta nobis esset apud illos habitatio? respondeo eos, prout inimicos tam insano prosequuntur odio, vt captos mactent, vorentq;: sic vice versa tanto, tamq; arcto amicos (in quorum eramus numero) amore complecti, vt potius quiduis subeant ad eos tuendos, quam vt vllo eos affici incommodo patiantur. Itaq; eorum expertus fidem illis iam tum maximè fidebam, ac nunc facilius fiderem, quam plerisq; Gallis infidissimis, atq; à prauorum fide degeneribus. Nominatim degeneres addo: nam bonis, quibus per *Dei* Gratiam nondum penitus destituta *Gallia*, vllo modo detractum nolim.

Historia de periculo in speciẽ imminense.

Veruntamen vt nihil, quod ad eorum mores attinet, dissimulem, rem hîc narrabo maxime mihi in speciem periculosam. Accidit, vt sex Galli casu in vicum illum *Ocarantim* (de quo sæpe facta est mentio) conueniremus: ibi pernoctare statuimus, ternique arcu contendimus, ea conditione, vt victi *Indicis gallinis*, aliisque cibis in cœnam mulctarentur. Ego qui cum sociis inferior in ludo fueram, gallinas venales conquiro. Puer quidem ex eorum numero, quos supra *Rosea* naui aduectos fuisse ad linguam *Americanam* ediscendam demonstraui, mihi occurrit, dicitque: En tibi præpinguem *Indicam* anatem: Eam occide, pretium postea numerabis. Pareo, eoque facilius, quod non semel in pagis aliis itidem Gallinas occideramus, quas cum bona Barbarorum gratia cultris quibusdã redemeramus: mortuã manu apprehendo, domumq;, in quã ad *caouinandum* frequentes Barbari conuenerant ingredior: cuiusnam sit anas, pretium numeraturus quæro: prodit vetulus quidam caperata fronte, ac suam esse significat. Pro ea sibi numerari quod velit, pretium peto. Cultrum, inquit ille. Ego haud mora præbeo: Elegantio-

gantiorem velle se ait. Denuo elegantiorē offero. Nec istum placere ait: Quid ergo à me exigis? inquam. Falcem, excipit. Ego, qui pretium inauditum exigi à me videbam, quique apud me falcem tum non habebam, cultro contentus sit moneo, meque aliud nihil daturum esse. Interpres, cui mores Barbarorum innotuerant (quamuis hac in parte, vt mox dicam, deceptus fuit) vehementer Barbarum iratum esse significat; falcem quouis tandem pretio inuestigādum esse, atque illi pendendam. Falcem ab puero, de quo nuper dixi, mutuo accipio, ac Barbaro trado. Renuit. Ego nonnihil iratus, tertio ab eo quæro, quid igitur petat? Ille audacissime, te interficere volo, ait, prout anatē meam occidisti. Ea enim fratris cuiusdam mei olim fuerat, atq; idcirco præ omnib. meis in pretio habebam. His dictis bardus ille domum abit, clauaque ingenti lignea sex pedum longitudine instructus ad me redit: denuoq; mortem mihi minatur. Ego tum valde fui attonitus, metum tamen mecum dissimulabam diligenter. Tum interpres cubili pensili, quod inter me & aduersarium meum erat interiectum quid facto opus esset opportune monuit. Gladium tuum & arcum ac sagittas ostentando, inquit, his illum compella. *Quo cum sibi negotium esse putet? te fortem ac strenuum esse, nec impune eum mortem tibi intentaturum*: deniq; quod in animo erat dissimulans, variis sermonibus vltro citroq; habitis, nullo de dissidio sedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caouinando* transegerat, dormitum abiit. Ego cum interprete ad socios nostros contentionis meæ ignaros cœnatum me confero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factum fuerat. Norūt enim illi se, qui immortales cum *Lusitanis* inimicitias gerunt, si vel Gallum vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac sane ille paulo post experrectus per Barbarum quendam mihi significat, *me suum esse filium, quæq; abs se acta fuerant, eo tantum animo gesta fuisse, vt quam strenue in Lusitanos & Margaiates bellaturus essem, periculum faceret*. Ego vero, vt occasionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod istiusmodi lusibus delectari nemo solet: Respondeo me facile tali parente, qui exserto gladio filiorum periculum faceret carere: imo etiam postridie eius diei domum quādam, in qua erat ingressus, vt quam ægre illud ferrem, serio cognosceret, eo præsente, astātibus cultellos, atq; hamos dono, illum vero indonatum relinquo. Ex hoc igitur exemplo, eoque, cuius ante memini, de periculo, quod sum imaginatus tum, cum primum apud illos versatus sum, satis apparet ea, quæ dixi, constare, nempe amicis eos fidissimos esse. Istud quoque obiter est notandum, quod Senes, qui securibus, falcibus, ac cultris olim caruerunt, quibus tamen ad ligna secanda, ad arcus fabricandos, sagittasque parandas tam commode iam vtuntur, non modo Gallos humanissime excipiunt, sed & iuniores, vt idem in posterum præstent, crebro hortantur.

Iocus Barbari periculosus.

Vlciscitur iocū intempestiuum.

Cap.

Capvt XVIII.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari: de eorum sepultura & exequiis: deque insano eorum circa mortuos luctu.

Tandem vt huic de Barbaris *Americanis* sermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbuis suis cura ac obitu dicendum est. Ergo si forte contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectam, vbi indicauit, ægroti intimus quidam ore exsugit, nonnũquam etiam ab impostoribus quibusdam, quos illi *Pages*, hoc est, medicos aut chirurgos appellant (sunt autem à *Caraibibus*, de quibus antea diuersum genus) ministerium illud præstatur. Dolorem quoque se extrahere dicunt, ac vitam producere. Febribus, alijsque vulgaribus morbis aliquando laborant: at non ita frequenter atque nos solemus. Præterea cum insanabili quodam morbo conflictantur, quem illi *Pians* vocant. Is plerumq; à libidine prouenit: puerulos tamen eo infectos vidi, non absimili ab variolis nostratibus modo. Contagio hæc in pustulas tandem abit digito pollice ampliores, quæ corpus vniuersum, atque adeo faciem ipsam inuadunt. Itaque ijs, qui hoc morbo affecti fuerint, tam insignes suæ impuritatis notæ inuruntur, atque apud nos venerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo fuit Neustrius quidam interpres, qui crebris sese scortationibus cum mulieribus ac puellis Barbaris contaminarat. Is meritis dignissimam reportauit mercedem: nam eius corpus vniuersum, atque adeo vultus ipse, tam erat deturpatus, vt elephantiaco morbo laborantem deformitate referret: tamque insignes inustæ sunt notæ, vt deleri nusquam potuerint: hinc fit, vt morbus ille omnium perniciosissimus ab illis habeatur. Sed ad rem. Ægrotanti cibum nusquam præbent, nisi ab eo petatur, inedia licet sit periturus. Præterea morbus quantumuis sit grauissimus, valentes non desistunt saltando, cantando, bibendo, more recepto, miserum ægrum strepitu obtundere: nec conqueritur æger, quod se nihil profecturum esse norit. At si diem suum obeat, cantus ille (si præsertim pater quidam familias fuerit) in lachrymas repente conuertitur, tantiq; eduntur gemitus, vt si forte in pago quodam diuertebamus luctus illius tempore, nobis vel alio erat commigrandum, vel insomnis nox erat ducenda. In primis autem non sine admiratione mulieres exaudiuntur, quæ sic vociferantur atque exclamant, vt luporum aut canum vlulatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundunt querelas voce tremula: *Obijt fortissimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim præbebat!* Tum cæteræ, *ô egregium venatorem, ô præstantissimum piscatorem, ô strenuum Lusitanorum & Margaiatium mactatorem!* In summa, mulieres sese mutuo ad luctum incitantes, brachiaque inuicem amplexantes, vt in subiecta pictura videre est, ab his luctibus ac præconiis non prius desistunt, quam cadauer elatum fuerit.

Pages, Barbarorum medici.

Morbus Venereo similimus.

Barbari ægrotos quomodo tractent.

Luctus & querimonia in morte suorum.

Denique

Denique Barbaræ iſtæ mulieres *Bearnenſium* ritum in viris ſuis mortuis lugendis imitantur, quos quantum accepi, his proſequũtur querelis: *La mi amou, la mi amou; Cara rident, œil deſplendou; Cama leugé, bet danſadou; Lo mé balen, lo m' esburbat; mati depes; fort tard cougat*, hoc eſt, *mi amice, mi amice, vultu hilari, oculis ſplendentibus, cruribus pernicibus, egregie ſaltator, fortis ac ſtrenue, qui ſummo mane ſurgebas, atque ad multam noctem vigil decumbebas*. Vaſcones quoque mulieres, quæ ſuperioribus iſthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renegadou, ô le bet iougadou qu' here*, hoc eſt, *heu, heu, quam ſtrenuus erat deierator, quam inſignis luſor!* Porro ijs quas di-

ximus querelis Barbaræ mulieres crebro epodium hoc adiiciunt. *Obijt, obijt is, quem iam lugemus!* Tum viri, *heu! mortuus eſt, nec eum amplius videbimus, donec poſt montes cum ipſo, prout docent nos Caraibes noſtri, choreas agamus.*

Alia inſuper eiuſdẽ generis multa addunt. Eiulatus vero illi ad ſex horas producuntur, neq; n. mortuos ſuos inſepultos diutius ſeruare ſolent. Tum in excauata

uata fossa non oblonga, vt solemus, sed in orbem, dolii maioris instar, cadauer erectum sepelitur. Patres vero familias defunctos cubili suo xylino obuolutos in mediis ædibus sepeliunt, plumis, aliisque, quibus dum vita manebat, delectabantur, in sepulchro reconditis. Permulta in hanc sententiam antiquorum exempla huc afferri possent, à quibus idem olim erat factitatum: cuiusmodi est illud, quod *Iosephus* commemorat de pecuniis in *Dauidis* sepulchro conditis: id etiam quod profanæ testantur historiæ de viris illustribus qui post obitum pretiosissimo quoque mundo ornati sepulti sunt. Ac ne longius ab *Americanis* nostris recedamus, *Indi Peruenses* Reges suos ac *Cacicos* sepelientes, magnam auri, argenti, atque gemmarum vim in eorum coniiciunt sepulchra: quæ cum *Hispani* scrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapacissimis hominibus apprimè id conuenit quod *Plutarchus de Semiramide* commemorat. *Semiramis Regina, quæ Babylonem condidisse dicitur, monumento quod sibi pararat, inscripsit: Quisquis rex pecuniis eguerit, aperto monumento quantum voluerit capiat. Darius potius ea ciuitate, titulo credens, saxum ingens; quo claudebatur monumentum, vix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, sed ex altero saxi latere hoc inscriptum reperit: Ni vir malus esses, & pecunia inexplebilis, haud quaquam mortuorum loculos moueres.* Sed ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeare cœperunt, ab pretiosorum in sepulchris repositione abstinuerunt. Sed inauditam, ac vere diabolicam superstitionem retinuerunt. Prima à funere nocte, Barbari, quibus hoc persuasum est, fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos, cadauer effoderet, ac deuoraret, vasa non pauca farinæ, piscium, carnium, aliorumque ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Caouin* plena circa sepulchrum apponunt. Quam libationem tamdiu faciunt, quo ad cadauer penitus consumptum esse credant. A quo errore eò difficilius dimouebantur, quod interpretes quidam *Neustrij*, sacrificorum *Belis* exemplo, non semel ante nostrum aduentum cibos illos clam subripuerant. Quo facto Barbaros in errore adeo confirmarant, vt quamuis cibos illos vespere appositos mane superesse demonstraremus, magno tamen labore perpaucos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum somnium ab *Rabbinorum* commento non est alienum: nec ab eo, quod *Pausanias* commemorat. *Rabbini* enim scribunt, cadauer hominis tradi in potestatem Cacodæmonis cuiusdam, quem *Zazel*, aut *Azazel* nominant: quemque *Principem deserti* in *Leuitici* libro dici affirmant. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur serpenti, puluerem comedes omnibus diebus vitæ tuæ; atque ita ratiocinantur. Quandoquidem corpus nostrum è limo terræ desumptum est, qui serpentis est cibus, ei subiiciatur necesse est, quoad in spiritualem naturam transformetur. *Pausanias* etiam auctor est interpretes *Delphicos* tradidisse Cacodæmonem quendam, quem *Eurinomum* appellant, mortuorum carnes deuorare solitum, atque ossa carnibus nudata relinquere. Qui errores ad *Americanorum* somnia proximè accedunt.

Sepulchra atq; in sepeliendo ritus Americanorum.

Antiquit. lib. 7. cap. 12.

Mundus cum cadauere sepelitur.

Consule Benzonem lib 3. c. 22.

Error vere diabolicus.

Normanni imitantur exemplum sacerdotum Beli.

Leuit. 16. 3.

Gen. 3. 14.

Isai. 65. 24.

Denique, quoties Barbari, eo quo diximus modo, vicos suos alio comportant, sepulchris mortuorum tegmina quædam ex herba *Pindo* imponunt. Quo fit, vt viatores cœmeterii formam quandam agnoscant. Ad quæ loca, si quando in siluis errantes virorum defunctorum recordentur, tantos edunt eiulatus, vt procul exaudiantur. Tandem eas, quo quantum ad satietatem fuerit, lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad sepulchrum vsque sum prosequutus, de eorum moribus dicendi hic finem faciam. Lector tamen præter ea, quæ attigimus, nonnulla poterit obseruare in eo, quod subiicimus colloquio: quod scriptum fuit eo tempore, quo in America viuebam ope cuiusdam interpretis, qui & linguæ *Americanæ* erat peritissimus (quippe septem anos iam in illis terris vixerat) & linguam Græcam, à qua non paucas voces mutuantur Barbari, optime callebat.

Tumuli & Sepulchra Brasilianorum.

Capvt XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas Tououpinambaultios Tououpinenkin *Brasilice ac Latine conscriptum.*

Tououpinambaultius.

Ere-ioube? Venisti ne?

Gallus.

Pa-aiout, Sic est, veni.

T.

Te! auge, ny-po, Bene dixisti.

Mara-pe-derere? Quomodo vocaris?

G.

Lery-oussou, Ostrea magna.

Cognomen auctoris lingua Americana.

T.

Ere-iacasso pienc? Patriam ergo reliquisti, vt hîc deinceps habitares?

G.

Pa. Ita est.

T.

Eori-decretani ouani repiac. Adesdum igitur, & locum habitationis tuæ circumspice.

G.

Auge-be? Bene est.

T.

I-ende repiac? aout I-enderepiac aout é eheraire. Teh! Oouerete Teuoÿ Lery-oussu yme en! Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones nostri memor, papæ!

Erer ou de caramemo? Attulisti ne capsas? Eo vero nomine comprehendimus, quicquid includendis omnis generis vestimentis aptum est.

Caramemo arca, aliaq; vasa.

G.

Pà arout. Etiam, attuli.

T.

Mobouy? Quot?

Quot-

Quotquot habueris vsque ad numerum quinque, verbis notare poteris, hoc modo. *Augepe*,1.*mocouein*,2.*mossaput*,3.*oioicoudic*,4.*ecoinbo*,5. Si duas tãtum habes, quatuor numerare non oportet. Satis enim erit, si dixeris tria *mocouein*. Si quatuor habueris, sic dices *oioicoudic*. Et sic de reliquis. At vero, si quinarium numerum excedant, numerum quem voles totidem digitis tuis, aut si non sufficiunt, sociorum qui tibi adstant, iudicare poteris: non enim habent aliam numerandi rationem.

T.

Mae pererout, de caramémo poupe? Quid in capsis attulisti?

G.

A-aub, Vestimenta. Vestimenta.

T.

Mara vae? Cuius coloris? Colores.

G.

Sobouy-ete. Cærulei.
Pirenk. Rubei.
Ioub. Lutei.
Son. Nigri.
Sobouy-massou. Viridis.
Pirienlz. Variorum colorum.
Pegassou-aue. Coloris columbini.
Tin. Albi. Et de indusiis intelligitur.

T.

Mae pamo? Quid præterea?

G.

Acang aube-roupe. Galeros. Galeri.

T.

Seta-pe? Multos.

G.

Icatoupaue. Innumeros.

T.

Ai pogno? Id ne totum est?

G.

Erimen. Minime.

T.

Esse non bat. Omnia nomina.

G.

Coromo. Expecta paululum.

T.

Neín. Age igitur.

G.

Mocap, seu *Mororocap*. Ignea tormenta, Catapultas vtriusq; generis: Nam *Mocap* omne genus tormenti significat: maiora etiam, quæ nauibus imponuntur ad repellendos piratarum insultus. Pronuntiant autem aliquan- Tormenta bellica.

do per B. & in fcribendo, fi fieri poffet, intermifcendæ effent M. & B.

Puluis pyroides. *Mocap-coui*. Attuli etiam puluerem igneum.

Inftrumenta ad puluerem continendum. *Mocap-couiourou*. Cornua & alia inftrumenta ad puluerem includendum.

T.

Mara-vae? Cuiufmodi funt?

G.

Tapirouffou-ak. E cornu bouis conflata.

T.

Augé gatou-tégue. Optime dictum.

Mâe pé fepouyt rem? Quid tibi numerabitur pro ea re?

G.

Arouri. Ea inftrumenta tantum attuli, quafi dicas, nolo tam cito vendere.

T.

Interiectio. *Hê!* Interiectio eft, qua vtuntur, dum quis eos alloquitur, quafi refpondere velint, Libenter? Et tamen quiefcunt, ne importuni videantur.

G.

Arou-ita ygapem. Cultros ferreos attuli.

T.

Naoepiac-icho pén é? Nunquid eos videbo?

G.

Bégoé irem. Quando erit otium.

T.

Falces. *Nérér oúpe guya-pat*? Nunquid falces attulifti?

G.

Arrout. Attuli.

T.

Igatou-pé? Sunt ne pulchræ?

G.

Guiapar été. Eximiæ funt.

T.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricauit?

G.

Pagé ouaffou remymognén. Ille qui tibi notus eft, cuiufque nomen tale eft, eas fabricauit.

T.

Augê-terah. Id bene fe habet.

T.

Acepiati-mo-men. Papæ! Libenter eas viderem.

G.

Karamouffee. Alio tempore id fiet.

T.

Tacépiah tauge. Iam iam videam.

G.

Eembereingue. Epecta adhuc.

Ere-

T.

Ereroupe itaxe amo? Attuliſti ne cultros?

G.

Arroureta. Pleroſque Attuli.

T.

Secouanrantin vae? Sunt ne cultri capulo diuiſo?

G.

En-en. Non, *Iuetin.* Alba capulo.

Taxe miri, paruos cultros,

Pinda, hamos. *Moutemouton*, Subulas. *Arroua*, Specula. *Kuap*, Pectines. *Mourobouye te*, Armillas cæruleas. *Cepiah yponeum*, Cuiuſmodi hic non extant. Eæque pulcherrimæ ſunt inter eas, quas hîc vidimus ab eo tempore, quo adferri cœperunt.

Hami, ſubulæ, ſpecula, pectines, armillas.

T.

Eaſo-ia voh de caramemo t'acepiah de mae. Aperi arcam, vt tua bona intuear.

G.

Aimoſſaenen. Occupatus ſum.

Acepiag-oucairen deſue? Alio die aperiam ad te veniens.

T.

Narourichop' Iremmae deſue? Nonne aliquando ad te bona adferam.

G.

Mae pererou potat? Quidnam vis adferre?

T.

Sceh de, Neſcio. Quid tu?

Mae perei potat? Quid vis?

G.

Soô, feras. *Oura*, aues. *Pira*, piſces. *Ouy*. farinam. *Yetic*, rapas. *Commendaouaſſou*, magnas fabas. *Commendamiri*, fabas paruas, *Morgouia ouaſſou*, aurea & citrea mala. *Mae tirouen.* Omnes denique aut pleraſque res.

Beſtia, aues, piſces, farina, rapa, fabæ, mala aurea & citrea.

T.

Mara-vae ſoo ereiuſce h? Cuius generis animal comedere aues?

G.

Nacepiah queuon, gouaire. Nolo ea comedere, quæ hîc proueniunt.

T.

Aſſenon de ſuoe. Ea tibi nominabo.

G.

Nein. Age vero.

T.

Tapirouſſou. Fera quam ſic vocant, quam ſemi aſinum, aut ſemi vaccam dicere poſſis?

Se-ouaſou. Genus cerui ac Damæ.

Taiaſou Aper.

Agouti. Rufum animalculum nefrendis magnitudine.

Pague. Fera eſt magnitudine nefrendis, nigro & albo colore diſtincta.

Tapiti. Genus leporis.

Tapirouſſou, quale animal. Genus ceruorum ac Damarum. Aper. Agouti. Pague. Tapiti.

Eſſe

G.

Esse non oocaychesue. Nomina mihi aues.

T.

Magna aues trium generum.

Iacou, est auis caponis magnitudine. Eius autem tres sunt species, nempe *Iacoutin, Iacoupem, & Iacou-ouassou:* boni gustus omnes inter cæteras aues.

Moûton. Syluester pauo. Sunt autem nigri & leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac nostri, auis rara.

Genus magnarum perdicum.

Mocacoua, est genus perdicis, quæ corpus magnitudine caponis habet. *Ynambou-ouassou*, est etiam perdix fera, alterius magnitudinem æquans. *Ynambou*, Perdix est non multum ab iis distans, quas in Gallia videmus. *Pegassou*, Turtur. *Paicauc*, aliud genus turturis minoris.

Turtures.

G.

Seta-pepirasenae? Est ne magnus bonorum piscium numerus?

T.

Nan. Tot sunt.
Kurema. Mulus.
Parati. Mulus altero melior.
Aara-pep. Piscis planus, delicatior aliis.
Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris est pretij.
Atrara-meri Maxime parui, qui in dulci aqua viuunt, boniq; gustus sunt.
Ouara. Magnus piscis boni saporis.
Kamouroupouy-ouassou. Magnus piscis.

G.

Mamo pe deretam? Vbi nam degis?

T.

Vici circa ripas Ganabara.

Kariauh, ora-ouassou-onee. Iaueu urassic? piracã, opẽ, Eiraia itanẽ, taracouir apã, Sorapo-u. Sunt nomina propria virorũ, qui Ganabaram sinum ingredientibus ad sinistrum latus apparent, nec mihi commode explicari posse videntur.

Keri u Ahara u Kouroumoure, Ita auh, Ioira rouem. Vici in ripa eiusdem fluuij ad latus dextrum.

Maiores vici in continenti ex vtroque latere hi sunt,

Sacouarr-oussou tuue, Ocarentin, Sa popem, Nouroucuue, Arasa tuue, Vsupotuue. Ac multi alij, qui ab iis, qui cum indigenis commercium habuerunt, cognosci poterunt, & à patribusfamiliâs, quos falso reges vocant, qui in illis vicis habitant.

G.

Mobouy-pe toupichagatou heuou? Quot magni sunt in his regionibus, hoc est, fortes?

T.

Setague. Multi sunt.

G.

Essenon auge pe quoubé ychesue, Nomina mihi aliquem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum eum attentum, cui vis aliquid dicere.

Eapira-

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis, quod nomen sic exponas, caput semi caluum, & pilo admodum raro.

G.

Mamo pé se tam? Vbi habitat?

T.

Kariauh-be, in vico quē ita appellant, est autem nomē fluminis cuiusdam, à quo nomen vicus sortitur, quia ad eum situs est. Significat autem *Karios,* domum. Componitur autem ex voce *Karios,* & *auh,* quæ domum significat, extrahendo *os,* & addendo *auh,* erit *Kariauh.* *Be* autem est articulus ablatiui, & significat locum, quem petis, aut in quem proficisceris.

Kariauh-be, nomen compositum.

T.

Mossen ygerre. Quod significat custodem medicinarum, aut ad quē medicinæ pertinent. Eo vero vocabulo vtuntur, quum mulierem veneficam designare, aut à Cacodęmone agitatam. Nā *Mossen* est medicina, *gerre,* proprietas.

Custos medicinæ, aut fœmina Cacodæmone obsessa.

T.

Ourauh oussou auh arentin. Vici illius maxima penna.

T.

Tau-couar-oussou-tuue-gouare. In quo cannæ instar magnarum arundinum leguntur.

T.

Ou-acan. Præcipuus locus eius vici, quod significat caput ipsorum.

T.

Soouar-oussou. Folium ab arbore collapsum.

Diuersarum rerum nomina.

T.

Morgouia-ouassou. Ingens malum citreum aut aureum, sic vocatur.

T.

Maé du. Est flamma ignis.

T.

Maraca-ouassou. Magnum tintinnabulum.

Tintinnabulū

T.

Mae-uocep. Res, quæ partim emersit è terra, aut ex aliquo loco.

T.

Kariaupiarre. Via quæ ducit ad Carios. Sunt vero ipsi præcipui inter eos, qui fluuium Ganabarum incolunt.

T.

Che-rorup-gatou, derour-ari. Maxime gaudeo, te venisse.

Nein téréico, pai Nicolas iron. Mane vero cum domino Nicolao, sic nominabant Villagagnonem.

Pai Nicolaus Villagagnon. Miceco, vxor.

Néréroupé déré miceco? Adduxisti ne vxorem?

G.

Arrout-iran-chereco augernie. Adducam, quum expedita erunt negotia mea.

T.

Marape derecouran? Quid tibi est negotij?

G.

Domus.

Cher auc-ouam. Domus ad habitandum paranda eſt.

T.

Mara-vac-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Dae-ehereco-rem-couap-rengne. Nondum ſcio quid ſim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid ſit faciendum.

G.

Peretam-repiah-irée. Poſtquam veſtram regionem videro, & aliquamdiu commoratus fuero.

T.

Nereico-icho pe deauem a irom? Nonne cum tuis, hoc eſt, cum popularibus tuis habitabis?

G.

Maraui amo-pe? Cur illud petis.

T.

Aipo-que. Non ſine cauſa dico.

Che poutoupa-gue deri, Id me male habet, quaſi dicas, id ſcire cupio.

G.

Princeps aut ſenex.

Nen pe amotareum-pe oreroubicheh? Nunquid primarium noſtrum ſiue ſenem odio habetis?

T.

Erymen. Minime vero.

Serecogatou pouyr eim ete mo. Niſi res eſſet maxima cura digna, dicẽdũ eſſet.

G.

Secouae apoau e eugat engatoureſine, yporere cogatou. Eſt mos boni parentis, vt quod amat, diligenter conſeruet.

T.

Bellum.

Nereſco-icho pirem ouariui? Nonne in bellum poſthac es profecturus?

G.

Aſſo irenue. Aliquando proficiſcar.

Mara-pe perouagerre-rere? Quod eſt nomen veſtris hoſtibus?

T.

Nomina hoſtium Tououpinamb. Ouetaca, vbi habitent.

Touaiat, ſiue *Margaiat*, gens eſt, quæ eadem eſt cum illis lingua, apud quam Luſitani habitant.

Ouètaca, vere ſunt Barbari, & degunt ad fluuium *Mach-he, & parai.*

Oueanem, hi Barbari cæteros antecedunt, in ſiluis & montibus habitant.

Cararia, inter alios excellentes.

Caraia, hi nobiliores ſunt, atque etiam cibis, tum aliis rebus ad vitam neceſſariis præ cæteris omnibus abundant.

Affinitas ac differentia lingu. inter Braſ.

Karios, eſt populus, qui degit vltra *Touaiare*, ad fluuium Platam, cuius lingua eadem eſt cum Tououpinambaultiis & Tououpinenkin. Differentia idiomatis eſt inter eos, quos ſupra nominauimus. Ac primum quidem *Toupinambaultiis toupinenkin, Touuaiarre, Tenreminon, & Kario,* Ferme eandem habent linguam.

Kara-

Karaia. Diuersam à reliquis habent & viuendi & loquendi rationem.
Ouetaca. Differunt ab vtrisq; & viuendi & loquendi ratione.
Oueanem. Hi etiam diuersum & victus & sermonis ab aliis modum habent.

T.

Teh-oioah pœireca à paauué, iendéue. Modus loquẽdi.

Alius alium quærit, atq; id magno nostro bono. Nam vox hæc *iende ue*, est dualis, quo Græci vtuntur, cum de duobus fit sermo: hic tamen resoluitur voce nobis.

Ty ierob ah apóau ari. Exultemus quod nos homines inuisunt.

Apóau ae mae gerre, iendesue. Gens est nostri commodi studiosa, quæ nobis bona sua largitur.

Tyréco-gatou iendesue. Diligenter eam conseruemus, hoc est, eam ita expiamus, vt ipsi satisfaciamus.

Iporencece-am reco iendesue. Præclara se nobis res offert.

Ty maran-gatuo apoau-ape. Huic populo nos dedamus.

Ty momourrou, me mae gerre iendesue. Ne iniuriam faciamus Genti, quæ sua bona nobis affert.

Ty poich apoaue iende sue. Suppeditemus eis cibos ad viuendum.

Ty poeraca apoaue. Laboremus, vt prædam pro ipsis venemur. Vox *yporraca*, præcipue de piscium venatione intelligitur, sed eam ad alia etiam genera extendunt.

Tyrrout mae-tyronã ani ape, adferamus illis quidquid inuenire poterimus.

Tyre comremoich-meiende-mae recoussa- ue. Ne illos male excipiamus, qui nobis adferunt bona sua.

Pe-pero inh auu-mecharaire oueh. Ne mali sitis pueri mei.

Ta pere coih mae. Vt bona consequamini.

Tœre coih peraire amo. Et vestri etiam liberi.

Nyrecoih ienderamoyn mae pouatre. Nulla bona habemus ab auis nostris.

O pap cheramou yn mae-pouaire aitih. Quæcunq; mihi auus reliquerat proieci.

Apoau mae ry oi ierobiah. Magni æstimans ea bona, quæ nobis afferuntur.

Ienderamouyn remie piae potaregue aou-aire. Quæ cum nostri videre optassent, nec tamen viderunt.

Theloip otarhete iender amouyn recohiare ete, iendesue. Id bene est, quanta potior nostra conditio patrum nostrorum conditione?

Iende porrau-oussou vocare. Id nobis tristitiam omnem eximit.

Iende-co-ouassou-gerre. Id efficit vt magnos hortos habeamus.

En sasßi piram, iendere memynon ape. Non amplius dolent pueruli nostri quum tondentur.

Tyre coih apouau, ienderoua-gerre ari. Hos nobiscum contra hostes deducamus.

Toere coih mocap, o mae.ae. Habeant catapultas, quod genus armorum sibi vendicant.

Mara-mo senten gatou-euin-amo; Cur non essent strenui;

Memé taé-morerohiarem, Est genus impauida.

Tysenenz apouau, maram-iende-iron. Experiamur ipsorum vires dum nobiscum erunt.

Ménré-taé moreroar roupiare. Illi sunt qui dabellant alios, id est, Lusitanos.

Agne-he oueh. Quasi diceret, quidquid dixi verum est.

T.

Nein-tya-mouëta iéndéré cassariri.. Colloquamur de iis qui non inuisunt. Quod in bonam partem est accipiendum.

G.

Differentia inter Atour-assap, & Cotouassap.

Nein-che atour-assauep , age igitur mi socie : hic vero notandum voces *Atour-assap* & *Cotouassap*, differre. Nam prior significat perfectum fœdus inter eos ac nos pactum esse, quo fit vt bona sint communia, cuius filiam aut sororem ducere in vxorem non possumus. Non ita vero de *Coutouassap*: ea enim appellatione nominis alicuius vtuntur, vt tibiæ, oculi, auriculæ, & alia pleraque eius generis nomina.

T.

Maé-resse, iende moueta; De quibus loquemur?

G.

Colloq. de variis rebus.

Sceh macrouem-resse. De multis ac variis rebus.

T.

Cœlū, sol, luna, stella, terra, mare, aqua dulcis & salsa.

Mara-pieng vvah rere? Quomodo vocatur cœlum?

G.

Cœlum.

T.

Cy-rengne-tasseuouh maetirouem desue.

G.

Augebe, Recte.

T.

Mah, Cælum. *Couarassi*; Sol. *Iasce*, Luna *Iassi tata ouassou*, Stella matutina & vespertina, quæ Lucifer vocatus. *Iassi-tata-miri.* Aliæ omnes stellæ paruæ. *Ybouy*, Terra. *Poirauem*, Mare. *Vh-ete*, Aqua dulcis. *Vh-éen*, Aqua salsa. *Vh-een buhk*, Aquæ, quas Nautæ vocant Sommaque.

T.

Ita, petra, metallum & domus fund.

Ita, proprie lapis est, accipitur etiam pro quolibet metallo & ædificij fundamento, vt *ach ita*, domus columna.

Tapurr ita fastigium domus.

Iura-ita, trabes domus.

Omne genus lignorum.

Igourah, seu *ybouirah*, omne genus lignorum.

Ourapat, arcus.

Ourapat, arcus, & quamuis nomen sit compositum ex ybouyrah, quod est lignum, & apat, vncum: tamen pronunciant *orapat* per syncopem.

Arre, aer, *Arr aip*, malus aer.

Amen, pluuia.

Amen poitu, tempestas pluuia ingruente. — Pluuia. Tonitru.

Toup-en, tonitru: toupen *Verap* est coruscatio.

Tori-hu, nubes aut brumæ. — Nubes.

Ybneture, montes. — Montes.

Quum, campestria loca, vbi nulli montes. — Planities.

T.

Taue-viri auh, domus, *Vh-écouap*, fluuius decurrens. — Vici & fluuij.

Vhpaou, Insula. — Insula.

Kaa, omne genus siluarum & nemorum. — Sylua.

Kàa-pou, est silua in media planitie.

Kaa-ouan, qui in siluis educatus est.

Koa-gerre, Cacodæmon est, qui ipsos vehementer vexat. — Kaa-gerre. Cacodæmon.

Ygat, linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens: accipitur etiam pro naui, quam vocant *yguerrossou*. — Ygat, Cymba.

Puissa-ouassou, est rete piscatorium. — Rete piscatorium.

Inguea, est magna Cymba ad piscandum.

Inguéi, diminutiuum, Cymba quæ vsui est, cum fluuij exundant.

T.

Nomoquot, mae tasse nomi désue, quæso, ne quid amplius nomines.

Emourbèou deretam ichesue, iam de tua patria & habitatione dissere.

G.

Augêbé derengue eporen doup, bene est, primum ergo interroga.

T.

Ia eh marape deretam-rere, hoc faciam. Quod est patriæ ac regioni tuæ nomen? — Colloquium de Gallia.

G.

Rothomagum, Vrbs quædam nominis.

T.

Tanouscou-pe-oum? estne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter vrbem & vicum: quia ipsi nullas habent vrbes.

G.

Pa, sic est.

T.

Moboii-pe-perouh ichah gatou? Quot habetis Dominos?

G.

Augé-pé, vnicum.

T.

Mara-pe-sere? Quod illi est nomen?

G.

Henry. Tempore Henrici secundi hæc nauigatio fuit suscepta. — Henric. II.

T.

Tére-porren c. Præclarum nomen est.

Mara pe-peroubichan eta-euin? Cur non habetis plures Dominos?

G.

De principe ac subditis.

Moroéré-chih-gue. Non plures habemus.
Ore ramouim-aue. A temporibus maiorum nostrorum.

T.

Mara pienh-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicôgué. Nos eo contenti sumus.
Orée mae-gerre. Et bene nobiscum agitur.

T.

Epé noèré, coih pêroupichah-maé? Vester autem princeps bona ne habet?

G.

Orecouh. Infinita habet.
Oré-maé-gerre ahépé. Quidquid habemus in ipsius arbitrio positum est.

T.

Oriuii pe ogèpé? In bellum ne proficiscitur?

G.

Pa. Ita.

T.

Colloq. de vrb. ac vicis.

Mobouy-taue-pe-iouca ny mae? Quot vrbes aut vicos habetis?

G.

Setà gatou. Plures quam possim dicere.

T.

Nirescì nouih-ichopene? Nunquid mihi recensebis?

G.

Ypo ico pouy. Id nimis longum foret.

T.

Yporrenc pe-peretani? Locus vestræ originis, est ne pulcher?

G.

Yporren-gatou. Pulcherrimus.

T.

Eugaya pe-per-auce? Vestræ domus, sunt ne similes nostris?

G.

Oicoe-gatou. Multum abest.

T.

Mera-vaé? Cuiusmodi sunt ergo?

G.

Itagepe. Sunt prorsus lapideæ.

T.

Tourouſſou-pe? Sunt ne magnæ?

G.

Tourouſſou-gatou. Maximæ.

T.

Vate-gatou-pé? Sunt ne multum excelsæ?

G.

Mahmo.

Mahmo. Id vero vocabulum admirantis est.

T.

Engaya-pe-pet-ancynim? Interior pars, accedit ne ad similitudinem nostrarum?

G.

Erymen. Non.

T.

Esce-non de-rete renomdau eta-ichesue. Recita mihi ea, quę ad tuum corpus pertinent. *De rebus ad corpus spectantibus.*

G.

Escendoup. Audi.

T.

I-eh Paratus sum.

Che-acan. Caput meum. *De acan*. Caput tuum. *Ycan*. Caput suum. *Oreacan*, Nostrum caput. *Pe-acan*. Vestrum caput, *Anatcan*. Eorum caput. Vt autem hæc pronomina melius intelligantur, personas singularis & pluralis numeri tantum declarabo.

Primum.

Che. Est prima persona singularis numeri, quæ in omni sermonis genere, siue primitiuo, siue deriuatiuo, possessiuo, aut alio denique inseruit.

Che-aue. Caput meum aut capilli.
Che-voua. Mea facies.
Che-nembi. Meæ aures.
Cheßhua. Mea frons.
Che-ressa. Mei oculi.
Che-tin. Meus nasus.
Che-iourou. Meum os.
Che,retoupaue. Meæ genæ.
Che-redmiua. Meum mentum.
Che-redmiua-aue. Mea herba.
Che-ape-cou. Mea lingua.
Che-ram. Mei dentes.
Che-aioeue. Meum collum, aut mea gula.
Che-asseoc. Meum guttur.
Che-poca. Meum pectus.
Che-rocape. Mea pars anterior.
Che-atoucoupe. Mea pars posterior.
Che-pouy-asoo. Mea spina.
Che-rousbony. Mei renes.
Che-reuire. Meæ nates.
Che-inuanpony. Mei humeri.
Che-inua. Mea brachia.
Che-papouy. Meus pugnus.

Che-

Che-po. Mea manus.
Che-poneu. Mei digiti.
Che-puyac. Stomachus meus aut iecur.
Che-reguie. Venter meus.
Che-pourou-asseu. Vmbilicus meus.
Che-oup. Coxæ meæ.
Che-cam. Mammæ meæ.
Che-roduponam. Genua mea.
Che-porace. Cubiti mei.
Che-retemeu. Tibiæ meæ.
Che-pouy. Pedes mei.
Che-pussempe. Vngues pedum meorum.
Ché-ponampe. Vngues mearum manuum.
Che-guy-encg. Cor meum & pulmo.
Che-encg. Anima mea aut mens.
Che encgouere. Anima mea postquam è corpore exiit.

Nomina partium corporis pudendarum.

Che-rencouem.
Che-mentien.
Che-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis causa non fusius persequar. Notandum vero est, nomina rerum accommodari non posse, nisi pronomina primæ, secundæ ac tertiæ personæ vtriusque numeri attribuantur.

Vt autem melius capiantur, hoc sit exemplum.

Primo.

Che, Ego. *De*, Tu. *Ahe*, Ille.

Plurales.

Oree, Nos, *Peè*, Vos. *Au-ae*, Illi.

Quod ad tertiam personam *ahe*, est masculinum. Et pro feminino & neutro *aè*, sine aspiratione. Et in plurali *Au-ae*, est masculini aut feminini generis, & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus ad familiam spectantibus.

Emiredu-tata. Accende ignem.
Emo goep-tata. Extingue ignem.
Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem suscitandum.
Emogi-pira. Pisces coque.
Essessit. Torre.
Emoui. Elixa.
Favecu-óuy-amo. Fac farinam.
Pmogip caouin-amo. Compone potum.
Coein vpe. Vade ad fontem.
Erout-v-ichesue. Adfer mihi aquam.
Che-renni augepe. Da mihi potum.

Quere

Quere me che remyou-recoap. Veni vt mihi cibum præbeas.
Taie poeh. Manus meas lauem.
Tae-iourou eh. Abluam os meum.
Che-embouaßi. Esurio.
Nam che iourou-eh. Non esurio.
Ehe vsseh. Sitio.
Che-reaic. Caleo, Sudo.
Che-rou. Frigeo.
Che-racoup. Febricito.
Che carouc-aßi. Tristis sum.
Carouc tamen vesperam significat.
Aicoteue. Me res quædam excruciat.
Che poura-oussoup. Pessime agitur mecum.
Chero emp. Lætus sum.
Aico memouoch. Ludibrio expositus sum.
Aico-gatou. Res mihi cedunt ex sententia.
Cheremiac-oussou. Meum mancipium.
Chere miboye. Meus seruus.
Che-roiac. Qui sunt minores me, & ad mihi ministrandum nati.
Che porracassare. Piscatores mei.
Che mae. Bona mea, merces, supellex. Denique quidquid meum est.
Che-rémigmonem. Est industriæ meæ.
Che rere-couarré. Meus custos.
Che-roubichac. Qui est maior me, quem nos Regem nostrum, ducem, principem denique vocamus.
Moussacat. Est bonus paterfamilias, qui peregrinos viatores excipit.
Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda strenuus.
Tenten. Qui videtur in bello, aut in alia re fortis.
Che-roup. Pater meus.
Che requeyt, Meus frater natu maior, *Che-rebure.* Minor natu.
Che renadire. Mea soror.
Che-reue. Filius sororis meæ. *Che-tipet.* Filia sororis meæ.
Che aiche. Amita.
Ai. Mater mea. Dicunt etiam *Chesi,* Mater mea: & sæpe quidem dum loquuntur de ipsa.
Che sut. Socia matris meæ, quæ patris etiam est vxor.
Che-raiit, Mea filia.
Chéremenynou. Filii filiorum meorum & filiarum.
Notandum est auunculum nomine patris vocari, & patrem nepotes & neptes suos filios ac filias appellare.
Quod Grammatici nostri verbum nominant, apud Brasilienses dicitur *guengaue,* quod idem est ac loquendi modus. Vt autem aliquam eius rei notitiam habeamus, exemplum in medium proferemus.

Pri-

Primum.

Singular. Indicat. aut demonſtrat.

Aico, Sum. *Ereico*, Es. *Oico*, eſt.

Pluralis.

Oreito, Sumus. *Peico*, Eſtis. *Aurae oico*, Sunt.

Tertia perſona ſingularis & pluralis ſimiles ſunt, niſi quod in tertia *an ae*, pluralis numeri pronomen eſt addendum quod ſignificat *Illi*, vt apparet in præterito imperfecto, numeri ſingularis, quod reſoluitur per aduerbium *aquoeme*, id eſt, eo tempore.

Aico-aquoeme, Tunc eram.
Ereico-aquoeme, Tunc eras.
Oico aquoeme, Tunc erat.

Plus imperfectum.

Oroico aquoeme, Tunc eramus.
Peico aquoeme, Tunc eratis.
Aurae-oico-aquoeme, Tunc erant.

Pro præterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum *Oico*, vt ante & hoc aduerbium *Aquoe-mene*, quod eſt temporis præteriti & pluſquam perfecti,

Exemplum.

Aſſauouſſou-gatou-aquoemene, Eum perfectè amaui eo tempore: *Quo-ue-nengatou-tegne*, Nunc vero nullo modo, quaſi dicas, debebat amicitiam meam colere, quando ipſum amabam.

Pro futuro. *Aco-iren*, Ero in poſterum. Et ita deinceps de ſingulis perſonis tam ſingul. & Plural.

In Imperatiuo.

Oico, Sis. *Toico*, Sit.

Plurali.

Toroico, Simus. *Tapeico*, Sitis.

Aurae-toico, Sint. Pro futuro vero addere oportet, *Irén*, vt ante. Et imperando pro præſenti dicendum eſt, *Taugé*, quod eſt, Statim.

Pro Optatiuo.

Aico mo-men, Quam libenter eſſem. Et ſic deinceps.

Optatiuum reſoluimus per aduerbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, Tecum ſim, & ſic deinceps.

Participium.

Chéré coruré. Ens. Quod participium rectè per ſe intelligi non poteſt, niſi addatur pronomen *de-ahe-et-aé*. Pluralis quoque *Oreé, pée, an aé*.

Vox indefinita pro infinitio accipi poteſt. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiout*, Exemplum indicatiui aut demonſtratiui in præſenti tempore.

Singu-

Singularis numerus.

Aiout. Venio aut veni.
Ere-iout. Venis, aut venisti.
O iout. Venit, aut venit.

Pluralis numerus.

Ore-iout. Venitis aut venistis.
An-ae-o-out. Veniunt, aut venerunt.

In aliis temporibus accipere debemus aduerbia, quæ post declarabimus. Nullum enim verbum coniugatur, quin per aduerbium resoluatur, tum in præterito, præsenti, imperfecto, plusquamperfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agoueme. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agouemene. Veni, aut veneram eo tempore.
Aiout dimae-ne. Longum tempus elapsum est, à quo veni.

Quæ tempora potius indefinita sunt censenda.

Exemplum futuri.

Aiout. Iran-ne. Veniam certe die. Possumus etiam dicere *Iran*, quamuis non addatur *ne*.

Notandum est etiam, quod dum adduntur aduerbia, personæ repetendę sunt, vt sic in præsenti indicatiui & demonstratiui.

Exemplum Imperatiui singularis numeri.

Eori. Veni: habet tantum secundam personam.

Eyot. Nam in hac lingua non possumus imperare tertiæ personæ, quam non videmus. Possumus quidem dicere,
Emo-out. Fac vt veniat.

Pluralis numeri.

Pe-ori. Venite.
Pe-iot. Venite.

Soni.

Eiot, & Pe-iot, Similem sensum habent, sed prior, *Eiot*, honestius est inter homines, quoniam vltimus *Pe-iot*, vsurpatur in vocandis bestiis & auibus, quas domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter venissem. Et sic de cæteris personis, vt in Indicatiuo: habet tempus futurum addito aduerbio.

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.
Sed ad implendam significationem addenda est hæc vox, *Nein*, quæ est aduerbium exhortandi, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc indicatiuo caret: attamen ab eo formatur participium.

Tovvme. Veniens.

Exemplum.

Che-rourmé-Assoua-nitin.

Che-remiéreco pouére.

Vt veniens inuêni, quod aliâs perdideram.

Senoyt-pe. Hirundo.

Inuby-a. Cornua lignea, quibus Barbari sonitus cient.

FINIS COLLOQVII.

Insuper, vt facilius iudicium de rebus à nobis in hac historia commemoratis ferre possint, tum ij quibuscum eundo, ac redeundo nauigaui, tum ij omnes, qui me in *America* viderunt (è quibus non paucos superstites esse credo) ipsique adeo nautæ, aliique, qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* sub *Capricorni Tropico* vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non semel oberraui, adiungere visum est.

Pag. 22. quos in America peragrauit auctor.

Ac primum quidem hæc sunt eorum nomina, qui siti sunt ad dexteram, ingredienti sinum illum. *Cariauc.* 1. *Taboraci.* 2. Quorum postremum Galli *Pepinum* nominabant, de nauarchi cuiusdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis *Gosset* nominatur, de interpretis cuiusdam nomine, qui aliquandiu ibi habitarat.

Pira-ouassou. 4. *Sapopem.* 5. *Ocarentin*, pagus amœnissimus. 6. *Oura ouasso-u oueé.* 7. *Tentimen.* 8. *Cotiua.* 9. *Pauo.* 10. *Sarigoy.* 11.

Alium Præterea *Talli* petram vocant, ob rupeculam à mola non absimilem, quæ siluam ingredientibus iter ad istum pagum indicabat. 12. Alium quoque Galli *Vpec* nominant, de Indicarum Gallinarum nomine, quas Barbari *Vpec* nuncupant.

Vpec Gallina Indica.

Alium præterea *sagittarum vicum* appellabamus, quod cum primum ad eum iter faceremus, in siluam ingressi, sagittas multas ad procerissimæ cuiusdam arboris putrefactæ cacumen emissas defixeramus, quæ in posterum indicis vices nobis præstarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri-u. 15. *Acara-u.* 16. *Morgeuia-ouassou.* 17.

Qui in Insulam magnam.

Pindo-oussou. 18. *Corouque.* 19. *Pirauijou.* 20. Alius præterea, cuius nomen mihi excidit, situs inter *Pindo-oussou, & Piraijou*, ad quem in quibusdam captiuis emendis operam posui. 21.

Alios quoque inter *Carouque & Pindo-oussou*, cuius etiam appellatio non occurrit. 22.

Quæ sit tum pagorum, tum ædium forma, alibi demonstrauimus.

CAP.

Capvt XX.

De nostro ab America discessu: deq; naufragiis & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

POstquam menses octo in Insula, quam occuparat *Villagagno*, viximus, ab eo eiecti fuimus. Itaque in continentem secessimus, ad sinistram *Ganabaræ* sinum ingredientibus, ad eum locum, quem nos *la briqueterie* nuncupamus, qui ab *castello Collignio* passibus M. distat. Ibi menses duos in tuguriolis quibusdam à Gallis piscatum euntibus olim extructis degimus. Per illud tempus *Chappellæus & Boissius*, quos apud *Villagagnonem* reliqueramus, ad nos veniunt, eadem ob causam eum deserentes, ob quam nos ab illo discessionem feceramus. Duo vero illi in nostrũ sunt adscripti numerum, qui naulum sexcentenarum Gallicarum libellarum, vna cum aliquanta commeatus copia cum nauclero, cuius naui trãsportati sumus, pacti eramus.

Lateritia, locus in America.

Chappellæus, Boissius à Villagagnone abscedunt.

Verum antequam vlterius progrediar, id est à nobis dicendum, quod antea nos dicturos recepimus, nimirum quo se gesserit modo in nobis dimittendis *Villagagno*. Legati regii nomen præ se ferebat, munusque obibat in illis regionibus: quare *Gallorum*, qui eo veniebant, nullus quidquam contra illius nutum adgredi ausus erat. Ille igitur tantisper dum nauis, qua reuecti fuimus, in anchoris stabat, ad *Ganabaræ* sinum, quo in loco onerabatur, ex scripto nobis abeundi potestatem facit, & literas dat ad nauarchum, quibus illi significat, ne cunctaretur, nos naui deportare, id quidẽ illi per se licere: nam (inquiebat fraudulenter) quam gratus fuit mihi eorum aduentus, quo me id assequutum esse reabar, quod optabam, eorum discessione tam delector, quando mecum non consentiunt. Qua specie insidias nobis clam struxerat. Arculam enim cerata tela obuolutam (qui mos est ab nauigantibus receptus) epistolis plenam, quas ad familiares scribebat, eidem nauarcho tradit: quib. dicam in nos conscriptam clam interserit, qua primo quoque obuio regio Iudici, vt in nos manus coniiciat. Atq; ita merita nostra in se collata *Villagagno* indignissima perfidia veluti obsignauit. Quam tamen (vt mox dicetur) in contrarium *Deus* conuertit euentum: maximo enim nostro solatio, *Villagagnonis* vero ignominiæ cessit.

Villagagnonis indignissima perfidia.

Tandem Prid. Nonas Ianuarii, anno 1558. nauem nostram, *Iacobæam* nomine, Brasilio, pipere Indico, gossypio, cercopithecis, Sagouinis, psittacis, aliisque id genus, quæ iam pridem plerique nostrum sibi compararant, oneratam conscendimus. Sed antequam è portu soluamus, prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat *Villagagnonem* vnum impedimento fuisse, quo minus Galli regionem illam tenuerint, *Faribæum* quendam nomine, *Rothomagensem*, nauis nostræ præfectum nauigationem illam suscepisse religiosi nominis procerum rogatu, vt terram illam exploraret, atque habitationi idoneum locum deligeret. Ac sane is nobis significauit, nisi *Vil-*

1558.

Villagagno in causa est, cur à Gallis America non sit occupata.

lagagnonis defectio obstitisset, vltra octingenta hominū capita longis *Belgicis* nauibus eò nauigatura mox fuisse: Ego vero facile credo, si *Villagagno* constanter in proposito perseuerasset, è *Gallia* vltrà capitum decem millia eo cōmigratura fuisse, quæ & Insulam nostram ab *Lusitanorum* insultibus propugnassent (qua tamen non multo post discessum nostrum sunt potiti) amplissimosque ac fertilissimos agros sub regia auctoritate in *America* incolerent. Quæ terra, si id contigisset, Antarcticæ Galliæ nomen, quod inditum fuerat, merito retinuisset.

Qua die ab Americæ discesserimus.

Sed vt ad rem, eodem ipso die, nimirum Prid. Non. Ian. soluimus, ac Deo duce, vasto illi Occidentali Oceano rursum nos committimus. Recensione facta, capitum numerus ad quadraginta quinque est inuentus. Nauigium enim, quo vehebamur, oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine *Baudouinus*, de quo ante facta est mentio, nautas viginti quinque habebat, nos vero quindecim eramus. Nauigationem porro illam non nisi imminentis periculi cum formidine suscepimus: enimuero plerique nostrum ob infinitos, quos inter eundum exantlauerant labores, nisi adeo iniquus nobis fuisset *Villagagno*, vt in Galliam remigrarent, nunquam adduci potuissent: tum quod sincere *Deum* illi colere liceret, tum etiam soli fertilitatem experti: quarum rerum in Gallia tum erat, atque est etiamnum longe maior difficultas. Hinc fit, vt ego, qui patriam meam semper amaui atque amo, *Americæ* valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non raro *Americanorum* consortii teneri desiderio, apud quos integritatem ac syncceritatem maiorem sum expertus, quam apud nostrates plerosque *Christianum* nomen præ se ferentes. Iam enim apud nos fides nulla superest, resq; adeo nostra tota immutata est, inq; dissimulationibus atque verbis inanibus posita.

Breuia.

At quoniam ipso nauigationis nostræ initio Breuia erant nobis transmittenda (sunt autem scopuli arenæ permixti) quæ in mare ad LX. pass. mil. porriguntur, quæ etiam quam longissimè possunt, fugiunt nautæ, vento non satis ad altum tenendum secundo, vt tam graue declinaremus periculum, retro cedere propemodum coacti fuimus. Attamen postquam totos septem dies fluctibus agitati oberrauimus, nec multum promouimus, circa mediam noctem accidit nobis, vt nautis pro more alternatim aquam è sentina ὑδραύλῳ haurientibus, quamuis diu multumq; in illo perstitissent labore, eam tamen exhaurire nusquam potuerunt. Nauclerus noster rem illam admiratus ad sentinam descendit, quidnam rei illud esset scisciturus. Nauem rimosam atque adeo aquis oppletam, vt iam paulatim demergi, eam persentiremus, comperit. Quare minimè quærendum arbitror, vtrum singulis nostrum expergefactis, vbi imminens illud periculum, in quo versabamur, innotuit, vehementer perculsi fuerimus, nec ne. Ac sane tam certum erat submersionis mox futuræ indicium, vt salutis spe omni abiecta, plerique iam mortem expectarent.

Imminens naufragium.

Veruntamen Deo ita prouidente quidam (in quibus & ego eram) vitam suam quam longissimè possent producere decernunt: seq; colligunt, ac duobus ὑδραύλοις nauem ad horam vsq; meridianam sustentant, hoc est, duodecim hora-

horarum ſpatio, quo tanta abundãtia in nauem influxit, quanta totis viribus à nobis potuit exhauriri. Imo cum Braſilium lignum, quo erat nauis onuſta, aqua attigiſſet, ſanguinem bubulum rubore referens è canalibus effluebat. Tantiſper igitur dum tanta cum diligentia, quantam res ipſa flagitabat, neruos omnes contendimus, ſecundo flante vento ad reditum in Barbarorum oram, quam (vtpote nõ multum à nobis remotam) illius diei hora vndecima conſpeximus, proram eò conuertimus. Interea nautę, qui cum fabro lignario ſub foris erant rimulas, quæ aquę ingreſſum præſtabant luſtrantes, tam nauiter officio functi ſunt, vt lardo, plumbo, panniculis, atq; id genus aliis, quæ illis non parce à nobis ſubminiſtrabantur, infeſtiſſimas quaſq; obturant: atq; ita viribus iam deficientibus pauliſper leuati fuimus. Attamen, vbi faber lignarius nauem vndiquaq; diligenter recognouit, aſſeruit eam (vtpote vetuſtam & vermibus eroſam) ad tantam nauigationem minime eſſe parem, quãta erat ea, cui iam nos accincti eramus: auctorq; fuit, vt vnde exceſſeramus, eò rediremus, ibiq; vel nauem aliam è Gallia venturam opperiremur, vel nouam conderemus: de qua ſententia acerrime eſt certatum. Nihilominus tamen vicit naucleri ſententia, qui veritus, vt ſi littus repeteret, nautis deſtitueretur, malle ſe affirmauit, vitam ſuam ad omnes caſus obiicere (quæ erat illius amẽtia) quam mercium, atq; adeo nauis ipſius iacturam facere. Se quidẽ *Philippo*, aliiſque quibus præerat, ſi ad *Americam* oram redire animus eſſet, ſcapham ad eos vſus daturum eſſe. Ad quæ propere Philippus, ſe quidem Galliam repetere decreuiſſe, atq; ſuis omnibus, vt idem facerent, auctorem eſſe reſpondit. Nauclerus vero alter excepit, nauigationem perículoſiſſimam eſſe: ac præterea pręſentire ſe eam diuturniorem futuram, quam vulgo crederetur: ac proinde commeatum tot hominibus alendis non ſuffecturum. Quibus auditis ex vniuerſo numero ſex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipuè famem imminentem reformidantes Americanam oram, à qua xx. tantum paſſuum millia aberamus, repetere ſtatuimus.

Id conſilium vt exequeremur, haud mora, ſarcinas noſtras in ſcaphã coniicimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atque aliquantulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alij aliis precaremur, quidam ex iis, qui cum *Philippo* remanſerant, ſummo quo me proſequebatur amore motus, manum mihi porrexit, atque ita infit, obſecro te, vt nobiſcum remaneas, fac nos minime in *Galliam* eſſe appulſuros, attamen longe maior affulget ſpes ſalutis, ſiue ad Prouinciam *Peruenſem*, ſiue ad aliquam Inſulam appellamus, quã ſi ad *Villagagnonem* reuertamur, apud quem (vt facile eſt coniicere) quieti nũquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in ſcapha ſarcinarum mearũ bona parte in nauem rurſus confeſtim conſcendo, atque ita periculum ſummum (vt dicemus) ab amico illo ſagaciter præuiſum, effugi. Quinque reliqui, quorum nomina non ſine cauſa hoc recenſebo loco, *Petrus Bordonius*, *Ioan. Bordellus*, *Matthæus Vernellius*, *Andreas Fontanus*, *Iacobus Ballæus*, ægre à nobis, nec ſine lachrymis abſcedentes, Americanam oram repetiere. Ad quam non niſi maximo labore tandem

Gallorũ quinque in Americam reditus.

appu-

appulerunt, atque ad *Villagagnonem* redierunt; quorum tres primo loco nominatos suffocandos curauit.

Itaq; rebus omnibus apparatis, vela damus, rursumq; mari nos committimus, putri ac vetusta illa naui vecti, in qua ceu in sepulcro mortem potius quam vitam operiebamur. Ac sane prӕterquàm, quod maximo cum labore Breuia illa transgressi sumus, per totum Ianuarium mensem continuis procellis ac tempestatib. agitati fuimus, nauisq; nostra maximam aquӕ copiam rimulis excipiebat, quam nisi continuo exhausissemus, centies de die (vt ita dicam) periissemus. Labor autem ille non fuit vnius diei.

Insula inculta arboribus atq; auibus abundans.

Maximo igitur illo labore vltra quadringenta passuum Mill. prouecti, Insulam quandam incultam conspicimus, in modum turris rotundam, quӕ quantum cōiectura assequi possum, passus mille in ambitu habebat. Eam vero, cum ad dexteram prӕternauigaremus, arboribus non modo virentib. eo mense *Ianuario* abundare animaduertimus, sed etiam tāta auium copia, quarum non paucӕ malo rudentibusq; nauis nostrӕ insidentes prehendi se atq; contrectari patiebantur, vt eminus columbarium forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopӕi, subalbi, atq; varij id genus coloris: omnes quidem inter volandum amplitudinem nō mediocrem prӕ se ferebant, verum captis quibusdam, vbi plumis eas nudauimus, corpore passerem amplitudine non superante eas esse comperimus. Vltra quatuor passuum mill. progressi, ad dexteram rupes acutas emergentes conspicimus, quę res metum dedit, ne plures illiusmodi sub aquis laterent, ad quos nauis allisa frangeretur, quod si contigisset, ab ea exhaurienda immunes fuissemus. Toto nauigationis illius nostrę tempore, quӕ fuit quinque mensium, terras nullas, exceptis Insulis illis, conspeximus, quas Nauiculatores nostri in suis chartis minimè notatas inuenerunt, ac forsitan etiam à nullis antea conspectӕ fuerant.

Sub finem *Februarij* mensis ad ęquinoctialem circulum accessimus, adeo, vt tribus tantum gradibus ab eo distaremus. Sed quia dies iam quinquaginta erant elapsi, cum nauigationis partem tertiam nondum confeceramus, commeatus vero pars bona erat consumpta, ambigebamus, vtrū ad S. Rochi promontorium deflexuri essemus, nec ne? quӕ terra Barbaros quosdam incolas habet, à quibus commeatum nos accipere posse nonnihil spem faciebant. Vicit tandem eorum sententia, quibus visum est, vt vlterius progrederemur, vtq; cercopithecorum & psittacorum, quos nobiscum vehebamus, pars occideretur, atque ita commeatui parceretur.

S. Rochi promontorium.

Porro quarto huius historię capite summos retulimus labores, qui nobis inter eundum fuerunt exantlandi, vbi ad circulum ӕquinoctialem accessimus. At vero, quia ipse expertus sum, non faciliorem à polo antarctico huc tendentibus esse accessum, quӕ mihi de ea re probabiliter videntur, dicenda hoc loco adiiciam. In primis igitur illud ponendum est, circulum ӕquinoctialem, cuius situs est ab *Euro ad Fauonium*, quasi dorsum siue spinam mundi esse, iis qui ab *Aquilone ad Austrum* nauigationem instituunt, & contra (nam alioqui sat scio, in globo nihil summum, nihil infimum esse) dico igitur & accessum ad mundi illam summitatem esse ab vtraque parte difficillimum,

mum,& in mari fluctus vtrinque æſtuantes, quos tamen in immani illa abyſſo cernere eſt difficile. Ventos quoq; ab eo loco erumpentes, atq; in contrariã partem flantes, naues ipſas *Aequinoctialis* circuli acceſſu prohibere. Cui meæ ſententiæ id ſuffragatur, quod ſtatim, vbi vel gradum vnum ab vtrauis parte tranſgreſſi fuerint nautæ, lætitia ſumma exultãtes, ac de reliqua nauigatione bene ominantes ſeſe inuicem ad commeatum edendum hortantur: adeo vt naues in decliui globi verſantes, non ita difficulter agantur, atque ad ſummitatem illam tendentes agebantur. Adde quod maria omnia inter ſe, quamuis connexa (quæ tamen admiranda Dei prouidentia, ne terras obruant, frænantur, licet in terris fundata ſint, atq; adeo ſupra ipſam terrã elata, quam in varias Inſulas, & quaſi particulas diuidunt, quas item inter ſe quodámodo concatenatas quibuſdam filamentis & radicibus, vt ita loquar, in imis gurgitib. eſſe exiſtimo) cum inquam hæc tanta aquarum moles vna cum terra ipſa ſuſpenſa, quæq; duobus axibus ſuſtentata (quos axes in quadrangulis vtriq; polo oppoſitos eſſe fingo, quorum quatuor, decuſſes duas faciũt, quæ in orbem & ſemicirculum ſphæram totam ambiunt) perpetuo agitur motu, quod ex æſtu marino apparet. Cum igitur motus ille ſub *Aequinoctiali* circulo initium habeat, certiſſimum eſt, hemiſphærio meridionaliũ aquarum ad præſcriptos limites recedente eos, qui in medio globo verſantur, quaſi in æquilibrio nõnihil hac quoq; ratione ab curſu cohiberi. Addo inſuper, quod & alibi attigi, aeris intemperiem malaciaſq;, quæ ſub æquatore crebro obtinent, nõ parum incommodi afferre: imo obſtare, quo minus celeri curſu tranſmittatur. Hæc ſunt, quæ paucis ac quaſi obiter de hac re mihi dicenda fuere, de qua tamen in vtramq; partem controuerti facile eſſe exiſtimo. Ac ſanè nemo eſt, quantumuis eruditus, qui de his rebus ſtatuere quidquam poſſit, quod non refellatur. Solus enim *Deus*, qui ingentem hunc orbem aqua terraque conſtantem condidit, quemque non ſine inſigni miraculo ſuſpenſum continet, arcana iſthæc omnia nouit. Ac ſane non eſt difficile, argumenta, quæ paſſim in ſcholis de hac re agitantur, confutare: quæ tamen minime ſunt contemnenda, eo præſertim nomine, quod ingenia acuunt, dummodo iſthæc omnia non primam (quod faciunt Athei) ſed ſecundas eſſe cauſas meminerimus. Denique nihil certi hac in parte agnoſco, niſi id, quod ſacræ tradunt litteræ. Illæ enim ſpiritum illius auctorem habent, à quo veritas omnis manat, ac proinde ſolas illas indubitatas habeo.

Quid cauſa ſit cur circa Æquinoctialem lineam difficilis ſit nauigatio.

Sed curſum noſtrum perſequamur. Cùm tandem ad *Aequinoctialem* circulum paulatim maximis cum laboribus perueniſſemus, Gubernator nauis, eleuationem noſtram aſtrolabio rimatus eſt: atque aſſeruit nos ſub linea illa *Aequinoctiali* eodem ipſo die, quo ſol ad eam peruenerat verſari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res, vt apprimè notanda, quæque ante illud tempus pauciſſimis contigiſſet, ab illo eſt obſeruata. Pluribus hæc perſequi non lubet, cuilibet tantum æſtimandum relinquo, quantos æſtus tum perpeſſi fuerimus, quibus *Sol* eſſet pro *Zenith*. Præterea, quamuis aliis anni temporibus Sol modo ad vnum, modo ad alterum ex tropicis exſpatietur,

Sub æquatore ipſo die Æquinoctiali verſati ſumus.

nullibi

nullibi tamē siue mare, siue terram spectes, æstus infestior præsentitur, quam sub illa *zona*. Satis id mirari non possum, quod à quodam alioqui fide (quantum mihi cernere datum est) dignissimo, est memoriæ proditum: *Hispanos* quosdam per regionem quandam *Peruanam* iter facientes, non modo miratos esse, quod sub æquatore niuem conspexissent, imo montes niue obtectos ægre superassent, sed etiā tātum frigus experti essent, vt sociorum suorū nonnulli gelu rigore fuerint exanimati. Iam si vulgaris illa physicorum afferatur sententia, niuem in media aeris regione creari, quam faciat ad rem (quod cum bona eruditorum venia dictum sit (non satis video. Sol enim perpendiculariter in illa linea radios suos in terram emittit, ac proinde aerem calefacit, qui niuem ferre non potest, nedum vt eam congelet, concreetque. Nec magis mouet me, quod de montium altitudine, atque de Lunæ frigiditate vulgo dici solet.

Hist. Gen. Ind. lib. 4. cap. 126.

Quare in solidum quid illud esse statuo, atque ab Philosophorum regulis exceptum: solutionem vero certiorem afferri minimè puto ea, quam *Deus* ipse *Iobo* affert, cui, vt ostenderet homines, quantumuis acutissimos præclaris suis operibus capiendis minime pares esse, ait: An meos thesauros penetrasti? An grandinis thesauros oculis perlustrasti? Quasi summus ille opifex *Iobo* diceret, Quod horreum mihi putas esse, quo isthæc contineantur? túne istarum rerum causas rimari potes? Minime id quidem, tu imperitior es, quam qui isthæc possis assequi.

Iob. 48. 22.

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æstibus illis summis eripuit, ac mox *arcticum polum*, cuius conspectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Cæterum, ne lectores diutius detineam, ea minimè repetam, quæ à nobis sunt cōmemorata, de permultis obseruatu dignissimis, de piscib. volantibus, aliisque prodigiosissimis, non vnius generis, qui à nobis inter eundum sub torrida illa zona visi sunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Exhibet se illius denuo Polus Arcticus.

Iam igitur eorum, à quibus eripuit nos Dominus, periculorum narratio est repetenda. Iurgium subortum erat inter vnum ex præfectis nauis nostræ, & nauiculatorem nostrum, quo fiebat, vt neuter recte officio suo fungeretur. Contigit, vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem suam explente vela omnia expandi, atque in altum erigi iusserit: turbinem vero imminentem non animaduerterit, qui repente in vela nostra tanto impetu irruit (quæ, vt contraherentur, iussisse debuerat) vt naui in latus inclinata, adeo vt mali pars summam aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliæque sarcinæ paulo negligentius collocatæ in mare deciderint, non procul abfuimus ab exitiali submersione. Attamen rudentibus summa celeritate abscissis, nauis paulatim erecta est. Nihilominus tamen nos in summum discrimen tum deuenisse merito affirmare poteramus. Illi tamen, quorum culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo mansueti facti sunt, atque ad concordiam allecti. Sed contra simul, atque à periculo exsoluti fuerunt, gratiarum actionis loco pugnam intentarunt inter se adeo obstinatam, vt periculum esset, ne tandem ad cædem deuenirent.

Humanum ingenium, nisi à Deo immutetur, indomitū.

Ali-

Aliquot post diebus obtinente malacia, faber lignarius cum nautis, qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in naui exhaurienda ὑδραύλοις occupabamur) soliciti erant, rimas, quas obturarent, diligenter perquirunt. Sed dum quandam sarciunt, accidit, vt asser longitudine & latitudine pedis vnius auulsus sit, aqua vero tanta copia, tantoque impetu in nauem irruperit, vt nautas ipsos è vestigio abegerit, adeo, vt illi fabrum lignarium reliquerint solum, ad nos vero, qui in foris eramus accedentes, re ipsa minime explicata, summo cum pauore exclamabant, *actum est de nobis, actum est de nobis.*

Ad hæc præfectus cum nauarcho & Gubernatore, periculo vrgente asseres nauis, quæ foris sunt tegumento, confestim in mare deiiciunt, quo facilius educeretur scapha. Brasilij quoque maximam vim aliasque merces, quarum precium ad Gallicarum libellarum millia decem accedebat. Illi igitur consilium de naue relinquenda inibant, deque salute quærenda in scapha: quam rursum, ne nimio onere opprimeretur, metuebant. Quo factum est, vt nauarchus stricta machæra nos omnes ingressu illius prohibuerit: minatus, se brachium illi abscissurum, qui primus in illam ingressum moliretur. Igitur rabido mari permissos nos esse autumabamus. Prius tamen illud naufragium, ex quo singulari Dei ope emerseramus, in mentem nobis redibat, hortabaturq; vt totis viribus in eo præstaremus, ne nauis obrueretur: cum tamen alioqui æque mortem atque vitam opperiremur. Tamen tantum effecimus, vt nauem incolumem retinuerimus. Atqui non omnibus erat ea animi fortitudo: nautæ enim plerique mortis illius, quod imminebat genus reformidantes, adeo obstupuerant, vt rerum omnium curam iam abiecissent. Ac sanè, meritò quidem asseuerare possum impios illos atheos, qui passim inter pocula eos irrident, qui mari sese committunt, quique tot pericula subeunt, si apud nos adfuissent, nugas illas & ludibria sua confestim horrendis terroribus permutaturos fuisse. Mihi porro dubium non est, quin eorum, qui isthæc aliaque quæ iam commemorauimus, pericula sunt lecturi, plerique ex nostrate forma exclament: *Quam tutum est, brassicas in continente plantare! Quam facilius admiranda de Barbaris audiuntur quam visuntur! Quam sapienter olim Diogenes eos laudabat, qui nauigandi consilio inito, minime tamen nauigabant!* Atqui nondum nostrorum hic fuit exitus malorum: tum enim, cum in istud incidimus discrimen, ab portu, ad quem tendebamus, vicies centena passuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia nobis subeunda pericula: quinimo (vt mox dicetur) tantam perpessi fuimus famem, vt non pauci ex nostris extincti ea fuerint. Sed interim subiicienda est ratio, qua istud euasimus periculum: Faber noster lignarius humilis quidem staturæ vir, sed animo forti, nauis sentinam vt cæteri, minimè reliquerat, sed contra penulam suam nauticam vasto illi hiatui admouerat, pedibusque, vt aquæ viribus obsisteret (quibus tamen non semel est à suo loco dimotus, atque in altum elatus) calcabat, tum quanta poterat vocis contentione, eos aduocabat, qui in foris erant consternati, atque in summam iam deuenerant desperationem: monebatq;

Casus, qui submersionē nobis propemodum attulit.

Timor amentes facit.

Fames excipit submersionis periculum.

nebatq; vt sibi vestes, xylina cubilia, aliaque quæ vsui erant subministrarent, quibus quam maxime posset, aquæ impetus tantisper cohiberetur, dum assere̅m appararet, quo hiatus ille pernitiosus resarciretur. Quibus diligenter suppeditatis, illius opera ab tam præsenti periculo liberati fuimus.

Ab eo tempore ventis adeo aduersis vsi sumus, vt nauis nostra modo ad *Eurum*, modo ad *Fauonium* depelleretur, cum tamen ad *Austrum* tenderemus. Præterea Gubernator noster illius artis non admodum peritus à cursu aberrauit, atque ita incertum cursum, donec ad *Tropicum Cancri* peruentum fuerit, tenuimus.

Præterea per quindecim dies inter herbas mari innatantes versati sumus, quarum tanta erat densitas, tantaque copia, vt nisi securibus eas secantes, nauigio, quod illis frangendis erat impar, viam fecissemus, futurum autumo fuisse, vt ibi substitissemus. Quoniam autem herbarum illa copia mare quodammodo turbidum efficiebat, nos in paludib. cœnosis versari credebamus: ac proinde Insulas quasdam in propinquo esse iudicabamus. Verum iacta bolide, cui funis quingentenarum vlnarum lõgitudine alligatus est, nec fundum attigimus, neq; etiam Insulas vllas aut continentem animaduertimus, Ad hęc id commemorare libet, quod ab Ind Hist. de hac re memorię est proditum, *Christophorus Columbus*, inquit, *ea quã primum instituit nauigatione ad Indiam nouam cognoscendam, anno nimirum* 1492. *commeatus reparandi gratia ad vnam ex Canariis Insulis diuertit, à qua paulo post digressus, cum dies permultos nauigasset, tandem ad mare adeo herbidum deuenit, vt pratum referret.* Quæ res non parum eum commouit, quamuis nullum subesset periculum. Sed herbarum illarum descriptionem subiungere placet. Colore sunt subflauo, ad fœnum iam exsiccatum accedente, foliis à ruta hortensi non absimilibus: baccas iuniperinas referentibus: prælongis quibusdam filamentis ac fibris colligãtur, non absimili ab hedera terrestri modo, atq; ita radicis expertes, mari ipso innatant. Cæterum non satis tuto tractantur, nonnunquam etiam sordes nescio quas rubras, quarum forma ad galligallinacei cristam accedit mari innatantes vidi, quarum adeo periculosus erat contactus, vt si à nobis attrectarentur, manus confestim intumesceret, ac rubore infestaretur.

Herbidum mare.

Hist. Gen. Ind. lib. 1. cap. 16.

Herbarum illarum marinarum descriptio. Quisquilia rubra mari innatantes.

At quia nuper in sermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commentis non admodum aliena sæpius audiui, nimirum nauigantes ea iacta è terra quæ inhæret, quibus in regionibus versentur agnoscere, quod falsissimum esse de Occidentali mari assero. Itaque quod res est, subiiciam. Bolis ergo instrumentum est trunculum pyramidalem forma referens, ac acuta parte perforatum, quod funibus attexitur, sebum vero ab altera parte applicantes in profundum demergũt nautæ, quoties locum stationi idoneum nactos se esse putant. Cui, si arena adhæserit, opportunam esse stationem colligunt: sin minus, limum aut rupes subesse cognoscunt, cui anchora defigi minimè potest, ac proinde alio esse properandum.

Bolis quid sit, quisue illius vsus.

Hæc Habui dicenda ad erroris illius refutationem. Ii enim omnes, qui in alto Oceano nauigarunt, immensam esse illius & inscrutabilem, quantauis maxi-

maxima funium copia adhibita, profunditatem norunt: quo fit, vt dies noctesq;, quam diu secundus est ventus, cursus sit tenendus: obtinēte vero malacia, consistere necesse sit. Nauigia enim mari illi accommoda perinde ac naues actuariæ remis non aguntur. Ex quo patet, nugas esse ea, quæ vulgo referuntur: bolide humum erui, qua in quibus terris nautæ versentur, dignoscāt, cum vasti illi gurgites (vt supra dixi) sint penitus imperscrutabiles: quod si in mediterraneo mari, aut in ipsa terra, vt quidam de *Africæ desertis* referunt, in quibus stellarum & pyxidis marinæ ductu viatores iter conficiunt, locum habeat: penes auctores fides esto. Ego quæ de Occidentali Oceano dixi, vera esse confirmo.

Calchond. de bello Turcico.

Igitur postquam herbosum illud mare prętergressi sumus, veriti ne in piratas incideremus, tormenta aliquot ferrea aptauimus, aliaq; munimenta instruximus. Quæ res nouum nobis creauit periculum. Cum enim tormentarius noster puluerem igni admouisset, tamdiu eum apud ignē reliquit, quoad vas, cui fuerit impositus, candesceret, atq; adeo ignem conciperet, cuius flamma vniuersum nauigium nostrum penetrauit. Adeo vt perparum abfuerit, quin ob picem, qua vndiquaq; oblitum erat nauigium, flammis correpti fuerimus, quibusdam velis ac rudentibus infestatis, tribus quoq; nautis grauissimè adustis, quorum vnus post aliquot dies vitam cum morte commutauit. De me quod attinet, nisi vultui meo pileum opposuissem, haud dubie adustione fuisset turpatus, nisi quid grauius mihi accidisset. At illius mei pilei beneficio summis tantum auriculis capillisque adustis incolumis euasi. Quod quidem ad 17. Calen. Maias nobis contigit. Iam hoc loco aliquantulum est respirandum nobis per Dei gratiam ab naufragiis, submersione, incendioq; hactenus liberatis.

Capvt XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes, diuina ope erepti sumus.

Post tantisque euitatis periculis *è Scylla in Charybdim* incidimus. Etenim cibariis nostris iam ante non quidem opiperis pars media repente fuit detracta, eò quod tum temporis à Gallia decies centena passuum millia aberamus, quam moram non tempestates tantum nobis attulerunt. Nam (quod etiam alibi dixi) Gubernator noster à cursu adeo aberrauerat, vt cum assereret, nos ad *Hispaniæ* oram accedere, Insulas *Essoreas* legeremus, quæ ab *Hispaniensi* ora sexies centena passuum millia distant. Ille igitur error eò inopiæ nos redegit, vt sub Aprilis mensis finem commeatu penitus careremus. Postremum igitur solatium fuit, vt Cellulam gypsatam, in qua commeatus recondi solent, euerreremus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia, quam micas reperimus, quisquiliis tamen illis diligenter collectis, ac sigillatim distributis, pulmentum conficiebamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem superabat. Id genus cibi quam

Vermes ac murum excremēta vna cū micis panis colliguntur & eduntur.

palato eſſet gratum, minimè eſt quærendum. Per illud tempus, quicunque cercopithecos & pſittacos reſeruarant iis (quod iampridem à multis erat factum) veſci non dubitarunt. In ſumma, iam ipſo *Maij Menſis* initio ex nautis noſtris duo fame necati ſunt, atque pro nauigantium more in ipſo profundo ſepulti. Præterea tam dira vrgente fame totos viginti dies procellis ac tempeſtatibus adeo vexati fuimus, vt non modo vela omnia complicare, clauumq; obligare, ſed nauigium amplius regere impotes permittere illud flatibus atq; vndis coacti fuerimus. Quæ res effecit, vt per totum illud tempus, quantumuis vrgente fame, piſcis à nobis nullus fuerit captus. In ſumma repente nos in diram famem incidimus extrinſecus vndis, intrinſecus vero aqua petimur. Quare in eorum gratiam, qui mare nondum viderunt, quos merito mediam tantum mundi partem vidiſſe dixeris, hoc loco, id eſt in memoriam reuocandum, quod Pſaltes de nauigantibus aſſerit:

Nautæ duo fame necati.

Pſalm. 107. 23. 24.

> *At vos tranantes pictis vada ſalſa carinis,*
> *Maris coloni diuitis,*
> *Magna Dei vere miracula cernitis, alti*
> *Diſperſa campis æquoris.*
> *Nam ſimulac iuſſit, rapidi tota æquora venti*
> *Ad ipſa tollunt ſidera.*
> *Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:*
> *Tumente vecta gurgite,*
> *Tartara nunc contra præceps contendit ad ima,*
> *Ipſiſque mergitur inferis, &c.*

Per illud tempus cogente rerum inopia, admiranda concipiebant vota nautæ: at nos ad verum illum *Deum* vota omnia dirigebamus, cuius benignitatem atque fauorem toties experti eramus: cuius etiam ope in media ipſa fame, non ſine inſigni miraculo ſuſtentabamur, à quo etiam vno mare ipſum ac tempeſtates ſedari poſſe noueramus.

Interim licet inedia ac proinde macie adeo confecti eſſemus, vt nauigationis obeundis miniſteriis vix, ac ne vix quidem idonei eſſemus, egeſtas tamen ſingulos eò compellebat, vt quacumque fieri poſſet ratione, de famelico ventre ſaturando cogitarent. Nonnullis in mentem venit, vt fruſtula parmarum ex tergo *Tapirouſſou*, de quo antea, in aqua decoquerent, ederentque: at illa inuentio non ita ſucceſſit. Alij igitur eadem fruſtula excipientes prunis impoſita torrent, quod aduſtum erat cultro eradunt; quod optimè ſucceſſit: corium enim illud nobis fame iam confectis ſuillam cutem prunis aſſatam ſapore referebat. Hoc facto experimento, quicunque parmas eiuſmodi habebant, fruſtatim eas concidebant falcibus, aliiſque inſtrumentis, fruſtaque diligenter in ſacculis recondita apud ſe continuo geſtabant, imo in tanto apud eos erant illa pretio, atque loculi auro oppleti apud auaros & fœneratores noſtrates eſſe ſolent. *Ioſephus* de *Hieroſolymitanis* obſeſſis verba faciens, memoriæ prodidit, eos nec cingulis, nec calceamentis abſtinuiſſe, Coriaque ſcutis detracta mandiſſe. At non defuerunt

Parmæ ex tergo Tapirouſſou manduntur.

De Bell. Iud. lib. 7. cap. 7. Thoraces coreacei & calceamenta exeduntur.

runt inter nos, qui & Coriaceos thoraces, ipsaque adeo calceamenta ederent. Imo, pueri, qui nobis famulabantur, fame adeo pressi fuere, vt à laternarum cornibus non abstinuerint, quarum in nauigiis maxima suppetit copia, imo sebaceis ipsis candelis, si quas offenderent, non pepercerunt. At nos summè debilitatos iugiter in exhaurienda naue laborare necesse erat, alioqui mox submersi fuissemus, inediamque nostram largo potu compensassemus.

Laternarum cornua, candelæque sebaceæ cibi vices præstant.

Porro ingentem bolidem tertio *nonas Maias* sub solis occasum in aere ardentem conspeximus, cuius tanta erat velis nostris reuerberatio, vt ea igne iam correpta esse crederemus: attamen nullo nostro incommodo statim euolauit. Iam si quæratur, vnde bolis illa ortum habuerit. Respondeo rei illius causam indagare difficilimum esse, præsertim cum terras nouas, ex quibus *ichtyocollæ* aduehi solent, Insulamque *Canada* præterlegeremus, quæ regio est frigidissima, ex calidis exhalationibus ortam esse nemo dixerit. Nos igitur, vt genere omni incommodorum afflictaremur, *Aquilone* vento adeo infestati fuimus, vt totos dies quindecim calorem vix vllum persenserimus.

Bolis ignea in aere conspicitur.

Tormentarius noster ad 4. Cal. Maias, cum ante tanta fuisset fame oppressus, vt psittaci viscera me præsente cruda paulo ante deglutisset, diem suum obiit, nec terræ, sed mari sepulchrali, vt & superiores mortui, mandatus est. Cuius mortem eò æquiore tulimus animo, quod opera ipsius facile careremus: etenim si *Piratæ* quidam eo tempore nos aggressi fuissent, non modo non propulsaremus eos, sed vltro in deditionem venire summis votis optabamus (quæ erat nostra miseria) dummodo cibus suppeditaretur nobis. Sed prout Deo visum est, nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conspeximus nauigium, quod assequi minimè potuimus: vela enim apparare mature per imbecillitatem nostram non licuit.

Fames Piratis truculentior.

Cæterum consumptis illis, de quibus paulo ante memini, parmis, coriis, ipsisque adeo arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat, nos vltimam nauigationis nostræ lineam attigisse existimabamus. Sed penuria artium inuentrix, quosdam ex nobis mures, vt venarentur, compulit. Illi enim fame oppressi (quod micas cæteraque omnia, quæ corrodere solebant, diligenter collegissemus) turmatim per foros cursitabant. Nos vero cum diligenter, tum ingeniosissimè iis captandis variis decipularum generibus adhibitis inuigilabamus, nonnunquam etiam noctu felium more eos obseruabamus. Quo factum est, vt quantumuis latentes perpauci manus effugerint nostras. Ac sane murem tum pluris quam bouem faceremus, in continente æstimabamus. Vidi enim, qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in singulos mures numerarent. Imo quendam obseruaui, qui cum Chirurgus noster mures duos simul cepisset, hac voluit cum illo agere conditione, vt si murium suorum alterum commodare vellet, cum primum ad portum appelleremus, galerum, thoracem, femoralia & tibialia ipsi penderet. Ille tamen (quod vestes vitæ suæ posthaberet) conditionem respuit. Denique mures frequentes, ac minime exente-

Mures captantur atq; manduntur.

Fames ingeniosos facit.

rati

rati in aqua marina elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quam sint in continente verueçini armi.

Murium pedes diligentissime colliguntur.

Præterea quo magis ac magis pateat, nihil quod edule esset à nobis contemni, de quodam narrabo, qui cum Præfectus noster murem satis grandem apparasset, quatuor ex sectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentissime collegit, prunisque assauit, asseruitque se perdicum alas tam sciti saporis minime vnquam edisse. Ac sane, quid est quod non tanta inedia oppressi mandissemus, aut potius vorassemus, qui ad explendam famem ossa ipsa olim proiecta, aliasque id genus sordes summopere optabamus? Nec dubium est, quin si nobis virides herbæ aut fœnum adfuisset, brutorum more ea mandissemus. Atqui non solum cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus, quibus fame illa infestati fuimus, neque vinum neque aqua dulcis in naui nostra visa est, restabat tantum exiguus siceræ cadus, quem Præfecti nostri adeo parce distribuebant, vt si vel Monarcha quis tum nobiscum fuisset: cæteris largiorem potum non obtinuisset: singulis autem cyathus quotidie assignabatur.

Sitis fame intolerabilior.

Cum itaque non minus siti, quam fame infestaremur, quotiescunque decidebat pluuia linteis expansis, ferreoque globulo in medio sito, vt commodius in vasa subiecta instillaret, aquam excipiebamus. Imo eam, quæ per foros effluebat, diligenter colligebamus, nec obstabant sordes, quæ eam longe turbidiorem ea, quæ per vicos in vrbibus præterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

Sancerrana fames.

Denique quamuis ea fames, quam Anno 1573. *in obsidione Sancerrana* perpessi sumus, in earum numerum, quæ grauissimæ habentur, recenseri debeat, vt videre est ex historia, quam de ea re nos ipsi edidimus, quamuis diuturnior, non tamen æquè grauis, atque de ea, qua nunc agimus, fuit. *Sancerræ* enim neque aquæ neque vini laborauimus inopia, præterea herbæ quædam ac radices, vitiumque gemmæ nobis suppetebant. Ego sanè, si ob causæ iustę patrocinium, obsidione alicubi tenerer, tantisper dum Deo creatis rebus benedictionem suam impertiri visum esset, quid pelles, membranæ, bubalini thoraces, aliaq; eiusmodi succum aliquantulũ habentes, quibus tamen quotidiano vsui, quamuis minime familiaribus, in illa obsidione famem tolerauimus, expertus, minime vnquam famis metu in deditionem hostibus venirem, dummodo earum rerum copia suppeteret. At in illa nostra nauigatione longe diuersa erat ratio: eò enim redacti fuimus, vt nil nobis restaret, præter *Brasilium lignum*, præ omnibus aliis lignorum generibus siccum, atq; humoris expers. Nihilominus tamen non defuerunt inter nos, qui fame ad extremum adacti, cibi alius inopia, lignum illud dentibus atterere conarentur. In quibus erat *Philippus* dux noster: qui cum frustulum ori admouisset, altũ trahens suspirium, me his compellauit verbis: *Heu mi Leri, pecuniam in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apocham vtinam conscribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini præberetur.* *Petrus* autem *Richerius Pastor*, qui non ita pridem *Rupellæ* ad Dominum migrauit, in cellula sua prostratus iacebat, adeoque erat viribus omnibus expers, vt caput ad *Deum* oraturus

Brasilium lignum corroditur.

Philippi votum.

Richerij debilitas.

turus minimè poſſet attollere, attamen ita proſtratus indeſinenter precibus ad eum fundendis intentus erat.

Antequam ſermoni huic finem imponã, id obiter obſeruare libet, quod in aliis quidem, maximè in meipſo animaduerti, qui binas fames expertus ſum, eaſque eiuſmodi, vt nullum vnquam horridiores euaſiſſe credam. Corporibus inedia debilitatis, & deficiente natura, ſenſibus alienatis, ſpiritibuſq; diſſipatis, non modo feroces, ſed & moroſi & iracundi fiunt homines. Illa porro iracundia merito rabiei genus dici poteſt: Quo fit, vt appoſitè vernaculo noſtro ſermone is *fame dicatur furere*, qui fame premitur. Præterea, quoniam experientia res omnes expreſſius edocet, video non ſine cauſa *Deum*, populo ſuo minantem famem niſi ſuis pareat præceptis, diſertè exprimere futurum, *vt viri illius, qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus ſit oculus in fratrem ſuum, & in vxorem ſibi chariſſimam, atq; in filios ſuos, adeo vt non det vlli ex eis de carne filiorum ſuorum, quam comedet.* Nam præter ea, quæ in Hiſt. *Sancer.* commemorauimus exempla de parentibus, qui ex liberis ſuis vnum comederunt, deque militibus quibuſdam, qui poſtquam cadauera eorum, qui bello cæſi fuerant, deguſtaſſent, ſe decreuiſſe, ſi malum illud diutius perſtitiſſet, viuis manus afferre, affirmare poſſum nos durante illa Nautica fame vix, ac ne vix quidem pacatè alii cum aliis colloqui potuiſſe, licet *Dei timore* cohiberemur, imo quin (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alii in alios fuerimus.

Inedia rabiem generat.

Deut. 28. 53. 54.

Prodigioſa multa famis tempore in mentem pleriſque venerant.

Sed vt reliquum nauigationis noſtræ curſum deſcribere pergam: Contigit rebus noſtris in peius ruentibus, vt nautæ alii duo 17. *Cal. Maias* fame necati fuerint. Quo tempore ex noſtris nonnulli fuere, qui tam diuturnum errorem noſtris in aquis ſecum reputantes, nulla obiecta terra animo ſuo fingebant nos in nouo verſari diluuio. Cum igitur nautas illos mortuos in mare pręcipites dari animaduertimus, eundem nobis exitum omnibus impendere credebamus. Ego in tanta rerum inopia, qua, vt dixi, cercopitheci ac pſittaci, quos vehebamus, confecti fuere, ad illud vſque tempus pſittacum plumis decorum, anſeris magnitudine, articulatè voces multas humanas imitantem, ſtudioſiſſimè conſeruaram: eum *Gaſpari Collignio* offerre ſperabam, atque ea ſpe quinq; dies cautiſſimè occultaram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum vrgente fame, tum quod vererer, ne mihi noctu furto ſurriperetur, poſt alios omnes occidi. Ille mihi amiciſq; aliquot meis per tres quatuor ue dies alimẽto fuit: integer autem à nobis fuit eſus, nullam enim particulam præter plumas eiecimus, adeo vt non carnes tantum, ſed & viſcera & pedes ipſos, atque adeo vngues, vncumq; roſtrum corroſerimus. Auis iſtius mortem ægerrime poſtea tuli: dolorem auxit, quod quinto ab eius obitu die terram conſpeximus. Cum igitur illius generis aues facile careant potu, vel tribus nucibus totum illud tempus vitam illius ſuſtentare potuiſſem.

Nautæ fame enecti.

Pſittacum exquiſitæ pulchritudinis fames mactare cogit.

At vero, dicet quiſpiam, quid nobis cum tuo pſittaco? noſne perpetuo in miſeriis illis veſtris ſuſpenſos tenebis? Annon tandem aliquando malorum & quidem omnis generis ſatis? Nunquid aut vita aut morte finis tandem

dem dabitur?dabitur vtique: *Deus* enim, qui (non ſanè vulgari cibo) corpora noſtra ſuſtentabat, opem nobis tulit opportuniſſimam, effecitq; immenſa ſua bonitate, vt 8. Cal. Iun. cum iam ad foros ferme languore confecti iaceremus, *Britanniam* inferiorem conſpexerimus. Veruntamen, quod non ſemel à Gubernatore noſtro decepti fuiſſemus, qui terræ loco nobis chimæras indicarat, quæ propere euanuerant, ſpeculatore iterum atq; iterum pro more exclamante, *Terram, Terram*, vix tamen verè illud dici credebamus. Atqui ſecundo flante vento prora obuerſa mox certo cognouimus, continentem in propinquo eſſe. Iam vero, vt liquido apparet, quantam in miſeriam, quantumque in diſcrimen adducti fuerimus: quamque opportunè Deus ſit nobis opitulatus, huc referre lubet, quod nauclerus noſter edita voce affirmauit ſtatim, vbi gratiarum actiones ob imminentem liberationem noſtram egiſſet: ſe nimirum omnino decreuiſſe, ſi diem vnum adhuc in illo tam miſero ſtatu permanſiſſemus, non quidem ſorte agere (vt ab nonnulis, in tales redactis anguſtias eſt aliquando factum) ſed aliquem ex nobis clam interficere, qui cæteris eſui eſſet. Quæ res minimè me commouit, conſcius enim mihi eram (quamuis omnes macie eſſemus confecti) me ab illo periculo tutum ſatis fuiſſe, niſi forte cutem & oſſa nuda pro carnibus habere voluiſſet. Quoniam autem nautæ noſtri *Rupellam* appellere decreuerant, vt ibi *Braſilium* ſuum *lignum* venderent, cum iam à *Britannia* ſex paſſuum millibus tantum abeſſemus, Nauclerus cum *Philippo* & quibuſdam aliis ſcapha vecti ad oppidulum proximum (*Hodiernam* vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex noſtris, quibus pecunias ſpeciatim numeraueram ad cibaria quædam mihi comparanda, vbi ad continentem appulerunt, nauem noſtram *famis domicilium* eſſe rati, diſertè teſtati ſunt ſe in eam pedem nunquam relaturos: quod ab ipſis eſt factum. Relictis enim in naue ſarcinis ſuis, ab illo tempore eos nunquam vidimus. Attamen eorum vnus, qui ſolus mecum è quatuordecim illis, quorum nomina initio recenſui, hoc anno 1584. quo hiſtoriam hanc corrigo recenſeoque, quanto cum labore priſtinæ reſtituti fuerint valetudini ad me ſcripſit. Nobis quid hac in parte contigerit, mox narrabo. Nobis in anchoris noſtros operientibus ad nos acceſſere piſcatores quidam, à quibus cibaria petimus, illi ſe à nobis irrideri arbitrati, imo ne iniuria aliqua afficerentur veriti, fugam capeſſunt; at nos, quos vrgebat fames, eos vt conſiſterent, cogimus, inque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema quæuis ſibi imminere credebant. Nos vero pacate omnia agere, cumque cibariorum nihil præter cibarii panis fruſta aliquot comperiſſemus, vnus ex illis inuentus eſt, qui expoſita extrema, qua premebamur fame, adeo ferum ſe præſtitit, vt pro pane illius fruſtulo, quod vix obulo væniſſet, ſeſtertios duodecim non dubitarit à me exigere. Noſtri autem mox cum cibariis ad nos redeunt, quam auide à nobis fuerint excepti, neceſſe non eſt dicere. Tum in propoſito perſeuerantes nimirum vt *Rupellæ* littus peteremus, iam paſſuum ſex millia nauigaremus, cum ab Nautis, qui nos aſſecuti ſunt, admoniti fuimus, *Piratas* quoſdam ad oram illam vagari. Quare poſt tot tantaque

Qua die continentem conſpeximus.

Prodigioſum decretum.

Nauis Gallica Domus Famis dicta.

1584.

taque pericula, quæ Dei ope euaſeramus, ſi vltro in periculum nos coniicere-
mus, videntes illud nihil aliud eſſe, quam Deum tentare, illo ipſo die 7. Cal.
Iunias *portum* intramus *Blauuetenſem, in Britannia*: ad quem per illud tempus
naues permultæ è variis regionibus reduces appellebant: quæ & tormenta
diſplodebant, aliaque nauigantibus ſolemnia celebrabant, atque ob partas
victorias triumphabant. Inter quas vna erat ex vrbe *Sammalea*, cuius nautæ
Hiſpanicam ex terris *Peruanis* reducem ceperant. Ea pretioſis quibuſque mer-
cibus erat onerata, cuius pretium ad ſexaginta aureorum nummorum millia
æſtimabatur. Cuius rei fama, cum per vniuerſam Galliam ſparſa fuiſſet, mer-
catores non pauci *Pariſienſes, Lugdunenſes*, aliique eò ad merces illas coemen-
das commeabant. Quæ res commodiſſimè nobis euenit: accidit enim, vt
cum è naui egrederemur mercatorum illorum plerique iis auditis, quæ per-
peſſi eramus, & nos præ infirmitate minus ad greſſus figendos idoneos ſu-
ſtentarint, & opportuniſſimè admonuerint, vt ab nimio eſu diligenter no-
bis caueremus, paulatimque vires noſtras pauculo cibo repararemus, iure ex
veterum gallinarum decoctione, lacte caprino, aliisque ad viſcera dilatanda
accommodatis. Ac ſane cum iis omnibus qui tam ſalubri paruerunt conſilio,
bene eſt actum. Nautæ vero, qui repente ventrem cibo impleuere, non tule-
runt impune: nam è viginti, tot enim incolumes terram attigerunt, plures
decem ſibi mortem accerſiuiſſe autumo: nos vero (quindecim eramus nu-
mero) qui, vt iam dixi, nauem illam *in America* conſcenderamus *in Galliam* re-
migraturi, ad vnum omnes terra mariq; incolumes tum ſeruati ſumus. Hoc
quidem verum eſt, nos nonniſi cute & oſſibus tum conſtitiſſe, adeo vt alii a-
lios intuentes cadauera è ſepulchris eruta videre videremur. Adhæc, vbi cœ-
lum terreſtre perſenſimus, tantum ciborum nos cepit faſtidium, vt (nam de
me nominatim verius referre poſſum) in diuerſorium tandem delatus, obla-
tum mihi vinum, vbi olfeci, deliquium animi paſſus ſim, inque arcam, quę in
propinquo erat delapſus. Qui vero aderant, futurum, vt animam mox age-
rem, exiſtimabant, habita præſertim debilitatis meæ ratione. Atqui minimo
affectus fui caſu illo incommodo. Itaque in lectum decubui, tamq; ſuauiter
dormiui, vt nonniſi ſequenti die, & quidem multa luce experrectus fuerim:
quamuis ante decem menſes in lecto non decubuiſſem, quod ideo comme-
moro, quod faciat contra eorum opinionem, qui putant eos, qui ab molli-
bus cubilibus deſueuerunt, ea repetentes initio dormire minus poſſe. *Blaueti*
igitur quatuor diebus tranſactis, *Hannebonem* nos conferimus, quod op-
pidulum ab *Blaueto* quatuor paſſuum millibus diſtat. In quo totos quin-
decim dies quieuimus, noſque ex medicorum præſcripto curauimus. Quan-
tumuis tamen diligenter nobis caueremus, nemo noſtrum effugere po-
tuit, quin tumore per totum corpus infeſtaretur, mecum tribus aliis ex-
ceptis, qui ab vmbilico ad pedes vſque eo morbo laborauimus. Inſuper cum
διαῤῥοίᾳ & ſtomachi ſolutione conflictabamur, adeo vt intra corpus nihil cō-
ſiſteret eorum, quæ immittebantur. Tamen medicamenti genus nobis
eſt indicatum, quo poſtquam vſi ſumus, confeſtim ab eo morbo ſana-

Grandis prædæ à Nautis Gallicanis acquiſita.

Famem conſequitur ciborum faſtidium.

Medicamentum ad reſtringendam aluum accommodum.

ti fuimus: eſt autem eiuſmodi: *Ius hederæ terreſtris* eſt accipiendum cum *oryza* probe cocta: in ipſa olla pannis veteribus reſtincta, deinde ouorum vitellis permiſtis, denuo igni admouenda. Confectionem illam cochlearibus ad modum pultis, ori admouebamus. Ac ſane nos omnes morbo illo extinctos futuros fuiſſe, niſi medicamentum illud adhibitum fuiſſet facile credo. Hæc ſunt denique, quæ de nauigatione illa noſtra habui referenda: quæ ſane inter minimas non eſt reponenda, ſi animaduertas nos gradus ſeptuaginta tres nauigaſſe ab *Aquilone* ad *Auſtrum*. Verum ne palmam merentibus præripere videamur, quantula eſt, ſi cum ingenti illa *Ioannis Sebaſtiani de Cano Hiſpani*, aut (vt quidam volunt) *Veneti*, vel etiam, vt aliis placet ab vrbe *Guetaria in Cantabria Prouincia* oriundi, qui vniuerſo orbe circundato, quod ni fallor, contigerat ante eum nemini (poſt eum quidem de *Draco Anglo* idem referunt) qui in patriam redux pro inſignibus orbem terræ depingi curauit, cum hac inſcriptione, *Primus me circumdediſti.*

Ioh. Sebaſt. de Cano, Hiſpanus, & Drac. Anglus vniuerſum terrarum orbem circundederunt. Conſule Hiſt. Gen. Ind. c. 98. Iren. Popelin. De tribus mundis.

Statim poſt Benzonis reditum accingit ſe ad iter Amer. Auctor.

Cæterum iis à me lectis, quæ *Hieronymus Benzo* de ſua in *Peruenſem* terram, aliaſque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, ſcripſit: commune hoc mihi cum illo eſſe animaduerti, quod (vt ipſe hiſtoriæ ſuæ initio refert) annos viginti duos natus eſſet, cum multorum exemplo peragrandi orbis cupidus, ac præſertim viſendæ eius mundi partis nuper repertæ, cui *Indiæ Occidentalis* nomen factum eſt, explere animum ſecum tandem conſtituit: Ego vero eodem ſtudio impulſus, totidemque annos natus, in *Braſiliam* nauigationem ſuſcepi, prout ipſe hiſtoriæ huius initio adnotaui: ſed aliud eſt longe maiori dignum obſeruatione, quod nimirum *Benzo* (licet ille de nobis nihil, nec nos de ipſo vnquam audiuiſſemus) affirmat ſe idibus Septembris Anno 1556. in Hiſpaniam, peractis ſuis peregrinationibus, appuliſſe: nos vero ad 4. Idus eiuſdem menſis, eodemque anno in Braſiliam profecturi, domo diſceſſimus. Iam igitur, ſi quis temporum ſeriem obſeruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos ſtatim poſt *Benzonis* reditum eſſemus collocandi. Porro cum *Benzonis* hiſtoria Latino ſermone primum, ac poſtea Gallico *Vrbani Caluetonis* amiciſſimi mei opera extet *ex Italico* conuerſa, cui titulus eſt, *Noua noui orbis hiſtoria*, adde quod auctor ipſe inter eos, qui multa obſeruarunt, atque obſeruata elegantiſſime ſcriptis mandarunt, poſtremum non obtinet locum: neceſſe penitus eſſe exiſtimo iis, qui *Americanorum* mores probe noſſe cupiunt, atque adeo quam immaniter miſeræ illæ gentes ab *Hiſpanis*, à quibus ſubactæ ſunt, excipiantur, vt hiſtoriam illam diligenter perlegant. Ille autem eo maiori eſt dignus laude, quod hiſtoriam ſuam concludat præſtantiſſima gratiarum actione, quam ad *Deum* dirigit. In quo ſe minime ingratum in eum fuiſſe, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeo nouas, tamque à nobis remotas terras viſeret, per totum quatuordecim annorum ſpatium, cuius etiam ope tot pericula euaſiſſet. Illius tamen clariſſimum nomen obſcurare nititur *Theuetus*, veritatis (ſi quis alius noſtra memoria extitit) acerrimus hoſtis, ſuo viro-

1556.

Laus & Commendatio Hiſtoria Benzonis.

Theuetus hoſtis veritatis.

rum

rum illustrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de *Francisco Pizarro Hispano*, à quo *Attabalippa Peruensium Rex* fuit deuictus, verba faciens, totam *Benzonis* historiam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longissime abest) vt meras fabulas esse dicat. Quæ res forte à *Theueto* de industria est suscepta, quod *Galliam* patriam suam debito non prosequatur affectu, cuius tamen lepidissimus *Benzo* famæ est studiosissimus, aduersus eos, qui quod minimo negotio *Indos* illos subegerint, cæteras omnes gentes tam facile se deuincere posse iactant.

Theuetus Benzoni obtrectat.

Sed vt ad nos redeam, finem ac requiem laborum consequutos nos esse forsitan quis existimet: attamen nisi ille idem, cuius opeà tot naufragiis, tempestatibus, extremaque fame, aliisque incommodis, quæ nos inter nauigandum assiduè vexarunt, liberati sumus, nos ad littus appulsos seruasset, extrema quæque nobis impendebant. Iam supra dixi *Villagagnonem* tradidisse dicam in nos perscriptam, præfecto nauis illius, qua reuecti sumus, vna cum mandatis ad obuios quosque magistratus, vt in nos animaduerterent, igniq; addicerent. Contigit autem, vt *Philippo* Duci nostro cum Magistratibus (ab religione, quam profitebamur, non abhorrentibus) cui arcula illa epistolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat, necessitudo intercederet. Quo factum est, vt optime ab illis excepti fuerimus, contra quam cupiebat *Villagagno*, imo etiam fortunis suis non pepercerunt, quin nostris, quibus opus erat, eas largirentur: *Philippus* quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atque ita *Deus* ille, qui astutos in astutia deprehendit, nos ab illo periculo liberauit, effecitque, vt scelerati *Villagagnonis* perfidia detecta, id totum ad illius contumeliam, nostrum vero solatium redundarit. Tanto igitur accepto beneficio ab illius manu, qui nos toties terra mariq; seruauit. Nautis nostris *Hanebone* excedentibus, vt *Neustriam* patriam suam repeterent: Nos etiam, vt ab *Britannis* illis recederemus, quorum idioma non minus nobis erat Barbarum, atque fuerat *Americana* lingua, ad *Nannetes* properamus, non quod per celeres iter illud confecerimus: tanta enim erat infirmitas nostra, vt equis, quibus insidebamus, regendis minimè pares essemus. Quocirca mercenarii, à quibus regerentur, singulis fuerunt mercede conducendi.

Prouidentia Dei admiranda: fraus in artificem versa.

Quoniam autem quodammodo restauranda erant corpora nostra, non minus portentosis flagrabamus appetitibus, atque ij sunt, quos de prægnantibus mulieribus referunt: quorum, nisi ad finem properarem, exempla admiranda referre possem: quin etiam plerique ab vino ita abhorrebant, vt ab eo per mensem integrum abstinuerint. Tandem vbi *ad Nannetum vrbem* peruenimus, quasi inuersi essent sensus nostri vniuersi, aures oculique nostri adeo hebetes repente facti sunt, vt formido incesseret, ne in surdos atq; cæcos euaderemus. Huc referri potest, quod *Ionathan Saulis filius* dicebat: illuminatos fuisse oculos suos, postquam aliquantulum mellis gustasset: quibus verbis non obscure significabat, oculos antea fuisse inedia hebetatos. Verum tamen ab primi nominis medicis quibusdam, aliisque claris viris, qui ad nos frequentissime accedebant, tanta cum diligentia curati

Naturæ restauratæ appetitus mirabiles.

Surditas oculorumq; hebetatio ex famè orta.

1. Sam. 14. 27. 29.

fuimus, vt nulla tantorum malorum vestigia nobis adhæserint: quin imo de me possum affirmare, exacto ab eo tempore mense, me optimum aurium oculorumque vsum habuisse. Hoc quidem verum est, me ab eo tempore stomachi debilitate semper laborasse: quæ etiam fame illa *Sancerrana*, cuius paulo ante memini, adeo est confirmata, vt minime dubitem, ea me nunquam liberatum iri, donec me totum *Deus* fœlicissima resurrectione instauret. Itaque apud *Nannetes*, quo in loco (vt dictum est) optime excepti fuimus, recuperatis valetudine ac viribus, nostrûm singuli quo visum fuit, abiêre.

Denique quandoquidem (vt ex hac historia satis apparet) & in genere & speciatim tot periculis, totque mortis abyssis ereptus sum, an non merito cum sancta illa Samuelis matre exclamare possum, *Iehouam morte afficere, & in vitam restituere, demittere in sepulchrum & educere?* possum sanè. Et quidem, ni fallor optimo iure, si quis alius nostra memoria. Attamen, si huius esset loci, addere possem *Deum* immensa sua bonitate me ab infinitis aliis, in quibus versatus sum, discriminibus eduxisse. Quare, si mare elementum adeo furens, me non absorpsit, si *Barbari anthropophagi*, quibuscum ferme annum vixi, me non deuorarunt, famesque extremæ, quas toleraui, me non necauerunt: an non patria mea *Gallia*, tygride immanior erit, si violentam atque immaturam mihi afferat mortem? Vtcunque tamen sit, ego, qui mortem filiorum *Dei* (in quorum numerum me ascitum certo scio) coram eo pretiosam esse noui, totum me ipsius voluntati permitto. Hæc tandem sunt, quæ à me tum in ipso mari, eundo, ac redeundo, tum in terra *America*, apud Barbaros obseruaui. Me autem non latet tam amplum argumentum, resq; adeo varias à me commemoratas eo stylo, eaque qua decebat, grauitate minime fuisse descriptas: imo etiam lubens agnosco, me hac tertia editione nonnunquam ea, quæ paucis fuerant perstringenda, fusius quam par erat, persequutum esse, & contra in extremum aliud peccantem ea, quæ longiorem postulabant orationem, plus æquo contraxisse. At lectores rogatos velim, vt studium meum æqui bonique consulant, quod orationis non satis comptæ damna resarciat: cogitentque quam dura mihi rerum, quæ in hac Historia commemorantur, fuerit experientia.

1. Samuel. 2. 6.

Regi autem æterno, immortali, inuisibili, soli sapienti Deo honos sit & gloria in sæcula seculorum, Amen.

EXEM-

EXEMPLAR

DVARVM EPISTOLARVM, QVIBVS BREVITER EXPLICANTVR, ET NAVIGATIO

Nicolai Villagagnonis Equitis Melitensis, in illam Americæ Prouinciam, quæ vltra Æquatorem ad Tropicum vsque Capricorni extenditur: & mores consuetudinesque Incolarum eius regionis.

Scriptæ quidem illæ ad flumen Ganabara (Lusitanis Rio de Genero dictum) & in Galliam missæ à quodam è Villagagnonis domesticis: Nunc vero recens Latio donatæ à

C. C. A.

PRIORIS EPISTOLÆ EXEMPLVM.

CVM à valle *Argentueil*, ad quam, inuicem valedicturi non sine communi omnium nostrûm mœrore comitati estis, discederem: vos ad felices vestras Musas rediistis, ego institutum iter prosequutus sum, meam tamen fidem obstringẽs, me, simul atque eo, quo tendebamus, peruenissem, vobis scripturum. Eam igitur liberare, ingratitudinisq; vitium fugere cupiens, nec immemor videri volens beneficiorum à vobis acceptorum: quantum temporis angustia permisit, quid nobis in illa Nauigatione acciderit, hac epistola vobis breuiter significare volui.

1555. Prima nauium conscensio.

Anno Domini M. D. LV. *Villagagno*, paratis omnibus rebus ad suum institutum necessariis, & attributis illi ex Regis Henrici II. mandato magnis duabus nauibus, quarum singulæ ducentorum doliorum capaces, & tormentis bellicis probe instructæ, ad earum tuitionem, tum vt aliquam eorum partem istic, quo profectionem instituebat, relinqueret, oneraria præterea naue centum amphorarum, quæ annonam & cætera necessaria veheret, comitibus multis nobilibus viris, artificibus, & nautis, eas conscendit, & merces imposuit. Omnibus ergo recte constitutis 4. Id. Iulij sub tertiam pomeridianam, è *Gratiano portu*, in quo classis parata fuerat, soluere, & explicare vela iubet.

Blanquet.

Bona tum erat tempestas; & spirabat *Aquilo*, nostræ nauigationi accommodus, quo perseuerante, Occidentalem Indiam attingere potuissemus. Sed postero die & sequentibus *Austroafricus*, inde, quo nobis recta dirigendum erat iter, flare cœpit adeo vehemens, vt in maritimam illam *Angliæ* oram, quæ vulgo Gallis *Blanquet* appellatur, propelleret, vbi iactis anchoris subsistere statuebamus, sperantes eius vehementiam mitigatum iri: verum frustra, imo summa cum festinatione nobis fuerunt vellendæ, vt in Galliam redeuntes *Diepam* appelleremus. Turbida ista tempestate, nauis, qua *Villagagno* vehebatur, fluctibus concussa, tantum aquæ trahebat, vt minori quam semihoræ spatio, circiter quadringentas aquæ situlas è sentina educere necesse esset: quod sane mirandum, & hactenus inauditum de naui è portu soluente. Hac de causa *Diepensem* portum ingressi sumus, sed cum magna difficultate, quia eius aqua tres duntaxat orgyias alta est, nostræ vero

vero naues ad duas orgyias cum ſemiſſe in aqua ſidebant, prætereaventus admodum vehemens aditum præpediebat: ſed *Diepenſes* (pro ſolito & laudabili ipſorum more) adeo frequentes affluxerunt ad rudendos trahendos, vt ipſorum auxilio portum intraremus XVI. *Kal. Sextiles.* Ex illo, pleroſque nobiles noſtri comitatus ſatias cepit maris, fidem firmantes prouerbio, *Mare vidit & fugit*; plerique etiam militum & artificum, iſtarum rerum pertæſi, ſeceſſerunt.

Regreſſus in Diepenſem portum.

Nos trium hebdomadarum ſpatio iſtic abſumpto, ſecundum ventum expectantes, & reparandis nauibus occupati, Aquilone denuo flante ſecundo, vela fecimus, ea ſpe, vt ſuperatis illis maris anguſtiis, in vaſtum *Oceanum* penetraremus: ſed venti perinde nobis aduerſi violentia, voto potiri non permiſit, imo eundem portum, ex quo ſolueramus, repetere coegit, in quo hæſimus ad XIX. vſque *Kal. Septembres.*

Secunda nauiũ conſcenſio.

Interea ſinguli recentem annonam & reliqua neceſſaria compararunt, vt tertio mari nos committeremus. Prædicto igitur die Diuinam clementiam & benignitatem agnoſcentes (nam quemadmodum noſtris precib. illum ſollicitaueramus, tempeſtatem maris ſedauit, & cœlum aduerſus nos furens cōpeſcuit) atq; animaduertentes ventum in ea ſtatione cōſtantem aliquamdiu futurum, maiori, quam antea, ſpe, tertio nauib. conſcenſis, vela fecimus: fuit vero is ventus nobis adeo ſecundus, vt anguſtias illas inter vtrāq; *Britanniam*, vulgo Gallorum nautarum *La Menche* dictas, *Aquitanicum* & *Cantabricum ſinum*, *Hiſpaniam*, *Luſitaniam*, *Sacrum promontorium*, *Calpen*, *Maderæ Inſulas*, & *Fortunatas*, quę vulgo *Canariæ* cognominantur, ſuperauerimus. *Teneriffæ* mōtem, à veteribus *Atlas* appellatum (à quo ſecundũ Coſmographos *Atlanticum* mare denominatum) obſeruauimus: nam præcelſus eſt, & viginti leucarum ſpatio conſpici poteſt. Illi ad ænei tormenti iactum facti ſumus vicini Dominico die, qui fuit viceſimus à tertia noſtra in naues conſcenſione. Diſtat is à *Gratiano* portu mille & quingentas leucas, ab Æquatore vero XXVIII. gradus ad Septentriones. Naſcuntur, vt aiunt, in ea Inſula ſacchari abundantia & generoſa vina. *Hiſpano* parere ſatis intelleximus: nam cum iſtic anchoras iacere vellemus, ad petendam recentem aquam, & quædam neceſſaria, ex caſtello ad radices cuiuſdam montis ſito, duobus aut tribus globis ſumus petiti, quorum vnus Prætoriam noſtram nauem perfodit. Inſtabat meridies, ingenſque erat æſtus nullo ſpirante vento: illorum itaque ictus ſuſtinendi fuerunt. Sed contra tormentis exploſis ita ipſis reſpondimus, vt multis in arce ædificiis corruptis, fœminæ pueris permiſtæ præcipiti in agros fuga ſibi conſulere cogerentur. Si noſtros lembos & cymbas eductas habuiſſemus, arbitror nos in pulcra illa Inſula hæſuros fuiſſe. Nemo noſtrum vulneratus fuit, præter tormentarium quendam, qui tormenti ænei genus vulgo *Cardinac* appellatum explodere volens, ſibi vulnus inflixit, quo decimo poſt die extinctus eſt. Tandem cum animaduerteremus, nihil iſtinc quam ictus reportaturos, altum petiimus, ad *Barbariæ* (quos pars *Africæ* eſt) maritimam oram tendentes, atque ſecundo vento perſeuerante, prætergreſſi ſumus

Tertia nauium conſcenſio.

Mons Atlas veterum.

Eius diſtantia à Gratiano portu.

Barbaria, pars Africæ.

Prom. album sub Tropico Cancri.

ſumus flumen *Ligerim* in *Barbaria*, *Promontorium album*, quod ſub *Tropico Cancri eſt*, & 6. Id. Septembres ad alitudinem *Promontorij Aethiopici* peruenimus, vbi maximum æſtum experiri cœpimus. A *Teneriffa* ad hoc *Promontorium* trecentæ leucæ numerantur. His ſummis ardoribus ſuborta eſt in Prætoria naui peſtilens febris, ex putidæ & corruptæ aquæ potu, à quo, qui illa vehebantur, abſtinere nequibant. Fuit vero ea febris adeo contagioſa & pernitioſa, vt ex centum capitibus ſola decem fuerint ab illa immunia, & ex nonaginta ægris quinque morerentur: res profecto commiſeratione digna & deploranda: adeo vt ipſe *Villagagno* in noſtram nauem ſe recipere cogeretur, in qua omnes ſani & alacres eramus, triſtes tamen ob infortunium in ſocia naue acceptum. Abeſt hoc Promontorium à *Torrida Zona* 14. gradibus, & ab *Æthiopibus* habitatur. Iſtic deſiit ventus ſecundus, & ſex continuis diebus fuimus afflicti malacia, ſole autem ad occaſum tendente ſæuis turbinibus & imbribus tam fœtidis, vt quibus cutis madeſceret, amplæ excitarentur puſtulæ: ea de cauſa vix ab acatio ſiue maiore velo abſcedebamus. Deus tamen nobis adfuit: nam *Auſtroafricum* immiſit, qui, licet aduerſus, vtilis tamen fuit, quia nimis ad Occidentem vergebamus; & cum frigidiuſculus eſſet, plurimum corpus & animum noſtrum refecit, illoque *Guineæ* oram legimus, paulatim ad *Zonam torridam* accedentes, quam (præter veterum opinionem) adeo temperatam comperimus, vt qui veſtes induiſſet, ob æſtum eas exuere non cogeretur, neque qui careret: illas ob frigus ſumere.

P. Æthiop. diſtantia ab Æquatore.

Guineæ.

Nos 6. Id. Octobris centrum illud mundi ſuperauimus apud *Inſulas D. Thomæ*, quæ directe ſub *Æquatore* ſunt, vicinæ Prouinciæ *Manicongo.** Et licet hoc iter nobis commodum non eſſet: aduerſo tamen vento obſequendum fuit, & eo deflectendum, ſic ut pro trecentis leucis, quæ recta tendentib. nobis erant emetiendæ, mille & quadringentas fere conficeremus. Imo ſi ad *Bonæ ſpei Promontorium*, quod 23. gradibus citra *Æquatorem* eſt, in Orientali India, iter inſtituiſſemus, prius eo perueniſſemus, quam in *Braſiliam*. Quinq; citra, & aliis quinq; gradibus vltra *Aequatorem*, in tantam piſcium, eorumq; varij generis abundantiam incidimus, vt interdum illis inhærere noſtras naues arbitraremur: ex horum numero erant *Delphini* vtrumq; genus, *Balænæ*, *Squatinæ*, *Auratæ*, *Albacores Hiſpanis* dicti, *Pelamides*, & *hirundines marinæ*, quas gregatim volantes conſpeximus inſtar noſtratium ſturnorum. Iſtic nos defecerunt aquæ præter eas, quæ ex riuulis collectæ, adeo fœtidæ & corruptæ, vt nullus putor cum iis comparari poſſet: quoties autem nobis erant bibendæ, oculos claudebamus, & nares obturabamus.

**. 6. tamen gradib. vltra Æquatorem eſt.*

Promon. Bonæ ſpei 37. Grad. cis Æquat.

In his difficultatibus verſantes, & fere animum deſpondentes *Braſiliam* attingere poſſe, ob magnam diſtantiam (nam nongentis aut mille adhuc leucis ab illa aberamus) *Deus* noſtri miſertus, *Euroauſtrum* immiſit; qui dirigere nos coegit proram ad *Fauonium*, quo nobis erat tendendum. Cæterum adeo ſecundo vſi ſumus eo vento, vt Dominico die mane, qui incidebat in 13. Kalen. Nouembres, elegantem Inſulam, in marina charta

Aſcen-

Aſcenſionis nomine donatam, conſpiceremus, octo gradibus cum ſemiſſe ab *Æquatore* diſtantem: ex cuius conſpectu exultantes didicimus, vbinam verſaremur: viciniores tamen illi non ſumus facti, quam magnæ leucæ diſtantia. Admiratione profecto dignum, Inſulam videre quingentis leucis à continēte diſcretam. Dies igitur, noctesque noſtrum iter proſequentes ſecundo hoc vento, factum eſt, vt Dominico die mane 3. videlicet *Nouembris Occidentalis India*, Orbis quarta pars nobis in conſpectum venerit, *America* dicta, ab eo qui primus illam obſeruauit anno 1493. Facile quis æſtimare poteſt, quanto gaudio fuerimus perfuſi, conſiderata noſtra miſeria, & quanto tempore in itinere hæſeramus: à ſingulis ergo gratiæ *Deo* actæ. Altitudinem porro xx. graduum habet Regio illa à nobis obſeruata, quæ à Barbaris *Pararbe* appellatur, & à *Luſitanis*, natione q; continua bella cum noſtris confœderatis gerente, incolitur. Inde reſtabant adhuc tres gradus ad *Tropicum Capricorni*, qui octoginta leucas conficiunt.

Aſcenſionis Inſ.

America, quādo inuenta.

Pararbe.

Quarto igitur Id. Nouembris ingreſſi ſumus flumen *Ganabara*, à ſimilitudine lacus ſic appellatum, ſub ipſo *Tropico Capricorni*. Iſtic exenſione facta, Dominoque laudibus & gratiarum actionibus redditis, quingenti aut ſexcenti incolæ omnino nudi, & arcubus ſagittiſque inſtructi, nobis aduentum gratulati ſunt, & facultates ſuas obtulerunt, ſolennes & feſtiuos ignes ſtruentes, quod adiuuiſſemus eos aduerſus *Luſitanos*, alioſque infeſtiſſimos hoſtes propugnaturi. Ipſe locus peramœnus eſt, & natura munitus: nam fluminis oſtium anguſtum, & ſeſquimiliare Italicum forſitan patens, vtrimque præalto monte clauditur: meditullium occupat rupes centum pedes longa, ſexaginta lata, in qua *Villagagno* Propugnaculum è trabibus conſtruxit, in quod tormentorum bellicorum partem tranſtulit, ne hoſtes damnum inferre poſſint. Adeo vero latum eſt hoc flumen, vt totius orbis (opinor) nauibus commodam & tutam ſtationem præbere poſſit. Sparſæ ſunt in eo amœniſſimæ Inſulæ, arboribus perpetuo virentibus ornatæ, tum etiam prata, in quorum vno (quod à propugnaculo tormenti ænei iactu abeſt) nos omnes cum reliquis tormentis bellicis fuimus expoſiti: metuebamus enim, ſi in continente ſedes figeremus, vt Barbari, ad occupandas noſtras merces, facto impetu nos trucidarent.

Propugn. Villagagnon.

Terra *Milium* illud duntaxat producit, quod vulgo apud nos *frumentum Turcicum* dicitur, & quandam radicem, ex qua Milio commiſta vinum conficiunt. Habet vero ea radix, * *Maniel* appellata, fruticem ebuli altitudine, folia Pæoniæ mari adeo ſimilia, vt initio eam eſſe arbitrarer. Ex eadem radice fit mollis farina, non minus grati ſaporis quam panis. Conſpexi herbam, *Petun* vocatam, folia ſymphyto maiori æqualia habentem, quorum ſuccum hauriunt, & fumum attrahunt, poſſuntque illius herbæ vſu, octo aut nouem dierum famem tolerare. Naſcuntur etiam duo fructus genera, gratiſſimi ſaporis: vnum *Nana* dictum, cynaræ amplitudine, dulci quidem ſucco plenum, ſed difficilis concoctionis, quem profert *Aloë* non diſſimilis planta, ſpongioſa tamen: alterum *Pacoua* * appellatum, ficubus

** Mandioca reliqui.*

** Muſa eſt.*

congener, probæ concoctionis, cuius stirps foliis Hydrolapati est. Præterea fabæ crassæ & minutæ, vtræq; edules, sacchari cannæ, non tamen frequentes, & aurea, citria, limoniaq; mala, sed parce admodum, quia incolæ in colenda terra negligentiores sunt. Inter alias stirpes, obseruaui portulacam, myrtum, & ocymum: reliquæ sunt adeo peregrinæ, vt, si etiam adsit *M. Ioannes* herbarum demonstrator *Lutetianus*, multum negotij in iis nuncupandis sit habiturus. Metallica nos reperturos confido: nam *Lusitani* quinquaginta leucis supra hanc regionem, & aliis quinquagenis infra, aurum, argentum, & æs inuenerunt. Irrigant istam regionem tam amœni fluuij aquę dulcis & potulentæ, vt saniorem bibere non meminerim. Aër est temperatus, calido tamen *vicinior quam frigido. December* illis æstas, nimirum cum Sol in suum Tropicũ venit, illisq; pro *Zenith* est. Toto illo tempore, quo Sol ad illos accedit, sub vesperam, per trium horarum spatium, cadũt illis imbres, & tonitrua exaudiuntur: quando vero ad suum *Æquinoctium*, & *Tropicum Cancri* regreditur, amœnissimam apud eos esse tempestatem perhibent. Et hæc quidem de soli vbertate, aërisq; salubritate & dispositione: superest vt de Incolarum conditionibus, statutis, & moribus dicamus.

Brasilianorum æstas.

Brasilianorum barbaries.

Nullam sub Sole nationem magis Barbaram, & ab omni ciuilitate alienam censeo: nam sine vlla Numinis notitia, sine solicitudine, sine lege, sine vlla religione viuunt, perinde ac bruta animalia, quæ solo suo sensu ducuntur. Nudi incedunt viri & fœminæ, sine vllo pudore, obscœnis partibus nulla re tectis. Ipsorum idioma dictionibus abundat, sed numeris carent: nam quinarium exprimere volentes, quinque digitos ostendunt. Bellum inferunt quinque aut sex nationibus, è quibus, si quos capiunt, pulcherrimis virginibus elocatis, tot funes collo innectunt, quot lunis illos conseruare volunt. His elapsis, vinum ex milio & radicibus conficiunt, quo conuocatis omnibus amicis, inebriantur. Deinde qui illum cepit, lignea claua trucidat, atque in partes sectum igni torret: has carnes auidè vorant, nectar, ambrosiam esse dictantes. Ceteroquin, serpentibus, crocodilis, buffonibus, & magnis lacertis vesci solent, quos non in minoribus delitiis habent, quam nos capos, lepores, & cuniculos. Eorum confœderatio in centum leucas extenditur: hostes, præter Lusitanos, habent Onitachas, Onyamas, Margaias, Taliarbas, quorum mores nostrorum confœderatorum moribus respondent. Totidem, quot volunt, vxores ducunt, liberumque vxoribus est, leui occasione maritos deserere. Magni faciunt nostras vestes arma, & quæcunque à nostris aduehuntur, contemnentes aurum, argentum & gemmas omnis generis, quæ apud nos magno sunt in precio. Eorum arma sunt arcus & sagittæ ossiculis asperatæ. In alueis, siue lintribus μονοξύλοις triginta aut quadraginta pedes longis nauigant, adeo porro periti sunt natatores, vt si ipsorum lintres mergantur, non admodum solliciti sint. Pro opibus habent albas paruarum marinarum cochlearum lineas, & ornamenta è plumis concinnata, quibus ad bellum profecturi se adornant; deinde Brasilianum lignum, quo aduenas naues onerant. Præcelsa

Crudelitas.

Hostes.

Lintres.

Opes.

est

eſt hæc arbor (nam quaſdam conſpexi centum pedes altitudine, ſex craſſitudine æquantes) folio buxi. Niſi Deus ipſorum miſereatur, difficillime (vt puto) ad Chriſtianam fidem conuertentur, & illis adimetur fera illa ſeſe mutuo deuorandi conſuetudo. Cateruatim viuunt, quingenti aut ſexcenti ſimul conuenientes, & oblonga domicilia, veteribus mapalia dicta, ædificantes. Qui ex eadem familia ſunt oriundi, libenter ſimul habitant. Xyli magnam habent copiam, ex quo penſilia cubilia contexunt, quibus incumbere non minus commodum, quam pluma ſuffarcinatis lectis. In ſingulis pagis præſtantiſſimus quiſque, hoc eſt, qui plures hoſtes ceperit & occiderit, omnium ſuffragio Rex creatur. Omnia ſunt inter illos communia: ſed quando nobis aliquid conferunt, aliqua re compenſare ipſis oportet, alioqui moleſte ferunt.

Qui ſunt eiuſdem familiæ, ſimul habitant.

Quos habeant Reges.

Hæc, amiciſſimi, nunc commentari & ſcribere licuit de noſtra Nauigatione, quæ vt boni conſulatis, vos etiam atque etiam oro. Vlterius, ad trigeſimum ſeptimum, aut trigeſimum vſq; gradum progredi, Deo annuente, ſperamus. Quicquid iſtic obſeruauero, vobis etiam perſcribam, vt eo fruamini, donec in patriam rediero. Interea vobis à Deo longam & felicem vitam precabor, atque veſtræ beneuolentiæ me commendabo. Ad flumen *Ganabara in Braſilia Franciæ Antarcticæ Prouincia*, ſub Tropico Capricorni. Kal. Februar. M.D.LVI.

Vobis amiciſs.

N. B.

Accepta die Iouis ad x. Kal. Auguſti eiuſdem anni.

ALTERIVS EPISTOLÆ EXEMPLVM.

OBlatam occasionem prætermittere nolui, mihi amicissimi, quin vobis breuiter significarem, quibus & quantis periculis nos *Deus* pro sua clementia liberauerit: vt, quando in eiusmodi, aut alia pericula incidetis, nostro exemplo, ipsius benignitati confidere discatis.

Coniuratio in Villagagnonem & eius domestic.

Biduo post nauium discessum, qui fuit pridie Non. Feb. M. D. LVI. deprehensa est coniuratio facta ab omnibus artificibus & mercenariis, quos aduexeramus (erant autem triginta numero) aduersus *Villagagnonem* & reliquos, qui cum ipso eramus, quorum octo duntaxat erant ad resistendum idonei. Eius autem coniurationis auctor fuit *Interpres Villagagnoni* donatus *à Nobile* quodam *Nortmanno*, qui ipsum huc vsque comitatus erat. Consuetudinem habebat ille idem Interpres cum *Brasiliana* fœmina, quam nec dimittere, ne pro legitima vxore retinere volebat. *Villagagno* porro probi viri & *Deum* metuentis officio functus, initio in constituenda sua familia, sub capitis pœna inhibuit, ne quis suorum cum istis infidelibus stupri consuetudinem haberet, sed in vxorem duceret. Vixerat autem is Interpres reliquorum more, in summa Epicureorum abominatione, diuini timoris, fideique expers toto septennio. Propterea tædebat eum dimittere suum scortum, & hactenus actæ vitæ valedicere, vt frugi vir in Christianorum cœtu deinceps viueret. Principio igitur Villagagnonem nosque cæteros veneno tollere instituerat, nisi ab vno ex coniuratis fuisset inhibitus. Deinde ad mercenarias operas & artifices se contulit, quos ob graues labores sibi impositos, & parce subministratum cibum, inuitos istic viuere nō ignorabat. Nam cum *ex Gallia* nulla annona esset allata, qua in continente viuere possent, statim primo die subducta est sicera, & cruda aqua ad potandum propinata: pro pane autem bis-cocto, data eius regionis farina, ex herbæ cuiusdam, folia Pæoniæ maris habentis, & humanam altitudinem superantis, radicibus conflata. Quæ subita mutatio valde insolens fuit, præsertim artificibus, qui sui quæstus & commodi causa duntaxat aduenerant: huc accedebant aquæ potulentæ penuria, aspera & deserta loca, atque intolerandi labores impositi ad structuram ædificiorum, quæ inhabitaremus. Facile igitur illos sedu-

Interpres profligatiss. vitæ.

Artifices & mercenarias operas corrumpit.

ſeduxit, cum proponeret ſummam quam habituri eſſent libertatem, quas opes acquirerent, Barbaris abunde diſtribuendas, vt liberè & pro arbitrio deinde ipſis viuere liceret. Itaq; cōſpiratione facta, illico, pulueri tormentario, qui in cella propere ædificata, ſupra quam omnes iacebamus adſeruabatur, ignē ſubiicere voluerunt: nōnulli tamen diſſuaſerunt, quia ſimul perirent omnes merces, ſupellex, & quidquid pretioſum habebamus, ſine vlla ipſorum vtilitate. Statuunt ergo nos ſomno oppreſſos aggredi, & iugulare. Sed huic rei vna etiam oboriebatur difficultas, quod *Villagagno* tres *Scotos* haberet ſatellites. Hos igitur corrumpere etiam ſtuduerunt. Sed illi ipſorum conſiliis bene perſpectis & exploratis, coniurationem mihi produnt, ego viciſſim *Villagagnoni* & meis comitibus. Remedium autem ſtatim adhibitum, quatuor è primariis coniuratorum comprehenſis, quibus in omnium conſpectu ſtatim ferreæ compedes iniectæ. Poſtridie, vinctorum vnus, facinoris, ſibi conſcius, ad aquas adrepens, & ſeſe in eas præcipitans, miſere periit: alteri gula laqueo fracta fuit. Alij mancipiorum inſtar nunc ſeruiunt: reliqui ſine murmure viuunt, & multo diligentius, quam antea, laborant. Coniurationis auctor Interpres aberat, ſed deprehenſam coniurationem intelligens, ad Barbaros ſe contulit, cum quibus nunc habitat, & cæteros eius regionis interpretes, viginti aut viginti quinq; numero, ſeduxit. Hi quibuſcumque poſſunt rationibus, nos calumniari & moleſtia afficere non deſinunt, vt videlicet harum rerum pertæſos in *Galliam* redire cogant.

Coniuratio proditur.

Interpres ad Barbaros ſe confert.

Cæteros interpretes ſeducit.

Quia porro Barbari à noſtro aduentu peſtilenti & contagioſa febre correpti fuere, qua plures octingentis perierunt, ipſis perſuaſum ab interpretibus, *Villagagnonem* id facere. Ea de cauſa tantum odium in nos conceperunt, vt, ſi in continenti habitaremus, bello ſint haud dubie nos adgreſſuri. Sed loci quem incolimus acceſſu prohibentur: exigua enim eſt inſula ſexcentos paſſus longa, centum lata, vndique mari cincta, & à continente ſeiuncta ad tormenti ænei iactum: quæ cauſa eſt vt ad nos accedere nequeant, cum furor ipſos corripit. Ipſum etiam locum ſuapte natura munitum propugnaculis ita firmauimus, vt nos in ſuis cymbis acceſſuri, præ formidine torpeant. Illud tamen accedit incommodi, quod poculenta aqua careat: ſed huic etiam difficultati ſubuenire iam cœpimus ſtructura ciſternæ, quæ tantum aquæ contineat, vt omnibus qui hîc viuimus, ad ſemeſtre ſufficere queat. Iacturam præterea fecimus vnius nauiculæ, tum etiam cymbæ, quæ ad ſcopulos alliſæ, magno noſtro incommodo: quia lintribus deſtituti, neque aquam, neque ligna, neque annonam inferre poſſumus. Poſtremo faber lignarius & duo mercenarij ad Barbaros transfugerunt, vt liberius viuere poſſint. Nihilominus tantam conſtantiam nobis dedit *Deus*, vt horum conatibus reſiſtamus, & de ipſius miſericordia non diffidamus. Eius autem permiſſu hæc contigiſſe non eſt dubium, vt declararet, quanta difficultate quouis loco radices agat Dei verbum, ad eius rei ſolidam gloriam ſibi vindicandam: at vbi ſemel radices egerit, in æternum permanet. In cauſa fuerunt hi motus, quo minus regionem (vt conſtitueram) obſeruare potuerim

Inſula à Villagagnone habitata.

an vllas metallicas venas, aut alias res ſingulares habeat: ſed alio tempore fiet. Imminere nobis dicuntur *Luſitani*: verum *Deus* pro ſua benignitate nos conſeruabit.

Vtrumque veſtrum autem obſecro, vt prolixa epiſtola me doceatis, quid rerum agatis, quæ ſint veſtra conſilia, & quonam ſecedere decreueritis, ad ſtudiorum veſtrorum fructum percipiendum, vt, cum Deo viſum erit, me ex hac regione in *Galliam* reuocare, vos conuenire, & veſtra conſuetudine vti poſſim. Deum interea oro, vt omni felicitate vos cumulet,

Ad flumen Ganabara, in Braſiliana Franciæ Antarcticæ Prouincia, ſub Tropico Capricorni VIII. Kalen. Iunii, M. D. LVI.

Vobis amiciſs.

N.B.

GAUDEO